

La Roca de Xeix [núm 27. Segona època]

El cementiri del Masnou, un museu a l'aire lliure (segles XVIII-XXI)

Miquel Rico Vázquez
Marta Roig Leronés

III BECA D'INVESTIGACIÓ I DE RECERCA
LOCAL DEL MASNOU, 2006

El cementiri del Masnou, un museu a l'aire lliure (segles XVIII-XXI)

Miquel Rico Vázquez - Marta Roig Leronés

III BECA DE RECERCA LOCAL DE L'AJUNTAMENT DEL MASNOU
EL MASNOU, DESEMBRE 2006

Edita:

Ajuntament del Masnou, Patronat Municipal

C. de Josep Pujadas Truch, 1A, 3a planta. 08320 El Masnou

Tel. 93 540 50 02

museu.nautica@elmasnou.cat

www.elmasnou.cat

President del Patronat Municipal:

Eduard Gisbert

Sotspresidenta del Patronat Municipal:

Marta Neira

Direcció i coordinació: Cristina Espuga

Correcció de textos: Servei Municipal de Català, Mònica Clotet

Disseny i maquetació: Josep Puig

Impressió: Ramon Ruiz Bruy

Imatges: Josep Puig, Arxiu Municipal del Masnou, Biblioteca de Catalunya, fons família Molins Gimferrer i família Renter

ISSN: 1130-7935

Dipòsit legal: B-45.605-90

© Ajuntament del Masnou i Patronat Municipal del Masnou.

Imatge de la coberta: escultura del panteó de Pere Grau Maristany i Olivé, realitzada per Josep Llimona. Fotografia de Josep Puig

NOTA: Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o tramesa per cap mitjà electrònic, químic, mecànic o òptic de gravació o fotocopia, sense prèvia autorització dels autors i dels que han cedit les imatges.

Una part important de la història d'un poble es troba en el seu patrimoni arquitectònic i artístic. Si bé és veritat que els masnovins i les masnovines som conscients de la vàlua de la riquesa dels nostres edificis i obres artístiques, no ho és menys que el cementiri és un dels llocs –pel vincle que manté amb el dolor i la pèrdua inevitable– més desconeguts o ignorats per la ciutadania.

Paradoxalment, l'art és el que fa immortal una cultura, i podem dir, amb molt d'orgull, que el nostre cementiri és un indret ple de valor artístic i arquitectònic, disposat a sorprendre i il·luminar totes les persones disposades a conèixer-lo.

Aquest és, potser, el principal ensenyament que ens ofereix la minuciosa investigació que us oferim en aquest número de *La Roca de Xeix*. Marta Roig i Miquel Rico ens guien per un enriquidor passeig entre els mausuleus, les escultures i les làpides del nostre cementiri i transformen la travessia en un viatge fascinant a través de la història del nostre poble i dels seus habitants. De la mà de Roig i Rico podem saber qui eren els personatges més il·lustres que avui dia donen nom als nostres carrers i places. Igualment, comprendrem com aquestes i altres persones es preparaven per al descans etern, que és el mateix que saber com vivien el present.

Us convido a participar amb nosaltres en aquest emocionant trajecte, que ens ha de conduir a la satisfacció de conèixer una mica millor la nostra vila –el que vol dir tant com conèixer-nos més bé a nosaltres mateixos– i l'esplendor que de vegades pot envoltar l'arquitectura i l'art del dolor que, alhora, és també l'art de l'esperança.

Eduard Gisbert i Amat

Alcalde del Masnou

Em plau presentar-vos aquest nou exemplar de la publicació *La Roca de Xeix*, que recull el treball de recerca històrica i artística del cementiri del Masnou. Aquesta publicació té com a objectiu difondre els estudis monogràfics de la beca d'investigació que atorga l'Ajuntament del Masnou.

El cementiri del Masnou, un museu a l'aire lliure, obra de Marta Roig i de Miquel Rico, guanyadora de la III Beca de Recerca Local, ens ensenya a mirar aquest indret funerari d'una altra manera i, més enllà de la seva funció bàsica, en ressalta el valor artístic, que es revela com una part fonamental del nostre patrimoni cultural.

Vull agrair a l'autora i l'autor la solvència del seu treball, perquè ens anima a seguir treballant en la mateixa línia, per aprofundir en el coneixement històric, social i cultural del nostre municipi.

Estic segura que totes les masnovines i masnovins gaudiran amb aquesta publicació i, a més a més, podran enriquir aquest treball amb l'aportació de les seves vivències personals.

Marta Neira i Reina

Regidora de Cultura

Pròleg

Teniu entre les mans l'edició de l'excel·lent treball d'investigació *El cementiri de Masnou, un museu a l'aire lliure*, fruit de la Beca de Recerca Local 2006 que biennalment concedeixen l'Ajuntament del Masnou i el Patronat del Museu Municipal de Nàutica.

Aquesta línia d'ajuts per a la recerca es va iniciar l'any 2000 amb l'objectiu d'impulsar els estudis vinculats a la història local o les particularitats del Masnou. D'aleshores ençà, se n'han concedit tres a treballs que versen sobre diferents temes relacionats amb la vila: la transformació del territori, la immigració francesa del segle XVII i, finalment, el que presentem enguany, centrat en el cementiri del Masnou.

El Masnou és un terreny molt verge per a la investigació històrica o de qualsevol altra disciplina i la Beca de Recerca, que ha estat un èxit en cada convocatòria, és un bon instrument per fomentar-la. Ens calen monografies i estudis específics que ajudin a comprendre i valorar les particularitats i els trets característics d'aquest municipi, tan ric en llegat patrimonial.

La publicació d'aquestes monografies dins la sèrie *La Roca de Xeix* obeeix a motius ben deliberats. L'any 2004 es va considerar que una de les maneres de potenciar la qualitat dels treballs era incloure'ls en una publicació consolidada, amb renom i lligada profundament al municipi.

En l'adjudicació del premi de l'edició 2006 de la Beca, el jurat va valorar positivament el projecte de recerca presentat per la Marta Roig i en Miquel Rico, perquè abordava un espai força desconegut des d'una perspectiva històrica, artística, antropològica i social. Els cementiris són espais per a la memòria i el record, acompanyats sovint de tristesa per la pèrdua d'un ésser estimat. Així mateix, són espais interessants per estudiar les persones, les famílies i la idiosincràsia del poble des d'una perspectiva molt particular. A través d'aquestes pàgines, coneixerem, no només els escultors, artistes i arquitectes destacats que van treballar al Masnou sota encàrrec de famílies importants, sinó que ens aproparem a la vida d'algunes nissagues masnovines vinculades als monuments funeraris més prominents. Llegint amb minuciositat aquest treball, molts hi trobareu parents, coneguts o persones rellevants, i segurament podríeu ampliar les informacions que els autors han recollit. Ens podeu fer arribar qualsevol informació complementària a l'Arxiu Municipal, ja que aquesta monografia és un estudi obert, que es pot anar enriquint amb aportacions posteriors.

Finalment, no podem oblidar que, com gairebé tots els projectes, aquest treball no hauria estat possible sense el suport de les persones que s'hi han implicat, els membres del jurat i els autors, i sobretot, les aportacions de nombroses famílies del Masnou i el llarg temps de dedicació dels membres de la família Renter. Moltes gràcies a tothom qui ha fet possible aquesta edició i ha col·laborat de manera desinteressada per recuperar el patrimoni històric del Masnou.

Cristina Espuga i Condal

Directora del Patronat

La vida és curta i la mort trepitja
amb peu indiferent la cabana del pobre
i el palau dels reis.

Horaci

Índex

0. Consideracions prèvies	13
1. Evolució cronològica dels cementiris del Masnou	17
1.1. L'església de Sant Pere: la gènesi d'un poble independent	17
1.2. El cementiri vell, imatge del creixement d'un poble (1783-1865)	20
1.3. L'arranjament del nou cementiri	23
1.4. El projecte de Miquel Garriga i Roca i les seves modificacions	26
1.5. Actuacions al cementiri entre els anys 1870 i 1900	31
1.6. El projecte de reforma interior de Gaietà Buïgas i Monravà	35
1.7. La capella de la Verge dels Dolors i el primer eixample del cementiri	42
1.8. La segona ampliació del cementiri i els efectes de la Guerra Civil	46
1.9. Actuacions al cementiri durant la dictadura (1939-1977)	48
1.10. Les darreres intervencions: la reforma de l'avantcementiri	49
1.11. La família Renter	51
1.12. Mostra gràfica d'alguns títols de propietat del cementiri	53
2. Els panteons i els seus propietaris	55
2.1. Panteons de l'entrada	56
2.2. Illa 1a, Sant Mateu	60
2.3. Illa 2a, Sant Marc	83
2.4. Illa 3a, Sant Lluc	109
2.5. Illa 4a, Sant Joan	130
2.6. Panteons dels costats de la capella	151
2.7. Panteó Cusí-Nogués	155
3. Descripció arquitectònica de la capella de la Verge dels Dolors	157
4. La creu de terme. Història, descripció i iconografia	161
5. Conclusions	163
Bibliografia	165

0. Consideracions prèvies

Amb l'obertura del mercat català amb les Amèriques i l'esclat de la revolució industrial, la burgesia es va assentar amb tanta força que va fer canviar l'aspecte original de molts municipis. El Masnou va ser una d'aquestes viles transformades per aquest sector de la societat, que va voler demostrar la seva nova posició amb la construcció de grans mansions i altres actuacions urbanístiques que van enriquir notòriament la població.

Una d'aquestes intervencions que es va portar a terme al Masnou a mitjan segle XIX va ser la construcció d'un nou cementiri, que havia de substituir l'anterior de la sagrera de la parròquia de Sant Pere. És evident com la població es planteja la necessitat d'un nou cementiri, tenint en compte que l'antic era relativament recent. Aquest fet demostra com la vila es troba en vies de transformació per diferents causes socials, econòmiques i demogràfiques. El cementiri, doncs, és un testimoni directe que permet conèixer un fragment de l'evolució històrica del Masnou i, com a tal, forma part del patrimoni de la vila. Malauradament, a causa de la funció que l'espai ha de complir, mai no ha tingut la consideració de bé patrimonial que li correspon.

Aquest projecte s'inicia a partir de la concessió de la III Beca de Recerca Local de l'Ajuntament del Masnou l'11 d'octubre del 2006 i pretén donar continuïtat a la recerca començada pels autors amb la realització de l'itinerari *Passejades pel Masnou. El cementiri, un museu a l'aire lliure*. En aquella ocasió, ja es van donar alguns apunts que han estat estudiats més exhaustivament a partir de la interpretació de diferents fonts documentals i de les mateixes obres que es troben *in situ*.

Amb aquest estudi, s'assoleixen tota una sèrie d'objectius proposats a l'inici del projecte. Aquests punts per tractar es poden classificar segons la seva temàtica. Primordialment, s'ha intentat desvincular el cementiri de la seva funció funerària, que és el seu ús principal, i donar-lo a conèixer com un bé artístic i patrimonial de la localitat. Amb aquesta finalitat, ha estat analitzat com un element urbanístic i paisatgístic, en el qual s'han identificat els arquitectes i mestres d'obres que van participar en la construcció del cementiri i en les seves ampliacions i remodelacions. Altrament, una part de l'estudi s'ha centrat en l'anàlisi historicoartístic dels diferents panteons, en la qual s'han donat a conèixer els arquitectes i escultors que van col·laborar en la realització d'aquestes obres i se n'ha estudiat la particular iconografia. Amb aquesta mateixa intenció, també s'ha inclòs l'estudi de la capella de la Verge dels Dolors i la creu de terme, tant com a elements independents com pel que fa a la seva vinculació amb el conjunt.

Un segon aspecte que s'ha considerat han estat els temes socials i antropològics, que apareixen desglossats al llarg de l'estudi. D'una banda, han estat examinats els diferents tipus d'enterraments, que varien segons l'època, cosa que permet observar com la jerarquia social i econòmica es trasllada al cementiri amb la disposició de les diferents tombes. A part, s'ha analitzat la legislació corresponent a cada època respecte a la ubicació del cementiri i la pràctica de les inhumacions i incineracions, així com el paper de les diferents juntes de sanitat en l'obra del cementiri. Òbviament, com a element històric de la població, s'ha tingut en compte la mateixa evolució demogràfica de la vila, reflectida en el trasllat i les ampliacions del nou cementiri. D'aquesta manera, s'ha pogut establir un desenvolupament cronològic del recinte des dels seus orígens al segle XVIII fins a l'actualitat.

La intenció d'aquest estudi, doncs, és esdevenir una eina imprescindible perquè aquest espai sigui reconegut per la població com a lloc d'interès històric i cultural local.

Per elaborar aquesta recerca, s'ha emprat una metodologia fonamentada en la investigació de fonts documentals escrites locals i provincials. Un element més que s'ha tingut en compte en aquesta recerca ha estat el suport gràfic que ofereixen els diferents plànols i projectes que es conserven a l'Arxiu Històric Municipal

del Masnou. D'altra banda, han estat molt presents les fonts orals, necessàries per poder dur a terme determinats aspectes del treball, sobretot l'apartat dedicat a les biografies dels propietaris dels diferents panteons, a partir de les quals s'ha intentat reconstruir part de l'entramat historicofamiliar present al cementiri del Masnou. Tot i així, no podem oblidar que, a causa de la naturalesa de la transmissió oral, en ocasions aquestes històries poden contenir imprecisions.

Una part de la investigació ha estat realitzada directament al mateix cementiri, recopilant les dades que apareixen gravades a les inscripcions dels panteons i a les escultures amb què són ornamentats. A partir d'aquí s'han elaborat unes fitxes individualitzades de cada panteó amb les fotografies corresponents. D'aquesta manera, amb les imatges es dona suport a les informacions compilades. En tot moment, però, s'ha donat compliment a la Llei de protecció de dades, segons les recomanacions i pautes dictades per l'Ajuntament del Masnou.

Entre les fonts escrites consultades, hi consten les actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou, a partir de la base de dades realitzada per a l'Arxiu Municipal del Masnou i la base de dades d'«expedients de secretaria» elaborada per la Georgina Sánchez. Així mateix, ha estat molt important la revisió dels expedients d'obres particulars de l'Arxiu Municipal del Masnou, una font essencial per donar a conèixer dates i autories de molts dels panteons. Principalment, han estat consultats tots els expedients des de l'inici fins al 1970 i, a partir d'aquesta data, s'ha fet un mostreig buscant determinats panteons i algunes actuacions puntuals, i s'ha fet una petició dels expedients concrets. També s'ha tingut present la lectura dels expedients de Sanitat-Cementiri del Fons Municipal (1800-1940) de l'Arxiu Municipal del Masnou i el buidatge de la Documentació de Parròquies de l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

A partir de la compilació de totes aquestes dades, es va elaborar un eix cronològic detallat, a partir del qual s'han desenvolupat totes les informacions sobre la història del cementiri. És per aquest motiu que l'estudi consta d'un primer apartat amb una continuïtat evolutiva, seguint el procés de creixement a través dels plànols. El segon bloc, en canvi, dedicat a l'anàlisi dels panteons, segueix l'ordre establert per la numeració actual donada per l'Ajuntament del Masnou.

Fonts i arxius consultats

ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA (ADB)

- Documentació de parròquies. Parròquia de Sant Pere. Caixa n. 493.
- Visites pastorals (s. XIX-XX).

ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU (AMM)

- Fons municipal. Sèrie: Sanitat-Cementiri. 1800-1940.
- Fons municipal. Obres particulars. 1890-1970.
- Actes del Ple de l'Ajuntament. 1825-1957. (A partir de la recerca de la base de dades de l'AMM.)
- Plànol del cementiri del Masnou de Miquel Garriga i Roca. 1870.
- Plànol de la reforma del cementiri de Gaietà Buigas i Monravà. 1900.
- Plànol d'ampliació del cementiri de Pere Bassegoda i Musté. 1931.

MUSEU MUNICIPAL DE NÀUTICA DEL MASNOU (MMNM)

- Fitxes de capitans.

Agraïments

Per concloure aquesta introducció, només resta agrair la col·laboració de tots aquells que de forma desinteressada han participat en l'elaboració d'aquest estudi. En primer lloc, a Cristina Espuga, directora gerent del Patronat Municipal del Masnou, per la seva constant supervisió i col·laboració durant tot el període de recerca; a l'arxiver Miquel Àngel Vega, pel seu bon treball i gran paciència, i a Carme Saüch, per facilitar-nos la feina sempre que ha estat possible. També cal destacar la participació de Judit Subirachs Burgaya, de la Fundació Subirachs; Sònia Buisán Arnau, de la Seu del Maresme del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya; Josep M. Clariana i Coll, de l'Arxiu Municipal de Mataró; Mariona Gallifa Rosanas, de l'Ajuntament de Mataró, i Carme Villà, del Casino del Masnou. També cal remarcar l'amabilitat i les informacions donades per Francesc Renter i Busquets i Francesc Renter i Comes. D'altra banda, cal agrair l'interès de totes aquelles persones que ens han ajudat a compilar la informació necessària per completar els comentaris sobre els panteons: Josep Ignasi Bertran i Gurri, Jordi Camprodón i Güell, Josep M. Capo i Sirvent, Joan Carbonell i Gibernal, Jordi Corbalán, M. Teresa Cusí i Nanot, Jordi Duran i Cot, Enric García i Duran, Aitor Leronés Chorén, Josep M. Llinàs i Carmona, Josep M. Maristany i Sabater, Salvador Molins i Gimferrer, Joaquín Muñoz de Miguel, Concepció Pagès i Bauli, Pere Roig i Colomé, Alfred Roig i Montblanch, Elena Sanahuja i Millet, Lucas Tares i Sanahuja, i Joan Villà i Sanjuan. Agraïm al tribunal de la beca, Jaume Mateu, Josep Ma. Gurt, Ma. Glòria Aragó, Jordi Compte i Gregori Luri, la confiança atorgada en aquest projecte d'investigació, que ens ha permès aprofundir en una part de la història de la vila fins ara desconeguda per nosaltres. Finalment, volem donar les gràcies als nostres pares per haver-nos donat la possibilitat de convertir la història de l'art en un element important de les nostres vides.

1. Evolució cronològica dels cementiris del Masnou

1.1. L'església de Sant Pere: la gènesi d'un poble independent

Al llarg de la història, els temples han estat punt de trobada i d'identitat de molts pobles. A banda de complir una funció espiritual, han marcat la vida dels habitants amb els diferents ritus i celebracions del calendari litúrgic. En èpoques en què la gent vivia més distanciada físicament i dedicada plenament a les seves activitats, pràcticament només es coincidia amb els veïns durant l'ofici religiós. Era en aquest moment quan aprofitaven per relacionar-se i assabentar-se dels esdeveniments que tenien lloc a la comunitat.

La distància sovint dificultava que els feligresos poguessin assistir als oficis i reunions de la seva parròquia, cosa que suposava un greu inconvenient per als vilatans. Aquest era el cas dels veïns del barri del Masnou, que a final del segle XVIII encara pertanyien al poble de Teià. Per aquest motiu, cada festivitat de precepte havien de fer un trajecte llarg i dificultós per arribar a l'església parroquial de Sant Martí, cosa que desagradava cada cop més als masnovins. D'aquesta manera, els veïns es van adreçar al Bisbat i van exposar, entre d'altres coses, el següent:

«y viendo las necesidades de sienta y sinquanta familias que se allavan en dicho pueblo, que muchos viejos, niños y mujeres que se allaban en sinta, no tenia el logro del Sacrificio de la Misa, por asser el y los demas sus debociones por estar tan lexos la Parroquial, que se an de passar un torrente y huna Riera y en tiempo de llubias todos avian de quedar cin Missa y aber media legua de camino a la Parroquial.»¹

Davant d'aquests problemes, una de les primeres solucions que alguns van adoptar va ser la d'assistir a les misses que es feien a les capelles privades d'algunes famílies benestants, tot i que no hi podia accedir tothom, i per això la majoria de veïns continuaven desplaçant-se fins a Sant Martí de Teià. L'augment demogràfic de la vila i aquest creixent descontentament van comportar que aviat es comencés a plantejar la necessitat de construir una església en terrenys més propers.

Finalment, el 18 de juny de 1769, tots els caps de casa del Masnou, aleshores uns cent seixanta, es van reunir a l'Hostal de Francesc Mora per intentar solucionar aquesta situació tan difícil. Així, van demanar al ministre provincial de Marina de Mataró, Benito Marco, que hi assistís, en funció del seu càrrec, per oficialitzar els tràmits. Tots els veïns, tant matriculats (marins) com terrestres, van formar un sol cos i van decidir demanar al bisbe de Barcelona que els concedís el permís per construir una església. A més, alguns dels veïns van col·laborar-hi aportant una part dels seus béns. Un dels que més hi va participar va ser Antoni Francesc Casas i Rogent, del Mas Casas, que va cedir gratuïtament unes terres anomenades *La Mesquita*. Tot i així, altres veïns també van donar una part de les seves terres, com Francesc Fontanills i Francesc Truch².

La resposta de l'autoritat episcopal no es va fer esperar, ja que, en data de 10 de febrer del 1770, el bisbe de Barcelona, Josep Climent, expressava la seva opinió amb un escrit adreçat a Francesc Fontanills, Pau Llampallas, Josep Pagès i Antoni Pagés, encarregats del projecte de la nova església. A la carta, el bisbe afir-

1. ADB: Documentació de parròquies. Caixa 493, doc. 9.

2. DDAA. *El Masnou ahir i avui*. 1985.

Vista aèria de la vila del Masnou entre el 1920 i el 1928. Imatge presa per la Compañía Española de Aviación, sèrie D 143, núm. 29. Cedida per Marcel·lina Puig Bofill.

mava conèixer els greus inconvenients dels veïns per desplaçar-se fins a Sant Martí de Teià. Per aquest motiu, donava llicència als veïns per construir un temple a l'espai que ells havien decidit. A canvi, només demanava que es construís un edifici gran i digne on tingués cabuda la creixent comunitat³.

Durant els tretze anys que van durar les obres del temple, van produir-se alguns conflictes entre els veïns que en van endarrerir l'acabament. Superats tots els problemes i prèvia revisió del rector de Teià, l'església va ser beneïda i consagrada per la festivitat de Sant Pere de l'any 1783. Òbviament, la finalització de l'obra va ser possible gràcies a la vasta contribució econòmica dels marins i pescadors. Aquestes aportacions es fan òbvies en un escrit de Pau Llampallas, subdelegat de Marina del Masnou i Tiana, que, en un comunicat al Bisbat en què demana la concessió de la llicència per a la construcció de l'església, afirma que «*los Matriculados estaban en sus pesqueras, y negocios y que le avian prometido que quando viniesen le darian de limosnas mil y quinientas Libras porque ganaban mucho dinero*»⁴.

3. ADB. Documentació de parròquies. Caixa 493, doc. 151.

4. ADB: Documentació de parròquies. Caixa 493, doc. 9.

L'erecció del temple de Sant Pere era una passa més per a l'obtenció de la independència eclesial i civil del Masnou. Així, els veïns, continuaven demanant al bisbe que els concedís un vicari perpetu, petició que ja havien fet reiteradament. Després d'algunes negatives, l'any 1803 el Bisbat nomenava mossèn Andreu Ubals vicari nuntial del Masnou, el qual va residir a la casa que anys enrere havien construït els veïns per a aquest càrrec. Dos anys més tard, els veïns van establir la Reserva del Sagrament per commemorar la seva petita victòria com a comunitat. Ja sota la direcció del nou vicari, es van iniciar les obres de construcció de la rectoria i les d'ampliació del temple, que en vint anys havia quedat petit per a la creixent població.

Les obres van reemprendre's amb molta rapidesa, tot i que van romandre aturades entre els anys 1808 i 1816, i es van iniciar una altra vegada per petició de mossèn Josep Serra, que va donar l'empenta definitiva per a l'acabament del temple⁵.

Cal assenyalar que l'edifici va ser dissenyat per Miquel Garriga, tot i que l'ampliació la va dur a terme el seu fill Pau Garriga i Matas. D'aquesta manera, va quedar vinculada al temple una nissaga d'arquitectes que finalitzaria amb la intervenció del nét, Miquel Garriga i Roca, que anys més tard faria l'altar major i la capella del Sagrament⁶.

Un cop enllestides les obres, l'església mantenia un funcionament estable. Va ser aleshores quan els veïns van considerar que era el moment adient per demanar al Bisbat el que havien estat desitjant des de la creació de l'edifici: la independència parroquial. Així, el 1817 van adreçar-se amb un escrit al bisbe Pau de Sistar per informar-lo sobre les seves peticions⁷.

L'església de Sant Pere en l'actualitat.

5. MURAY, J. 1998.

6. MADDOZ, P. 1849.

ALMUZARA, R. 1994. Pàg. 44.

7. DDAA. El Masnou ahir i avui. 1985.

El 7 de juliol del mateix any, els veïns van rebre un decret de la Diòcesi⁸. En aquest document es deixava constància que havien atès la petició que Francesc Fontanills i altres individus del gremi de pescadors havien fet, en la qual demanaven la desmembració de la parròquia de Teià. El fiscal eclesiàstic havia dictaminat que les causes de la demanda eren suficientment justificades, ja que el nombre de feligresos era prou important i la distància de la matriu podria fer que no sempre es pogués rebre el servei espiritual com era desitjable.

Tots aquests motius van fer que s'acceptés crear una parròquia independent al Masnou, tot i que, per fer factible aquesta autorització, s'havia de disposar d'una aprovació reial de Sa Majestat⁹. El 5 de maig de 1818, va arribar la cèdula reial signada per Ferran VII, en què s'erigia la vicaria perpètua de Sant Pere, independent de Teià¹⁰. Amb aquest document, les dues parròquies van quedar definitivament segregades.

1.2. El cementiri vell, imatge del creixement d'un poble (1783-1865)

Vinculades a la història de l'església es troben les primeres referències a l'existència d'un cementiri propi del Masnou. Malauradament, hi ha un buit documental que impedeix donar una data exacta de la seva construcció, tot i que sembla que es va bastir coetàniament al temple. A partir de diferents cartes signades per Josepa Romanyà i Costa, vídua de Francesc Antoni Casas i Rogent, que va cedir els terrenys per a la construcció de l'església, s'aclareix que quan es va fer aquest oferiment es destinava un espai per a cementiri¹¹. Molt probablement, devia ser una petita parcel·la de terreny destinada a enterraments, situada al nord del temple i beneïda el 1783 juntament amb l'església.

Dins d'aquesta cronologia, la ubicació d'un cementiri en aquest emplaçament podria resultar curiosa, ja que es tracta d'un moment en què les idees de la Il·lustració intenten fer primar els aspectes racionals i sanitaris per sobre dels religiosos. El 1775, el monarca Carles III havia promulgat una reial ordre en què suprimia els cementiris parroquials i manava que es traslladessin a espais allunyats de la població¹². La tria de la sagrera de Sant Pere com a lloc d'enterrament, doncs, respondria en part a l'existència d'una societat cristiana acostumada a construir aquest tipus de recintes en determinats espais. D'altra banda, al nord de l'església no hi havia cap altre edifici més i, per tant, estava pràcticament als afores del nucli urbà.

Així doncs, malgrat el seu emplaçament al costat de l'església, es tractava d'un espai civil, que, a causa de la inexistència d'un ajuntament propi, era responsabilitat dels masnovins¹³. Tot i així, l'església encara continuava tenint representació pel que fa a la benedicció del recinte, el procés de vetlla i l'enterrament.

En un primer moment, aquest espai resultaria suficient per al nombre d'habitants residents al Masnou d'aleshores, però, al llarg del segle XVIII, la població va créixer notablement. Hi ha diversos factors que expliquen aquest fet, que va tenir lloc a tot Catalunya. D'una banda, la desaparició de la pirateria va impulsar que moltes persones es desplaressin a viure a prop del mar, ja que els perills s'havien extingit pràcticament del tot. Cal destacar, però, que és un moment en què es van donar importants innovacions en l'agricultura, fet

8. ADB. Documentació de parròquies. Caixa 493, doc. 12.

9. ADB: Documentació de parròquies. Caixa 493, doc. 12.

10. MURAY, J. 1998.

11. Arxiu família Molins Gimferrer.

12. ABRAS POU, M. 1998.

13. L'Ajuntament del Masnou es constitueix de forma definitiva el 1825, quan s'obté la independència de Teià.

que va permetre una millora dels conreus i de les collites, i, com a conseqüència, de l'alimentació de la població. Paral·lelament, també es va avançar molt en el camp de la medicina, i es van poder guarir malalties que fins aquell moment no tenien cura. A més, a tot això se li van afegir les relacions entre Catalunya i Amèrica.

L'any 1778, Carles III va promulgar una llei que permetia el comerç català amb el nou continent. Van ser molts els nadius que, a partir d'aquell moment, van viatjar fins allà per intentar fer fortuna. Una població d'origen mariner com el Masnou va trobar la possibilitat de millorar la seva economia sense desvincular-se totalment de la seva tradició. Molts habitants van marxar cap a Amèrica, en alguns casos sense res i, en d'altres, un cop finalada la seva formació com a capitans, governant grans velers. Les rutes més habituals a l'època eren les que anaven a Riu de la Plata, Cuba i l'Amèrica central, on intercanviaven els productes manufacturats a Catalunya per matèries primeres autòctones.

Tot aquest comerç va enriquir notablement algunes d'aquestes famílies, i com a conseqüència, es va iniciar un procés de millora i creixement del veïnat del Masnou. Progressivament, els habitants van anar consolidant una identitat pròpia que definia la seva nova situació.

L'obtenció de la independència parroquial el 1818 va ser el reflex dels canvis que s'estaven produint. L'augment de la població i la nova titularitat de l'església de Sant Pere van fer aparèixer la necessitat d'engrandir el cementiri. Immediatament després d'aconseguir la segregació, els obrers van tornar a demanar als membres de Can Casas la cessió d'uns terrenys per eixamplar el recinte esmentat. La parcel·la sol·licitada era contigua a l'anterior, que temps enrere havia estat entregada per la mateixa família. A canvi, la família Casas havia demanat la possessió perpètua d'una tribuna i un banc en un lloc de preferència al temple parroquial. Amb la nova donació, els Casas exigien conservar els drets anteriors i, a més, disposar d'un lloc de sepultura als nous terrenys. Per dur a terme aquesta voluntat, era necessària l'aprovació del bisbe de Barcelona, per la qual cosa la família va considerar que havien de ser els obrers o l'Ajuntament qui s'encarregués dels tràmits pertinents. Davant la negativa d'aquests membres, Josepa Romaña de Casas va especificar el següent: *«que no consento cedir un sol pam més de terra fins que sens hagia otorgat en autentica forma lo que ab tanta rahó tenim insinuat, y que haja recaigut la aprobació del Illustrissim»*¹⁴.

Finalment es va arribar a un acord, es van cedir els terrenys i es va donar pas a l'ampliació del cementiri. No es disposa de suficient documentació per poder fer una descripció exhaustiva de quin era l'aspecte del recinte. Una de les poques fonts que contribueixen a la reproducció de l'aparença del cementiri és el text del diccionari geogràfic que Pascual Madoz dedica al Masnou:

*«El cementerio está á la parte norte de la iglesia, en paraje elevado y de buena ventilación es de moderna construcción, se halla cercado de un alto muro y circuido de nichos; un gran portal que se cierra con una verja de hierro, facilita la entrada: en su centro se levanta una cruz de piedra de bastante mérito artístico, y se está construyendo la capilla sepulcral.»*¹⁵

Cal tenir en compte que, a causa del canvi esdevingut entre la població existent al llarg del segle XIX, es van estilar diferents tipus d'enterraments que van condicionar la forma d'aquest espai. Mentre que, al primer cementiri, les sepultures eren exclusivament al terra, tal com era costum, quan es va fer l'ampliació es van construir tota una sèrie de nínxols al perímetre, que eren utilitzats fins i tot per les famílies més benestants. Serà durant

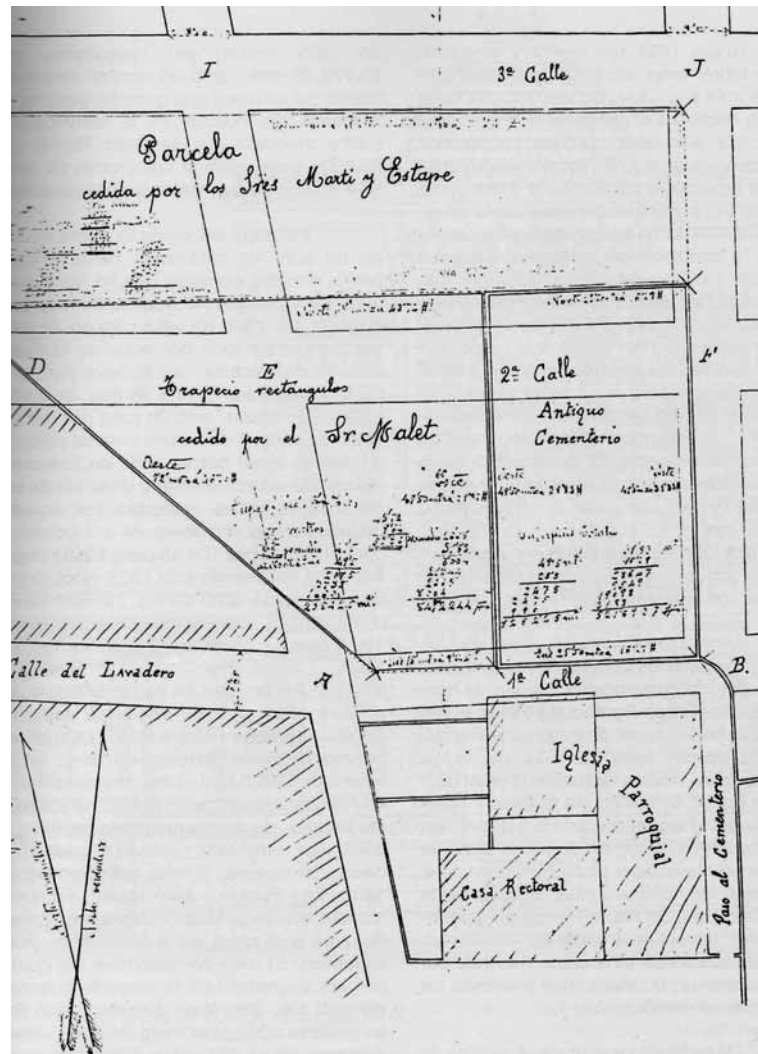
14. Arxiu família Molins Gimferrer.

15. MADDOZ, P. 1849.

la segona meitat del segle en què aquestes famílies començaran a edificar panteons, tot i que en aquest espai mai s'arribaria a fer, tal com consta als llibres de registre d'enterraments¹⁶.

L'entrada al cementiri era en un carreró que s'obria on hi ha actualment el baptisteri i anava en paral·lel al mur de llevant de l'església. Aquesta via conduïa al portal d'accés del recinte, que, com assenyala el text, es tancava amb una porta de ferro. Al centre d'aquest espai, sacralitzant el terreny, s'hi va col·locar l'antiga creu de terme que fins aleshores separava els municipis d'Alella i Teià.

Segons Madoz, aquest cementiri també disposava d'una capella, que s'estava construint quan va visitar la població el 1842. Sobre aquesta edificació, però, no s'ha conservat cap document que pugui aportar més informació del seu aspecte i la seva cronologia. Tot i així, cal suposar que aquesta capella va ser dissenyada per l'arquitecte municipal en aquells moments, Miquel Garriga i Roca¹⁷, que el 1841 va rebre la quantitat de 440 reals corresponents als seus honoraris per fer uns plànols i un projecte de reforma del cementiri¹⁸.

En aquest plànol de la cessió de diferents terrenys per a la construcció de la Casa Benèfica, pot observar-s'hi el traçat de l'antic cementiri al darrere de l'església de Sant Pere. Extret de: DDAA. 100 anys de la Casa Benèfica del Masnou.

16. AMM: Fons Municipal. Caixes 780-782.

17. **Miquel Garriga i Roca** (Alella, 1804 – Barcelona 1888). Va néixer a la zona del Masnou, tot i que va ser inscrit a Sant Feliu d'Alella perquè el poble no existia com a tal. El 1838 obtenia el títol d'arquitecte a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando. Va guanyar gran fama per fer el plànol de Barcelona conegut com *dels quarterons*, el primer projecte que unia la ciutat amb la vila de Gràcia i estudiava les principals artèries de comunicació de la ciutat. Aquest plànol es va aprovar el 1858. Un altre projecte que li va donar una gran fama va ser la projecció de la planta del Teatre del Liceu. A l'àmbit local, l'any 1840 va presentar davant del Govern municipal del Masnou el *Plan general del propio pueblo* i va aplicar la trama urbana coneguda com a *eixample*. El 1845 va construir l'edifici per a les *Casas Consistoriales*, que va ser el primer edifici d'ús públic que va fer i on va plasmar els seus principis arquitectònics, basats en el corrent neoclàssic. Va continuar l'obra del seu avi i el seu pare a l'església de Sant Pere del Masnou, de la qual va fer l'altar Major i la capella del Santíssim Sacrament. El 1869, va dissenyar el nou cementiri municipal. El 1847 també va ser nomenat arquitecte de Barcelona, de manera que coetàniament al municipi de Masnou va portar a terme tasques professionals a dues grans ciutats: Mataró i Barcelona. A més, va compaginar totes aquestes tasques amb la publicació de monografies dels monuments artístics i arqueològics de la Ciutat Comtal.

18. AMM: Fons municipal. Caixa 772.

1.3. L'arranjament del nou cementiri

Com que la població del Masnou no disposava d'un padró propi, ja que depenia dels ajuntaments de Teià i d'Alella, no va ser fins al 1830 quan es va elaborar per primera vegada un recompte dels habitants d'aquest nucli. El nombre de persones que hi constaven aquell any era de 2.276, mentre que el 1842 la xifra havia augmentat fins a 3.369 habitants. En aquesta data, el Masnou s'havia convertit en una de les localitats més desenvolupades demogràficament de la comarca del Maresme. Durant els anys següents, la comunitat continuava creixent, i es va arribar a les xifres de 3.933 habitants el 1857 i de 4.036 el 1860. El 1877, la població va arribar als 4.250, però és a partir d'aquesta data en què el volum de persones va començar a decreixer lleugerament¹⁹.

La bonança del comerç amb Amèrica va afectar positivament el Masnou, que pràcticament va doblar la població en tan sols trenta anys. Evidentment, aquest creixement demogràfic va comportar canvis en la fisonomia del poble, que aviat va haver d'adaptar-se a les noves necessitats i als problemes que anaven sorgint. D'aquesta manera, malgrat les reformes dutes a terme al cementiri a la dècada de 1840, aquest recinte va començar a resultar insuficient per fer front al nombre d'enterraments que es feien cada any. La situació es va agreujar amb l'epidèmia de còlera que va assolar part de la província de Barcelona a mitjan segle XIX. Així ho demostra el fet que el 1865 van morir 135 persones, una xifra molt elevada respecte de les 84 que havien mort el 1863 i les 94 de l'any següent. El 1866, les defuncions van descendir a 76 i el 1867 tornaven a augmentar fins a les 102 persones²⁰.

Aquests esdeveniments van ser propicis per a la creació de noves lleis de sanitat, que intentaven regular la salubritat dels espais públics, sobretot dels cementiris. A les diferents poblacions, els ajuntaments van crear una sèrie d'organismes que s'encarregaven del control d'aquesta legislació, per a la qual cosa sovint treballaven conjuntament. Així, el juliol de 1865, el consistori municipal del Masnou, encapçalat per l'alcalde Jaume Millet i Pons²¹, va convocar una reunió amb la Junta Local de Sanitat per exposar el comunicat del rector de Sant Pere, Pau Buscà, en què informava que al cementiri no hi cabien més cossos, fet que suposava realment un perill sani-

Placa commemorativa on es fa constar la donació realitzada per la societat de *marinos*.

19. GIMÉNEZ, I. 2001. pàgs. 115, 116.

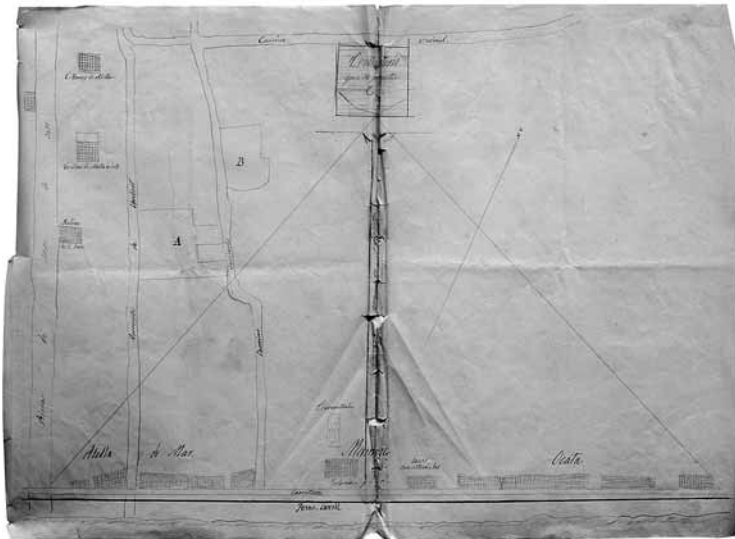
20. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

21. Període d'alcaldia: 31-1-1865 a 1-1-1867.

tari. Va ser en aquell moment quan es va considerar necessari el trasllat del recinte als afores del poble²².

Immediatament després d'haver pres aquesta decisió, es van iniciar els tràmits per dur a terme les obres de construcció d'una nova necròpolis. Per donar embranzida a aquest projecte, la societat de *marinos* va contribuir amb la cessió dels guanys obtinguts amb la venda de tres cases que tenien en propietat. Els diners, que ascendien a 3.685 duros, 3 reals i 16 maravedís, van ser entregats a l'Ajuntament²³.

El procés va accelerar-se quan, l'octubre de 1865, van morir diferents individus, possiblement a causa del còlera, per la qual cosa el consistori no va considerar oportú enterrar-los al darrere de l'església. La Junta de Sanitat va emetre un comunicat al governador civil de la província per informar d'aquests fets i defensar així l'actuació dels membres de l'Ajuntament, ja que el cementiri era molt a prop de la població²⁴. Arran d'aquesta petició, l'arquitecte provincial, Francesc Daniel Molina i Casamajó²⁵, es va desplaçar fins al Masnou juntament amb Ramon Ferrer i Josep Bonet, membres de la Junta Provincial de Sanitat, per visitar l'estat del cementiri i una

Plànol que acompanya l'expedient de la construcció del cementiri, de 1865, AMM, Fons Municipal, caixa 785.

parcel·la de terreny on l'Ajuntament tenia previst edificar el nou²⁶. Aquesta peça de terra pertanyia a Francisca Sors i Matas, vídua de Felip Casas i Romanyà, i estava situada entre el Torrent Umbert i l'antic Camí d'Alella²⁷.

L'arquitecte Molina va confirmar la insalubritat del vell cementiri i, un cop estudiat l'emplaçament de la futura necròpolis, va donar-hi el seu vistiplau, tot i que poc després van començar a sorgir els problemes. D'una banda, Francisca Sors de Casas no estava d'acord amb la tria d'una propietat seva per construir-hi el nou cementiri. Curiosament, la família del seu marit havia cedit anys enrere els terrenys per construir l'antic. Malgrat això, l'afectada va proposar una sego-

na parcel·la, ja que el solar que desitjava el consistori dividia les seves pertinences en aquell sector. Aquesta nova part de terra estava ubicada a l'anomenada partida de Vallmora, entre l'antic Camí d'Alella i l'actual carrer de Pau Casals²⁸.

22. AMM: Fons municipal. Caixa 785.

23. AMM: Fons municipal. Caixa 785.

24. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

25. **Francesc Daniel Molina i Casamajó** (Vic 1812- Barcelona 1867). Autor de diferents projectes, com la façana del Teatre Principal, la plaça Reial o el monument *Al geni català* de Pla de Palau, tots a Barcelona.

26. AMM: Fons municipal. Caixa 785.

27. En aquells moments, el Torrent Umbert es perllongava fins al nord de la vila, i l'antic Camí d'Alella és l'actual carrer de Joan XXIII. Aquest terreny estaria situat a l'actual barri de Mare de Déu del Pilar.

28. AMM: Fons municipal. Caixa 785.

D'altra banda, els veïns d'Alella de Mar²⁹ van mostrar-se contraris a la tria d'ambdós terrenys per la proximitat de les seves cases a tots dos espais. D'aquesta manera, van proposar un tercer terreny, també de la mateixa propietària, que quedava encara més al nord de la vila i, alhora, equidistant del seu barri i d'Ocata.

Davant d'aquestes dues noves propostes, el gener de 1866 va ser reclamada la presència de l'arquitecte provincial perquè elaborés un informe sobre aquestes terres. Una vegada elaborat l'estudi, avalat per la Junta Provincial de Sanitat i en el qual van participar grans personalitats (com l'enginyer Ildefons Cerdà o l'arquitecte Joan Torras, entre d'altres membres), es va dictaminar que el terreny més adient per a la construcció del cementiri era el triat per la propietària. En aquesta anàlisi, va tenir-se en compte sobretot la formació mineral de les diferents parcel·les i la capacitat d'absorció dels gasos i líquids que desprenen els cossos enterrats. La peça triada pels veïns d'Alella de Mar va ser descartada immediatament per la seva composició química i la poca ventilació de la zona, igual que la proposada per l'Ajuntament, pel perill de contaminació de les aigües freàtiques que passaven per aquell espai³⁰.

L'abril del 1866, la cessió de les terres encara no s'havia fet, ja que l'Ajuntament, malgrat els inconvenients presentats per l'arquitecte provincial, continuava insistint que volia fer el cementiri a la parcel·la que ells havien triat. Com que Francisca Sors seguia oposant-s'hi, l'alcalde Jaume Millet la va convidar a contractar un pèrit per valorar el terreny. Gairebé un any més tard, davant la negativa de la propietària, l'alcalde Sebastià Mirambell i Gibernau la va amenaçar amb l'ordenació de la instrucció d'un expedient d'expropiació forçosa. Fou en aquell moment, el juliol de 1867, quan Francisca Sors va fer un oferiment altruista al municipi i va entregar gratuïtament la peça de terra que havia presentat des del començament. Davant d'aquesta cessió, la corporació municipal va aprovar l'acte de Francisca Sors. Evidentment, aquesta entrega beneficiava tots dos bàndols, ja que a l'afectada no li prenién les altres terres, molt fèrtils per als conreus per la seva composició argilosa, i l'Ajuntament s'estalviava el pagament del valor dels terrenys.

Una vegada enllestida la tria del solar, es van iniciar els tràmits burocràtics per obtenir els permisos necessaris per part del Govern provincial, que va aprovar l'elecció final l'octubre de 1867. L'autorització definitiva, però, no s'aconseguiria fins al 10 de desembre, amb l'emissió d'una reial ordre en què s'acceptava la construcció del nou cementiri. Tot i així, abans de rebre les llicències pertinents, l'Ajuntament va decidir iniciar les obres, fet pel qual van haver de respondre temps després davant les autoritats superiors. Aquestes primeres obres van consistir en l'aplanament del terreny i van ser encarregades a Agustí Oliveras, que també va dur a terme la urbanització de la carretera que comunicava el poble amb el nou espai³².

Durant l'execució de les obres, es continuava fent ús del vell cementiri, on es van fer enterraments fins al gener del 1869. A partir d'aquesta data, es va començar a utilitzar el nou i a traslladar les restes cap allà. Una vegada finalitzat aquest procés, que es va allargar gairebé trenta anys, el solar va passar a mans de

29. L'any 1840, segons la Reial ordre de 5 de gener del mateix any, el veïnat d'Alella de Mar es va segregar del d'Alella de Dalt i es va incorporar al Masnou. Per fer-ho efectiu, es va crear una comissió composta per representants de cada poble i un de la Diputació Provincial de Barcelona.

30. AMM: Fons municipal. Caixa 785.

31. Període d'alcaldia: 1-1-1867 a 1-1-1869.

32. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

Josep Maria Malet i Font, un dels descendents de la família Casas, que havia cedit el terreny per fer-hi el cementiri³³. Malet i Font va entregar la parcel·la l'any 1901 a favor de la Casa Benèfica, i va renunciar així als drets que li corresponien com a hereu. Aquest solar seria ocupat parcialment pels jardins de la institució esmentada i per les escoles municipals³⁴.

1.4. El projecte de Miquel Garriga i Roca i les seves modificacions

Una vegada conseguides totes les aprovacions requerides, la corporació municipal es va entregar a l'obra del nou cementiri. El projecte del disseny del recinte va recaure en l'arquitecte municipal Miquel Garriga i Roca, que va elaborar els plànols entre final del 1867 i començament del 1868.

Les obres de construcció es van iniciar immediatament després de l'obtenció de la Reial ordre, primer aplanant el terrenys i edificant un mur de tanca que delimitava l'espai d'aquest cementiri³⁵, realitzat pels paletes Bonaventura Alsina i Ignasi Collell i Roca³⁶. El material constructiu que es va fer servir era el granit, seguint així les ordres de l'arquitecte³⁷.

Pel que fa a la planta inicial, Garriga i Roca va concebre un espai rectangular dividit en tres parts. L'entrada havia de ser enjardinada i havia de disposar de tota una sèrie de dependències necessàries per al procés previ a l'enterrament (tot i que en aquell moment els cossos es vetllaven a casa), entre les quals es trobava una sala d'autòpsies. Tot aquest cos de l'avantcementiri, havia de ser envoltat per una galeria coberta, de la qual només s'arribà a fer part d'un costat. Aquesta anava precedida per una gran escala, al centre de la qual s'obria una porta que menava al recinte destinat a enterraments.

Aquesta segona part aniria envoltada de nínxols i d'una via de circumval·lació que permetria el trànsit intern. L'espai central més elevat respecte de la resta del conjunt, disposava d'uns nínxols de preferència destinats a persones notables, als quals s'accedia des de la mateixa via. Als angles, a sobre dels nínxols, hi hauria uns dipòsits per recollir les aigües pluvials i unes capelles especials col·locades a sobre de les tombes de les confraries de Sant Isidre, Sant Telm, Sant Antoni i Nostra Senyora de la Mercè. A la part baixa, hi hauria les osseres comunes.

El cos central era dividit en quatre illes formades a partir de l'encreuament de dos carrers, seguint així el model de cementiri mediterrani del segle XIII. L'accés a aquesta zona s'efectuaria mitjançant unes escales disposades als angles i davant de la porta principal. Cadascuna de les illes estaria estructurada en diferents sectors d'enterrament segons la situació i la classe social del difunt. Mentre que la part interna era reservada a la construcció de mausoleus per commemorar persones il·lustres i fets notables, els voltants eren destinats a les famílies humils, als difunts de l'Hospital, als militars i als estrangers. Al perímetre de cada illa se

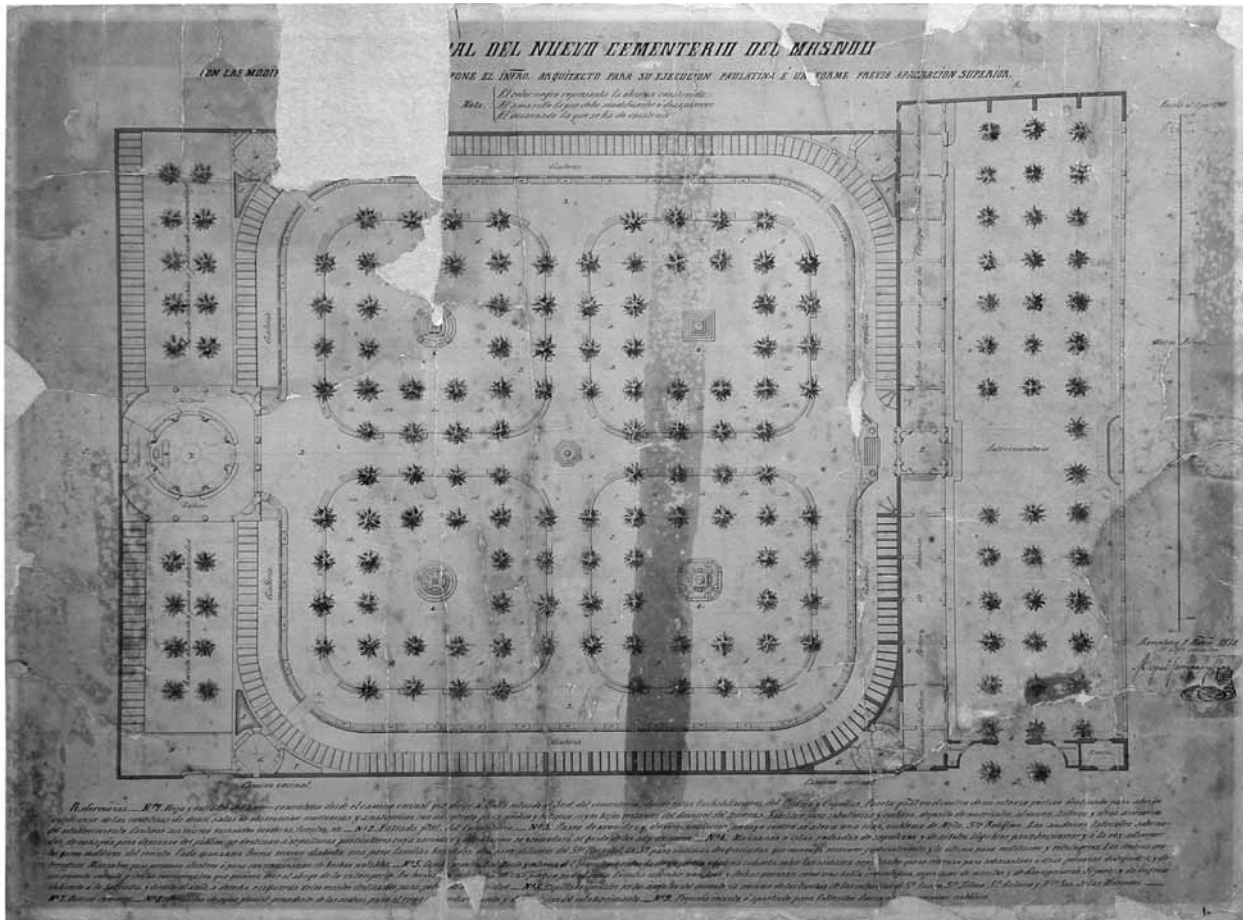
33. Francesca Casas i Romanyà, filla de Francesc Anton Casas i Josepa Romanyà, va casar-se amb Josep Anton Malet a començament de segle XIX. El matrimoni es va instal·lar a l'antiga casa dels masovers de la finca Casas, que va rebre el nom de Can Malet. En morir Francesc Anton Casas, l'herència va quedar repartida entre els seus fills, d'entre els quals van sortir més beneficiats Felip i Francesca, els descendents de la qual van rebre part de la propietat. Aquest va ser el cas del seu nét, Josep Maria Malet i Font.

34. ADB: Documentació de parròquies. Caixa 493, doc. 60.

35. AMM: Fons municipal. Caixa 774.

36. En aquells moments, els termes dels oficis de la construcció encara no es troben ben definits. Així, Ignasi Collell i Roca, que era mestre d'obres, va fer tant tasques d'arquitecte com de paleta.

37. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

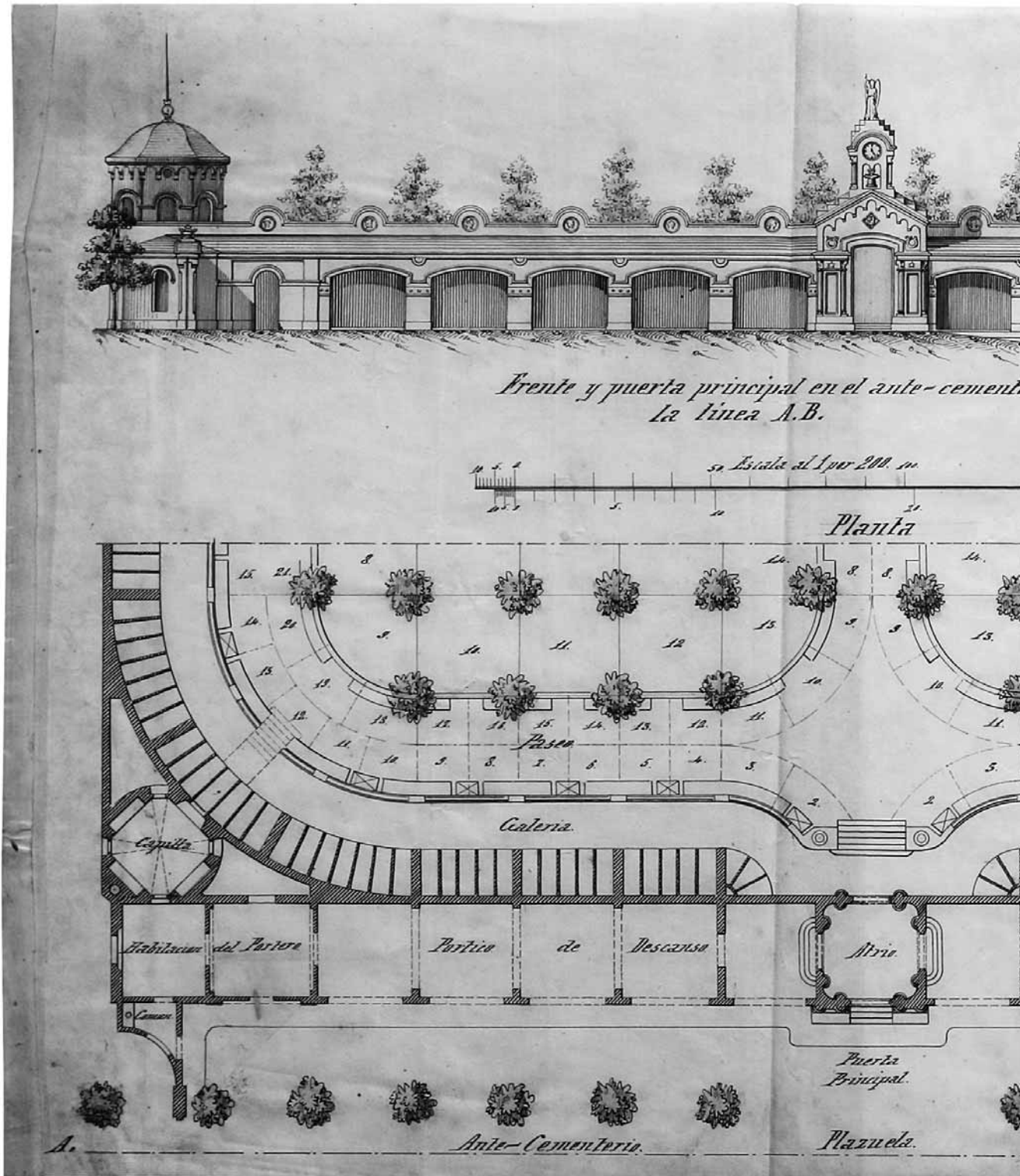

Projecte del cementiri de Miquel Garriga i Roca, de 1870, AMM, Fons Municipal, plànol: A 3 - 62.

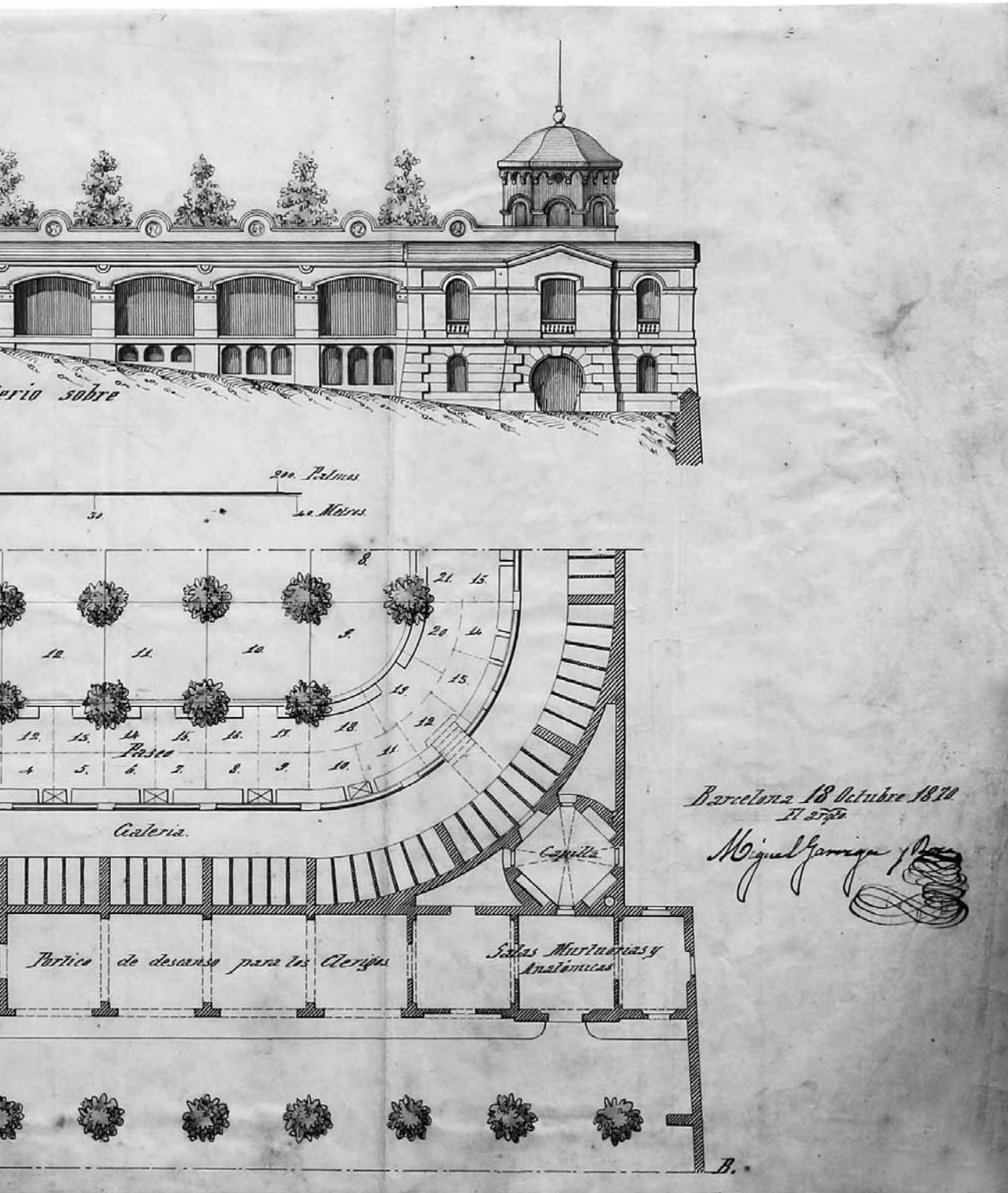
situarien els sepulcres de les famílies benestants. L'arquitecte Garriga i Roca també va incloure en el projecte la col·locació d'arbres, que, a banda de complir una funció estètica, havien d'absorbir els gasos mefítics del recinte. A més, al centre de tot el conjunt, s'aixecava una creu com a emblema de la religió.

A la part septentrional del recinte s'encabiria un tercer cos amb una capella de planta centralitzada, amb quatre capelles circulars als angles. El temple aniria envoltat d'una galeria coberta, on es distribuïrien les cambres sepulcral reservades a eclesiàtics i personatges distingits. Des d'aquí es podria accedir a la sagristia, disposada al darrere de la capella, i als solars contigus, destinats originàriament a l'enterrament dels pobres de solemnitat. En aquest espai, també havien de construir-s'hi unes illes de nínxols de segona categoria.

Aquesta disposició de l'espai, a més de la seva vessant pràctica, també tindria un sentit simbòlic, ja que a cada sector se li va donar el nom d'un sant, tal com apareix en els diferents plànols. Així, les quatre illes destinades a inhumacions van rebre els noms dels quatre evangelistes: Sant Mateu (1a), Sant Marc (2a), Sant Lluç (3a) i Sant Joan (4a). Els solars de cada banda de la capella on havien de ser enterrats els pobres de solemnitat van ser anomenats de Sant Pere (ponent) i Sant Pau (levant).

Projecte realitzat per Miquel Garriga i Roca, el 18 d'octubre de 1870, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

Tot i que aquest primer projecte no es va dur a terme en la seva totalitat per motius econòmics, l'octubre del 1868 les obres haurien avançat prou per poder començar a utilitzar el recinte. En aquesta data ja s'havia fet el mur de tanca, s'havien col·locat les portes i la creu de pedra al centre. És per aquest motiu que el rector de la parròquia, Pau Buscà, es va adreçar al Bisbat de Barcelona per exposar que «*previas todas las disposiciones legales, ha sido construido en esta parroquia un nuevo cementerio á un cuarto de hora de distancia de esta iglesia parroquial, y como se halla ya bien murado y cerrado con sus correspondientes puertas, y en el centro de él una cruz grande de piedra: y como esa Junta-revolucionaria y magnífico Ayuntamiento hayan determinado inaugurararlo el dia primero de Noviembre próximo*»³⁸. Abans d'acceptar aquesta petició, però, el Bisbat va voler assegurar-se que aquest cementiri gaudia d'un reglament i d'una junta pròpia.

La normativa exigida havia estat elaborada el maig de 1868, mentre que la Junta del cementiri ja havia entrat en funcionament amb anterioritat. La Junta era un organisme autònom que disposava d'una administració pròpia i que, en últim terme, retia comptes a l'Ajuntament. La Junta era gestionada per tres vocals triats pel consistori, càrrecs que no eren remunerats. El tresorer feia els pagaments, el comptador portava el llibre d'entrades i despeses, i el secretari executava els documents. El càrrec de president era ocupat per l'alcalde o el tinent d'alcalde, i el de sotspräsident, pel rector, cosa que demostra la intervenció de l'església en el desenvolupament d'aquest espai. La Junta controlava tots els serveis que s'oferien al cementiri i en dictaminava les tarifes, els horaris, els dissenys dels panteons, etc.³⁹

Malgrat el compliment de tots els requisits, la benedicció no va tenir lloc fins al 24 de gener de l'any següent, un cop enllestits tots els tràmits amb el Bisbat⁴⁰. Per a la inauguració van ser convidats tots els membres de les corporacions municipals anteriors i va ser presidida per l'alcalde Antoni Font i Mercè⁴¹.

A partir d'aquella data, va continuar el curs de les obres, encara que amb greus dificultats. El baix pressupost amb què partia el consistori es va veure en perill quan el gremi de mariners va intentar trencar l'acord que havia signat anys enrere. A causa d'aquests contratemps, el 1870 es va encarregar a l'arquitecte una simplificació del projecte original per abaratir les despeses totals⁴². Tot i així, el cost va resultar massa elevat, per la qual cosa les obres van continuar lentament. Mai no es va arribar a construir tot el que havia dissenyat Garriga i Roca, ja que projectes posteriors van modificar la seva concepció inicial⁴³.

En aquesta reducció feta per l'arquitecte, es va decidir substituir una gran escala monumental que havia d'anar a l'entrada per una senzilla portalada, i prescindir de la construcció total del pòrtic i la sala mortuòria. Garriga i Roca va preveure en aquesta ocasió una gran porxada centrada únicament al sector septentrional de l'avantcementiri, al qual només destacava la porta d'entrada, ja recollida als plànols originals, i una edificació amb diferents estances localitzada a l'extrem de llevant. També s'havia demanat un projecte d'església més senzill, que mai s'arribaria a construir, igual que els monuments que havien d'erigir-se al centre de les illes. Així, tot i que el recinte ja havia estat beneït, les obres només havien fet que començar, un procés que no acabaria fins uns quants anys més tard⁴⁴.

38. ADB: Documentació de parròquies. Caixa 493, doc. 36.

39. AMM: Fons municipal. Caixa 778.

40. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 2, f. 447.

41. Períodes d'alcaldia: 1-1-1869 a 24-8-1873 / 23-2-1884 a 1-7-1884.

42. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 2, f. 488.

43. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

44. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

1.5. Actuacions al cementiri entre els anys 1870 i 1900

Foto de l'any 2008 del cementiri.

El 1870, arran d'una nova epidèmia de còlera que havia afectat la ciutat de Barcelona, els ajuntaments de les poblacions properes van prendre les mesures corresponents, fins i tot dràstiques en alguns casos⁴⁵. Reunida la corporació municipal del Masnou el 6 d'octubre d'aquell any, va decidir nomenar una junta especial de veïns per administrar el nou cementiri davant la por per l'arribada d'aquesta malaltia regnant a la província. Així, aquesta Junta va quedar formada per Bonaventura Alsina i Torres com a president, Pere Rosés com a sots president, Joan Arimón com a tresorer, Pau Estapé i Maristany com a secretari, i amb els vocals Llorenç Sampere i Comulada, Gerard Maristany i Alsina i Bonaventura García Miralda⁴⁶.

Va ser a partir d'aleshores quan aquesta Junta es va fer càrrec de la continuació de les obres al recinte del cementiri. Les primeres actuacions que van promoure estaven centrades sobretot a la part de llevant del cementiri, on es van construir setze travesses unides a l'interior del mur, que es van aprofitar com a fonaments per a la construcció de nínxols. També es va eixamplar la carretera contigua als nínxols, es va rebaixar un pam tot el terreny i es van edificar les tres corbes que faltaven als angles del cementiri, on, segons el projecte de Garriga i Roca, hi hauria les capelles d'unes confraries instal·lades a la parròquia de Sant Pere⁴⁷.

45. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 2, f. 502.

46. AMM: Fons municipal. Caixa 787.

47. AMM: Fons municipal. Caixa 787.

L'encarregat de dur a terme aquestes intervencions va ser el mestre d'obres Ignasi Collell i Roca, a qui es va assignar el projecte per subhasta pública. Tot just abans d'aquesta adjudicació, el manobre havia iniciat un litigi que duraria uns quants anys, fins i tot després de la seva mort, pel qual reclamava el pagament d'alguns treballs realitzats al recinte⁴⁸.

Aquesta Junta, formada el 1870, va tenir la iniciativa de regularitzar tots els tràmits que es duïen a terme dins del cementiri. Així, el consistori els va fer entrega d'uns llibres i rebuts per justificar les entrades i sortides del fons. Aquest fet era bastant important, perquè va ser en aquell moment quan ja es disposava de suficients nínxols per iniciar el procés de trasllat de restes de l'antic cementiri al nou, i s'havia d'enregistrar qualsevol moviment⁴⁹. També es va voler fixar la figura d'un enterramorts, per a la qual cosa es va convocar un concurs públic. El guanyador va resultar el paleta Francesc Estol, que va ser el que va presentar el pressupost més econòmic. Es va acordar que cobraria 17 duros mensuals a canvi de romandre tot el dia al recinte fins al vespre practicant les obres necessàries i enterrant cadàvers i restes. En aquest contracte, s'especificava que havia de tenir una plena disponibilitat per a tot allò que li demanés la Junta, ja fos diumenge, festiu o de nit⁵⁰.

Els problemes de pressupost es farien més evidents el juliol de 1871, quan la Junta del cementiri va emetre un comunicat a l'Ajuntament en què informaven de la impossibilitat de continuar les obres per manca de diners. El consistori va decidir aleshores desviar un fons econòmic sobrant d'una altra operació cap a les obres del cementiri. També es va acordar el traspàs de 450 pessetes per a la construcció de l'escala que permetia pujar a l'espai central del cementiri, més elevat que la resta del conjunt, un desnivell que fins llavors s'havia salvat amb una rampa⁵¹.

En aquelles dates, s'havien venut alguns nínxols i molt pocs solars per construir-hi panteons, tot i que ja s'havien fet algunes compres. Va ser a partir del 1871 quan el cementiri ja estava adquirint un aspecte més sumptuós i les famílies benestants van començar a comprar les parcel·les de terreny per edificar-hi les seves tombes. Davant de l'èxit de la demanda, tant de solars com de nínxols, el 1872, la Junta presidida per Buenaventura Alsina i Torres va procedir a la denominació específica d'alguns elements encara sense aclarir i a l'establiment de tarifes. D'aquesta manera, es va decidir que serien anomenats nínxols de preferència i amb ossera aquells que es troben emplaçats al voltant del terreny per a panteons i als quals s'accedeix des de la via de circumval·lació. El seu valor era de 27 duros, i de 30 comptant els drets del cementiri.

Un altre dels problemes als quals va haver de fer front la Junta van ser les queixes dels veïns, que consideraven abusives les taxes del paleta sepulcrer per obrir els nínxols del cementiri vell per traslladar les restes al nou i per a la col·locació de làpides. Davant d'això, la Junta va acordar establir el cobrament d'1 pesseta i 50 cèntims per cada nínxol que es destapés i 2 pessetes per a la col·locació de làpides. També es va acordar que el secretari faria entrega d'un rebut per legalitzar aquests tràmits⁵².

Durant els anys següents, les obres no es van donar per acabades, tot i trobar-se en un estat força avançat. Així, el 1874, la fàbrica de pedra artificial Munner i Boada de Mataró enviava 82 balustres per a la

48. El 1894, el seu gendre, Jaume Bertran Estapé, encara va reclamar les quantitats impagades al mestre d'obres.

49. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 2, f. 503.

50. AMM: Fons municipal. Caixa 787.

51. AMM: Fons municipal. Caixa 775-777.

52. AMM: Fons municipal. Caixa 787.

col·locació de la barana que envoltava el cos central elevat. En aquesta partida també es van fer arribar 122 ornaments decoratius per rematar els pisos de nínxols, cosa que indica que ja havien arribat a una altura considerable⁵³. Tot i així, durant dècades posteriors seria necessària la construcció de més pisos de nínxols per adaptar-se a la demanda.

Per fer front a l'execució de totes aquestes obres, des del 1872 la Junta va comptar amb l'assessorament de l'arquitecte Leandre Serrallach i Mas⁵⁴. La seva tasca va consistir en la revisió i la posterior aprovació dels plànols presentats pels diferents propietaris que desitjaven construir un panteó, tal com constava al reglament. Serrallach també es va fer càrrec de la inspecció de les obres que s'anaven executant al cementiri i el disseny d'alguns detalls, com els capitells, les bases, els sòcols i les motlures de la portalada d'entrada. Aquests elements van ser executats per l'escultor Urbano Asencio⁵⁵.

El gener del 1875, durant el govern de l'alcalde Joan Alsina i Sensat⁵⁶, es va procedir a la renovació de la Junta del cementiri a petició dels mateixos membres. En aquella ocasió van ocupar els càrrecs Josep Manel Sala i Valldeneu, el rector Modest Rissech, Marcel·lí Llimona, Pere Maristany i Rosés, i Josep Fontanills i Maristany, que temps després seria substituït per Gerard Maristany Alsina⁵⁷. Mentre aquestes persones formaven part de la Junta, no va tenir lloc cap fet ni cap intervenció destacables. Tot i així, durant els primers anys d'aquesta dècada, s'havien anat construint molts panteons, motiu que va comportar que, el 1877, es decidís ampliar el nombre de solars per a aquestes construccions, amb la qual cosa es modificava així l'estructuració inicial de les illes plantejada per Miquel Garriga i Roca.

Aquesta no va ser l'única variació del projecte original, ja que, amb els anys, el cementiri va haver d'anar-se adaptant a les noves necessitats i la legislació vigent. Un exemple va ser el comunicat enviat pel Govern Civil de la província a l'Ajuntament, amb data de 20 de novembre de 1878⁵⁸, en què es demanava si l'espai comptava amb un cementiri per als que morien fora de la religió catòlica, també conegut com dels dissidents⁵⁹. Com que la construcció era recent, ja gaudia d'aquest tipus d'espai, però per ajustar-se a la llei vigent va ser obligatori el bastiment d'un mur de tanca que el separés del recinte catòlic. També es va obrir una porta independent que permetia l'accés directe a aquest espai des del carrer. Aquesta separació respecte del cementiri dels no-catòlics al Masnou no era un exemple únic, ja que també es va donar en altres casos, com al cementiri del Sant Crist de Badalona, on ambdós espais van ser separats per un mur⁶⁰.

Per fer aquests canvis, no es va tenir en compte l'opinió de Miquel Garriga i Roca, que en aquells moments es trobava desvinculat totalment de l'obra del cementiri, ja que l'arquitecte assessor era Leandre Serrallach⁶¹. Qüestions com aquesta farien refredar les relacions entre Garriga i Roca i el consistori durant els seus darrers anys en el càrrec d'arquitecte municipal. Un reflex d'això són les nombroses peticions que

53. AMM: Fons municipal. Caixa 773.

54. **Leandre Serrallach i Mas** (Barcelona ?-1890). Va ser professor de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona i va pertànyer a les Acadèmies de Ciències i Belles Arts de la mateixa ciutat. Va dirigir notables obres i construccions, entre elles les de l'església de les Religioses Carmelites de la Caritat. Va ser arquitecte assessor de la Junta del Cementiri del Masnou i va publicar un breu estudi sobre les construccions romanes de Tarragona.

55. AMM: Fons municipal. Caixa 773.

56. Període d'alcaldia: 24-8-1873 a 1-3-1877.

57. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 785.

58. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 5, f. 116-117.

59. Popularment aquest espai era anomenat el *cementiri dels espiritistes*.

60. ABRAS POU, M. 1998.

61. AMM: Fons municipal. Caixa 775-777.

va fer per poder comprar un dels solars de la necròpolis i així edificar un panteó per traslladar-hi les restes de la seva família⁶². Les respostes a les seves sol·licituds mai no arribaven, i per això, finalment, va haver d'enfrontar-se a la Junta del Cementiri i al mateix Ajuntament. Després de mesos tramitant sol·licituds, no va arribar a adquirir el solar i, per tant, no va construir el panteó familiar. Aquest conflicte va culminar el 1881, quan Garriga i Roca fou cessat del seu càrrec⁶³.

Una vegada destituït l'arquitecte, van continuar els canvis. D'aquesta manera, el 1883 es van construir unes escales als extrems de la via transversal de la zona central. Aquestes escales van ser fetes pel paleta Josep Noguera, per a les quals va emprar pedra de Girona. Segons el projecte inicial, aquestes escales havien de ser ubicades als angles, tot i que aleshores es va considerar que resultarien més funcionals al seu emplaçament definitiu⁶⁴.

Les actuacions d'aquesta mena eren dutes a terme per millorar el recinte, tant estèticament com des d'un vessant pràctic. Un altre dels elements que es va incorporar el mateix 1883 va ser la sala d'autòpsies, instal·lada a l'entrada del cementiri⁶⁵. La inclusió d'un tipus d'habitable com aquest denota els canvis que estaven tenint lloc aleshores en la societat. Cada cop més, als cementiris era més forta la presència civil, més que no pas la religiosa. Sens dubte, aquest fet responia a l'increment del paper social que van adquirir els metges en aquells moments, que començarien a participar en l'organització dels pobles i ciutats. Cal destacar que, probablement, algunes de les pràctiques *post mortem*, com ara autòpsies, es feien a l'Ajuntament.

Accés a la zona d'enterrament, on actualment hi ha la tanca de ferro que antigament estava situada a l'entrada del cementiri.

62. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 785.

63. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 71.

64. AMM: Fons municipal. Caixa 773.

65. AMM: Fons municipal. Caixa 773.

És per aquest motiu que els metges facultatius van demanar la construcció d'una sala d'autòpsies al cementiri, que es va dotar de medicaments, utensilis i d'una taula de marbre realitzada per Joan Pons i col·locada per Manel Alsina i Rosés.

Com era habitual, el març de 1885, sota el mandat de l'alcalde Antoni Font i Mercè, va constituir-se una nova junta del cementiri, formada en aquesta ocasió pel tinent d'alcalde Josep Pagès Manau com a president, Bonaventura Colomé i Ferrer com a tresorer, Pere Duran i Ballester com a secretari, Francesc Curós i Llaugé com a vocal, i el rector Modest Rissech com a sotspräsident⁶⁶. Tres mesos després, a causa d'una malaltia, Josep Pagès cessà en el seu càrrec, i va ser substituït per Francesc Curós, el qual va ser reemplaçat alhora per Pere Estapé Maristany⁶⁷.

Durant aquest govern, es va donar continuïtat a les obres, tot i que les actuacions que es van fer eren de poca rellevància. Bàsicament, aquestes intervencions van consistir en la construcció de nínxols i en la col·locació d'una part de la barana que envolta el cos central, elaborada en pedra artificial pels Hermanos Coll de Mataró. Aquesta balustrada va anar construint-se a mesura que s'executaven els nínxols de preferència que hi ha just a sota. Altres actuacions van ser la construcció d'una comuna a l'avantcementiri, i l'enjardinament de l'entrada amb xiprers, desmais i boixos⁶⁸. Va ser l'any 1886 quan es va decidir la col·locació d'una creu de ferro a la cúpula que hi ha a sobre del portal d'accés a la zona d'enterraments.

Durant els anys següents, es van continuar fent petites tasques de manteniment i edificant més illes de nínxols⁶⁹. El 1899, encara no havia acabat el procés de trasllat de restes del cementiri vell al nou, per la qual cosa era necessària la seva construcció⁷⁰.

1.6. El projecte de reforma interior de Gaietà Buïgas i Monravà

A les acaballes del segle XIX, el Masnou presentava un anhel de canvis que farien desenvolupar positivament tota la població. En aquells moments, es va iniciar un lleuger procés de recuperació demogràfica que aniria consolidant-se els anys següents. El 1900 ja es comptava amb 3.396 habitants, que, tot i ser una xifra poc elevada respecte de les dades anteriors, apuntava cap a un lleu creixement que s'aniria accentuant temps després. L'èxit de la indústria i els canvis agrícoles, sens dubte, van convertir el municipi en una població forta i destacada dins de la comarca del Maresme. Paradoxalment, el comerç marítim va entrar en recés, tot i haver estat la principal activitat econòmica de la vila⁷¹.

La creu de l'entrada al cementiri.

66. AMM: Fons municipal. Caixa 785. Càrrecs de la Junta del cementiri. 1873-1885.

67. AMM: Fons municipal. Caixa 785. Càrrecs de la Junta del cementiri. 1873-1885.

68. AMM: Fons municipal. Caixa 787.

69. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 9, f. 109-110.

70. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 16, f. 98-101.

71. GIMÉNEZ, I. 2005. pàgs. 129-130.

La bonança econòmica va comportar molts canvis físics, ja que l'austeritat de les construccions marineres i pageses no eren decoroses pel nou grup que s'havia establert al Masnou: la burgesia. Aquest sector de la població era format per tots aquells que, després de fer fortuna amb el comerç transatlàntic, van invertir el seu capital en altres negocis, especialment en indústria. Serà en aquesta època quan es posin en marxa les grans factories de la vila, com ara Cal Soberano o Can Xala, entre d'altres. A partir d'aquella data es van iniciar tota una sèrie d'actuacions amb un objectiu comú, que era l'ennobliment de la vila. Durant els primers anys del segle XX, es van executar la majoria de les grans mostres arquitectòniques del Masnou, com ara la Casa Benèfica (obra de Gaietà Buïgas i Monravà⁷²), o les Escoles Municipals, el Casino i l'Escorxador (de Bonaventura Bassegoda i Amigó), entre d'altres. A part d'aquestes construccions, que oferien el seu servei a la població, la classe burgesa va voler fer ostentació de les seves riqueses fent-se bastir mansions espectaculars.

Aquest luxe seria portat fins als extrems, de manera que fins i tot les seves sepultures havien de desprendre un gran volum de riquesa. Els nous panteons ja eren dissenyats pels arquitectes més destacats, que comptaven amb la col·laboració d'alguns dels millors escultors del moment. Altres propietaris, en canvi, havien bastit els seus mausoleus anys abans, o simplement els havien rebut per herència, i ara optaven per reformar-los i posar-los d'acord amb la seva nova posició social.

Aquest va ser el cas de Florinda Maristany i Olivé, que va rebre en herència un panteó del seu oncle Jacint Maristany i Maristany. Aquesta construcció només ocupava un solar, i probablement només constava d'una reixa i la llosa que tapava l'accés a la cripta. És per aquest motiu que, el gener del 1900, Florinda Maristany es va proposar glorificar-lo comprant el solar contigu i demanant el permís necessari per fer el panteó més luxós de tot el cementiri fins al moment. Aquest terreny era destinat als enterraments a terra, tal com havia projectat Miquel Garriga i Roca quan va executar el disseny del cementiri, per la qual cosa, en un primer moment, la proposta no va ser gaire ben acceptada. Malgrat això, a partir d'aquella petició, es va crear una comissió especial per estudiar la conveniència de permetre que en aquests terrenys es poguessin fer panteons.⁷³

L'estudi es va fer gairebé durant tot un mes i va ser presentat el 8 de febrer del mateix any durant un ple de l'Ajuntament, aleshores presidit per Victorià Pagès i Fàbregas⁷⁴. En aquella reunió, es va llegir el dictamen de la Comissió Especial, en què es proposaven certes modificacions en la urbanització d'alguns terrenys de l'interior del cementiri. Es va exposar que, havent consultat l'arquitecte municipal Gaietà Buïgas i Monravà, s'havia trobat una solució per a la distribució de certs terrenys del perímetre central de cementiri. Es va decidir que era necessari canviar de lloc l'àrea destinada a fossa comuna, que era a banda i banda del solar reservat per a la construcció de l'església. Una vegada net el terreny, s'hi construirien nínxols de totes classes i, al centre, quinze tombes al terra⁷⁵.

Una vegada analitzat l'informe, l'Ajuntament va acordar, per unanimitat, aprovar la modificació dels plànols del cementiri, feina que va ser encarregada a l'arquitecte municipal Gaietà Buïgas. Immediatament, Buïgas es va posar a treballar en la reforma i el nou disseny es va presentar el maig de 1900. En aquest tra-

72. **Gaietà Buïgas i Monravà** (Barcelona 1851-1919). El 1881 va obtenir el primer premi del concurs internacional que es va celebrar a Barcelona per erigir un monument a Cristòfol Colom. El monument va ser inaugurat el 1888 amb motiu de l'Exposició Universal que va tenir lloc a la ciutat. També va portar a terme altres projectes de gran magnitud, pels quals va ser premiat en altres ocasions. Va ser premiat amb tres medalles d'or a l'Exposició Universal de 1888 i amb diploma d'honor de les Belles Arts el 1891. El 1894 va presentar un projecte de gran qualitat per a un Arc de Triomf per a la General. Del 1903 al 1914 va residir i treballar a la República Argentina i a l'Uruguai.

73. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 17, f. 60-61.

74. Període d'alcaldia: 1-7-1899 a 1-1-1902.

75. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

çat, l'arquitecte va suprimir algunes edificacions perquè no eren obligatòries en poblacions amb una demografia com la del Masnou. Malgrat tot, aquests primers plànols van haver de ser reelaborats i en presentà uns altres al mes de setembre⁷⁶.

En aquests nous dissenys, Buïgas preveia la construcció d'un pavelló destinat a dipòsit de cadàvers i una sala d'autòpsies. Aquesta edificació havia d'anar situada a l'avantcementiri, a l'extrem oposat a la porta d'accés des del carrer. L'edifici havia de disposar d'una planta rectangular i en alçat era vertebrat per tres grans portes que comunicaven amb tres estances diferents. La central corresponia a la sala d'autòpsies, mentre que les laterals conformaven el dipòsit de cadàvers pròpiament dit. La façana havia de ser recoberta de maçoneria i carreus de pedra. Tot l'edifici va ser concebut com un volum simètric, amb l'eix principal com el més elevat del conjunt. Centrant aquest s'hi va dissenyar una porta allindada, flanquejada per dues finestres estretes i decorada per un gran finestral disposat a la part superior. Aquest cos havia de constar d'una coberta de dues aigües, i a l'angle s'hi col·locaria una gran creu. Els cossos laterals, de menys altura, van ser dividits en planta i pis a la façana. L'inferior havia d'anar vertebrat per unes portes practicades amb un arc rebaixat i flanquejades per dues finestres que serien tancades amb una reixa metàl·lica. A sobre d'aquests grans arcs, l'arquitecte va dissenyar dues fornícules cobertes amb un doble vessant, on incloïa les imatges de Crist crucificat i la Verge dels Dolors. Aquests elements anirien superposats al davant d'un volum més estret que es distribuïria al llarg de l'eix longitudinal de la construcció i que disposaria de tota una renglera de finestres que permetrien la il·luminació interior. A més, l'espai posterior a l'edifici, s'utilitzaria per a inhumacions gratuïtes i per a casos excepcionals, com en crisis epidèmiques. Un dels angles d'aquest espai, es reservava per als que morien fora de la religió catòlica, i l'altre angle, com a crematori de restes de fèretres o robes. Malgrat tot, el projecte elaborat no es va arribar a fer⁷⁷.

Buïgas també va adjuntar els plànols de la capella, que constava d'una planta circular amb quatre petits panteons oratoris amb la mateixa forma annexionats al voltant. A la part posterior, a més, hi va incloure la sagristia, que es comunicava interiorment amb la resta de l'edifici. No només va plantejar el disseny de l'oratori, sinó també el dels seus voltants. A banda i banda de la capella, annexionats a les darreres illes de nínxols, Buïgas va projectar-hi uns grans arcs triomfals que donaven accés a la part posterior. Aquestes estructures van ser formulades amb uns arcs rebaixats flanquejats per dos grans acroteris florits i decorats per unes grans escultures d'àngels trompeters. Els arcs precedien l'escala, que ajudava a salvar el desnivell. Un cop traspassat aquest arc, l'arquitecte va pensar en l'execució d'uns monuments funeraris que havien d'anar adossats a les illes de nínxols. Aquesta reforma de Buïgas, però, també comprenia l'ampliació del recinte d'enterraments de la part nord del cementiri, on s'inclourien dues illes més, anomenades de Sant Pau i Sant Pere, destinades a la construcció de panteons de segona i més nínxols. A més, al costat es reservava un nou recinte destinat a la dipositació d'urnes cineràries. Aquest sector era pràcticament fidel al projecte original de Garriga i Roca, que era el sogre de Buïgas. Des d'un primer moment, però, ja es va preveure que aquesta part no es realitzaria fins que algun particular sufragués les obres⁷⁸.

Pocs dies després, va arribar a l'Ajuntament un informe de la Comissió Provincial en què es deia que, a causa de l'augment de la població del Masnou des de la construcció del cementiri, l'espai resultava insufi-

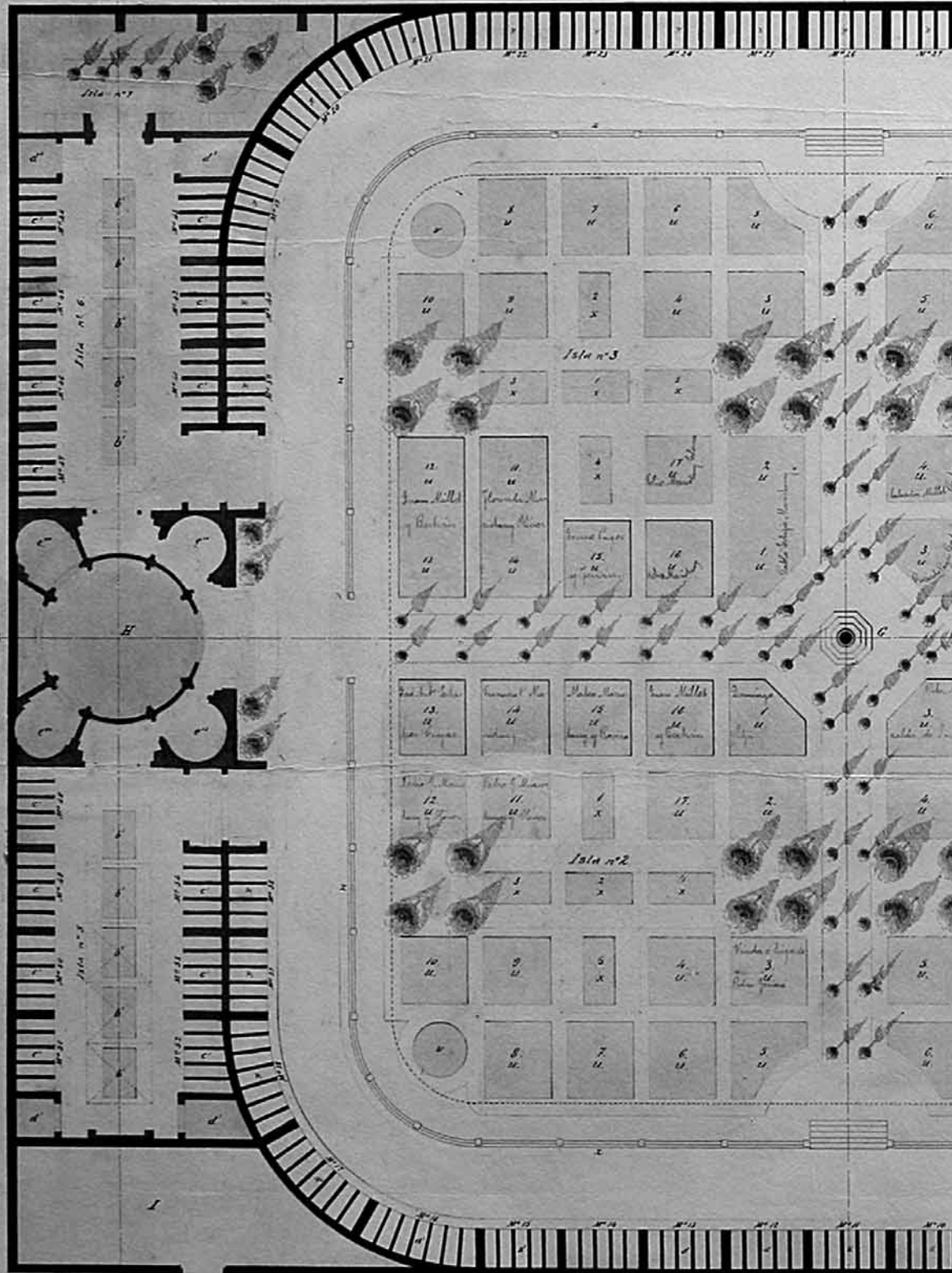
76. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 17, f. 82-89.

77. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

78. AMM: Fons municipal. Serie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

CEMENTERIO

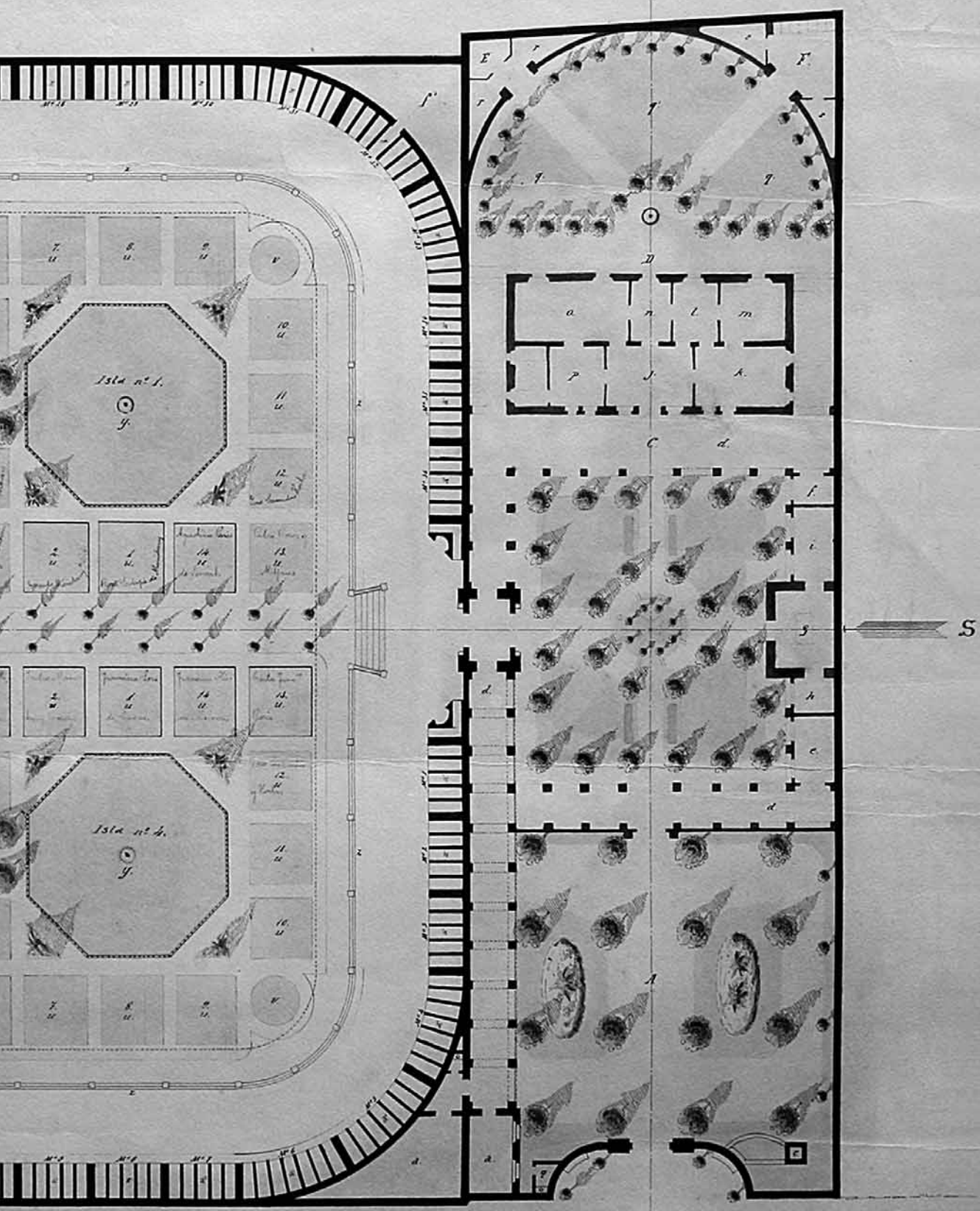
PROYECTO

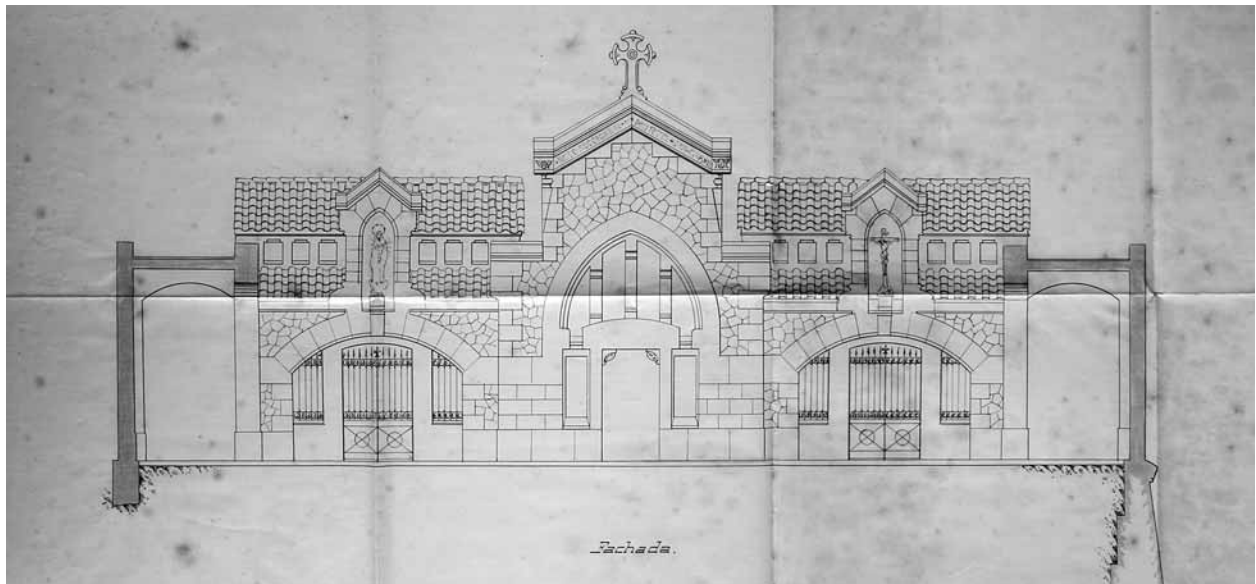
Projecte de reforma del cementiri del Masnou, de l'any 1900, AMM, Fons Municipal, plànol: A-3-67.

DEL PASNOU.

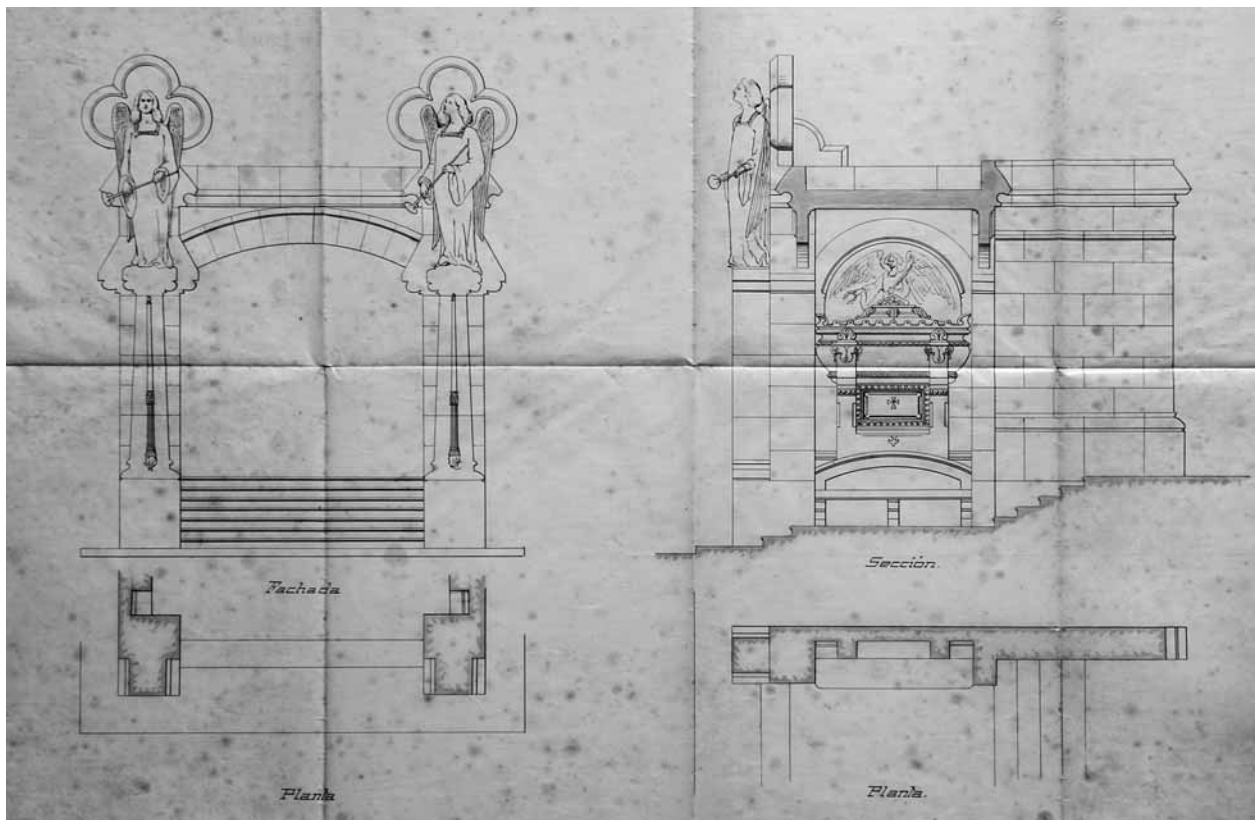
DE REFORMA.

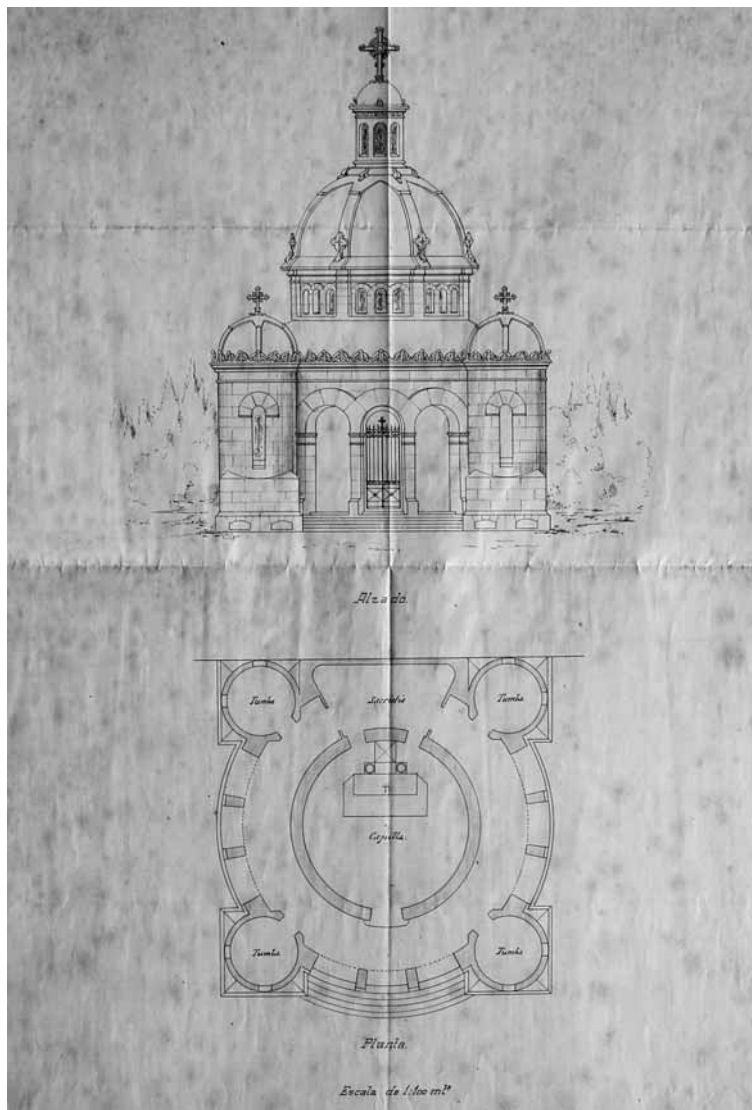
Camino vecinal

Projecte d'entrada al cementiri realitzat per Gaietà Buhigas i Monravà, l'any 1900, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

A l'esquerra de la imatge s'hi representen els accessos laterals de la capella i a la dreta hi ha els plànols dels mausoleus que havien d'adossar-se al final de les illes de nínxols. AMM, caixa 803.

Projecte de la capella del cementiri de Gaietà Buhigas i Monravà, del setembre de l'any 1900, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

procés del trasllat de restes, en canvi, va quedar aprovat per l'Ajuntament al mes de juliol⁷⁹.

Durant aquests primers anys de segle, a banda de la reforma del pla de Gaietà Buigas, les obres practicades al recinte van consistir bàsicament en la construcció de panteons, que eren a càrrec de particulars, i també de nínxols. L'actuació més destacada d'aquests anys seria, sens dubte, l'edificació de la capella de la Verge dels Dolors.

cient, i que era necessari ampliar-lo. Aquesta intervenció ja havia estat recollida als plànols de Buigas, però resultava molt costosa, perquè els terrenys adjacents eren en un altre nivell més muntanyós. Per aquest motiu, es va proposar fer una nova reforma que fes més aprofitable el terreny de què ja es disposava. Novament, es va demanar a l'arquitecte municipal que millorés la distribució.

Finalment, el projecte definitiu del cementiri va ser aprovat pel Govern provincial el 22 de novembre del 1900. A partir d'aquests canvis, es va decidir que s'havia d'elaborar un nou reglament i practicar una revisió de les tarifes. Amb aquestes intervencions, també es va considerar oportú posar una data límit per al trasllat de restes des de l'antic cementiri, que encara no havia culminat. Algunes d'aquestes decisions, però, anirien concretant-se durant l'any següent a mesura que s'executaven algunes de les obres. D'aquesta manera, un cop practicada la reforma del cos central, el maig de 1901 es va procedir a la requalificació i l'ordenació dels solars i a l'establiment de les noves tarifes, de manera que els solars quadrats van quedar a 500 pessetes, i els irregulars, a 425. La finalització del

79. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 17, f. 107v-110.

1.7. La capella de la Verge dels Dolors i el primer eixample del cementiri

Foto actual de la capella del cementiri.

Quan l'arquitecte municipal Gaietà Buigas va presentar el 1900 el seu projecte de reforma, hi va incloure la construcció de la capella, però les autoritats van decidir prescindir-ne i esperar que alguna persona fes una donació econòmica per bastir-la. Finalment, l'agost de 1907, sent alcalde Tomàs Fàbregas i Maristany⁸⁰, va arribar a l'Ajuntament una carta de Bonaventura Fontanills i Rosés en què s'oferia per costejar la construcció de la capella del cementiri⁸¹. La proposta, evidentment, va ser molt ben acollida pel consistori, que només conèixer la notícia, en agraïment, va voler recordar la seva figura donant el seu nom a un dels carrers del poble. Però, com que Fontanills era un home modest, s'hi va oposar, i finalment es va decidir donar el nom de Santa Rosa a un fragment del carrer de l'Esperança, en record de la seva germana, Rosa Fontanills de Sitjàs, amb l'herència econòmica de la qual es construiria la capella⁸².

Aquesta donació va suposar realment una embranzida per a l'acabament d'un projecte iniciat feia gairebé quaranta anys. L'entusiasme de l'Ajuntament es va fer obvi en concretar la data de l'acte de la col·locació de la primera pedra, que va tenir lloc el dia 30 del mateix mes, festivat de Santa Rosa de Lima. A aquesta cerimònia hi van assistir tots els membres del consistori i la Junta del

cementiri, el jutge Jaume Rosés i Truch, el rector Domènec Pineda i Mauri, Bonaventura Fontanills i Rosés, Pere Grau Maristany i Olivé, i Bonaventura Bassegoda i Amigó, entre d'altres moltes autoritats⁸³.

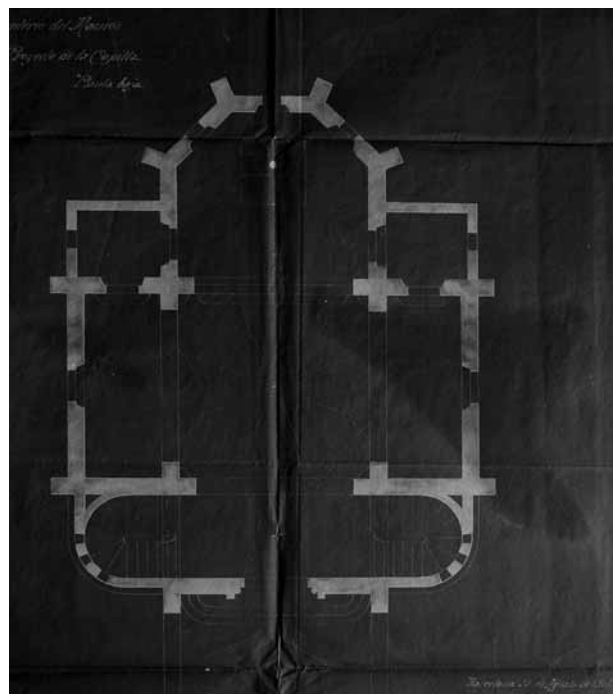
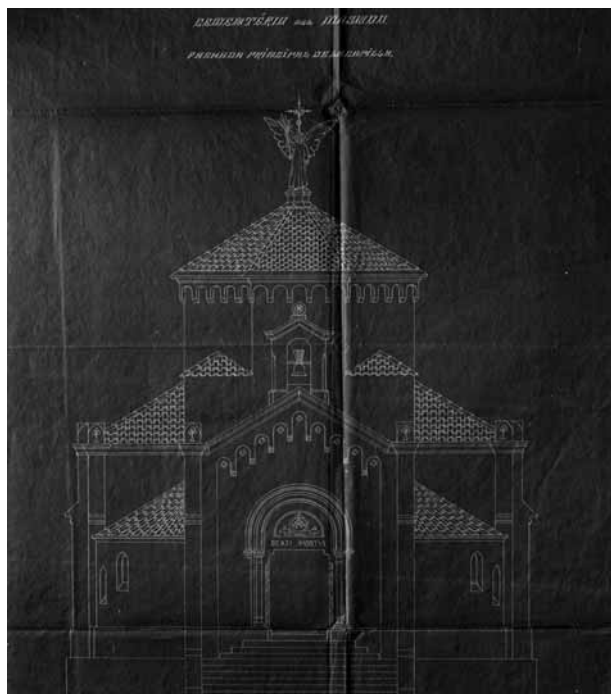
La cerimònia va ser oficiada pel rector Pineda, que va beneir la pedra abans de la seva col·locació. Junament amb la pedra, va dipositar-se un pot de vidre amb diferents objectes al seu interior, com ara una còpia de l'acta de la benedicció, traduïda al català, unes medalles amb imatges de sants, algunes monedes d'argent, diferents diaris publicats a Barcelona el mateix dia i una joia que va pertànyer a Rosa Fontanills, que anava adherida a una fina planxa de metall amb la inscripció següent:

80. Període d'alcaldia: 1-1-1906 a 1-7-1909.

81. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 21, f. 45v-48bis.

82. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

83. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 21, f. 49v.

Plànols d'alçat, planta i secció de la capella del cementiri del Masnou, realitzats per Bonaventura Bassegoda i Amigó, del 25 d'agost de 1907, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

«A la bona memòria de Na Rosa Fontanills de Sitjàs, de qui era en vida aquest rellotje, present de son espós En Domingo Sitjàs, se deposita dins de la primera pedra de la Capella pública del Cementiri de Masnou, posada avuy dia de Santa Rosa, 30 d'Agost de 1907, per son germà En Bonaventura Fontanills y Rosés.»

En un acte demostratiu de generositat, algunes de les persones assistents a l'acte van oferir diferents quantitats econòmiques a l'Ajuntament perquè les repartís entre les famílies necessitades. D'aquesta manera, Bonaventura Fontanills va donar 400 pessetes; Pere Grau Maristany i Olivé, 125; igual que Pere Pagès i Maristany, i Jaume Sensat i Sanjuan, que en van oferir 100⁸⁴.

Tot seguit, van iniciar-se les obres, que van consistir en l'extracció de sorra i la preparació del terreny, tràmits previs a la construcció. L'entrega dels plànols va ser el desembre del mateix any, els quals havien estat realitzats per l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó⁸⁵, aleshores arquitecte municipal. Bassegoda estava molt unit a la família Fontanills, ja que havia treballat per ella en el disseny de les seves cases i els seus panteons.

El febrer del 1908, quan les obres es trobaven en un estat avançat, l'alcalde va fer una observació personal sobre el cementiri. Segons el seu criteri, el recinte havia començat a quedar petit i va considerar que resultaria positiva l'execució d'un eixample al sector nord, a banda i banda de la capella, seguint l'antic projecte de Miquel Garriga i Roca. A més, va exposar que havia mantingut una conversa amb Pere Grau Maristany, que era el propietari del terreny posterior a la capella, i estava disposat a fer una permuta d'aquest terreny i cedir-lo a l'Ajuntament. L'únic que demanava a canvi era la concessió de dos solars per a panteons que quedaven davant de l'entrada a la capella⁸⁶. El consistori va aprovar aquest oferiment, malgrat que hauria d'esperar uns mesos per indisponibilitat econòmica per dur a terme les obres⁸⁷.

Al projecte de la capella, Bonaventura Fontanills havia fet incloure la construcció d'una cripta amb un gran panteó envoltat de nínxols per enterrar-hi els pobres de solemnitat. Com que era ell qui sufragava les obres, evidentment no va trobar cap impediment per fer-ho, com tampoc li va ser denegada la concessió especial que va demanar per reservar un dels nínxols perquè pogués ser-hi enterrada la seva germana Antònia, tal com ella desitjava. Davant d'això, l'Ajuntament va concedir aquesta petició i, a més, li van atorgar el títol de propietat perpètua al nínxol que ella triés⁸⁸. Finalment, el gener del 1909, les obres ja estaven pràcticament enllestides, i l'Ajuntament va acordar la benedicció de l'església i la posterior entrega que feia d'aquesta construcció Bonaventura Fontanills al municipi. A aquesta celebració van ser-hi convidades totes les juntes i societats del Masnou⁸⁹.

84. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

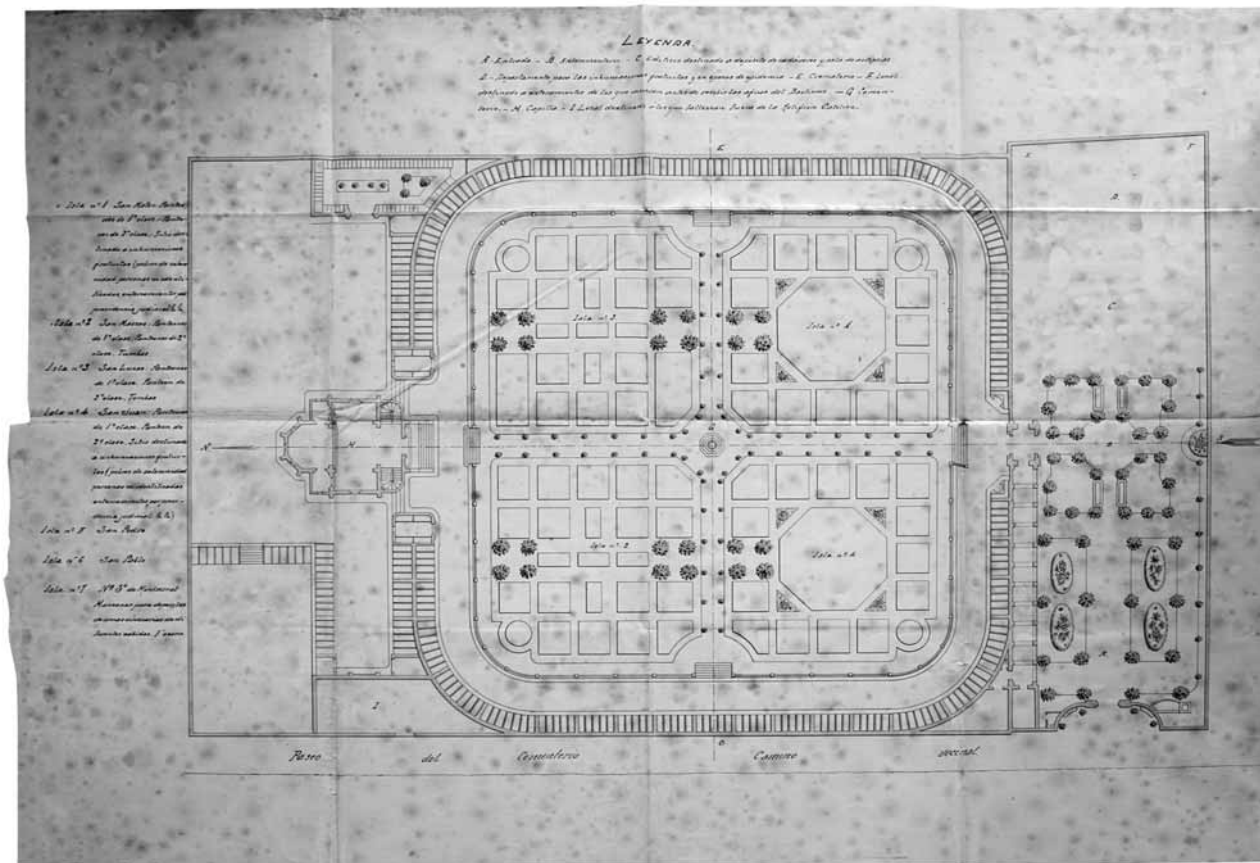
85. **Bonaventura Bassegoda i Amigó** (Barcelona 1862 - 1940). Va obtenir el títol professional d'arquitecte el 1886. Entre les seves obres destaquen el Col·legi dels Germans de les Escoles Critianes, de Barcelona, que va ser premiat el 1906 per l'Ajuntament i la Casa Noviciat de Premià de Mar. A la Ciutat Comtal també va fer l'edifici per a la Biblioteca Arús i va intervenir com a assessor de les obres de l'anomenada *Reforma*. Va ser anomenat arquitecte municipal del Masnou, on va construir les Escoles Públiques Municipals, va reformar l'església parroquial, va construir l'edifici del Casino i la capella del cementiri. A més, va elaborar nombrosos plànols per a cases del poble, entre elles la seva. Va ser el president del II Saló Internacional d'Arquitectura celebrat a Barcelona el 1916. A més, també va destacar com a escriptor, amb la monografia de *La iglesia de Santa María del Mar*, publicada el 1925 i el 1927. Va ser acadèmic de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona i de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid.

86. AMM: Fons municipal. Caixa 785.

87. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 22, f. 7-11.

88. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 22, f. 76-79.

89. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 22, f. 119-120.

Plànol del cementiri del Masnou de l'any 1909, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

Una vegada inaugurada la capella, el consistori va dictaminar el reglament que s'havia de seguir en l'ús del panteó dels pobres de solemnitat, i es va decidir que només podrien ser-hi enterrades persones sense recursos econòmics i residents a la vila, i amb cap familiar que disposés d'algun nínxol en propietat. A banda d'aquesta normativa, que va ser aprovada en una sessió del Ple de l'Ajuntament el febrer del mateix any, també es va decidir col·locar una làpida a l'interior de la capella per commemorar el gest de Bonaventura Fontanills⁹⁰. Aquest no va ser l'únic homenatge de la corporació a la família del donant, ja que van fer col·locar les imatges dels seus sants patrons: sant Domènec, santa Rosa, sant Bonaventura, santa Dorotea, sant Joan i sant Antoni de Pàdua. A part d'aquestes escultures, l'altar major era presidit per una imatge de la Verge dels Dolors.

La donació de la capella, però, no va ser l'única causa del cementiri en la qual es va implicar el Sr. Fontanills, ja que, un cop acabada, se'n van voler dignificar els voltants. Per aquest motiu, el maig de 1909, es va oferir al consistori el pagament de les obres d'urbanització de l'eixample del cementiri. El projecte va

90. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 22, f. 130v-132.

ser encarregat a l'arquitecte municipal Bonaventura Bassegoda i va consistir a traslladar la paret nord del cementiri uns metres cap enrere per englobar tota la faixa de terreny que mesos abans havia cedit Pere Grau Maristany⁹¹. La construcció d'aquesta part va ser a càrrec de Joan Renter, que també havia estat al capdavant de la construcció de la capella⁹².

Amb aquesta ampliació feta per Bassegoda i Amigó es posava punt i final al traçat realitzat per Miquel Garriga i Roca entre els anys 1867 i 1868. Tot i així, des que es va fer el primer disseny, van dur-se a terme tota una sèrie de modificacions que van modificar els primers plànols. Possiblement, l'element que més trencava amb el projecte original va ser la capella, malgrat que per a aquesta edificació es va seguir l'esquema plantejat per l'arquitecte.

1.8. La segona ampliació del cementiri i els efectes de la Guerra Civil

Imatge que oferia el cementiri l'any 1923. Biblioteca de Catalunya: Fons Salvany.

Amb l'ampliació realitzada per Bonaventura Bassegoda, el cementiri ja es donava per finalitzat. Malgrat això, durant els anys següents es van continuar portant a terme algunes petites actuacions, concentrades bàsicament en la construcció de nínxols en aquesta part nova. Sens dubte, això era un reflex del creixement demogràfic del Masnou en aquell període de temps.

El cens de la vila el 1910 constava de 3.487 habitants. Així doncs, el Masnou continuava mantenint-se en el sisè lloc de la llista de termes més poblats de la comarca del Maresme. Progressivament, el Masnou va agilitzar el seu creixement demogràfic, i el

1920 comptava amb una població de 3.873 habitants. Malgrat tot, l'augment més destacat es produiria durant el decenni següent, quan, iniciada la Guerra Mundial, es va disparar l'èxit de la indústria catalana. La forta demanda obrera, sens dubte, va atreure molts immigrants procedents d'Aragó, València, Andalusia i de la resta de Catalunya, que es van concentrar, sobretot, a les comarques del Barcelonès i el Maresme. D'aquesta manera, el 1930, el Masnou va passar a tenir 4.604 habitants, mentre que sis anys més tard les xifres arribaven als 5.069.⁹³

91. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 22, f. 175-177. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

92. Segons Francesc Renter Busquets, nét de Francesc Renter Vidal, que va intervenir en la construcció de la capella.

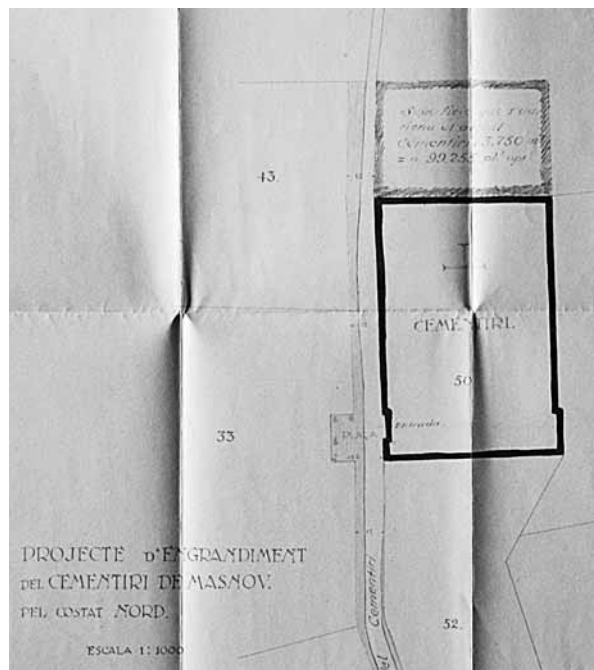
93. GIMÉNEZ, I. 2001. Pàg. 130-131.

Aquestes xifres tan elevades realment expliquen que, el juliol del 1931, l'Ajuntament, encapçalat per l'alcalde Francesc Millet i Maristany⁹⁴, comencés a plantejar-se la possibilitat de fer un nou eixample al cementiri. Davant la demanda de nínxols existent en aquells moments, tot i que se'n construïen contínuament, es va decidir encarregar un projecte d'ampliació a l'arquitecte municipal d'aleshores, Pere Jordi Bassegoda i Musté⁹⁵, fill de Bonaventura Bassegoda. Sembla que veritablement era una qüestió urgent i necessària. Els plànols, però, van ser entregats al mes de novembre i van ser aprovats immediatament⁹⁶.

El nou projecte de Bassegoda i Musté recollia la construcció de més illes de nínxols a l'extrem nord del cementiri, a continuació de l'allargament que havia ideat el seu pare. L'agost del 1932, les obres encara no havien finalitzat, ja que una comissió de consellers va fer-hi una visita per veure l'estat en què es trobaven. Sembla que les actuacions no eren gaire decoroses i l'aspecte que oferia el cementiri aleshores no era gaire agradable. Segons van exposar a l'Ajuntament, havien trobat diferents fèretres a l'aire lliure, uns sanitaris que no estaven d'acord amb les regles d'higiene i un safareig en estat d'abandonament⁹⁷. Tot això va generar alguns conflictes interns, es van fer nombroses visites al cementiri per comprovar l'estat de les obres i hi va haver llargues discussions per la finalització d'aquests arranjaments. Finalment, la construcció es va enllestir el mateix any.

Una vegada executat l'eixample, durant els anys previs a la Guerra Civil, les intervencions al cementiri eren cada vegada menors. Sí que s'hi van construir, però, nombroses illes de nínxols, sempre en relació amb el creixement simultani de la població.

En esclatar el conflicte bèl·lic, el juliol del 1936, l'augment demogràfic del Masnou va aturar-se a causa de la sobremortalitat masculina i, com a conseqüència, es va reduir la taxa de natalitat. Des de l'inici de la guerra fins al 1940, el municipi va perdre gairebé un centenar de persones⁹⁸. Aquestes xifres, evidentment, van provocar una forta demanda de nínxols, motiu pel qual se'n van haver de construir molts més durant aquells anys⁹⁹. Mentre durava el conflicte, els militars estrangers morts al Masnou també eren enterrats al cementiri.

Plànol realitzat per Pere Jordi Bassegoda i Musté amb motiu de l'ampliació del cementiri l'any 1931.

94. Període d'alcaldia: del 16-4-1931 al 13-10-1934.

95. **Pere Jordi Bonaventura i Musté** (Barcelona 1891-1988). Fill de Bonaventura Bassegoda i Amigó, va obtenir el títol professional d'arquitecte el 1917. Un cop va concloure els seus estudis, va ser nomenat arquitecte municipal del Masnou, on va portar a terme la major part de la seva obra. Va ser premiat amb un accésit al concurs de l'Hospital Provincial de Lleida i va fundar el Cos d'Arquitectes Municipals d'Espanya.

96. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 35, f. 120 v-122.

97. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 36, f. 50-54.98. GIMÉNEZ, I. 2001. pàg. 131.

98. GIMÉNEZ, I. 2001. pàg. 131.

99. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou, vol. 37, f. 177-181. vol. 39, f. 59-60. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

ri, però, a causa de la indisponibilitat de nínxols, eren exhumats i enterrats en una fosa comuna situada a l'extrem est del segon eixample¹⁰⁰.

Aquests canvis no van ser els únics que van portar a terme al cementiri durant la guerra, ja que el 19 de juliol va ser incendiada la capella, que no va resultar gaire afectada estructuralment. Sí que es van perdre tots els objectes que hi havia a l'interior, fins i tot les imatges dels sants¹⁰¹.

1.9. Actuacions al cementiri durant la dictadura (1939-1977)

Imatge actual de l'antic espai destinat als enterraments no catòlics.

Amb l'ocupació de la província de Barcelona per part del bàndol franquista a començament del 1939, ja es van deixar entreveure alguns dels trets que caracteritzarien l'esperit de la dictadura. Al Masnou, no van trigar gaire a aparèixer-hi algunes d'aquestes ordres i lleis que intentaven aniquilar qualsevol espurna contrària al sector vencedor. D'aquesta manera, el 7 de març del mateix any, el *consejero de Obras Públicas y Cementerio* va ordenar la separació del cementiri catòlic del civil¹⁰². Aquesta divisió ja s'havia practicat a final del 1878, però, en iniciar-se la II República, aquest

mur havia estat enderrocat. Amb el nacionalcatolicisme, la llibertat de culte va quedar prohibida i es va considerar necessària la construcció d'una paret que dividís ambdós espais.

Una altra de les mostres de la victòria franquista va ser la col·locació d'una placa commemorativa al peu de la creu que hi ha al centre del cementiri, convertida aleshores en monument als caiguts en la guerra.

Les conseqüències de la Guerra Civil van ser desastroses per a la població, que va haver de conviure amb una autèntica depressió per la manca d'aliments i serveis. Amb aquestes insuficiències, la mortalitat es va accentuar, principalment entre les generacions més joves, a causa de la malnutrició i els pocs recursos sanitaris disponibles. Aquests factors van accelerar inevitablement el creixement vertical del cementiri, ja que cada vegada es necessitaven més nínxols, que eren construïts amb caràcter urgent.

Cal afegir que, a final de la dècada dels quaranta, es va iniciar una tendència migratòria del món rural a l'urbà, sobretot cap a Barcelona i la rodalia. El creixement demogràfic d'aleshores va repercutir directament en els cementiris, que començaven a resultar insuficients. Els immigrants, evidentment, no disposaven de prou diners per adquirir solars i construir panteons, per la qual cosa el cementiri del Masnou va haver d'anar adaptant-se a la nova demanda. Va ser a partir d'aleshores fins a final dels cinquanta quan el bastiment de nínxols va adquirir un ritme frenètic, que es va anar alentint durant els anys següents¹⁰³.

100. Font: Francesc Renter i Busquets.

101. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 42, f. 170-173.

102. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 39, f. 6v-9.

103. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 39, f. 59-60, 110, 125v-127; vol. 40 f. 44v-46; vol. 41 f. 5-6, 33-35, 55v-58.

A diferència dels nínxols, que cada vegada primaven més com a lloc d'enterrament triat per la majoria de la població, els enterraments al sòl van deixar de practicar-se poc després de la Guerra Civil. Progressivament, els solars destinats a aquests tipus d'exhumació eren requalificats per a la construcció de més nínxols i panteons. Així, el 1952, la *Comisión de Cementerios* va emetre un comunicat en què proposava traslladar les restes d'uns difunts enterrats a terra per construir una nova illa de nínxols i proposaven la urbanització del terreny del segon eixample per a la construcció de panteons¹⁰⁴. Malgrat això, en aquell espai, només s'hi construiria el panteó de Joaquim Cusi i Furtunet, tot i que no es faria exactament a l'antic emplaçament per a enterraments a terra.

Va ser el 1954, durant el govern de l'alcalde Francisco Leonarte Ribera¹⁰⁵, quan es va decidir aprovar la restauració de la capella, que havia estat malmesa durant la Guerra Civil. Es va acordar portar a terme aquesta tasca per administració pública, carregant així les despeses al pressupost municipal d'aquell mateix any. Les obres es van fer durant un període de tres anys, ja que, el febrer del 1957, l'alcalde Francisco de Paula Salazar Culi¹⁰⁶ rebia els poders necessaris de tots els membres de la corporació per comprar unes imatges per a la capella, fet que fa suposar que l'actuació ja estava enllestida.

Amb la reparació de la capella s'acabaven les obres majors al cementiri, motiu pel qual, durant els anys següents, les úniques actuacions que s'hi van portar a terme van ser construccions de nínxols i panteons, aquests últims a càrrec de particulars.

1.10. Les darreres intervencions: la reforma de l'avantcementiri

Des de la reparació de la capella durant els anys cinquanta del segle XX, les actuacions al cementiri eren cada vegada menors. No seria fins a la dècada de 1980 quan s'emprendria una nova campanya, que va consistir en la reforma de l'avantcementiri. Aquestes obres van ser dutes a terme pel constructor Francesc Renter Busquets. Aquesta intervenció va afectar directament la porta d'entrada, la qual va restar bastant modificada. Malgrat respectar-se la forma convexa d'aquesta zona, al voltant s'hi va bastir una construcció per allotjar-hi diverses estances destinades al personal treballador del recinte, unides a la part superior per una

Dia de la inauguració de la capella després de fer la restauració dels danys causats durant la Guerra Civil. Núm. de registre: 5897. Autor: Josep Fortea. 1958-1959 aprox. Procedència: Fons Quirse, AFMM.

104. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 42, f. 23v-26.

105. Període d'alcaldia: del 10-4-1952 al 11-10-1956.

106. Període d'alcaldia: del 11-10-1956 al 29-2-1972.

Façana exterior del cementiri.

Imatge de la zona actual de velatori.

volta de canó coronada amb una llinda adovellada. En aquesta actuació, també va ser substituïda la tanca de ferro del recinte i l'original va ser traslladada a la porta d'accés a la zona d'enterrament. La nova tanca era més senzilla i amb una composició més actual. Tot i així, es va respectar *in situ* el coronament de la primera porta, que inclou la data de benedicció del cementiri.

El segon punt d'actuació va ser la construcció de les sales de vetlla. Per a això es va donar continuïtat a la porxada de Miquel Garriga i Roca i es va construir una nova ala orientada de nord a sud. Al darrere, s'hi va bastir el tanatori actual, respectant així la disposició original d'aquest element segons els primers plànols de l'arquitecte.

Seguici fúnebre a l'avinguda de Joan XXIII. Número registre: 5886. Autor: Josep Fortea. Anys cinquanta. Procedència: Fons Quirse. AFMM.

1.11. La família Renter

Al llarg de tota la història del cementiri del Masnou, han estat molts els arquitectes, mestres d'obres, escultors, forjadors i manobres que han participat en la seva evolució constructiva. Aquestes persones, però, no han estat els únics treballadors vinculats a aquest recinte. Sovint, en aquesta relació s'oblida la figura de l'enterramorts, encara que es tracta d'una persona imprescindible per portar a terme les funcions del cementiri. Tant és així que, des dels primers moments de funcionament del nou espai, la Junta del cementiri va reunir-se amb la intenció de regularitzar tots els tràmits que s'havien de fer. Aquesta reunió va tenir lloc el 1870, un any després de la benedicció del nou espai, i s'hi va decidir començar un llibre de comptabilitat per enregistrar-hi totes les entrades i sortides del fons, iniciar el trasllat de les restes de l'antic cementiri i contractar un treballador per a les funcions d'enterramorts. Per aquest motiu, es va convocar un concurs públic, del qual va resultar guanyador el paleta Francesc Estol.

Anys més tard, durant la dècada de 1880, es va fer una nova convocatòria per a aquesta plaça. En aquella ocasió, el guanyador va ser un membre de la família Renter, que va passar a ser el nou enterramorts de la vila, amb tot el que comportava aquest ofici. Al contracte s'especificava que havia de tenir plena disponibilitat tots els dies de l'any i romandre al recinte tot el dia fins al vespre. Va ser aleshores quan es va iniciar la vinculació dels Renter amb el cementiri, fins a l'actualitat, ja que amb Bruno Renter (paleta des de

l'any 1835) va començar una nissaga de cuidadors i enterramorts del cementiri. Des d'aleshores, diversos membres de la família han anat guanyant els successius concursos oferts per l'Ajuntament i han anat oferint aquest servei de manera discreta i eficient.

Bruno Renter va ser succeït pel seu fill Pau Renter i Borràs, que va donar continuïtat a l'ofici del seu pare, de la mateixa manera que anys més tard ho faria el seu nét Francesc Renter i Vidal. Aquest últim, a banda de les tasques pròpies d'enterrador, també va fer-se càrrec de la construcció d'alguns panteons i va construir la capella de la Verge dels Dolors, projectada per Bonaventura Bassegoda i Amigó el 1907. En aquesta obra, també hi va participar el seu germà Joan Renter.

En morir Francesc Renter i Vidal el 1931, va ser reemplaçat pel seu fill Francesc Renter i Casals, que ja havia après l'ofici. Malauradament, entre el 1932 i el 1941, els Renter no van portar a terme les tasques d'enterrament al cementiri, ja que, en proclamar-se la II República Espanyola i la posterior Guerra Civil, el personal de l'Ajuntament se'n van fer càrrec. No va ser fins al juny del

Francesc Renter Vidal i la seva néta Montserrat Renter Busquets als anys trenta. Fotografia cedida per la família Renter.

Francesc Renter i Casals i Maria Busquets i Negre.
Foto de Josep Fortea "Quirse". Fotografia cedida per la família Renter.

Recentment, Francesc Renter i Busquets ha delegat en el seu fill, Francesc Renter i Comes els treballs del cementiri, el qual sent una gran admiració pel seu pare i pel seu ofici. Aquesta afinitat es deu sobretot al gran coneixement que té el seu progenitor del recinte i la cura amb què ha dut a terme la seva feina des de sempre, ja que es fa en moments delicats per als familiars dels difunts. En l'actualitat, els Renter treballen en set cementiris del Maresme (Alella, Montgat, Premià de Dalt, Premià de Mar, Teià, Tiana i, és clar, el Masnou), amb els quals estan molt vinculats sentimentalment.

1941 quan l'alcalde Jaume Buch i Vallverdú (del 12 de setembre de 1940 al 10 d'abril de 1952) va oferir a Francesc Renter i Casals recuperar la plaça que tradicionalment havien ocupat els seus avantpassats. Aquest gest era degut a l'amistat que unia l'alcalde amb la família Renter, ja que ell mateix havia treballat com a paleta amb Francesc Renter i Vidal. Tot i així, durant els anys en què no va fer d'enterraments, mai no va desvincular-se totalment del cementiri, ja que va construir-hi diverses illes de nous nínxols i va fe-hi les obres de manteniment que requeria el recinte.

Durant aquells darrers anys, el successor de Francesc Renter i Casals ha estat el seu fill Francesc Renter i Busquets, jubilat recentment. Des de ben jove, Francesc Renter va començar a treballar al cementiri fent les tasques pròpies del seu ofici, a més de participar en la construcció dels nínxols i alguns panteons, com ja havien fet els seus avantpassats. A banda d'això, va ser l'encarregat d'erigir l'entrada de l'avantcementiri i el tanatori a la dècada de 1980. Sens dubte, és un dels testimonis més directes de la història del cementiri del Masnou, ja que n'ha format part i ha estat protagonista de nombrosos episodis.

Francesc Renter i Busquets i el seu fill Francesc Renter i Comes.

1.12. Mostra gràfica d'alguns títols de propietat del cementiri

Tot seguit presentem alguns documents que formen part dels títols de propietat de nínxols o sepultures del cementiri del Masnou. A part de poder observar l'evolució estètica des del segle XIX, també són interessants com a documents històrics, ja que reflexen les situacions polítiques i socials del moment.

Encapçalament d'un títol de propietat de l'any 1897.

Encapçalament d'un títol de propietat de l'any 1935.

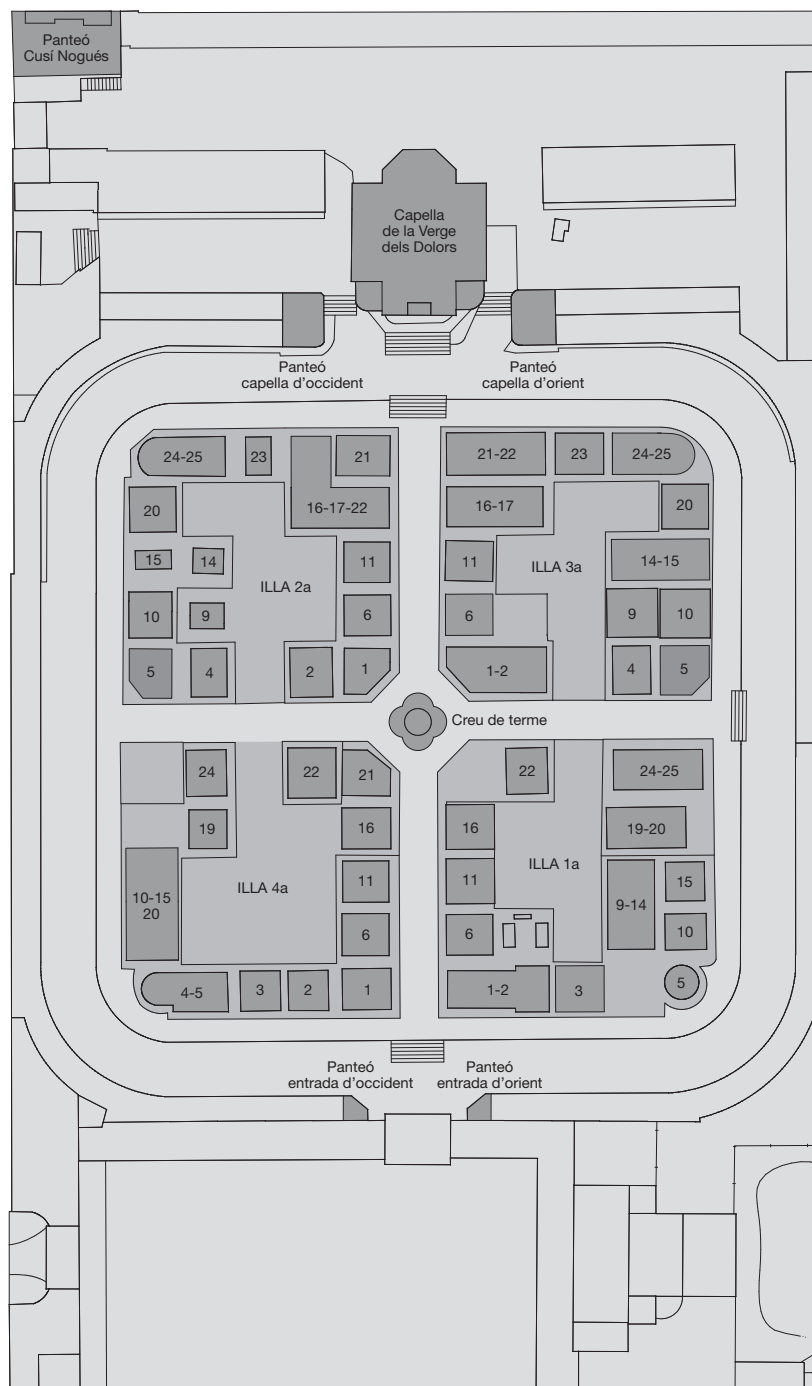

Títol de propietat de l'any 1939.

Títol de propietat de l'any 1979.

2. Els panteons i els seus propietaris

Plànol de situació actual, realitzat per Carlos Siota, de l'Oficina Tècnica d'Urbanisme, amb aportacions de Miquel Rico.

2.1. Panteons de l'entrada

Panteó de l'entrada d'occident. Jacint Hombravella i Pujadas

Autor: **Ignasi Collell i Roca**

Data: **1873**

Biografia:

Aquest panteó va pertànyer a un dels personatges més destacats de la vila del Masnou, Jacint Hombravella i Pujadas. Nascut el 1814, en morir el seu pare van fer-se càrrec d'ell els seus oncles, Maria Hombravella i el seu marit, Joan Casals, que era patró de vaixell. Jacint Hombravella va formar part de la classe dirigent i els veïns del poble l'anomenaven *Sastret*, ja que el seu avi, Jacint Hombravella Comademont, havia estat del gremi de sastres.

Ell també va fer-se pilot i, amb 23 anys, va embarcar-se en el seu primer viatge a Amèrica del Sud, com a segon pilot i encarregat de la goleta *L'Estrella*, del seu oncle. Va comprar el bergantí *Cronómetro* amb els diners que li va deixar el seu pare. Quan tenia 36 anys, edat habitual per a un mariner, encara que madura per a l'època, va contraure matrimoni amb la seva cosina, Àgueda Maristany Maristany.

Aquell casament va suposar l'ampliació del patrimoni dels Hombravella, ja que el pare d'Àgueda va deixar cinc cases i els terrenys de l'actual plaça de Catalunya i el carrer de Sant Miquel, a més d'una gran vinya al torrent Umbert¹⁰⁷.

107. DDAA. 1999. Pàg. 28-35.

Descripció historicoartística:

El 1872, Jacint Hombravella va decidir adquirir un solar al cementiri per construir-hi un panteó¹⁰⁸. A començament de l'any següent, encara no havia estat edificat, per la qual cosa l'Ajuntament va emetre un comunicat per informar-li que el projecte havia de ser executat en el termini d'un any. Davant d'aquest avís, Jacint Hombravella va ofendre's i va respondre al consistori amb una carta en què exposava el motiu del retard: la mort de la seva dona. En aquell escrit mostrava el seu desconsol i la tristor pensant en el trasllat de les restes de la seva dona un cop acabat el panteó¹⁰⁹.

Aquell litigi, però, va tenir continuïtat, ja que, dies després, Jacint Hombravella afirmava que, a part, tenia problemes amb les dimensions del solar. Segons el propietari, havia fet una consulta al mestre d'obres Ignasi Collell i Roca, encarregat del projecte del panteó, el qual li havia afirmat que no disposava de prou terreny per dur a terme allò que volia. Davant d'això, la Junta del cementiri li va proposar tornar-li els diners i fer-se novament amb el terreny. Això no va succeir així, ja que, l'agost del mateix any, el propietari presentava els plànols de Collell a l'Ajuntament, els quals van ser aprovats el mes següent per l'arquitecte assessor de la Junta del cementiri, Leandre Serrallach i Mas¹¹⁰.

El mestre d'obres Ignasi Collell es va trobar amb una gran dificultat a l'hora de plantejar el disseny del panteó, ja que el solar flanquejava l'accés al recinte. Tot i així, va solucionar aquest inconvenient edificant una capella panteó de planta pentagonal que s'adaptava perfectament a l'espai. La construcció donava continuïtat a les illes de nínxols a les quals s'havia d'adossar i, alhora, permetia un camp de visió més obert des de l'accés al recinte.

El resultat va ser un panteó organitzat a partir d'una petita capella central coberta amb cúpula de quart de taronja, i envoltada pels nínxols i les osseres que apareixen disposats verticalment als laterals. D'aquesta manera, la porta d'accés, practicada amb un arc de mig punt, es convertia també en l'element central de la façana. Aquesta obertura va ser decorada exclusivament amb una motllura simple que s'adapta a la forma de la llinda. A sobre, s'hi va col·locar una placa pètria amb el nom del propietari decorada amb motius vegetals. El perímetre superior va ser ornamentat amb un fris de medallons i, com a remat, un escut amb una àncora, una clara referència a la professió marinera de Jacint Hombravella.

A l'interior de la capella van ser col·locades unes escultures d'autor desconegut. A la fornícula hi ha una Verge dels Dolors, mentre que als laterals destaquen dos bustos del propietari i la seva esposa. Aquests dos últims van ser realitzats en marbre de Carrara i, molt probablement, daten de la mateixa època que el panteó. A partir d'aquests apunts, és possible atribuir-ne l'autoria a l'escultor Fausto Baratta, que en aquells moments estava treballant en la decoració de diversos panteons del cementiri.

Escut situat a la part alta del panteó, on es pot veure l'àncora que fa referència a l'ofici de Jacint Hombravella.

108. AMM: Fons municipal. Caixes 775-777, 803.

109. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 785-786.

110. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

Panteó de l'entrada d'orient. Ignasi Collell i Roca

Autor: **Ignasi Collell i Roca**

Data: **1873**

Biografia:

Ignasi Collell i Roca (Alella 1832 - el Masnou 1881) va arribar al Masnou juntament amb els seus pares i germans el 1852, any en què van comprar un terreny i van edificar una casa a prop del Camí Ral, a l'actual plaça de Jaume Bertrán Estapé. La família Collell, coneguda amb el sobrenom de *Can Bargilet*, formava part d'una nissaga de mestres d'obres documentats ja des del segle XVIII. El darrer de continuar aquesta tradició familiar va ser Ignasi Collell i Roca, el qual va deixar bona part de la seva obra a la vila del Masnou. Entre els seus projectes més importants destaquen la construcció del cementiri nou i el disseny de l'edifici de les Escolàpies del Masnou. A banda d'això, va construir moltes cases, algunes als carrers de Jaume I i Lluís Millet, entre d'altres. A més, també va formar part de l'Ajuntament com a regidor.¹¹¹

Ignasi Collell va contraure matrimoni el 1868 amb Francesca Truch Llimona, fruit del qual va néixer la seva única filla, Francesca. En quedar orfe molt jove, Francesca Collell va casar-se als vint anys amb Jaume Bertrán i Estapé, capità de la Marina Mercant i propietari del bergantí *Amàlia*. Durant la seva vida, Francesca Collell va lluitar contra l'Ajuntament perquè li fossin retribuïts tota una sèrie de pagaments pendents del seu pare per les obres del cementiri.

111. Font: Josep Ignasi Bertrán i Gurri.

Descripció historicoartística:

Ignasi Collell havia estat l'encarregat de projectar el panteó de Jacint Hombravella a la zona d'entrada del cementiri. Aquest fet va motivar el desig del mateix mestre d'obres, que també va voler tenir el seu. D'aquesta manera, el setembre del 1873 feia entrega d'una instància a l'Ajuntament en què demanava el permís per construir-lo. El mateix Collell exposava que no adjuntava els plànols perquè la seva intenció era fer una còpia exacta del panteó Hombravella¹¹².

Així doncs, aquesta construcció guarda un aspecte idèntic al panteó esmentat. Malgrat tot, hi ha alguns elements que la'n diferencien, com ara l'escut de la part superior, on apareixen els instruments que al·ludeixen clarament a l'ofici de Collell: una plomada, un escaire, un compàs i un capitell. Aquests símbols podrien fer pensar en la relació del mestre d'obres amb alguna lògia maçònica, però aquesta teoria no sembla defensable i probablement es tracta de simples atributs de la professió que tenien propietari i els seus avantpassats.

A l'interior d'aquesta capella panteó es conserva la imatge d'un àngel anunciador del judici final, pròpia d'un espai com aquest. La fàbrica d'aquesta imatge de guix és desconeguda, ja que va ser elaborada en sèrie amb motlles.

Escut situat al coronament del panteó, on apareixen els instruments de mestre d'obres.

112. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

2.2. Illa 1a. Sant Mateu

Panteó 1-2, illa 1a. Família Pagès i Fàbregas

Autor: **Jaume Torres Grau**

Escultor: **Frederic Marès i Deulovol**

Data: **1926**

Biografia:

Pere Pagès i Fàbregas (el Masnou 1863-1946) era fill del capità Josep Pagès Manau i de Saturnina Fàbrega Pla. Pertanyia, doncs, a la nissaga de marins de *Cal Papi*. La casa familiar, de grans dimensions i situada a la cruïlla dels carrers de Mestres Villà i Capitans Comelles, gaudeix d'uns interessants esgrafiats, entre els quals destaca la representació d'un veler que, sens dubte, fa referència a l'ofici d'aquesta branca dels Pagès.

Descripció historicoartística:

A l'inici de 1926, Pere Pagès va iniciar els tràmits per a la construcció d'un panteó familiar¹¹³. Amb aquesta fi, havia adquirit dos solars, en els quals no s'havia arribat a edificar i que anteriorment havien pertangut a

113. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 828.

Pere Rosés i Mitjans i Josep Canudas i Horta. Per tal d'unir els dos espais, també va comprar a l'Ajuntament el terreny que restava entre aquests dos solars. Una vegada fets els tràmits pertinents, va encarregar l'obra a l'arquitecte Jaume Torres Grau¹¹⁴.

El disseny consta d'una gran cripta i un mausoleu caracteritzat per un cert gust historicista. Malgrat això, no hi ha un estil definit, sinó que més aviat presenta trets eclèctics i combina la sobrietat de l'arquitectura amb una decoració relacionada amb els motius modernistes. L'estructura exterior és elevada amb un pòdium i es divideix en dues parts. L'accés al primer cos es fa per les escales que el comuniquen amb la via principal del cementiri. Aquest espai, que precedeix l'entrada a la cripta, està delimitat per quatre pilars (els del fons són de majors dimensions). Aquests pilars consten de capitells i resten units per una cadena de ferro i bronze de gran qualitat artística, obra del manyà Muñoz Morató. Al centre, hi ha un petit túmul decorat amb una sanefa d'inspiració celta i cobert amb una placa de bronze on Pere Pagès dedica l'obra a la memòria dels seus pares. Recolzada de genolls, en aquest promontori hi ha una escultura feta en bronze per Frederic Marès i Deulovol¹¹⁵, coneguda popularment com el *Desconsol*. Aquesta figura emfatitza el seu significat a través d'un llenguatge corporal pràcticament inexistent, ja que només es mostra la imatge d'una dona oculta per un mantell i de la qual tan sols pot observar-se com sorgeixen les mans per tapar-se el rostre en un evident gest de dolor. L'escultura presenta uns plecs que no s'adapten al cos de la dona, sinó que són durs, per remarcar la cruïsa del moment.

El segon volum exterior aparentment està concebut com una capella panteó, tot i que no és més que la caixa d'escala que permet l'accés a la cripta. La façana destaca per la seva horitzontalitat, remarcada per

Relleu en bronze situat a l'esquerra de l'entrada a la cripta, on es representa un Sant Enterrament.

114. **Jaume Torres-Grau** (Barcelona, 1880-1945). Fill del mestre d'obres que va edificar l'hotel dissenyat per Domènech i Montaner per a l'Exposició Universal celebrada a Barcelona el 1888. Va cursar la carrera d'arquitectura a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona i va obtenir el títol el 1903. Entre els seus projectes destaquen un barri obrer i el teatre Reina Victòria, ambdós construïts a la ciutat de Melilla. Va dirigir la construcció dels grans magatzems de la Societat Crédito y Docks de Barcelona. A la Ciutat Comtal, va fer-hi obres de renom, com l'edifici de la Sociedad Fomento de Obras y Construcciones o la fàbrica de pianos Casali. Però on més es defineix la personalitat de l'arquitecte és a l'Edifici de Correus, en el qual va treballar amb la col·laboració de l'arquitecte Goday. A més, va projectar diversos panteons a diferents cementiris de Catalunya.

115. **Frederic Marès i Deulovol** (Portbou, 1893 - Barcelona 1991). Va arribar a Barcelona amb la seva família als deu anys. Va estudiar a l'Escola d'Arts i Oficis i Belles Arts i va viatjar a diversos països per completar la seva formació. Artista polifacètic, va destacar com a escultor, encara que és conegut pel seu vessant de col·leccionista i per la tasca de conservació del patrimoni cultural. Fins al 1964, va exercir de mestre a la mateixa escola d'art on ell mateix havia estudiat i on va arribar a tenir el càrrec de director. A l'inici de la seva carrera, va començar a treballar al taller de l'escultor modernista Eusebi Arnau. En aquell període, es va dedicar especialment a la producció de retrats, a l'escultura funerària per a panteons i a la creació d'una sèrie d'escultures dominades per la presència de la figura femenina nua. Les seves dones rígides i de formes idealitzades fan que es consideri Marès un escultor de la segona generació noucentista. En un altre àmbit de la seva carrera professional, va arribar a ser president de la Reial Acadèmia de Belles Arts.

Escultura amb la imatge del Desconsol, realitzada en bronze.

una voluptuosa cornisa que reproduïx amb petites variants el motiu decoratiu d'inspiració celta dels capitells. Aquesta intenció és reforçada encara més pels diferents elements que s'organitzen en aquest parament. Mentre que la porta es troba a una banda, a l'esquerra es disposen dos elements que equilibren la composició i donen com a resultat un joc de volums simètric. Pel que fa a la porta, també obra de Muñoz Morató, s'hi combina novament el ferro i el bronze. En aquesta part, l'alternança de materials crea un efecte bastant ornamental, ja que una part important de la superfície és ocupada per una gran creu, al centre de la qual apareix una màndorla amb la representació del crismó. Oposats a la porta, s'hi van col·locar un senzill banc de pedra i, a sobre, un relleu en bronze realitzat per Frederic Marés, on es representa l'escena bíblica del sant enterrament. Aquest passatge recull el moment en què Crist és baixat de la creu i es disposen a enterrar-lo. En aquesta imatge apareix la Verge Maria agafant el cos mort del seu fill, mentre que és acompanyada per Josep d'Arimatea, al seu costat, i Maria Magdalena i Maria Salomé, que resten amb una expressió d'aflicció als peus del difunt. L'únic element que fa referència a l'espai on es troben encabides les figures és la llàntia d'oli del fons, que aporta la idea de foscor que les envolta. Sens

dubte, aquest tema és un dels més adients en un escenari com aquest.

L'espai d'enterraments es concentra exclusivament a la cripta i consta de dotze nínxols. A més, en aquesta construcció subterrània s'hi va fer un petit altar sostingut amb dues columnes de dimensions reduïdes.

Les obres del panteó van finalitzar el novembre del 1926, data en què Pere Pagès va procedir al trasllat de les restes dels seus avantpassats. En no tenir descendents directes, el propietari va deixar en testament la seva voluntat, que consistia en el fet que només fossin enterrats al panteó ell, els seus germans i els cònjuges respectius. Posteriorment, la clau havia de ser entregada a la Casa Benèfica, juntament amb 50.000 pessetes, amb la condició que els interessos d'aquest capital fossin destinats a la conservació d'aquest panteó¹¹⁶.

116. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 4892-4896.

Panteó 3, illa 1a. Josep Gibernau i Maristany

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**

Data: **1920**

Biografia:

La figura de Josep Gibernau Maristany (el Masnou 1850-1931) restaria inclosa dins del grup dels indians, que eren aquells que marxaven a les Amèriques buscant fortuna. Alguns d'aquests personatges tornaven amb les mateixes condicions que havien marxat, però d'altres, com és el cas de Gibernau, ho feien amb una gran riquesa.

Josep Gibernau es va instal·lar al Paraguai juntament amb el també masnoví Gabriel Plà i Sanjuan. Tots dos es van associar i van decidir fundar una factoria de salaons anomenada Saladero Villa Concepción, que comptava amb una àrea de 45 quilòmetres. Aquesta empresa es va especialitzar, sobretot, en l'elaboració del *tasajo*, que era carn de bou curada en sal. A més, la societat Pla i Gibernau posseïa una finca anomenada Estancia Santa Eulalia, utilitzada pels seus propietaris com a lloc de residència. Les oficines del negoci estaven emplaçades a Montevideo (Uruguai), la mateixa ciutat on anys més tard van inaugurar la primera cambra frigorífica de tota l'Amèrica del Sud.

El vincle de Gibernau amb el Masnou, però, no es va perdre mai, ja que tots dos socis alternaven les seves estades a l'Uruguai, de manera que, mentre l'un era al Masnou, l'altre restava a Amèrica. Així, l'industrial Josep Gibernau només vivia a la vila del Masnou des del març fins a l'octubre.

Descripció historicoartística:

Durant una de les estades de Josep Gibernau al Masnou, quan tenia gairebé setanta anys, es va plantejar la construcció del seu panteó. Per a aquesta fi, l'agost del 1915 va comprar un solar per 600 pessetes. Quatre anys més tard va demanar a Bonaventura Bassegoda i Amigó que fes els plànols de l'obra. Tot i així, no va sol·licitar el permís de construcció fins a l'abril de l'any següent, quan va tornar d'un dels seus viatges del nou continent¹¹⁷.

En consonància amb el seu caràcter auster i poc ostentós, tot i la seva fortuna, va encarregar un panteó d'estructura simple i de dimensions reduïdes. Malgrat això, la decoració mostra tot l'esplendor de les acaballes del modernisme. El disseny s'organitza dins d'una construcció de planta quadrada i al voltant de la caixa d'escala que mena a la cripta. D'aquesta manera, la façana es concentra únicament en la porta d'accés, que s'obre directament des de la via del cementiri i presenta un arc de mig punt. L'entrada és protegida per una reixa de ferro forjat amb el nom del propietari i, a sobre, hi ha un medalló on es llegeixen les inicials de *requiescat in pace*. Al voltant es disposen unes motllures amb afegits de diversos elements decoratius de temàtica vegetal i una creu encerclada que corona la part superior de la porta.

L'element més destacat del conjunt és, sens dubte, la solució emprada per l'arquitecte per convertir la caixa d'escala en un component molt decoratiu. En aquesta ocasió, es prescindeix totalment de la línia recta i transforma la caixa en una gran corba, ornamentada amb unes motllures rematades per unes volutes a la part superior. A més, al parament del mur s'obren dues petites finestres rodones amb vitralls de colors.

Just a la part posterior s'aixeca una gran creu que no apareix als plànols de Bassegoda. Tot i així, la seva incorporació segurament fou cohetània al bastiment de l'obra. Aquesta creu és accentuada amb un basament fet amb la mateixa pedra que la caixa d'escala i és decorada amb unes garlandes que penegen del tram central del fust. L'extrem superior s'allunya de la imatge tradicional de creu i adopta un aspecte floriforme.

Tot l'espai exterior és delimitat per uns petits pilars de secció poligonal units entre si per unes barres metàl·liques. Originàriament, a banda i banda de la porta hi havia unes cadenes que impedièren l'accés a la coberta de la cripta, de les quals penjaven uns medallons amb la lletra G, fent referència al cognom del propietari. Malauradament, van desaparèixer en un robatori.

La construcció subterrània esdevé condicionada per l'escala d'entrada, ja que ocupa una important part de la superfície. Aquesta cripta és encara molt més austera que l'exterior i disposa d'una capacitat per a tres fèretres. Com que no es va fer amb gaire profunditat, els nínxols es van fer a un nivell molt superficial.

117. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 825.

Panteó 5, illa 1a. Pau Estapé i Garriga i Rosa Suñol i Pla

Autor: **desconegut**

Data: **1906**

Biografia:

Pau Estapé Garriga (el Masnou 1849-1929) era fill del capità Pere Estapé Pobill i Josepa Garriga. Com molts altres joves masnovins de la seva època, va cursar els estudis de nàutica, continuant així l'ofici patern. Va ser capità de la corbeta *Concepción*, construïda el 1867 a Blanes. Va casar-se en dues ocasions. La seva primera dona va ser Rosa Suñol i Pla, amb qui no va tenir descendència.

Descripció historicoartística:

El març del 1906, Pau Estapé decidia comprar un solar per construir-hi un panteó per a ell i la seva esposa. El terreny adquirit estava situat en un dels extrems perifèrics de l'illa, motiu pel qual es considerava de segona classe. Per tant, resultava més barat, concretament 375 pessetes, davant les 500 pessetes que es demanava per un de primera¹¹⁸.

Aquest és l'únic panteó de planta circular del recinte, tot i que als plànols de Miquel Garriga i Roca n'hi apareixien un total de quatre, corresponents a les cantonades exteriors del cos central del cementiri. Aquest fet s'explica si es té en compte que els propietaris dels altres solars van comprar també l'espai contigu per fer-hi panteons més grans, de manera que van resultar unes construccions de formes irregulars i amb un dels extrems arrodonits.

El disseny del panteó és bastant simple, ja que únicament consta d'un petit basament de pedra que serveix per subjectar la senzilla tanca de ferro. Aquests elements delimiten el perímetre circular del panteó. Al centre de l'àrea hi ha la llosa sepulcral que tanca l'accés a la cripta. Aquesta llosa té una inscripció en relleu amb el nom del matrimoni i una creu, i va ser feta per l'empresa de C. Capdevila de Barcelona, una de les factories de lloses funeràries artístiques més reputades de la Ciutat Comtal.

Com que el matrimoni Estapé-Suñol no va tenir descendència, l'octubre del 1906, el propietari va demanar a l'Ajuntament que, un cop fossin enterrats tots dos, fos tancat a perpetuïtat, de manera que ningú més hi pogués ser inhumat¹¹⁹. Arran de la prematura mort de Rosa Suñol el 1913, Pau Estapé demanava dos anys més tard l'anul·lació de la petició, ja que s'havia tornat a casar i en aquesta ocasió havia tingut fills¹²⁰. El seu desig va ser concedit, però en aquest panteó només hi va ser enterrat ell.

118. AMM: Fons municipal. Caixa 782-784. Registre d'enterraments i de venda de solars i nínxols de l'1 de juliol de 1894 al 31 de desembre de 1910.

119. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 818.

120. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 820.

Panteó 6, illa 1a. Panteó d'Agustina Parés i Botey

Autor: **Josep Simó i Fontcuberta**

Data: **1874 i 1880**

Biografia:

Agustina Parés i Botey (el Masnou 1819-1899) i el seu espòs, el capità Josep Sensat Millet, vivien en una casa situada a la plaça de la Llibertat.

Descripció historicoartística:

Amb la inauguració del nou cementiri es va iniciar el procés de trasllat de restes des del vell recinte. Per aquest motiu, algunes de les famílies més benestants van decidir construir panteons per dipositar-hi les despulles dels seus parents. Aquest va ser el cas d'Agustina Parés, que havia enviadat prematurament i va voler retre aquest homenatge al seu espòs. Així, el 1874 demanava a l'Ajuntament l'autorització per començar les obres de construcció del seu panteó¹²¹. Els plànols presentats van ser dissenyats per Josep Simó i Fontcuberta¹²², que havia dut a terme altres projectes dins del cementiri.

En un primer moment, la construcció es va centrar en la cripta. Com que, en aquelles dates, el reglament només possibilitava l'edificació de panteons d'un únic solar, la cripta era de gran profunditat, amb una capacitat per a setze fèretres, quatre per costat. Tot i la importància de la construcció subterrània, l'exterior era d'una gran simplicitat: constava d'una llosa decorada amb una creu en relleu que tapava l'accés a l'hipogeu esmentat i, per delimitar l'espai, una senzilla tanca de ferro de llances amb quatre florons a les cantonades.

121. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 803.

122. **Josep Simó Fontcuberta** (Barcelona, s. XIX). És autor del projecte de l'església parroquial de la Immaculada Concepció, de Vilanova i la Geltrú. El 1867 va realitzar el projecte del convent i església de les religioses agustines de Barcelona, al carrer d'Aragó (avui desaparegut). Va participar en la construcció de l'església parroquial de Sant Joan de Montgat, entre els anys 1855 i 1857, i en la reconstrucció de l'església de Sant Pere de Gelida, entre el 1860 i el 1867. Va executar diversos panteons als cementiris del Poblenou i del Masnou.

El 1880, Agustina Parés va voler dignificar encara més la memòria del seu difunt marit i dels seus pares erigint un mausoleu en honor d'ells. No s'ha trobat cap document on aparegui l'autor d'aquesta obra, tot i que podria ser atribuïda a l'escultor italià Fausto Baratta, que va executar altres monuments al mateix cementiri¹²³. Aquest cenotafi adopta la forma d'un temple enaltit per un podi de grans dimensions. Es tracta d'una estructura simple en la qual quatre pilars subjecten la base d'una volta de creueria coronada amb una creu. L'entaulament presenta unes formes esglaonades a la part inferior que conformen els arcs. Aquest entaulament està decorat amb un fris amb incisions en forma de creu grega, motius vegetals en relleu i uns medallons amb al·legories de les virtuts. A la part frontal, s'hi observa una àncora, símbol de l'esperança, acompanyada per una frase al·lusiva: «*Ruega y espera en el Señor*». En un lateral apareix l'ull frontal o tercer ull, el representat a l'interior d'un triangle, al·legoria de l'omnipresència i la impossibilitat d'estar fora del camp d'acció i visió de Déu. Aquest emblema és acompanyat per la inscripció «DOM», inicials de *Deo optimo maximo*, és a dir, 'al Déu òptim màxim'. Al costat oposat, un altre medalló amb un calze i una Sagrada Forma, símbol de l'Eucaristia i, per tant, de la fe cristiana. Aquest relleu ve acompanyat per la inscripció: «*La Fe conforta tu pesar*». Finalment, a la part posterior hi ha la imatge d'un Sagrat Cor complementat amb la frase «*Dios premia la Caridad*», en referència a la benevolència divina.

Aquesta estructura podria recordar un tabernacle en el qual s'insereixen diferents elements escultòrics. Per emfatitzar l'espai, el fons resta tapat amb una llosa, emmarcant així la creu i els sants que la flanquegen. La creu està sostinguda per un basament amb un relleu on apareix la ema uncial, una al·lusió a la Verge Maria. A l'esquerra, hi ha una imatge de sant Agustí, pare de l'Església, i a la dreta, una altra de sant Josep, amb la vara florida, ambdós patrons del matrimoni Sensat-Parés. Aquestes figures semblen vetllar el sarcòfag que apareix als seus peus, que és decorat amb uns relleus i una motllura ornamental que el precedeix. Del sostre penja una llàntia del mateix material que les escultures, marbre de Carrara, que de forma simbòlica sembla il·luminar tot el conjunt.

123. Vegeu els panteons 11 i 16 de l'illa 1a i l'11 de l'illa 4a.

Panteó 7, illa 1a. Màrius Pagès Martínez i família

Autor: **Josep Llinàs i Carmona**

Col·laboradors: **Carlos Llinàs,**
Joan Ll. Casajoana

Constructor: **Francesc Renter**
i Busquets

Data: **1981-1982**

Biografia:

Màrius Pagès Martínez va ser un advocat destacat de l'Estat i mentor de diverses generacions de juristes catalans. Va exercir diferents càrrecs de l'Administració Pública i va ser fundador i membre del Consell Tributari de l'Ajuntament de Barcelona entre els anys 1988 i 2002. Va ser membre de la Junta consultiva de la Casa Benèfica del Masnou i va estar implicat en les activitats de la vila (fins i tot va fer el pregó d'inici de la Festa Major de l'any 1973).

Descripció historicoartística:

Pere Pagès Fàbregas, oncle de Màrius Pagès, havia deixat escrita la seva voluntat que només fossin enterrats al seu panteó (panteó 1, illa 1a) els seus germans i les seves respectives parelles. Arran d'això, Màrius va veure's obligat a plantejar-se la possibilitat de construir el seu propi mausoleu si volia ser enterrat a prop de la seva família. D'aquesta manera, va adquirir el solar contigu al panteó dels seus avantpassats. En un primer moment, va pensar en la possibilitat de comunicar subterràniament les dues construccions, però, finalment, va abandonar aquesta idea.

A causa dels vincles familiars que unien Màrius Pagès amb l'arquitecte Josep Llinàs Carmona¹²⁴, el 1981

124. **Josep Llinàs i Carmona** (Castelló de la Plana, 1945). Titulat en arquitectura a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, només acabar la carrera va començar a exercir com a docent al mateix centre (1970), tasca que va portar a terme fins al 1989. També ha impartit classes en altres escoles d'arquitectura: a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès (1983-1988), l'Escola d'Arquitectura La Salle Universitat Ramon Llull de Barcelona (1997-2004), Escuela Tècnica Superior de Arquitectura de Pamplona (1998-1999), École Polytechnique Fédérale de Lausana (1999-2000) i la Escuela Tècnica Superior de Arquitectura de Pamplona (2002-2003). Al llarg de la seva carrera ha rebut nombrosos premis, com el Premio de Arquitectura y Urbanismo de la Villa de Madrid (1990), Premi Ciutat de Barcelona (1995, 1998, 2001 i 2003), Premi FAD d'Arquitectura (1996) o el Premi Dècada 1995-2005 atorgat per la Fundació Óscar Tusquets Blanca. Entre els seus projectes destaquen l'escola i la Biblioteca d'Enginyers de Barcelona (1987-1989), la reforma i l'ampliació de l'Ajuntament de Vila-seca, la Biblioteca Central de Terrassa (1995-1997), Biblioteca Vila de Gràcia (2000-2002), Biblioteca de Can Ginestar de Sant Just Desvern (2001-2003), Biblioteca Jaume Fuster (2001-2005) i el Complex Cultural Municipal de Vic (2005).

li va encarregar el disseny del nou panteó. Aquest projecte va resultar un repte per al mateix arquitecte, ja que el solar era de dimensions reduïdes i havia d'adaptar-se i sintonitzar amb les construccions veïnes. Per aquest motiu, Llinàs va optar per una solució simple, que va consistir a delimitar el perímetre amb una reixa que tanqués el recinte, conformant així un volum aproximat a la resta de panteons del cementiri, però, alhora, confegint-li un aire eteri. En planta, es tracta d'un disseny de creu grega creat pels mateixos volums que conformen el conjunt. L'interior va ser pavimentat i només dos dels costats van ser ocupats amb nínxols, que van ser tapats per unes lloses de pedra, que reproduïen la mateixa retícula de la tanca. A la part septentrional, s'hi va bastir un altar sostingut per unes biguetes primes, amb la mateixa austeritat que la resta del conjunt.

Panteó 9-14, illa 1a. Família Domènech Giménez

Autor: **Benito Miró i Llord**

Constructor: **Joan Puig i Bofill**

Data: **1979**

Biografia:

L'industrial Josep Domènech Farré (Caserres 1910 - el Masnou 1994) va néixer a la colònia tèxtil El Guixaró, on vivien i treballaven els seus pares. Amb nou mesos, la seva àvia el va portar al Masnou, tot just abans del trasllat dels pares. Més endavant, va iniciar el seu aprenentatge a l'escola amb el Sr. Fuentes i després va continuar els estudis a les Escoles Municipals, on va tenir com a mestres els senyors Lidon, Carpema i Pericot. Als catorze anys s'havia proposat ser mestre d'obres i va començar a fer d'aprenent de paleta mentre continuava els estudis en una escola de treball on s'ensenyaven arts i oficis. En esclatar la Guerra Civil, va casar-se amb la seva promesa, Conxita Giménez Alsina (1915-2005), que des de jove havia treballat en una fàbrica de teixits. Un cop finalitzat el conflicte bèl·lic, el 1954 el matrimoni va decidir posar en marxa una indústria de teixits elàstics per elaborar roba interior femenina. El nom de l'empresa fou DOGI, que responia a les primeres síl·labes dels cognoms dels esposos ¹²⁵.

Descripció historicoartística:

Quan Josep Domènech tenia gairebé setanta anys, el 1976, va decidir comprar dos solars per edificar-hi un panteó familiar i així dipositar-hi les restes dels seus pares i el seu germà, el prestigiós pintor Eduard Domènech (el Masnou 1917 - París 1962). Per a aquesta fi, va encarregar el projecte a l'arquitecte Benito

¹²⁵. DDAA. 1995.

Miró i Llord¹²⁶, el qual va dissenyar una capella panteó de grans dimensions i sense cripta. L'estructura, doncs, era totalment exterior, es va evitar ocupar tota la superfície i es va deixar un petit espai enllosat davant de l'entrada. Pel que fa a l'edifici, es tracta d'una construcció de planta rectangular dividida en dos sectors, el primer corresponent a la capella i l'altre a l'espai d'enterrament pròpiament dit, tots dos separats per una tanca metàl·lica. Tota l'edificació és coberta amb una volta d'aresta realitzada amb maó vist, que adopta la forma de creu llatina allargant l'eix longitudinal. Pel que fa al paviment interior, és decorat amb plaques de marbre.

Tot el mur exterior és recobert amb pissarra, un material molt utilitzat en els dissenys de l'arquitecte Miró. La part superior, però, és de pedra artificial blanca. Els únics elements que apareixen a la façana són quatre grans obertures coronades amb un arc de mig punt. Totes quatre estan protegides per uns vidres i una reixa metàl·lica, que permeten la il·luminació de la capella, ja que arriben gairebé fins al terra. L'obertura del mur meridional correspon a la porta d'accés a l'oratori. En aquesta sala s'encabeix un altar de marbre amb un traç molt actual, situat al davant de l'obertura del mur de ponent.

La coberta exterior és de teules vidriades verdes que ofereixen un colorit especial al conjunt. És en aquesta part on es concentra el moviment arquitectònic del panteó, que contrasta amb la simplicitat dels murs. Coronant l'obra, s'hi va col·locar una còpia de la creu realitzada per Antoni Gaudí per a la finca Miralles de Barcelona.

126. **Benito Miró Llord** (n. 1933) va cursar els seus estudis a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, on va obtenir el títol l'any 1962. Va ser un dels socis fundadors del Club Nàutic del Masnou i l'arquitecte que va dissenyar l'edifici de l'entitat. Algunes de les obres que va fer a Barcelona són l'edifici Catalonia (Banc de Sabadell), en col·laboració amb Manuel Francés, i la Torre Urquinaona i la Torre Cervantes, executades juntament amb l'arquitecte Antoni Bonet. Al Masnou, va fer-hi algunes cases unifamiliars ubicades a les zones de Califòrnia i Vil·la Jardí. Actualment, és cònsul general honorari del Consolat de la República del Salvador a Barcelona.

Panteó 10, illa 1a. Família Majó i Ribas

Autor: **Francesc Solà i Gené**

Escultor: **desconegut**

Data: **1929**

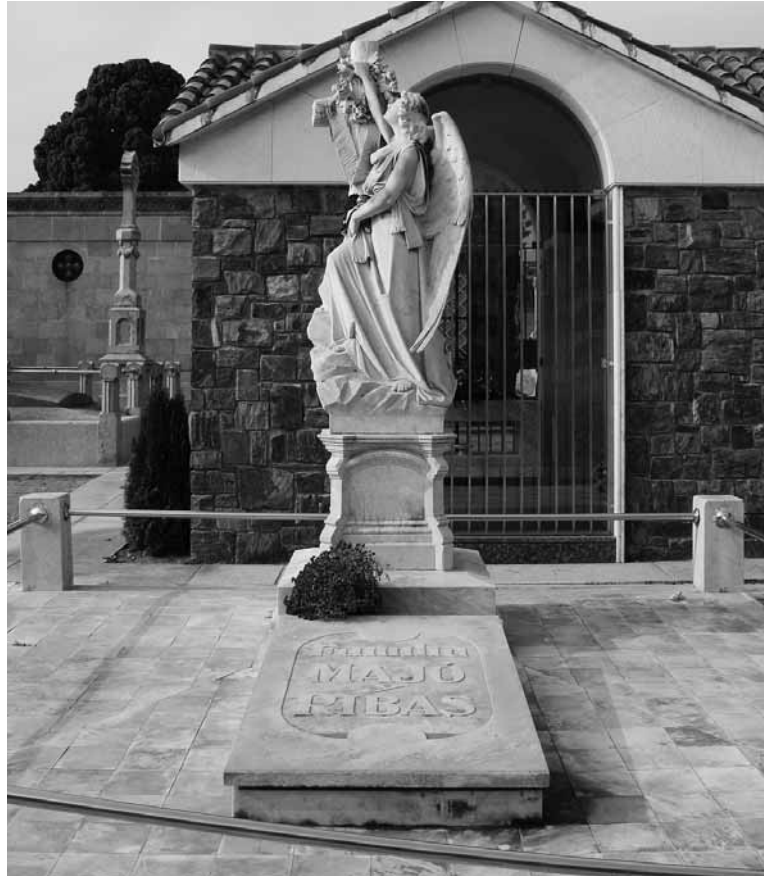
Biografia:

El capità Marià Majó va ser propietari del bergantí goleta *Ceferino*, construït a Arenys de Mar per Salvador Busquets. Del seu matrimoni amb Rosa Ribas i Pagès van néixer dues filles: Eulàlia i Rosa. La primera es va casar amb Salvador Ventura Pons, fundador de la fàbrica de lones Ventura, més coneguda com «Los Toldos», situada al Camí Ral dins del terme municipal de Montgat, al límit amb la vila del Masnou.

Descripció historicoartística:

Aquest panteó familiar va ser una voluntat de les germanes Eulàlia i Rosa Majó i Ribas, que, tot just després d'adquirir el solar al cementiri, demanaven, el juliol del 1929, el permís corresponent per edificar-hi la sepultura¹²⁷. Aquest permís els fou concedit en breu, ja que l'1 de novembre del mateix any eren traslladades les restes dels seus pares des del Cementiri de l'Est de Barcelona. L'arquitecte encarregat de dur a terme el projecte va ser Francesc Solà i Gené¹²⁸, que va elaborar un disseny molt classicista, en la línia del moviment noucentista que vivia Catalunya en aquelles dates.

Aquest panteó disposa d'una construcció subterrània amb quatre nínxols i ossera a la part inferior. L'exterior és recobert de marbre i delimitat per quatre petits pilars que subjecten unes barres metàl·liques de secció circular que compleixen la funció de tanca. En primer terme es troba la llosa que tapa l'accés a la cripta, també realitzada amb marbre, que conté una inscripció amb el nom de la família. A continuació, destaca l'escultura d'un àngel agafat a una creu en una actitud esperançadora. Aquesta imatge és accentuada amb un basament per potenciar l'eix vertical del conjunt.

127. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 832.

128. **Francesc Solà i Gené** (s. XIX-XX) va cursar estudis a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. Va obtenir el títol d'arquitecte el 1902. Entre els seus treballs destaca el projecte de la primera planificació urbanística del barri marítim de Sant Salvador del Vendrell.

Panteó 11, illa 1a. Panteó de Rosa Estapé Umbert

Autor: **Josep Simó Fontcuberta**

Escultor: **Fausto Baratta Rossi**

Data: **1871**

Biografia:

Rosa Estapé Umbert (el Masnou 1809-1881) era casada amb el capità mercant Pere Antoni Maristany i Bertran, que va exercir el càrrec d'alcalde de la vila des del 4 de març de 1833 fins al 19 de febrer de 1834.

Descripció historicoartística:

Amb la benedicció del nou cementiri l'any 1869, es va iniciar el procés de trasllat de restes des del recinte vell. Rosa Estapé Umbert, que havia enviudat anys enrere, va voler bastir un panteó per dignificar la memòria del seu espòs i col·locar-hi les seves restes. Per aquest motiu, va adquirir un solar encarat a la via central del cementiri i va demanar el permís per construir el panteó el gener del 1871. Els plànols, obra de Josep Simó i Fontcuberta, van ser aprovats en breu, i és de suposar que les obres es van iniciar immediatament¹²⁹.

De la mateixa manera que altres panteons cohetanis, només ocupava un solar, tal com dictaminava la normativa del cementiri. Aquest motiu va comportar que gairebé tots els panteons dissenyats per l'arquitecte Simó i Fontcuberta disposessin d'una estructura subterrània idèntica, amb setze nínxols. Pel que fa a l'exterior, malgrat les diferències, també guarda certes semblances amb els altres mausoleus, sobretot pel que fa al paviment i la delimitació de l'espai amb una tanca de ferro. En aquest cas, la tanca és molt més elaborada, ja que han estat substituïts els barrots tradicionals per una complexa composició a partir de línies corbes i petites creus gregues. El perímetre superior de la tanca és ornamentat amb flames de la saviesa divina. La part corresponent a la porta consta d'un cos encara més elevat i rematat per una creu retrinxada. Aquest volum inclou la data de construcció i les inicials de Rosa Estapé de Maristany.

129. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

Detall on es pot apreciar el bust de Pere Antoni Maristany.

Immediatament a la porta es localitza l'accés a la cripta, tapat amb una senzilla llosa de pedra. Just al darrere es troba el mausoleu, dissenyat i realitzat per l'escultor italià Fausto Baratta. La composició s'organitza a partir de la superposició de dos cossos cúbics sobre pòdium. Gran part de la decoració es concentra al volum superior, el qual disposa d'una fornícula semiesfèrica a la part frontal, que conté, a l'interior, un bust del capità Maristany. L'exterior és emmarcat per unes branques de llorer i roure, símbols del triomf i la victòria. A la part inferior, hi ha unes corones mortuòries entrelaçades amb un filacteri amb la dedicatòria de la vídua.

Els laterals d'aquest cos superior estan decorats amb uns tondos que contenen unes al·legories referents a la figura de Pere Antoni Maristany. En un dels medallons es representa una brúixola al centre i, al darrere, una àncora envoltada per altres instruments relacionats amb la mar, com ara cadenes, un trident, etc. A l'altre medalló, en canvi, hi figuren un caduceu, una ploma, uns tinters, papers, llibres i mercaderies. Sens dubte, aquests relleus al·ludeixen al càrrec de capità mercant del difunt, ja que,

d'una banda, fan referència a la vida marinera, i de l'altra, al comerç.

La part superior ha estat la més malmesa pel pas del temps i ens ha arribat fragmentada. Probablement, el conjunt estava rematat per un obelisc o una creu, tot i que no es disposa de cap document que ho confirmi. Als peus d'aquest element, hi ha assegut l'àngel, que descansa a sobre d'un coixí ricament ornamentat. Aquest àngel, mentre agafa les sagrades escriptures amb una mà, amb l'altra apunta el cel, avisant que l'únic jutge veritable és Déu. Actualment ha perdut les ales, igual que ha succeït amb altres elements de la composició, que també han desaparegut.

Panteó 15, illa 1a. Panteó de Josep Casals i Casals i família

Autor: **Eduard de Balcells i Buïgas**
 Constructor: **Francesc Pujadas i Pons**
 Escultor: **D. Verdaguer**
 Data: **1929-1930**

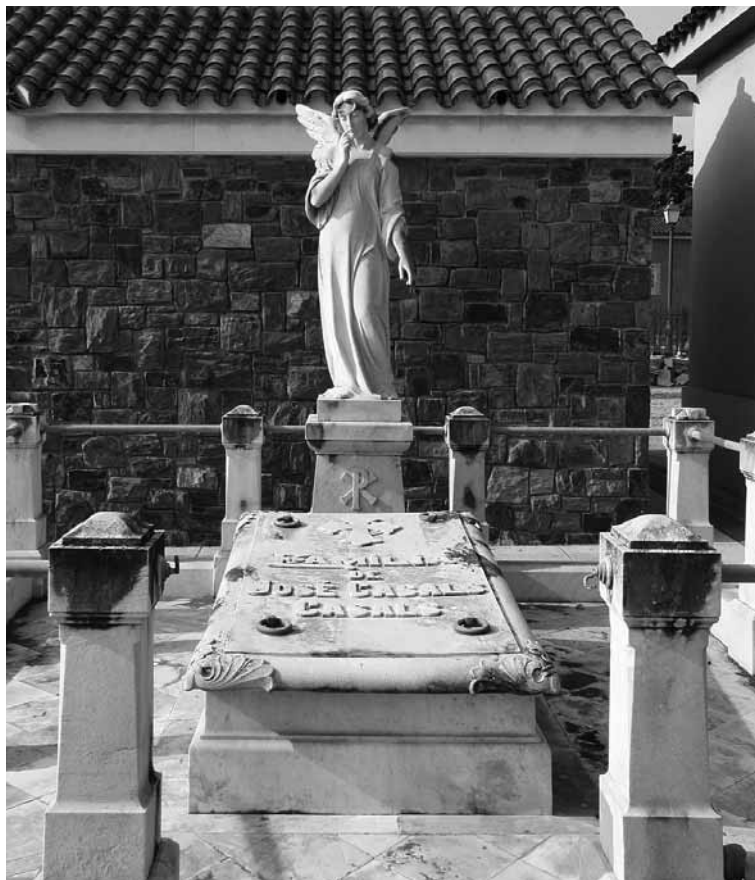
Biografia:

Josep Casals i Casals era fill de Júlia Casals i el capità Josep Casals i Maristany, que va comandar el bergantí goleta *Lista*. Va formar part de la Junta de la Casa Benèfica del Masnou i va ocupar el càrrec de sotspre-sident entre els anys 1932 i 1935.

Descripció historicoartística:

L'octubre del 1929, Josep Casals i Casals decidia construir un panteó familiar al solar que havia adquirit al cementiri¹³⁰. Va ser per aquest motiu que es va adreçar al consistori, per demanar el permís necessari, i va fer arribar a l'Ajuntament uns plànols de l'arquitecte barceloní Eduard M. Balcells i Buïgas¹³¹. Segurament, aquesta iniciativa la va prendre a partir del moment en què les germanes Majó i Ribas¹³², propietàries del solar contigu, van decidir iniciar uns mesos abans les obres d'edificació del seu panteó. L'encarregat d'executar el projecte de Balcells va ser el constructor masnoví Francesc Pujadas i Pons, que va comptar amb la participació de l'escultor D. Verdaguer¹³³.

El disseny parteix d'una construcció subterrània amb una capacitat per a sis fèretres i ossera, i per aquest motiu no és de grans dimensions. Malgrat això, la simplicitat exterior atorga un grau de magnificèn-

130. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 831.

131. **Eduard M. Balcells Buïgas** (Barcelona 1877-1969). Va obtenir el títol d'arquitecte el 1905, any en què va assolir el càrrec d'arquitecte municipal de Cerdanyola. El 1916 va exercir de secretari al II Saló Nacional d'Arquitectura, celebrat al Palau de Belles Arts de Barcelona. Va participar en l'Exposició de Belles Arts de la Ciutat Comtal celebrada el mateix any amb unes maquetes projecte de panteons. Algunes de les seves obres són: la Casa Calado, a Sant Cugat del Vallès; la Carnisseria Georges, del Mercat de Sant Antoni de Barcelona; l'església nova de Sant Martí; la casa Carles Balcells, a Cerdanyola; les cases núm. 155 i 157 de la Rambla de Sabadell, i la casa Rocaverda de Granollers.

132. Panteó 10 illa 1a.

133. La identitat completa d'aquest artista és encara desconeguda, però podria respondre a la de l'escultor Delfí Verdaguer i Coll (Puigcerdà 1866-1848).

Detall de l'escultura de l'àngel que presideix el panteó.

cia a tot el conjunt. Aparentment, aquest panteó guarda certes semblances amb el de la família Majó i Ribas, sobretot per l'ús del marbre blanc en tots dos casos. Tot i disposar d'una distribució anàloga, són molts els elements que els diferencien.

El perímetre del panteó està delimitat per un basament, a sobre del qual es recolzen dotze petits pilars units entre si per una barra metàl·lica de secció circular, excepte a l'espai corresponent a l'entrada, on hi havia una cadena. En un primer terme, es va disposar l'entrada a la cripta, elevada amb un podi i coberta amb una llosa de marbre. Aquesta llosa és decorada amb uns

motius vegetals als angles, una creu i la inscripció amb el nom del propietari a la superfície.

Dominant tot el conjunt apareix l'escultura d'un àngel col·locada a sobre d'un pedestal ornamentat amb un crismó. L'àngel, realitzat per D. Verdaguer, adopta una posició molt serena, d'acord amb el gest de silenci que reclama. El drapejat de la túnica és d'una suavitat excepcional, sobretot a la part de les cames, on la roba deixa entreveure la flexió de la cama esquerra. Aquesta tranquil·litat s'accentua encara més amb l'arabesc dels braços, tractats amb molta delicadesa.

Panteó 16 illa 1a. Famílies de Gerard Maristany i Bertran i Joan Ros i Rosés

Autor: **Josep Simó i Fontcuberta**

Escultor: **Fausto Baratta Rossi**

Data: **1870**

Biografia:

Gerard Maristany i Font (el Masnou 1811-1880), procedent d'una nissaga de marins, va ser capità de la pollacra goleta *Pronta*, que ja havia estat comandada pel seu pare, Gerard Maristany Bertran. Més endavant, va ser nomenat comandant de marina de la província de Barcelona i era casat amb Teresa Ros Casals (Teià 1816 - el Masnou 1896), el germà de la qual, Ramon, va continuar manant la *Pronta*. El 1852 va exercir el càrrec d'alcalde de la vila del Masnou.¹³⁴

Descripció historicoartística:

Gairebé nou mesos després de la benedicció del nou cementiri, el capità Gerard Maristany i Font va pensar en la possibilitat de construir un panteó per dipositar-hi conjuntament les restes dels difunts de la seva família i els de la seva dona. Per aquest motiu, el setembre del 1869, Gerard Maristany va adquirir un solar de primera classe amb aquesta intenció, que va ser el primer que es va vendre de tot el cementiri. Les obres van ser executades durant l'any següent, ja que, a final de gener de 1871, el propietari demanava el permís corresponent per traslladar les restes, cosa que fa suposar que el panteó ja deuria estar acabat¹³⁵.

L'autor dels plànols d'aquest panteó sembla que va ser l'arquitecte Josep Simó Fontcuberta, tot i que la seva actuació es va centrar únicament en el disseny de la cripta i la part de l'exterior. De la mateixa manera que altres panteons de Simó, aquest només ocupa un solar i la construcció subterrània disposa de setze nínxols. La part externa és delimitada per una tanca de ferro decorada amb uns coronaments en forma de flama divina. A més, tota la superfície del terreny és enllosada i, a continuació de la porta d'entrada, s'hi va col·locar la llosa sepulcral, que oculta l'accés a la cripta.

L'element més destacat és el mausoleu pròpiament dit, realitzat per l'escultor Fausto Baratta el juny del 1870. En aquesta ocasió, l'artista va projectar un monument creat a partir de la superposició de dos basa-

134. MMNM. Fitxes de capitans.

135. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

Detall de la creu sobre la columna que presideix el conjunt.

ments que subjecten una columna, tot en marbre de Carrara. Malauradament, aquesta obra ha estat malmesa i, per tant, no conserva el seu estat original. Tot i així, és visible la rica decoració de la columna. Aquest element és ornamentat amb diferents motius, com ara la brúixola de la part superior, una clara al·legoria de la vida marinera de la família. Envoltant l'instrument, pengen uns filacteris i una garlanda de flors i fruites, símbol de prosperitat. Just a sota, un relleu amb la inscripció del nom dels pares del matrimoni Maristany-Ros, i més avall encara, una al·lusió al pas del temps i la vida, un rellotge de sorra alat. El simbolisme d'aquest programa iconogràfic fa referència, sens dubte, al tema de la *vanitas*, on ni tan sols l'èxit en la vida és capaç d'aturar el temps. Aquests símbols probablement continuaven a la part superior de la columna, tot i que aquesta part no s'ha conservat. Actualment, el conjunt és coronat per una creu metàl·lica de fàbrica recent.

Tal com consta a la inscripció de la part posterior del basament, a la matinada del 2 de juny del 1871 va caure una centella que va fer malbé el mausoleu, i cal pensar que va ser en aquell moment quan la columna va quedar malmesa.

Panteó 19-20, illa 1a. Família Tuneu Piquer

Autor: **desconegut**

Constructor: **Francesc Renter i Busquets**

Data: **1959**

Biografia:

Víctor Tuneu (el Masnou 1900-1969) era un industrial, casat amb Carme Piquer i Agulló.

Descripció historicoartística:

Amb la idea de construir un panteó familiar, Víctor Tuneu va demanar el permís corresponent a l'Ajuntament el setembre del 1958. Els plànols van ser aprovats per l'arquitecte municipal Pere Jordi Bassegoda el gener de l'any següent.¹³⁶

El projecte inicial no va ser seguit fidelment, ja que s'hi van incorporar algunes modificacions.

Segons els plànols, l'estructura original partia d'una construcció medievalística, tot i que, finalment, es va allunyar lleument d'aquesta concepció. El panteó està construït en dos solars, malgrat que no els ocupa plenament, ja que es va optar per enjardinar l'espai d'entrada amb dos xiprers.

En planta, aquest panteó és rectangular, tot i que als extrems transversals disposa d'uns cossos entrants que la irregularitzen. En alçat, respon a la tipologia de capella, ja que consta de les típiques formes d'església, amb la coberta a tres aigües i de teules. La façana principal correspon a la zona d'accés i és presidida per un gran arc de mig punt comprès entre dues arquivoltes que reposen sobre d'unes petites columnes. Aquestes columnes, alhora, són sostingudes a la part inferior pel sòcol de pedra que envolta l'edifici. A l'arquivolta més exterior, hi consten els cognoms de la família propietària en relleu. Tot aquests elements emmarquen la porta de vidre que permet l'entrada a l'interior, que és precedida per uns graons recoberts de marbre, igual que la resta del paviment del conjunt.

Els murs laterals, en canvi, són molt més austers, ja que no consten de més decoració que el sòcol esmentat. El parament és totalment llis, arrebossat, sense cap element que pugui crear cert dinamisme a la façana. Al primer projecte, aquests murs eren rematats per un angle a la coberta i disposaven d'un ull de bou que permetia la il·luminació interior, però aquest va ser un dels canvis que més va afectar la construcció. La part posterior segueix el mateix esquema, malgrat que en aquest cas sí que es va obrir una finestra circular, decorada amb un vitrall amb la imatge d'un colom amb les ales obertes, símbol de l'Esperit Sant.

La distribució interior és idèntica a moltes de les capelles panteó del cementiri, amb murs laterals per col·locar-hi les lliteres per encabir-hi els fèretres. Aquestes lliteres són cobertes amb plaques de marbre. Al mur frontal, més estret que la resta de la nau, s'hi va construir l'altar, presidit pel vitrall esmentat.

136. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6352.

Panteó 22, illa 1a. Panteó de Joan Sensat Maristany i família

Autor: **Pere Jordi Bassegoda i Musté**

Constructor: **Josep Puig i Godàs**

Data: **1935-1936**

Biografia:

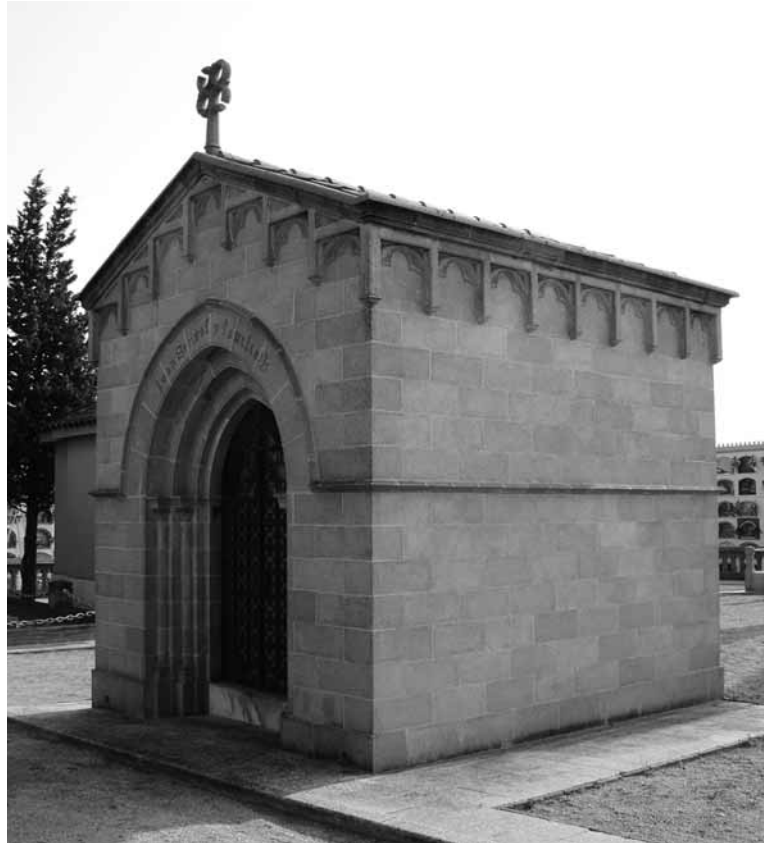
Joan Sensat i Maristany (el Masnou 1841 - Argentina 1900) va ser capità de la pollacra *Joven Conchita*, construïda a Lloret de Mar pel mestre d'aixa Agustí Macià. Joan Sensat pertanyia a la branca familiar dels *Sensat de l'Oli* i era casat amb Francesca Millet i Ferrer, amb qui va tenir diversos fills.

Descripció històrico-artística:

En morir el matrimoni, els fills van decidir, l'octubre del 1935, bastir un panteó familiar i van encarregar a l'arquitecte masnoví Pere Jordi Bassegoda i Musté que elaborés els plànols del projecte. Aquests plànols van ser presentats a l'Ajuntament i van ser aprovats pel mestre d'obres municipal Jaume Lloberas, que va emetre el seu dictamen el mes de desembre del mateix any¹³⁷.

Per a aquest disseny, l'arquitecte va prendre com a model la capella panteó de Gerard Sensat i Maristany¹³⁸, que anys enrere havia fet el seu pare, Bonaventura Bassegoda i Amigó. Aquest fet, sens dubte, es devia a la familiaritat entre els membres propietaris de les dues construccions, ja que Joan i Gerard Sensat eren germans.

Tot i que es van incloure algunes petites modificacions respecte del projecte original, el resultat va ser una capella d'inspiració neogòtica. De planta rectangular, consta d'un sol espai, ja que no disposa de cripta. L'exterior és totalment recobert amb pedra i l'accés a l'interior es fa per una porta que s'obre des de la via transversal del cementiri. Aquesta porta és practicada amb un arc apuntat i decorada amb unes arquivoltes que descansen a sobre d'unes primes pilastres de secció circular. A sobre hi ha la inscripció «Juan Sensat y família» i, com a emmarcament, una motllura que adopta primer la forma de l'arc i després recorre tot el

137. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 841.

138. Panteó 2, illa 2a.

perímetre del panteó. A la part superior hi ha uns arcs cecs trilobulats que ressegueixen tot el mur i, rematant el conjunt, una creu ancorada col·locada a l'angle de la coberta.

Alguns dels canvis que van introduir-se afectaven bàsicament la decoració, com per exemple, la supressió d'un sòcol i una cadena que envoltaven el panteó. A la façana principal, es va optar per obrir una porta amb arc apuntat en comptes d'un de mig punt i la cornissa era molt més simple. També la creu havia de ser d'angles rectes i decorada amb motius vegetals, i la teulada incloïa algunes variants respecte al resultat final. La inscripció dels propietaris havia d'anar als costats de la porta, i el nom que hi havia de constar era el de «Família Sensat-Millet».

A l'interior, els nínxols es disposen als laterals, mentre que al mur frontal s'hi va col·locar un altar i, a sobre, una finestra d'arc de mig punt amb un vitrall amb la Mare de Déu del Carme. La devoció per aquesta Verge es pot relacionar amb el passat mariner de la família, ja que al panteó de Gerard Sensat també hi apareix la mateixa imatge.

Panteó 24-25, illa 1a. Joan Millet i Pagès i família

Autor: **Pere Jordi Bassegoda i Musté**

Constructor: **probablement Gabriel**

Vilà de ca'l Morrut

Data: **1942**

Biografia:

Joan Millet i Pagès (el Masnou 1860-1911) va ser industrial cotoner i president de l'Orfeó Català entre els anys 1893 i 1902, del qual havia estat cofundador el seu germà Lluís. Joan Millet es va entregar plenament a l'entitat: va elaborar tota una estratègia per eixamplar els horitzons de l'Orfeó i lligar les bones relacions amb altres associacions catalanistes i religioses, amb la qual cosa va aconseguir refermar la identitat de la institució. A partir de les seves propostes, va reforçar les actuacions del president i la Directiva en la resolució de qüestions que fins al moment es discutien de forma col·lectiva i ocasionaven debats interminables. A més, va potenciar les actuacions de l'Orfeó per integrar-lo plenament dins del panorama cultural barceloní.

Descendent de la nissaga de capitans de *Can Xec*, es va casar amb Antònia Maristany i Colomé, de la família de Cal Senyor. Joan Millet també va estar afiliat a altres institucions, com ara a la Lliga Catalanista, la Unió Catalanista, de la que fou vocal entre el 1898 i el 1899, i a la Lliga Regionalista des del 1891¹³⁹. Entre els anys 1897 i 1899 va formar part de la Junta de l'Ateneu Barcelonès, amb el càrrec de conservador.

Descripció historicoartística:

Els dos solars ocupats pel panteó de Joan Millet i Pagès i família van ser adquirits per l'industrial el 1903¹⁴⁰. La prematura mort de Joan Millet vuit anys més tard, però, van fer que ell no l'arribés a edificar. No seria fins al 1942 quan la seva vídua va decidir emprendre les obres de construcció del panteó¹⁴¹. El projecte va ser encarregat a l'arquitecte masnoví Pere Jordi Bassegoda i Musté, que, malgrat disposar d'un espai ampli, va dissenyar una estructura molt senzilla i austera.

Com que l'espai limitava amb l'accés a l'escala, un dels angles va ser suprimit, complint així amb el reglament del propi cementiri. Amb aquesta intervenció, la planta del panteó va resultar irregular. Tot el perímetre va ser delimitat per un basament de pedra i uns petits pilars units entre si amb cadenes. La superfície també va ser coberta amb pedra. La resta d'elements exteriors són dues lloses de granit, una disposada a l'entrada i una segona cobrint l'accés a l'interior de la cripta. Aquesta última va ser decorada amb una creu en relleu i una inscripció amb el nom dels propietaris.

La cripta és realment la part més sumptuosa, no pas per la seva decoració, sinó per les seves dimensions. La capacitat de què disposa és de vint-i-quatre fèretres, d'aquí la seva magnificència.

139. NARVÁEZ, M. p. 83.

140. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 816.

141. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6332.

2.3. Illa 2a. Sant Marc

Panteó 1, illa 2a. Domènec Sitjàs i Margenat i Rosa Fontanills i Rosés

Autor: **Adrià Casademunt i Vidal**

Bonaventura Bassegoda i Amigó (reforma exterior)

Data: **1874 i 1904**

Biografia:

Domènec Sitjàs i Margenat (el Masnou 1837-1903) va ser un empresari de la construcció que es va casar amb Rosa Fontanills i Rosés (el Masnou 1833-1894), descendent de la nissaga de capitans de Can Balada. Domingo Sitjàs, tot i que ja tenia una petita fortuna, va veure augmentat el seu poder adquisitiu amb diverses actuacions durant la febre constructiva prèvia a l'Exposició Internacional celebrada a Barcelona el 1888¹⁴². El matrimoni vivia al carrer de l'Esperança i, com que va morir sense fills, tots els seus béns van passar a Bonaventura i Francesca Fontanills, germans de la dona, els quals van destinar bona part de l'herència a diverses causes. Amb motiu d'aquest gest de la família, l'Ajuntament va decidir que part del carrer on vivia el matrimoni passés a dir-se de Santa Rosa.

Descripció historicoartística:

La voluntat de Domènec Sitjàs per construir un panteó el va portar a encarregar un disseny a l'arquitecte Adrià Casademunt i Vidal¹⁴³ el 1874¹⁴⁴. Aquest projecte suposava una veritable dificultat, ja que el solar presentava una forma irregular per la seva situació, a l'encreuament dels carrers principals del cos central. Per aquest motiu, la composició segueix un eix diagonal.

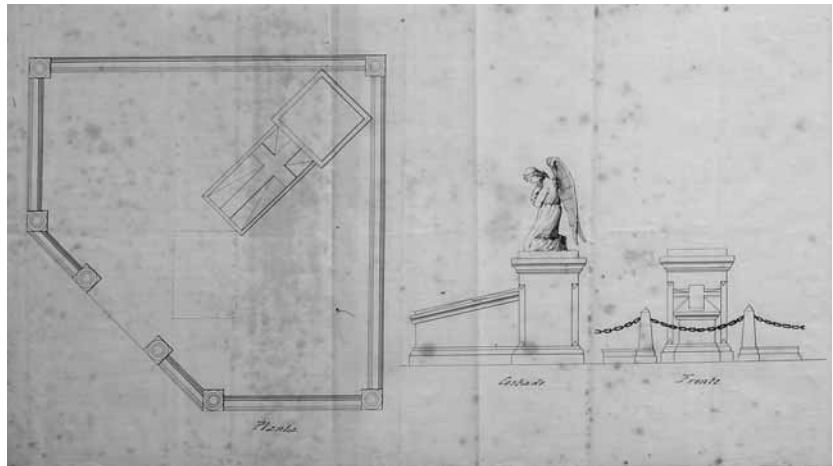
Aquest panteó constava de cripta i una decoració exterior formada per un túmul funerari que amagava

142. Font: Rosa Pagès i Bauli i Jordi Camprodón i Güell.

143. **Adrià Casademunt Vidal**. Fill de l'arquitecte Josep Casademunt, va estudiar a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, on va obtenir el títol l'any 1872. Va ser professor de l'Escola Especial de Belles Arts de Barcelona i un dels directors facultatius de l'Exposició Universal del 1888. També va ocupar la càtedra de Topografia a l'Escola Superior d'Arquitectura. És autor de les esglésies de la Mare de Déu del Remei del Poble-sec, i de Santa Madrona i Àngel Custodi de Sants (Barcelona).

144. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

l'accés a l'espai subterrani. Aquest espai era cobert amb una llosa de pedra amb una creu en relleu. Immediatament al darrere es disposava d'un basament que sostenia la imatge d'un àngel agenollat amb els braços encreuats a sobre del pit, en una actitud de vetlla de difunt. Tancant tot el perímetre, s'hi van col·locar uns petits obeliscs que restaven units per una cadena i que complien així la funció de tanca.

Projecte d'Adrià Casademunt i Vidal realitzat el 1874, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

Com que el matrimoni va morir sense descendència, totes les seves propietats van ser heretades pels germans de la dona. Amb part d'aquesta fortuna, el 1904, Bonaventura i Francesca Fontanills i el seu marit, Pere Puntí, van fer-se construir, al carrer de Santa Rosa, dues cases dissenyades per l'arquitecte Bonaventura Bassegoda. També van pensar a dignificar el panteó del matrimoni Sitjàs Fontanills, per la qual cosa van encarregar al mateix projectista una reforma exterior per col·locar-hi escultures i ampliar l'obertura que donava entrada a la tomba¹⁴⁵.

Així doncs, amb aquesta modificació, només es variava l'aspecte exterior del panteó. L'accés a la cripta va ser desplaçat cap a l'entrada i es va suprimir el basament amb l'àngel. L'element va ser substituït per un alt parapet de línies modernistes disposat a l'angle oposat al xamfrà. Aquest mur servia de suport per a les diferents escultures i la placa amb el nom del matrimoni. Evidentment, la figura més destacada és la imatge del Crist crucificat, de grans dimensions, al centra de la composició. L'escultura, realitzada en marbre, resulta de mides desproporcionades respecte a la resta del conjunt, però, tot i així, és de gran qualitat¹⁴⁶. Malgrat tractar-se d'un volum propi del manierisme, contrasta el patetisme del cos amb la serenitat del rostre, aparentment plàcid. La figura és compensada amb la gran creu, practicada amb uns angles i unes línies molt rectes. A la part superior, s'hi va incloure una cartel·la amb l'INRI, un dels elements característics d'aquesta escena.

A banda i banda de la imatge de Crist, hi ha dues petites escultures que reposen a sobre d'uns peus decorats amb motius vegetals, coronades amb uns entaulaments neogòtics. Totes dues representen els sants patrons del matrimoni Sitjàs Fontanills. Així, a l'esquerra es troba la imatge de santa Rosa de Lima i, a la dreta, la de Sant Domènec de Guzmán. Ambdues figures segueixen la iconografia tradicional i són mostrades amb una intenció observant. Mentre que santa Rosa apareix vestida amb l'hàbit dominicà, coronada amb les espines de Crist i una creu a la mà, sant Domènec presenta les seves vestidures de frare i els seus atributs corresponents: el llibre i el liri.

145. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 816.

146. Actualment es desconeix l'autoria de la imatge, però les fonts familiars asseguren que, per transmissió oral, els ha arribat que podria ser obra de l'escultor Josep Llimona i Bruguera.

Panteó 2-7, illa 2a. Panteó de Gerard Sensat i Maristany

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**

Data: **1903**

Biografia:

Gerard Sensat i Maristany (el Masnou 1837-1908) va ser capità i fundador, el 1878, de la raó social G. Sensat e Hijos, dedicada a la producció d'olis. Era casat amb Rosa Millet i Ferrer, amb qui va tenir diversos fills.

Descripció historicoartística:

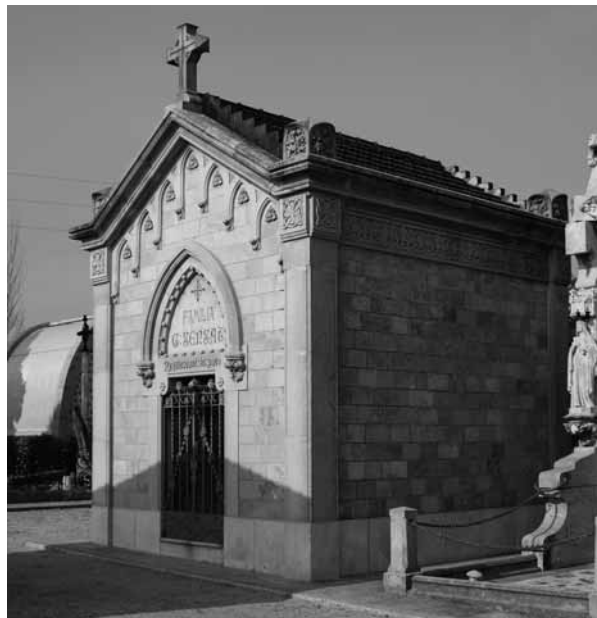
El desembre del 1903, Gerard Sensat i Maristany demanava permís a l'Ajuntament per poder construir una capella panteó al solar que havia adquirit temps enrere. Amb aquest motiu, va encarregar el projecte de l'obra a l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó, que en signava els plànols el 25 de novembre del mateix any¹⁴⁷.

L'edificació resultant va ser una construcció neogòtica de planta rectangular, sense hipogeu i, per tant, formada per un espai únic. Pel que fa a l'exterior, Bassegoda va idear un conjunt recobert amb pedra i una teulada de dues aigües amb teules vidriades.

La façana principal és centrada per una porta adovellada on apareix la inscripció «*Requiescat in pace*» a la llinda. Aquesta obertura resta protegida per una porta de vidre i ferro forjat de gran mèrit artístic. A la part superior, es va dissenyar un arc apuntat que reposa a sobre d'uns culdellànties. Aquest arc dóna lloc a la creació d'un timpà on és gravat el nom del propietari. La resta de la façana és decorada amb dues pilastres en relleu disposades als angles i un fris d'arcs apuntats cecs que ressegueixen la línia superior. Rematant el conjunt, es va dissenyar un coronament esglaonat recobert de ceràmica. Al centre s'hi va col·locar una creu i, a sobre de les pilastres, uns acroteris decorats amb motius vegetals.

Els murs laterals, en canvi, no gaudeixen pràcticament de decoració. Únicament consten d'un sòcol de pedra a la part baixa i un fris compost amb motius geomètrics i vegetals a la part superior. A la façana posterior es va obrir una finestra formada per un arc apuntat, protegida amb una tanca de ferro, i s'hi va incorporar un vitrall amb la representació de la Verge del Carme, una devoció de tradició familiar. A la part superior d'aquest mur es repeteix l'arcada cega de la façana principal, igual que les pilastres i els acroteris dels angles. A la part inferior, a sota de la finestra, s'hi va col·locar una cràtera de pedra.

Pel que fa a l'interior, es va cobrir amb una volta apuntada. La distribució dels nínxols s'organitza als laterals, amb quatre a cada banda. Al mur frontal, s'hi va col·locar un altar de traç modernista, presidit per la imatge del vitrall esmentada.

147. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 816.

Panteó 4, illa 2a. Pere Genové i Colomer

Autor: **Pere Andreu**

Data: **1900**

Biografia:

Pere Genové i Colomer (el Masnou 1834 - Barcelona 1900) era fill d'una nissaga de calafats del Masnou. Des de ben jove va voler trencar amb aquesta tradició familiar, motiu pel qual va decidir marxar cap a Barcelona, on va iniciar el seu aprenentatge com a apotecari. Amb els diners que anava guanyant, es va pagar els estudis fins que va aconseguir obtenir el doctorat en farmàcia. Un cop va tenir el títol, va obrir una primera farmàcia, situada al passatge de Bernardí. Més endavant, quan la seva reputació començava a ser coneguda per tothom, en va inaugurar una altra a la Rambla, molt a prop del Liceu.

Amb el temps, el seu prestigi encara va anar més en augment i va ser nomenat president del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, president del Consell d'Inspecció de la Societat Farmacèutica Espanyola i, fins i tot, director general de l'Acadèmia Medicofarmacèutica. No només va destacar en la seva professió, sinó que també va intervenir puntualment en política (va arribar a ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona i diputat provincial pel Partit Progressista, al qual estava vinculat des de la seva joventut).

La seva gran carrera va ser reconeguda amb diverses condecoracions, com ara les creus de Carles III i d'Isabel la Catòlica i la Gran Creu de Beneficència. A més, també va rebre molts altres honors que el van convertir en tota una eminència, entre els quals cal destacar el seu nomenament com a acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.¹⁴⁸

A banda de ser conegut per la seva tasca com a farmacèutic i polític, al Masnou tothom admirava la casa que es va fer construir a la confluència dels carrers de Buenos Aires i de Joan XXIII. Tot i la bellesa de l'edifici, l'element més captivador pels vilatans era el seu magnífic jardí, dissenyat per l'arquitecte Gaietà Buigas i Monravà. En aquest espai, el Dr. Genové va voler disposar de tot tipus de plantes amb propietats curatives, allunyant-se dels aspectes més purament ornamentals. És per aquest motiu que el conjunt de la casa i jardí de Can Genové, avui desaparegut, era conegut com el *niu florit*.

148. MURAY, J. *Històries de la Vila*. Vol. II

Descripció historicoartística:

La mort de Pere Genové va comportar que la seva vídua, Cecília Soler Forte, decidís construir un panteó per dipositar-hi les restes del seu marit. D'aquesta manera, l'octubre del 1900 va adquirir un solar al cementiri per 375 pessetes i, un mes després, va presentar els plànols de l'obra a l'Ajuntament¹⁴⁹. Malgrat això, el disseny havia estat encarregat pel mateix Genové nou anys abans al mestre d'obres Pere Andreu¹⁵⁰.

El projecte parteix d'una cripta amb una capacitat per a dotze fèretres, tres per costat. Sens dubte, l'originalitat de l'obra resideix a l'exterior, plantejat com un jardí, possiblement una reproducció a petita escala del jardí de la casa familiar dels Genové.

Tot el perímetre és envoltat per una tanca de ferro forjat d'una qualitat artística excel·lent. Aquesta tanca presenta unes característiques modernistes i una decoració floral bastant remarcada, i cal destacar-ne les grans magnòlies de ferro que culminen els eixos que sostenen la tanca. Aquestes flors sempre han estat elements tradicionals de jardineria, però també són conegudes les seves propietats medicinals, cosa que fa pensar en la iconografia pròpia d'un farmacèutic. Al centre del costat meridional, s'obre la porta d'accés des de la via, on apareixen les lletres P i G entrecruades, fent referència a les inicials del difunt. Aquestes lletres són envoltades per una branca de llorer i una palma, símbols de victòria i triomf. Al costat oposat de la porta, s'enlaira una gran creu amb el fust realitzat en pedra artificial. El seu mèrit recau en la part superior, elaborada també en ferro. La creu és composta per diferents elements vegetals que conformen la creu pròpiament dita. Probablement, a banda del significat cristià del motiu, es volia fer al·lusió a algunes de les condecoracions que Pere Genové va obtenir en vida.

L'àrea del solar, a diferència d'altres panteons, no és coberta amb marbre, sinó que és ocupada per terra, ja que tot aquest espai havia de ser un petit jardinet. Al centre hi ha la llosa que tanca l'accés a la cripta, realitzada en pedra. Actualment no disposa de cap element decoratiu, però originàriament contenia una branca de llorer de bronze que la cobria. El voltant és ornamentat amb plantes, tot i que es desconeix quines s'hi van col·locar en el moment de la realització del projecte.

149. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 815.

150. **Pere Andreu**. Mestre d'obres. Va ser autor de diferents cases de la vila del Masnou, com ara la casa Sensat-Pagès (1900), la casa Roig (1902), la casa Oliveras (c/ de Sant Jeroni, 10. 1903), la casa Palau (c/ de Barcelona, 49. 1908) i la casa Fàbregas Pagès (c/ d'Adra, 4. 1908).

Panteó 5, illa 2a. Luis Bonete Lizondo

Autor: **desconegut**

Constructor: **Francesc Renter
i Busquets**

Data: **1979**

Descripció historicoartística:

Luis Bonete Lizondo, resident a Barcelona, va triar com a lloc d'estiu el Masnou. La vila l'atreia tant que va decidir fer-se un panteó al cementiri municipal, i el setembre del 1978 va adquirir un solar. Les obres es van iniciar poc després i van finalitzar l'any següent. Tot i així, un cop acabades, van sorgir alguns problemes, ja que el panteó havia estat edificat en un solar equivocat. Davant d'això, es va iniciar un litigi entre els dos propietaris i, finalment, Luis Bonete va abonar la diferència a l'altre, ja que la parcel·la construïda era de dimensions superiors¹⁵¹.

Aquest és, sens dubte, un dels exemplars més austers de tot el cementiri, ja que és de gran simplicitat. El projecte consta d'una cripta, tot i que no és de grans dimensions, perquè es tracta d'un únic solar. L'exterior es caracteritza per un racionalisme sintètic i minimalitzat. El panteó no disposa de tanca i el seu nivell és lleugerament elevat respecte a la resta del terreny. Tota la superfície és coberta amb peces rectangulars de pedra, igual que la llosa sepulcral, mínimament realçada, que consta d'una creu gravada, una inscripció amb el nom del propietari i la data de construcció.

151. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 4892-4896.

Panteó 6, illa 2a. Panteó de Joan Millet i Bertran

Autor: **Maurici Augé i Robert**

Escultor: **Eduard Pagès i Casamitjana**

Data: **1883-1885**

Biografia:

Joan Millet i Bertran (el Masnou 1849-1905) va ser un altre dels masnovins inclosos dins del grup dels indians, que eren aquells que viatjaven a les Amèriques per intentar millorar la seva situació econòmica. Millet es va dedicar sobretot a l'exportació i importació de productes, amb la qual cosa va obtenir un gran èxit com a comerciant. Així, va fundar l'empresa anomenada Juan Millet y Cia., dedicada a aquest sector.

Joan Millet va contraure matrimoni amb Francisca Cunill i Cuyàs, filla d'Antoni Cunill i Sors i Mercè Cuyàs Barrenc. Un cop inaugurada l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, va decidir comprar un edifici molt a prop de la Duana, on va traslladar la residència familiar i va instal·lar el despatx per als seus negocis. Durant aquest període, conegut com la *febre d'or*, aquesta zona de la ciutat va ser un dels centres neuràlgics del sector econòmic català.

Malgrat viure a Barcelona, mai no va oblidar el seu lligam amb el Masnou i es va fer construir una casa d'estiueig al carrer de Sant Felip, 35. A més, va formar part de la Junta del Patronat de la Casa Benèfica de la vila entre els anys 1890 i 1899, on va exercir el càrrec de tesorero. També va estar molt vinculat a la institució del Casino, de la qual era soci.¹⁵²

152. Font: Helena Sanahuja i Millet i Lucas Tares i Sanahuja.

Descripció historicoartística:

Quan Joan Millet tenia tan sols 34 anys, va decidir emprendre les obres de construcció d'un panteó. Per aquest motiu, el desembre del 1883 es va adreçar a l'Ajuntament per demanar els permisos corresponents¹⁵³. Els plànols corresponents van ser realitzats per l'arquitecte Maurici Augé i Robert¹⁵⁴, que anys més tard elaboraria un altre panteó dins del mateix cementiri¹⁵⁵.

El disseny del panteó consta d'una construcció subterrània, a la qual s'accedeix per una escala que resta oculta per la llosa de l'exterior. En incloure aquest element, un dels costats de la cripta va quedar impracticable i els fèretres s'encabeixen als nínxols de la resta de parets.

Pel que fa a l'exterior, s'hi va disposar un monument funerari vertebrat per un gran basament, a sobre del qual es va col·locar una escultura. Aquest element és format per diferents cossos superposats i algunes motllures decoratives. També es va fixar una placa de pedra amb el nom del comitent de l'obra. A banda d'això, a les cantonades del podi es distribueixen quatre petits pilars que serveixen com a base per a unes llànties decoratives realitzades en metall. En un primer terme hi ha la llosa que cobreix l'accés a la cripta i, tancant el conjunt, una tanca de ferro forjat, tal com s'observa als plànols de l'arquitecte. Malgrat tot, aquest element va ser substituït posteriorment per una sèrie de petits obeliscs de granit units entre si per una cadena, que compleixen la mateixa funció.

Coronant el conjunt, es troba l'element més destacat: la figura d'un àngel abraçat a la creu, obra de l'artista Eduard Pagès i Casamitjana¹⁵⁶. L'àngel és representat agenollat, i amb una mà abraça la creu i l'altra la té sobre el cor, mostrant així l'amor per Déu. Es tracta d'una imatge esperançadora, en la qual s'intenta transmetre la il·lusió d'una vida millor, al més enllà, on només pot accedir-se mitjançant la fe cristiana, tal com simbolitza la creu. Aquesta idea encara s'emfatitza més amb la mirada alçada de l'àngel, que sembla mirar el cel. A banda d'aquests aspectes iconogràfics, cal destacar altres elements formals de l'escultura, com ara el contrast de textures. També s'ha de remarcar la serenitat de la figura, ja que en bona part es tracta d'un exemple previ a l'eclosió del modernisme i, per tant, encara conserva molts trets classicistes i academicistes, comuns entre tots aquells artistes formats a l'Escola de Belles Arts de Barcelona a mitjan segle XIX.

Actualment, la imatge de l'àngel mira cap al sud, en direcció a la porta del cementiri, mentre que al projecte d'Augé i Robert s'encarava cap on anys després es construiria la capella, és a dir, al nord. Sembla que l'orientació de l'àngel va ser una disputa constant entre els descendents de Joan Millet i Bertran, que, com que no es posaven d'acord cap on havia de mirar, sovint feien canviar la direcció de la figura.

Degut a que es van produir uns actes bandàlics al cementiri que van afectar aquesta sepultura, la creu va ser reparada, conservant la mateixa estètica, per Josep Vendrell.

153. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

154. **Maurici Augé i Robert** (Manresa s. XIX-Barcelona s. XX). Va ser arquitecte i dibuixant, especialitzat sobretot en el disseny d'hotels, pavellons i panteons funeraris. Va ser premiat amb la medalla d'argent a les exposicions de Barcelona de 1869 i 1882, i amb les d'or a les de 1878 i 1888. Va dedicar-se a l'ensenyament a la seva acadèmia, situada a la ronda de Sant Antoni de Barcelona.

155. Panteó 16-17, illa 3a. Florinda Maristany i Oliver.

156. **Eduard Pagès i Casamitjana** (s. XIX-XX). Va estudiar a l'Escola de Belles Arts de Barcelona i a Roma, i es va especialitzar en la decoració de monuments funeraris. Va participar en l'exposició celebrada a Barcelona el 1866, on va aportar diferents obres. La majoria de les seves obres es troben a l'estranger, sobretot a Amèrica. Va modelar una Verge amb el nen per a Montevideo, un Sant Francesc d'Assís i un Sant Pere Nolasc per a l'església dels franciscans de Constantinopla, i per al convent de Mercenaris de Santiago de Xile va fer una Santa Maria dels Socors. També té altres obres a Cuba, Puerto Rico i Lugo.

Panteó 9, illa 2a. Família Barrufet Montblanch

Autor: **Joan M de Castellar i Bertran**

Data: **1979**

Descripció historicoartística:

Mercè Montblanch Padrós és cunyada d'Alfred Roig i Segarra i Vicenç Rosés Arralte¹⁵⁷, ja que era la germana de les seves respectives esposes. Ambdós s'havien fet construir dos panteons al cementiri del Masnou, i ella va voler edificar el seu propi al costat dels seus familiars. D'aquesta manera, l'octubre del 1978 va adquirir un solar contigu a aquests panteons.

Igual que va fer el seu cunyat Vicenç Rosés, va encarregar un panteó semblant al d'Alfred Roig. Per això el panteó va resultar gairebé idèntic als dos anteriors, encara que amb petites diferències. El conjunt conserva la idea de gran senzillesa que Alfred Roig havia volgut per al seu. En tractar-se d'un sol solar edificat, també en aquest cas la cripta resulta reduïda. Pel que fa a l'exterior, una llosa de marbre negre tapa l'accés al lloc d'enterrament. A la llosa hi ha una creu i la inscripció de família Barrufet Montblanch gravada a la superfície. Aquesta entrada és enaltida per un basament de marbre blanc i un estilòbata recobert de pedra. La resta de l'àrea del solar és coberta amb peces de pedra.

157. Panteó 9, illa 2a, i panteó 14, illa 2a.

Panteó 10, illa 2a. Panteó de Vicenç Pedret i família

Autor: **Pere Ricart Biot**

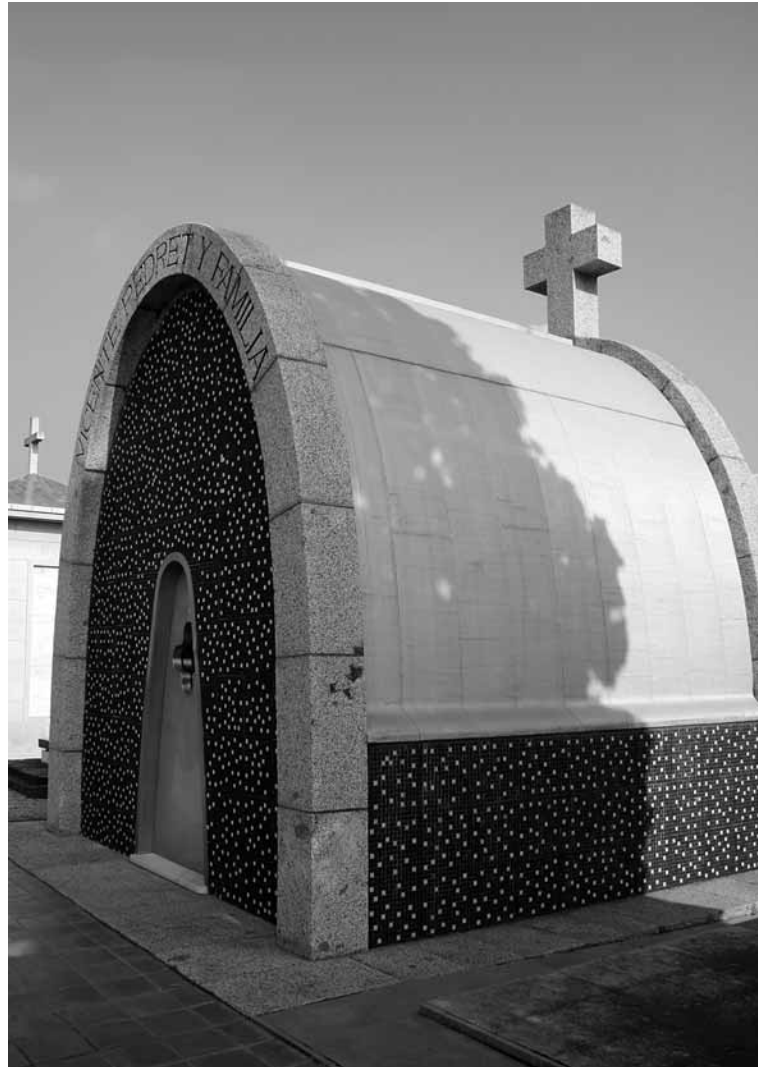
Constructor: **Joan Puig i Bofill**

Data: **1957**

Biografia:

Natural de la capital catalana, Vicenç Pedret i Torrents (Barcelona 1900 - el Masnou 1958) va arribar al Masnou el 1930 acompanyat per la seva muller, Eusèbia Carceller i Arrufat, i els seus fills, Miquel i Antònia. A Barcelona, havia treballat a l'empresa Industrial Vidriera, però, quan la van tancar, la família va traslladar-se durant una temporada a Madrid. Per intervenció del seu germà Josep, Vicenç Pedret es va instal·lar al Masnou per treballar a la fàbrica de vidre de Josep Dachs i Folguera. Aquí va continuar el seu aprenentatge en el treball del vidre i es va dedicar sobretot a bufar gots.

Molt proper als ideals d'esquerres, va ser delegat de la CNT i va secundar una vaga durant l'estiu del 1931 per reivindicar millores laborals. Pasat aquest afer, Vicenç Pedret, juntament amb el seu germà Josep i altres companys d'ofici, van decidir fundar la Cooperativa Obrera La Primitiva, de la qual va ser el director. Un dels seus primers clients van ser els germans Cusí, propietaris dels Laboratoris del Norte de España. A començament de 1933, la Cooperativa es convertia en la societat La Primitiva, SL. Ara eren proveïdors d'importantes marques com Myrurgia i DANA. Amb el temps, l'empresa va anar absorbint altres fàbriques de vidre i La Primitiva es va convertir en una destacada factoria dins del panorama industrial del moment¹⁵⁸.

158. MURAY, J. *Històries de la Vila*. Vol. II. Pàg. 185-187.

Descripció historicoartística:

Afectat per una greu malaltia, Vicenç Pedret va començar a pensar en la possibilitat de construir un panteó familiar. Aquest motiu va comportar que es posés en contacte, l'agost de 1957, amb l'arquitecte Pere Ricart Biot¹⁵⁹ perquè en fes un disseny. L'industrial volia un panteó molt personal i que fes al·lusió a l'ofici que havia desenvolupat al llarg de la seva vida. El resultat va ser un projecte molt innovador i inusual, fet que va provocar algunes discussions dins del consistori, ja que alguns el consideraven indecorós. Finalment, l'arquitecte municipal Pere Jordi Bassegoda i Musté va aprovar els plànols, tot i que va haver d'elaborar un informe exposant que, malgrat reservar la seva opinió artística, no trobava cap inconvenient perquè no es pogués construir, ja que podia suposar l'inici d'una nova tendència¹⁶⁰.

El concepte és el d'una capella panteó, de planta pràcticament quadrada. L'interior disposa d'una estructura simple, amb els nínxols a banda i banda, i al mur frontal, un altar de granit en forma de trapezi invertit. L'originalitat de la construcció rau sens dubte en l'alçat i els materials emprats, poc habituals en un espai com el cementiri.

Tot l'edifici és concebut a partir del perllongament d'un arc parabòlic. Al centre de la façana principal hi ha una porta, practicada amb el mateix tipus d'arc que l'edifici. La porta és llisa i recoberta amb alumini, i al centre hi ha una finestra lobulada en forma de creu. La resta de la façana és revestida amb gresit de color gris fosc, i el perímetre és resseguit amb granit.

La façana posterior, en canvi, és molt més cromàtica, ja que, a excepció del sòcol, del mateix material que el mur principal, és decorada amb estuc blanc i nombrosos ulls de bou de vidre de diferents colors que permeten la il·luminació interior. En aquesta part, tots els vèrtexs són delimitats amb granit i, a més a més, disposa d'un eix vertical del mateix tipus de pedra culminat amb una gran creu que sobresurt del panteó en alçat.

Façana posterior del panteó, on es pot apreciar la decoració en vidre.

159. **Pere Ricart Biot** (Barcelona 1911- ?). Va estudiar a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona i va obtenir el títol l'any 1936. Va obtenir el càrrec d'arquitecte adjunt de l'Agrupació d'Edificis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona i, posteriorment, el d'arquitecte en cap de servei del mateix municipi. Va presentar diversos projectes i maquetes de xalets per a la Costa Brava a l'Exposició Nacional de Belles Arts de Barcelona de l'any 1942 i és autor de diferents projectes d'urbanització, entre ells el del poble de Tazacorte, a l'illa de las Palmas (Canàries). També va urbanitzar el barri de Califòrnia del Masnou, on va fer els projectes de diverses cases unifamiliars i on tenia el seu despatx. Va ser l'autor del gran termòmetre de l'Òptica Cottet (1956) al Portal de l'Àngel de Barcelona i un dels encarregats de la reforma de la planta baixa de la Casa Batlló per ubicar-hi la Galeria Syra (1942). També va dissenyar el Cinema Palau Balañá (1965) de Barcelona.

160. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6345.

Panteó 11, illa 2a. Panteó d'Antònia Maristany i Galceran

Autor: **Miquel Collet F.**

Data: **1889**

Biografia:

Antònia Maristany i Galceran (el Masnou 1821-1893) pertanyia a la nissaga de capitans de *Ca la Tara*, coneguts per la participació d'alguns dels seus membres en el despoblament de l'illa de Pasqua. Antònia Maristany era casada amb Mateu Maristany i Rovira, que era un dels grans terratinents i majors productors de vi del Masnou a mitjan segle XIX, i regidor de l'Ajuntament de la vila.

Descripció historicoartística:

Desitjosa de construir un panteó per dipositar-hi les restes del seu marit i el seu fill, l'abril del 1889, Antònia Maristany iniciava els tràmits corresponents per obtenir els permisos necessaris¹⁶¹. Així, es va adreçar al consistori per entregar la seva petició i hi va adjuntar uns plànols del mestre d'obres Miquel Collet¹⁶² de Mataró. El solar ja havia estat adquirit per Mateu Maristany el 1883¹⁶³.

El disseny original de l'arquitecte guarda moltes semblances amb el resultat final, tot i que hi va haver algunes modificacions importants.

161. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

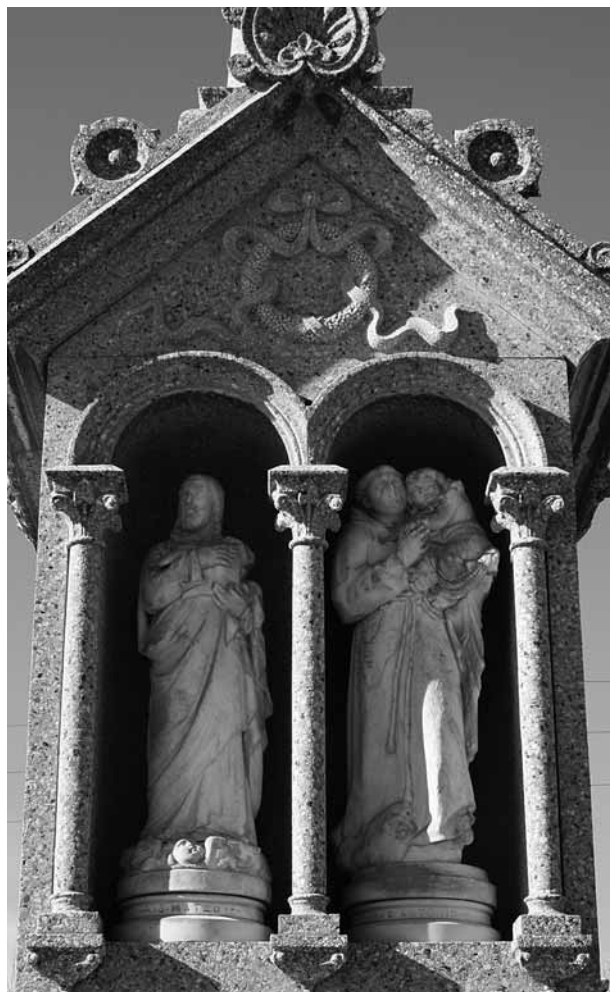
162. **Miquel Collet F.** Mestre d'obres. És autor de diferents projectes a la ciutat de Mataró, entre els quals cal destacar les Cases Marfà, situades al carrer Nou, 44-46-48.

163. AMM: Fons municipal. Caixa 775-777.

Originalment, el panteó disposava d'una cripta, que va ser construïda segons el previst, i a l'exterior hi havia un edicle on s'encabia una imatge del sant patró del seu marit, sant Mateu. A més, tot el conjunt era coronat per una creu. Aquesta idea es va conservar, malgrat que s'hi van incloure algunes variants. Com que la construcció havia d'encabir-se en un únic solar, es va plantejar com la resta de panteons edificats fins aleshores, delimitant el voltant amb una tanca de ferro, una llosa al primer terme per ocultar l'accés a la cripta i, al darrere, el monument funerari.

La tanca és molt senzilla, formada per barrots de secció circular i rematada amb unes flames, símbol de la saviesa divina. A la porta, s'hi va col·locar una planxa de ferro amb les lletres M.M.R., corresponents a les inicials del marit de la comitent, i la data d'execució del projecte. De la mateixa manera, la llosa també és d'una gran simplicitat. Cal destacar, sobretot, el mausoleu, concebut com un petit altaret enaltit per un gran basament de pedra que el sosté. Conté una placa on Antònia Maristany dedica el monument al seu espòs i al seu fill. Aquesta mena d'oratori disposa de dues fornícules separades i flanquejades per unes columnes petites i esbeltes. En aquestes cavitats s'encabeixen unes escultures amb les imatges patronímiques de la família Maristany. A l'esquerra se situa la figura dempeus de sant Mateu, subjectant l'Evangelí, fent referència al patró de Mateu Maristany. A la dreta, apareix un sant Antoni de Pàdua amb el nen Jesús als braços, patró de la comitent i del seu fill Antoni, mort prematurament. Segons el projecte original,

només hi havia una escultura de l'evangelista, però, possiblement, la mort del fill va fer que s'hi inclogués una nova imatge. A sobre de les dues fornícules hi ha en relleu una corona de difunts envoltada amb un llaç, una clara al·lusió a la funció del conjunt. Tot aquest cos disposa d'una mena de coberta de dues aigües decorada amb uns motius vegetals típics dels inicis del modernisme. Rematant el conjunt, una creu retrinxada exaltada per un podi accentua el triomf de la fe en un àmbit com el cementiri.

Imatges de sant Mateu i sant Antoni de Pàdua.

Panteó 14, illa 2a. Família Rosés Montblanch

Autor: **Joan M. de Castellar i Bertran**

Constructor: **Francesc Renter**

i Busquets

Data: **1976**

Descripció historicoartística:

L'afecció d'una greu malaltia a Maria Montblanch Padrós va comportar que el seu marit, Vicenç Rosés Arralte, es plantegés la idea de construir un panteó familiar. Per aquest motiu, va encarregar a l'arquitecte Joan Maria de Castellar i Bertran que dissenyés un panteó idèntic al que temps enrere s'havia fet bastir el seu cunyat, Alfred Roig¹⁶⁴, realitzat per l'arquitecte Pere Ricart Biot.

Aquest disseny és d'una gran senzillesa, ja que la construcció subterrània de què consta és de dimensions reduïdes. L'exterior disposa d'un estilòbata cobert amb pedra *figaro* que conté la llosa sepulcral que tapa l'accés a la cripta, elaborada en marbre negre. La llosa té gravada una creu i el nom de la família propietària. L'entrada a la cripta és embellida amb un basament de marbre blanc que contrasta amb el negre de la llosa. La resta de la superfície va ser coberta amb grava granítica. Sens dubte, es tracta d'una reproducció pràcticament exacta del panteó d'Alfred Roig, que és el panteó 15, illa 2a.

164. Panteó 15, illa 2a.

Panteó 15, illa 2a. Alfred Roig Segarra

Autor: **Pere Ricart Biot**

Aparellador: **Gabriel González Martínez**

Constructor: **Josep Fló**

Data: **1966**

Biografia:

Alfred Roig Segarra (Gijón 1914 - el Masnou 200?) era fill d'August Roig i Bernet i Jacinta Segarra i Massó, un matrimoni natural d'un petit poble proper a Reus. La parella va traslladar-se a Gijón, ja que el marit treballava a la indústria tèxtil de La Algodonera. Un cop establerts a Astúries, van tenir tres fills, entre ells Alfred. Quan ja feia uns quants anys que hi eren, una de les filles va contraure una malaltia que poc després li va comportar la mort, quan només tenia catorze anys. Aquest fet va precipitar la tornada de la família cap a Catalunya, que aquesta vegada es va instal·lar a Barcelona, on va néixer un quart fill. August Roig era nebot del pintor Artur Pujadas Roig i, sovint, la família es desplaçava fins al Masnou per a visitar-lo. D'aquesta manera, Alfred Roig Segarra va conèixer la vila, on estiuava, fins que a la dècada del 1980 hi va fixar definitivament la residència.

Quan encara vivia a la Ciutat Comtal, Alfred Roig havia entrat a treballar com a aprenent als laboratoris farmacèutics Uriach, coneguts per ser els fabricants de la Biodramina. Amb els anys, però, va anar ascendent fins que va ser nomenat apoderat de l'empresa¹⁶⁵.

Descripció historicoartística:

El 1966, quan encara el Masnou era només un lloc d'estiu per a Alfred Roig, va decidir iniciar les obres del seu panteó familiar al cementiri municipal de la vila. Per aquest motiu, un any abans havia encarregat els plànols a l'arquitecte barceloní Pere Ricart Biot, mentre que l'execució del projecte va ser a càrrec de l'aparellador Gabriel González Martínez.¹⁶⁶

El disseny d'aquesta obra és realment d'una gran senzillesa, partint ja des de la cripta, que és de dimensions modestes. L'exterior consta únicament de la llosa sepulcral que oculta l'accés a la construcció subterrània, realitzada en marbre negre. La llosa disposa d'una creu i el nom del propietari gravats a la superfície, i és enlitàda per un basament de marbre blanc. El voltant immediat és cobert amb pedra *figaro*, i la resta de la superfície, amb grava granítica.

165. Font: Alfred Roig i Montblach.

166. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6403.

Panteó 16-17-22, illa 2a. Pere Grau Maristany i Oliver

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**

Escultor: **Josep Llimona i Bruguera**

Data: **1901-1902**

Biografia:

Indiscutiblement, un dels personatges més il·lustres de la vila ha estat Pere Grau Maristany i Oliver (el Masnou 1863 - Barcelona 1926), nascut al carrer de la Quintana (avui Pere Grau). Fill de pare dedicat al comerç d'exportació de vins a Amèrica, va encaminar la seva carrera a l'obtenció del títol d'enginyer químic. Va estudiar al Col·legi Galavotti, on va obtenir el premi extraordinari del batxillerat, i a la Universitat de Barcelona, on va cursar ciències exactes i ciències fisicoquímiques.

De molt jove, va disposar de la seva pròpia marca d'exportació de vins, *Pere Grau*, i va gaudir de gran èxit al Brasil, les Antilles, l'Uruguai i l'Argentina. També va posseir algunes heretats al Penedès, anomenades *Can Salvador* i *Can Bou*, on va organitzar diferents concursos vinícoles. A banda d'això, va ser un home molt culte i amb una forta presència dins del panorama barceloní. Va ocupar el càrrec de president de la Cambra de Comerç, i en cessar, va ser-ne nomenat president honorífic. També va ser delegat reial del Consell Provincial de Foment, jurat a l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, i de les de Saragossa i Torí. El 1903, el rei Alfons XIII li va concedir el càrrec de delegat regi de primer ensenyament, càrrec de nova creació que ell va inaugurar renunciant al seu sou de 7.500 pessetes i destinant-lo a beques per als nens i nenes de les escoles. Durant aquesta tasca, va editar com a premi extraordinari el volum de *Las estatuas de Barcelona*, elaborat per Bonaventura Bassegoda. En finalitzar aquesta ocupació, el monarca el va condecorar amb la Gran Creu d'Alfons XII, sumant-se aquesta a les d'Isabel la Catòlica, Carles III, la Gran Creu de Beneficència i dues més que arribarien més tard: la Gran Creu del Mèrit Agrícola i la d'Oficial de la Corona d'Itàlia.

Va fundar a costa seva la Càtedra Ambulant Pere Grau per als Estudis Universitaris Catalans i va costejar la construcció del segon misteri del Roser de Montserrat, realitzat per Bonaventura Bassegoda. El seu mecenatge li va obrir les portes de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts i l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, de la qual va ser president. En inaugurar-se l'Institut d'Estudis Catalans, va fer donació del valuós *Cancionero de Zaragoza* i de diferents manuscrits originals de l'obra de Jacint Verdaguer.

Al Masnou, també va contribuir en la fundació de diferents institucions, com ara les Escoles Municipals i el Casino, cosa que va facilitar el seu nomenament com a fill predilecte de la vila el 27 de setembre de 1905. El 1911, el rei Alfons XIII li concedia el títol nobiliari de comte de Lavern¹⁶⁷.

Descripció historicoartística:

A la mort del seu pare, Francesc de Paula Maristany i Maristany, Pere Grau va rebre en herència el panteó familiar, que ocupava un sol solar i havia estat edificat el 1873¹⁶⁸. En un primer moment, va dur-hi a terme alguna petita modificació, com la vorera que va manar construir el 1889¹⁶⁹. Malgrat això, l'augment del seu patrimoni i, consegüentment, del seu prestigi, el va portar a plantejar-se la construcció d'un gran panteó per enaltir la seva persona. Així, el setembre del 1900, nou mesos després que la seva germana Florinda presentés a l'Ajuntament la petició per realitzar un panteó doble, Pere Grau va adquirir dos solars contigus al que ja tenia en propietat. La seva idea era bastir el panteó més gran de tot el cementiri. Per aquest motiu, va encarregar-ne el disseny a l'arquitecte més prestigiós de la vila: Bonaventura Bassegoda i Amigó. Aquest projecte va ser aprovat pel consistori el juliol del 1901¹⁷⁰.

167. DDAA. Enciclopedia Universal.

168. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

169. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

170. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 815.

L'obra resultant va ser una edificació complexa en forma d'angle, a causa de la distribució dels solars. Mentre que dos d'aquests solars són ocupats per la cripta, disposada perpendicularment a l'eix principal del cementiri, el tercer és destinat a la caixa d'escala que hi dona accés. Exteriorment, resta dividit en dos cosos, que corresponen a les parts ja esmentades. El volum principal és sens dubte molt espectacular, magnificat amb un podi i precedit per uns graons. Tot el perímetre de la socolada va ser decorat amb grotescs i mascarons.

Imatge de l'entrada a la cripta del panteó.

El pis, en canvi, va ser envoltat per un basament i uns petits pilars decorats amb unes flames i corones a la part superior, símbol de reconeixement del seus èxits. A més, disposaven de motius vegetals i diversos escuts amb la creu de Sant Jordi, les quatre barres i la inicial del cognom Maristany. Aquests elements al·ludien clarament a la relació de l'industrial amb Barcelona, ciutat que va representar fins i tot com a diputat a Corts.

Tots aquests pilars restaven units per una cadena de ferro de gran qualitat artística i decorada amb uns magnífics medallons de bronze. Malauradament, a causa del seu valor, aquest element va desaparèixer en un robatori al recinte.

Aquest ric podi havia de servir com a emmarcament per a l'escultura, realçada amb un basament de marbre de traces modernistes. En aquest volum s'observa, a la part frontal, una inscripció amb la data i el nom del propietari, de la qual destaca la gran emma del cognom Maristany. A un lateral, actualment, es conserva una placa que va ser col·locada per l'Ajuntament del Masnou a la mort de l'industrial el 1926, en homenatge al seu fill predilecte.

Aquests volums no fan més que enaltir l'escultura de *La Fe consolant el dolor*, obra de l'insigne artista Josep Llimona i Bruguera¹⁷¹, que anys més tard esculpiria un *Crist ressuscitat* per al rosari monumental de

171. **Josep Llimona i Bruguera** (Barcelona, 1864-1934). Ha estat considerat l'escultor modernista català més important. La seva formació va transcórrer entre l'Escola de Llotja de Barcelona i els tallers dels germans Vallmitjana i el de Rosend Nobas. El 1880 va guanyar una beca que li va permetre viatjar a Roma, on va rebre la influència de l'escultura renaixentista. D'aquesta època es conserva l'escultura de Ramon Berenguer el Gran. La seva obra té cinc períodes diferenciats:

- 1864-1895, aprenentatge (amb obres molt acadèmiques),
- 1895-1909, modernisme (figures femenines que enalteixen els panteons burgesos),
- 1909-1913, transició (amb gran quantitat d'obres religioses),
- 1913-1925, maduresa (fa herois i donzelles nues),
- 1925-1934, serenitat (nus femenins).

Amb l'obra *El desconsol* (1907), va rebre el Premi d'Honor de l'Exposició Internacional de Belles Arts celebrada aquell any a Barcelona. De tota la seva obra, el seu geni va destacar sobretot en l'art funerari, amb nombrosos panteons als cementiris de Barcelona, Arenys de Mar, Sitges o el Masnou.

Tot i així, també va destacar en altres camps, ja que, juntament, amb el seu germà va fundar el Cercle Artístic de Sant Lluc, una associació d'artistes amb fortes conviccions religioses. També va ser el president de la Junta de Museus de Barcelona del 1918 al 1924 i del 1931 al 1934. Va rebre nombroses condecoracions, entre les quals destaquen les atorgades pels governs de França i Itàlia, i la Medalla d'Or de la ciutat de Barcelona.

Montserrat, també sota el mecenatge de Pere Grau Maristany. La iconografia habitual de la Fe no seria la d'un àngel com aquest, ja que forma part d'una de les tres virtuts teològals juntament amb l'Esperança i la Caritat. Tradicionalment, la Fe hauria de portar un calze, una creu o els ulls tapats, però l'escultor fa la seva pròpia interpretació d'aquest dogma i el tradueix com un àngel acollint el dolor de la dona que plora desconsolada. Molt en la línia de Josep Llimona, les figures estan idealitzades i tractades amb gran suavitat de formes, i reflecteixen molta serenitat malgrat tractar-se d'un moment amarg. Tot i que la dona fa patent el seu dolor, també apareix molt idealitzat i no pas en tota la seva cruesa.

L'escultura és realitzada en marbre, excepte les ales de l'àngel, que són elaborades en bronze. Aquest contrast és un dels trets més característics de l'escultura modernista, en què els autors practiquen un joc de dualitats entre la claredat i la foscor, la suavitat i la rugositat..., sobretot donat per l'ús de diferents materials. Aquesta contraposició d'efectes s'obté més clarament entre el conjunt de les dues figures i la creu que remata el panteó. Aquesta va ser fosa a la Fundició Artística Masriera i Campins¹⁷² de Barcelona, amb la qual Llimona col·laborava habitualment.

La creu es forma a partir de la intersecció de dos eixos helicoidals, i apareix ricament ornada amb diferents elements vegetals i florals, amb la qual cosa es converteix en una autèntica font de vida. Al centre d'aquesta creu hi ha uns medallons polilobulats, un a cada cara. Al de la part anterior s'hi representa un relleu amb el rostre de la Verge Maria, mentre que al de la part posterior, el de Jesucrist. A la part inferior de la creu s'hi van dissenyar dos grius, que són mostrats encadenats a l'eix vertical. Aquests grius apareixen en una posició en corbeta, fet que els atorga un gran dinamisme, accentuat per les llengües que surten de les boques obertes. Aquesta tensió també es trasllada a les potes dels monstres, que s'aferren fortament a la superfície. Cal remarcar que el griu es representa sovint com a vigilant dels camins de salvació juntament amb l'arbre de la vida i la creu, símbol evident de redempció. Segons altres interpretacions, aquest conjunt podria significar el triomf de la fe cristiana, representada per la creu florida que venç el mal, personificat en els monstres.

Detall de la creu de bronze realitzada per la Fundició Masriera i que acompanya l'escultura.

172. Aquest taller fou propietat d'Antoni Campins i Frederic Masriera, especialistes en la tècnica escultòrica de la cera perduda. Amb aquesta fundició van treballar alguns dels escultors més destacats del modernisme català.

Al darrere del panteó contigu, propietat de la família Estaper i Cuyàs del Bosch, es va dissenyar un cos secundari a través del qual s'accedia a la cripta del mausoleu de Pere Grau. Aquest solar va ser delimitat amb els mateixos pilars del cos principal, decorats també amb motius vegetals, flames de la saviesa divina, corones del triomf i escuts escairats amb les quatre barres, la creu de Sant Jordi i la ema de Maristany. Unint aquests pilars, hi havia una cadena igual que la del mausoleu, també desapareguda. La resta del solar va ser ocupada per una construcció creada a partir d'una volta ogival, que compleix les funcions de caixa d'escala. La façana principal, orientada al nord, es va destinar totalment a encabir-hi la porta, practicada amb un arc apuntat. A la part superior de la porta es van disposar diferents fulles d'acant i uns acroteris a l'angle de la coberta, amb l'alfa i l'omega en relleu, que ornem ricament aquesta zona d'entrada. La porta també és de gran qualitat artística, ja que repeteix la forma de l'arc i és elaborada amb ferro forjat. Va ser decorada amb diferents motius florals, caps de drac i, a la part central, s'hi va inserir en relleu el nom del propietari. També hi ha algunes fulles de parra, referents al negoci vinícola del propietari.

Els murs laterals són la continuació de la mateixa coberta esglaonada, que mena a aquests paraments. Als extrems s'hi van disposar unes pilastres rematades per uns capitells que adopten formes de culdellàntia, recollint així el pes de la volta. Al centre del mur, s'enlaira un marlet esglaonat alçat repecte a la resta, que va servir per obrir unes finestres d'arc apuntat. Les finestres van ser protegides per unes reixes de ferro forjat, ornamentades a la part superior amb unes flors fetes amb el mateix material. Les finestres van ser decorades amb uns vitralls, on es representen un sant Pere i un sant Antoni, sants patrons de Pere Grau i la seva muller, Antònia Maristany i Viladevall. Malauradament, només s'ha conservat el del sant de la dona. A la part inferior dels murs, s'hi va dissenyar un banc de pedra, que, a banda de complir la seva funció com a tal, actuava com a element de sosteniment de la construcció.

Al mur posterior, en canvi, es reitera la mateixa distribució de la façana principal, tot i que, en aquest cas, la porta és substituïda per un ull de bou decorat amb un vitrall amb la representació d'alguns elements florals i un filacteri amb la inscripció «*Requiescant in pace*».

Sortosament, aquest panteó ha arribat pràcticament intacte des de la seva creació, a excepció de la cadena, que va desaparèixer. L'escultura també va perillar, ja que, segons sembla, un cop finats Pere Grau i la seva esposa, els fills no passaven per un bon moment econòmic¹⁷³. Per aquest motiu, el juliol del 1934 es van adreçar a l'Ajuntament per presentar una instància per demanar permís per treure l'escultura de Llimona i poder-la vendre.¹⁷⁴ Davant d'aquesta petició, l'Ajuntament va acordar instruir tots els tràmits pertinents per autoritzar o denegar la sol·licitud esmentada. La resolució va arribar dos mesos després i va dictaminar el següent: «que atenent la corporació municipal que aquell grup de *La Fe consolant el dolor* representa precisament els postulats del fill predilecte de la vila, on descansa, i tenint en compte així mateix que aquesta estàtua és un ornament del qual es considera imprescindible aquest panteó, l'Ajuntament, per unanimitat, va acordar denegar el permís sol·licitat pels germans Maristany»¹⁷⁵.

173. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 79.

174. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 37. fol. 68v-70.

175. Actes del Ple de l'Ajuntament. Vol. 37. fol. 72-75.

Panteó 20, illa 2a. Família Vergé Carreras

Autor: **Josep Maria Liesa de Sus**

Aparellador: **Lluís Maria Pascual i Roca**

Constructor: **José Manzanares Bravo**

Data: **1968**

Descripció historicoartística:

La idea de la construcció d'aquest panteó va sorgir arran de la sobtada mort d'un fill del matrimoni format per Àlvar Vergé Aresti i Rosa Carreras Milaro. Aquest fet va comportar que el marit encarregués, el 1968, un disseny a l'arquitecte Josep M. Liesa de Sus¹⁷⁶, mentre que l'execució de l'obra es va encarregar a l'aparellador Lluís M. Pascual i Roca i al constructor José Manzanares Bravo.¹⁷⁷

Per a aquesta obra, l'arquitecte va seguir el model del panteó de Concepció Colom Boix, ideat per ell mateix uns mesos abans¹⁷⁸. El disseny va resultar en una capella panteó de planta quadrada amb un alçat molt hermètic i una coberta de quatre aigües rematada per una creu.

La façana principal consta d'una porta d'entrada, que centra tot el parament del mur. La porta és de vidre i protegida amb ferro. Amb aquest material es van fer també unes circumferències que ocupen gairebé tota la superfície, però algunes resten aïllades per uns eixos de ferro que reproduïxen la forma d'una creu llatina. A banda de la porta, tot el mur és cobert amb carreus de pedra de Montjuïc, excepte el sòcol i els angles, que són de marbre sense polir.

Als murs laterals es fan servir els mateixos materials i amb la mateixa distribució, tot i que a l'eix central s'incorporen unes làpides de marbre blanc polides. A la façana posterior s'obre una finestra adovellada que conté un vitrall carregat de simbolisme cristià, el qual fa al·lusió a l'Eucaristia i la Trinitat, entre d'altres dogmes.

A l'interior es distribueixen tres nínxols a cadascun dels murs laterals, mentre que al frontal es va dissenyar un altar i, a banda i banda, dues osseres.

176. **Josep M. Liesa de Sus** (s. XX) va estudiar a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona i va obtenir el títol professional el 1933. Va ser membre del GATCPAC entre els anys 1931 i 1938, i és autor de la publicació *La responsabilitat de l'arquitecte* (1984). L'any 1970 va exercir el càrrec d'arquitecte municipal del Masnou, on va projectar diferents cases i reformes.

177. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6439.

178. Panteó 10, illa 3a.

Panteó 21, illa 2a. Família Estaper Cuyàs del Bosch

Autors: **Pere Andreu i Jaume Gustà Bondia**

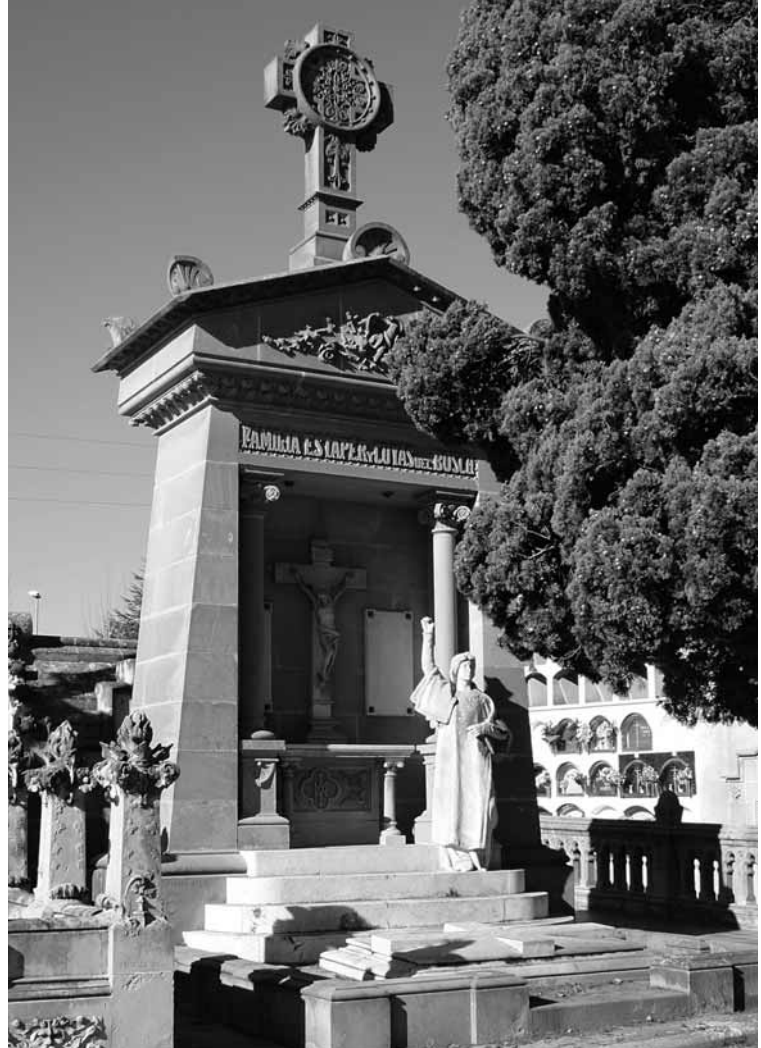
Escultor: **Venanci Vallmitjana i Barbany**

Data: **1891 i 1905**

Biografia:

La família Estaper Cuyàs del Bosch va ser propietària d'uns terrenys a la zona anomenada Pedra Blanca¹⁷⁹. D'entre els seus membres, va destacar Josep Antoni Estaper (el Masnou 1829-1896), més conegut pel sobrenom de *L'Estudiant*. Aquest motiu venia donat perquè va decidir cursar la carrera de farmàcia, fet poc habitual entre els fills de terratinents, que es dedicaven exclusivament a l'administració de les propietats.

Els seus pares, Antoni Estaper i Sors (Teià 1797 - el Masnou 1880) i Antònia Cuyàs del Bosch i Barrera (Montcada 1805 - el Masnou 1876) van tenir sis fills, que van morir sense descendència. Per aquest motiu, Joaquina Estaper (el Masnou ? - 1913), l'última dels germans que va morir, va cedir tots els béns familiars a obres benèfiques. La institució més afavorida va ser la Sagrada Família d'Urgell, la qual va convertir la casa familiar en col·legi. Fins i tot van rebre els drets de possessió del panteó familiar, ja que així ho van deixar en testament. Malgrat això, les religioses mai no han estat enterrades en aquest espai.

Descripció historicoartística:

El panteó familiar va ser bastit en dues fases diferents. El 10 de juliol de 1891, Antoni Estaper Cuyàs del Bosch demanava permís per dur a terme la construcció, i adjuntava uns plànols signats pel mestre d'obres

¹⁷⁹. Terreny comprès entre els carrers d'Amadeu I i Mossèn Cinto Verdaguer del Masnou, i els carrers del Molí i Mallorca del terme municipal d'Alella.

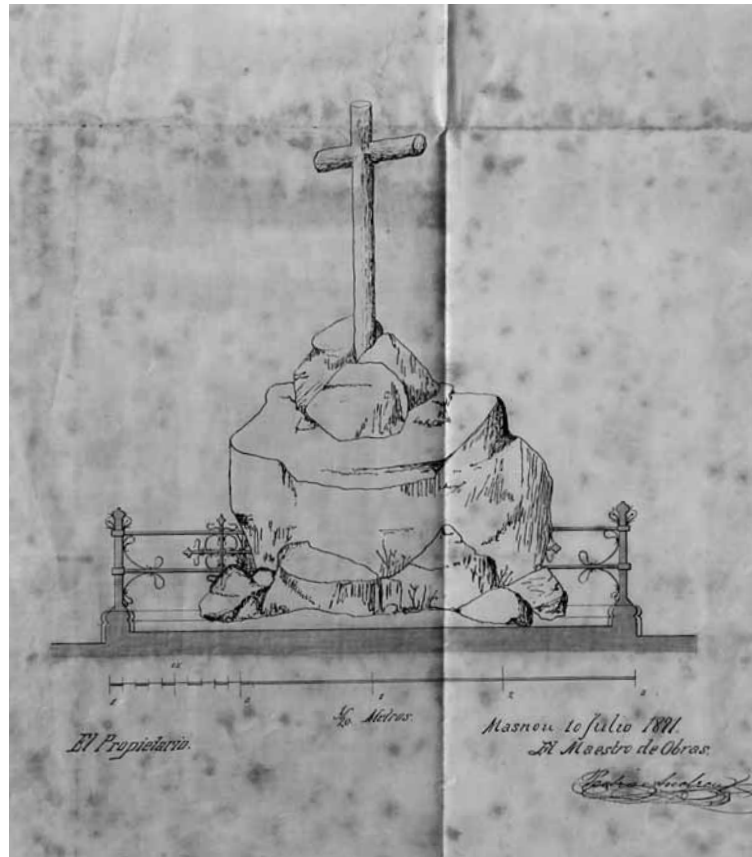
Pere Andreu¹⁸⁰. El projecte inicial partia d'una cripta de tres pisos i preveia un alçat exterior delimitat per una tanca de ferro forjat senzilla. Gran part de la superfície era ocupada per un monticle de roques rematat amb una creu que coronava el conjunt¹⁸¹.

El 1905, Joaquina Estaper va voler dignificar el mausoleu i va encarregar-ne un nou projecte a l'arquitecte barceloní Jaume Gustà Bondia¹⁸². Aquesta reforma, però, només comprenia la part exterior i no afectava el soterrani¹⁸³.

L'aspecte final del conjunt va resultar molt teatral, i es complia així el desig de la comitent, interessada a construir un decorat per al record dels Estaper Cuyàs del Bosch. Dins el vessant eclèctic del modernisme, Gustà Bondia va dissenyar una construcció a partir de la disposició de diferents elements clàssics on es combina la pedra calcària de Montjuïc i el marbre.

En primer terme hi ha l'accés a la cripta, cobert amb una llosa de marbre decorada amb una creu en relleu. A continuació, es disposa el mausoleu, bastit a sobre d'un pòdium inspirat en una mena de temple de influència grecoromana, encara que mancat de profunditat. L'obra està dividida en dos cossos superposats.

El cos inferior té forma trapezoïdal, en el qual s'obre una gran fornícula d'angles rectes que s'utilitza per encabir-hi un petit altar flanquejat per dues columnes sobre basament. A sobre de l'altar hi ha la imatge escultòrica d'un Crist crucificat realitzat en marbre. A banda i banda, dues plaques amb una inscripció on Joaquina Estaper fa una dedicatòria als seus pares i germans, i al frontal de l'altar, un relleu amb un ana-

Projecte realitzat pel mestre d'obres Pere Andreu, el juliol de 1891, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

180. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

181. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

182. **Jaume Gustà Bondia** (Barcelona 1854-1936). Va obtenir el títol de mestre d'obres el 1872, i el d'arquitecte, el 1879. Va exercir els càrrecs de cap de secció i degà de l'Oficina Facultativa d'Urbanització i Obres de l'Ajuntament de Barcelona. Va ser autor d'alguns pavellons a l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, ja desapareguts, de la fàbrica Arañó i Ventejo (c/ de Bacardí, 1890-1900) i del cementiri de Sants. El 1887 va publicar una monografia sobre el monestir de Sant Benet de Bages.

183. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 817.

grama de la Verge Maria envoltat per una màndorla polilobulada. A la part inferior del dintell encara resten unes peces de bronze d'on penjaven unes llànties, avui desaparegudes. A la part exterior hi ha un relleu amb el nom dels propietaris.

El cos superior està format per un frontó triangular ornamentat amb unes motlures decorades amb fulles d'acant que ressegueixen el contorn. Als angles, es distribueixen uns acroteris de traçat modernista, mentre que al timpà del frontó apareix un relleu amb una copa, unes serps, una clava i alguns motius vegetals. Sens dubte, aquests símbols fan referència a l'ofici de farmacèutic de Josep Antoni Estaper, ja que són els atributs d'Asclepi, déu grec de la Medicina.

Coronant tot el conjunt, sobresurt una creu de grans dimensions realitzada en pedra. Aquesta creu és decorada amb motius vegetals i un gran anell al centre, de manera que té certes semblances amb les creus celtes. Inequívocament, es tracta d'un símbol cristià d'esperança, però, alhora, s'hi fa present el culte solar de les primeres civilitzacions.

Precedint tot el volum del mausoleu, i emfatitzant la monumentalitat de l'espai, es va construir una escaleta de marbre on reposa l'escultura d'un àngel trompeter anunciador del judici final, obra de l'insigne escultor Venanci Vallmitjana¹⁸⁴. Aquesta figura, malauradament, ha patit les conseqüències de diferents actes vandàlics que han tingut lloc dins del recinte del cementiri, durant els quals es van malmetre les ales i una mà de l'àngel i en va desaparèixer la trompeta.

184. **Venanci Vallmitjana i Barbany** (1826-1919). Va estudiar juntament amb el seu germà Agapit a l'Escola de Llotja de Barcelona com a deixeble de Damià Campeny i va ser-ne un dels alumnes més brillants, motiu pel qual va rebre el premi de la Llotja l'any 1884. Va iniciar la seva carrera artística modelant figures de pessebre d'estil barroc en un taller del carrer de Tapineria de Barcelona. Ja l'any 1853, va crear les estàtues dels evangelistes per a l'església de Sant Just de Barcelona. El 1856 va ser nomenat professor de la Llotja. Quan ja era un escultor famós, va instal·lar el seu taller a la Capella de Santa Àgata. El 1872 va marxar amb el seu germà a Manchester, on va fer els retrats de Lord Stanley i la seva esposa. Posteriorment, va viatjar a París. Va portar a terme una bona part del seu treball en col·laboració amb el seu germà, per la qual cosa resulta difícil atribuir una obra a l'un o a l'altre. No obstant això, s'aprecia en l'obra de Venanci un major gust per l'espectacularitat. Els germans Vallmitjana han de considerar-se premodernistes, ja que la major part de la seva obra es va fer abans de l'eclosió d'aquest estil, però el fet que ambdós fossin mestres de famosos escultors modernistes, com Limona, Gargallo i altres, els dona una rellevància especial com a precursors d'aquest moviment.

Panteó 23, illa 2a. Família Capó-Sirvent

Autors: **Miquel Capó i Soldevila, Josep i Frederic Flo i Salmuri**
 Constructors: **Josep i Frederic Flo i Salmuri**
 Data: **1975**

Descripció historicoartística:

Miquel Capó i Soldevila va voler bastir un panteó familiar, per la qual cosa es va posar en contacte amb els constructors masnovins Josep i Frederic Flo i Salmuri. La seva intenció era edificar un panteó senzill i exempt de tota ostentació, i per això va observar durant un temps alguns

panteons del cementiri. El que més s'apropava a la seva idea era el d'Alfred Roig i Segarra¹⁸⁵, motiu pel qual va decidir adoptar la mateixa organització i estil, malgrat les diferències formals. A partir de les seves directrius, els germans Flo van acabar d'executar el disseny.

El projecte parteix d'una cripta de dimensions reduïdes. L'exterior és centrat per l'accés a la construcció subterrània, tapat amb una llosa sepulcral realitzada en granit, i decorada amb una creu en relleu i la inscripció amb el nom de la família. Aquesta part és enaltida amb un estilòbata elaborat amb el mateix material, procedent de les pedreres de Sant Vicenç de Castellet. Tota la resta de la superfície va ser coberta amb grava granítica, element que responia a un altre dels desitjos del comitent, que va voler que procedís de la riera de Teià¹⁸⁶.

185. Panteó 15, illa 2a.

186. Font: Concepció Sirvent i Josep M. Capó Sirvent.

Panteó 24-25, illa 2a. Família Morgenstern López

Autor: **Joan M. de Castellar i Bertran** (atribuït)
 Constructor: **Francesc Renter i Busquets**
 Data: **1975-1976**

Biografia:

Rudolf Morgenstern Metzler va néixer a Chemnitz (Alemanya), fruit del matrimoni format per Arthur Morgenstern (1878-1961) i Helene Marie Metzler (1879-1955)¹⁸⁷. Va traslladar-se a Barcelona, on va fixar la seva residència i on va contraure matrimoni amb Dolores López Aceitós. El matrimoni, juntament amb els fills, es desplaçava al Masnou per passar-hi els estius.

Descripció historicoartística:

La prematura mort de Dolores López Aceitós va fer que el seu marit, Rudolf Morgenstern, decidís iniciar les obres de construcció d'un panteó familiar. És per aquest motiu que, a mitjan dècada del 1970, va encarregar el disseny d'una tomba familiar. El projecte, segurament, va ser encarregat a l'arquitecte Joan M. de Castellar i Bertran, que, el 1972, va dissenyar un panteó de característiques semblants al mateix cementiri¹⁸⁸.

Rudolf Morgenstern havia adquirit dos solars contigus, un dels quals disposava de planta circular, per la qual cosa la forma exterior del panteó va resultar irregular. La construcció prenia com a element essencial la cripta, que era la part més important de tot el monument funerari. Degut a l'extensió del terreny, que és d'àmplies dimensions, l'element més original és sens dubte, el seu exterior. El solar és concebut com un jardí, ja que els elements que s'hi troben són els habituals en aquests tipus d'espais. Tot el perímetre és delimitat amb una vorada de pedra, mentre que la superfície és coberta amb lapil·lis volcànics i altres elements naturals. A la part semicircular, s'hi va col·locar una rocalla de granit que conté, adossada, una placa de marbre negre amb el nom de la família propietària. Aquest contrast es torna a repetir en l'element central del conjunt, la llosa sepulcral, també elaborada en granit. Aquesta llosa va ser decorada amb una creu de marbre negre, de manera que es crea un joc cromàtic. Presidint el conjunt, s'hi va plantar un margalló, exemple de palmera europea. Aquesta planta, utilitzada sovint en el traç de jardins, pren un simbolisme especial en un context com aquest, ja que simbolitza la terra celestial: el paradís.

187. <http://www.genealogie.schreiter.info>

188. Panteó 19, illa 4a. Família Muntasell Peradejordi. Aquesta atribució és realitzada pels autors a partir dels trets comuns presents a ambdós panteons.

2.4. Illa 3a. Sant Lluc

Panteó 1-2, illa 3a. Pau Estapé i Maristany

Autors: **Josep Canudas i Horta**
i **Enric Fatjó i Torras**

Data: **1893-1903**

Biografia:

Pau Estapé i Maristany (el Masnou 1851-1918), més conegut com a *Xala*, va ser un industrial, propietari de la fàbrica tèxtil de Can Xala des del 1890 fins al 1914. També va tenir en possessió les fonts dels Bullidors, de Caldes de Malavella, on embotellava aigua i la comercialitzava sota el nom de *Vichy Caldense*, primer, i més tard, Aigua Xala. El seu prestigi va comportar el seu nomenament com a alcalde del Masnou en dues ocasions, la primera entre 1885 i 1886, i la segona del 1897 al 1899. Mentre exercia aquest càrrec, va fundar la Casa Benèfica del Masnou, de la qual va ser el primer president, el 1898. Posteriorment, va tenir altres ocupacions dins l'entitat, com la de vocal (entre el 1901 i el 1905) i la de sotsprésident (del 1906 al 1908).

Descripció historicoartística:

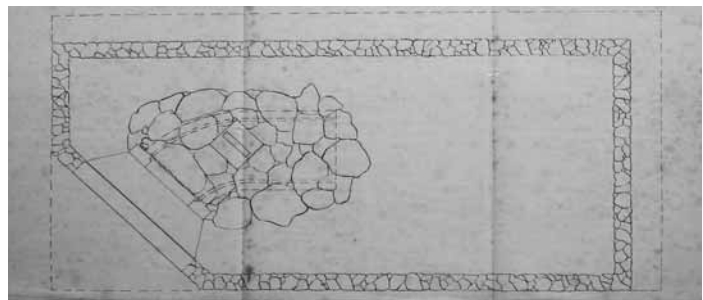
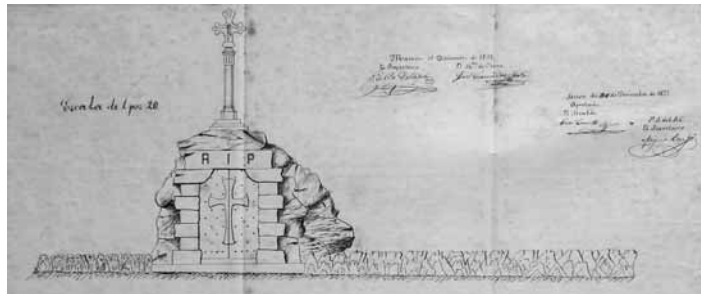
Gairebé dos anys després que Joan Millet i Bertran, oncle de Pau Estapé i Maristany, iniciés els tràmits per construir un panteó, va voler fer-se el seu. D'aquesta manera, el desembre del 1893 va comprar dos solars al cementiri i, pocs dies després, va presentar els plànols a l'Ajuntament, elaborats pel mestre d'obres masnoví Josep Canudas i Horta. Una vegada aprovats els plànols, el darrer dia de l'any, les obres següentment es van endarrerir, ja que deu anys després encara no havien estat finalitzades.

Com que un dels solars es trobava a l'encreuament de les vies del cementiri, presentava un angle aixamfranat. Això convertia l'estructura en un conjunt irregular. Canudas va intentar solucionar aquest problema dissenyant una construcció que partia d'una gran cripta i un exterior delimitat per un baix basament de pedra. La superfície dels solars havia de ser buida, menys la part d'entrada a la cripta, que era la més monumental. Aquesta part era un gran monticle de rocalla on s'insertaria una porta disposada de manera vertical que menava a l'escala per descendir a l'hipogeu. La porta seria decorada amb la inscripció RIP a la part superior i coronava el conjunt una gran creu.

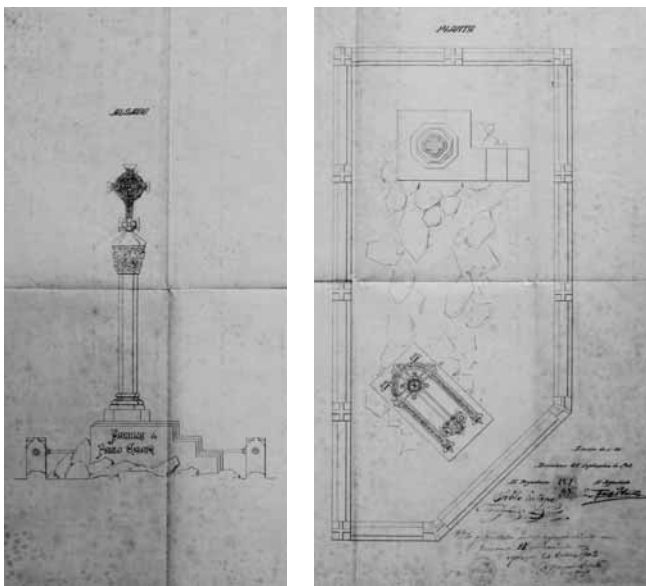
Sembla que la cripta va ser bastida seguint aquestes directrius, però, l'octubre de 1903, Pau Estapé i Maristany es va adreçar a l'Ajuntament per exposar que s'estaven finalitzant les obres del seu panteó i desitjava modificar-ne l'aspecte exterior¹⁸⁹. Per aquesta raó, va encarregar uns plànols a l'arquitecte Enric

189. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 816.

Fatjó i Torras¹⁹⁰, que va elaborar-ne un nou disseny. En aquest projecte, l'espai apareixia delimitat per uns petits pilars units entre si per uns barrots de secció circular. La superfície ara ja no restava buida, sinó que era ocupada per diferents elements. La rocalla amb la porta va ser substituïda per una llosa sepulcral disposada de manera horitzontal, de la mateixa manera que molts altres panteons amb cripta del recinte. Aquesta llosa era enlitàda per un basament i envoltada de rocalla, igual que bona part dels dos solars. La llosa estava molt decorada amb diferents elements. Ocupant tota la superfície hi havia un arc en relleu ornat amb floritures al qual se superposava una gran creu. Al centre de la creu hi havia un medalló amb un crismó, l'emblema de

Projecte inicial que no es va realitzar, de l'any 1893, AMM, caixa 803.

Planta i alçat del panteó de 1903, després de la modificació realitzada per Enric Fatjó i Torres.

Jesucrist format a partir de la unió de les primeres lletres del nom *Xrestos*, i als peus, l'alfa i l'òmega, símbols de principi i fi, i, per tant, de la vida eterna.

L'altre element de què consta el panteó era el mausoleu pròpiament dit, format per un podi esglaonat amb una inscripció amb el nom del propietari. A sobre d'aquest pedestal es va col·locar una gran creu celta ricament decorada.

Malauradament, la poca resistència dels materials emprats, com la pedra artificial utilitzada al mausoleu, van fer que desaparegués parcialment¹⁹¹. La llosa sepulcral també va ser malmesa i va ser substituïda per una de nova, feta amb marbre, amb el nom de Pau Estapé i Maristany i la seva data de defunció.

190. **Enric Fatjó i Torras** (Sabadell 1862 - Barcelona 1908). Va obtenir el títol d'arquitecte el 1886 i va exercir el càrrec d'arquitecte municipal a Badalona i la Garriga. També va treballar a Sabadell, on va dissenyar la casa Taulé i la clínica de Nostra Senyora de la Salut, i al Masnou va fer la casa del carrer de Sant Felip, 61. També va ocupar el càrrec d'arquitecte del Bisbat de Barcelona durant els anys 1897 i 1908, època durant la qual va portar a terme les obres de la Casa de la Misericòrdia.

191. Actualment, aquesta part resta amagada pels arbustos que han crescut en aquest panteó.

Panteó 4, illa 3a. Família Tares Sanahuja

Autors: **Josep Antoni Coderch i Sentmenat**
i Josep Antoni Coderch i Giménez
 Constructor: **Joan Puig i Bofill**
 Data: **1980** (aproximadament)

Biografia:

Elena Sanahuja i Millet és doctora en medicina i descendent d'unes de les nissagues familiars més destacades del Masnou, com les de Joan Millet i Bertran, Pau Estapé i Maristany¹⁹², i Francesc Sanahuja i Dasca. Aquest últim va ser un corredor de borsa que va instal·lar la seva residència al Masnou i s'hi va fer construir una casa de gran mèrit artístic¹⁹³.

Descripció historicoartística:

El solar ocupat per aquest panteó va ser adquirit per Francesc Sanahuja i Dasca el 1903, tot i que mai no va arribar a edificar-hi res¹⁹⁴. Va ser la seva néta, Elena Sanahuja i Millet, qui el 1979 va demanar al seu pare que li regalés aquesta porció de terreny que tenien en propietat. Va ser ella qui va decidir emprendre les obres d'un panteó familiar, tot i que va haver de variar el seu projecte inicial. En un principi, la nova propietària desitjava un panteó amb enterraments directament al terra, però, per la normativa vigent i altres qüestions pràctiques, finalment va optar per una construcció habitual. Així, va encarregar el projecte a l'arquitecte Josep Antoni Coderch i Giménez, al qual l'unia una gran amistat. Coderch va dissenyar els plànols juntament amb el seu pare, el prestigiós projectista Josep Anton Coderch de Sentmenat¹⁹⁶.

El resultat de la col·laboració entre tots dos arquitectes va ser un panteó de línies simples, tal com era el desig de la propietària. El projecte es resol amb una construcció subterrània i una superfície exterior coberta de grava. Tota la decoració es concentra en la llosa que tanca l'accés a la cripta i en la làpida on apareix esculpit el nom de la família i una creu. Ambdós elements, construïts en granit, es caracteritzen per la seva senzillesa, ideats en línies rectes i sense ornamentació. Tot el perímetre es troba delimitat per una modesta cadena de ferro sostinguda per unes biguetes disposades de forma vertical.

192. Panteó 6, illa 2a. Panteó 1, illa 3a.

193. Font: Elena Sanahuja i Millet i Lucas Tares i Sanahuja.

194. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 816.

195. **Josep Antoni Coderch Giménez**, fill de Josep Antoni Coderch de Sentmenat, ha estat professor de l'Escola d'Arquitectura del Vallès i de l'Escola Tècnica d'Arquitectura de Barcelona. Va treballar en molts projectes amb el seu pare, però també va col·laborar durant sis anys amb Ricardo Bofill, en obres com els aeroports de Barcelona i Màlaga, el Palau de Congressos de Madrid i el Teatre Nacional de Catalunya. Alguns dels seus projectes individuals són el tanatori de Sant Cugat i el conjunt d'habitatges Biosfera, a Maó (Menorca).

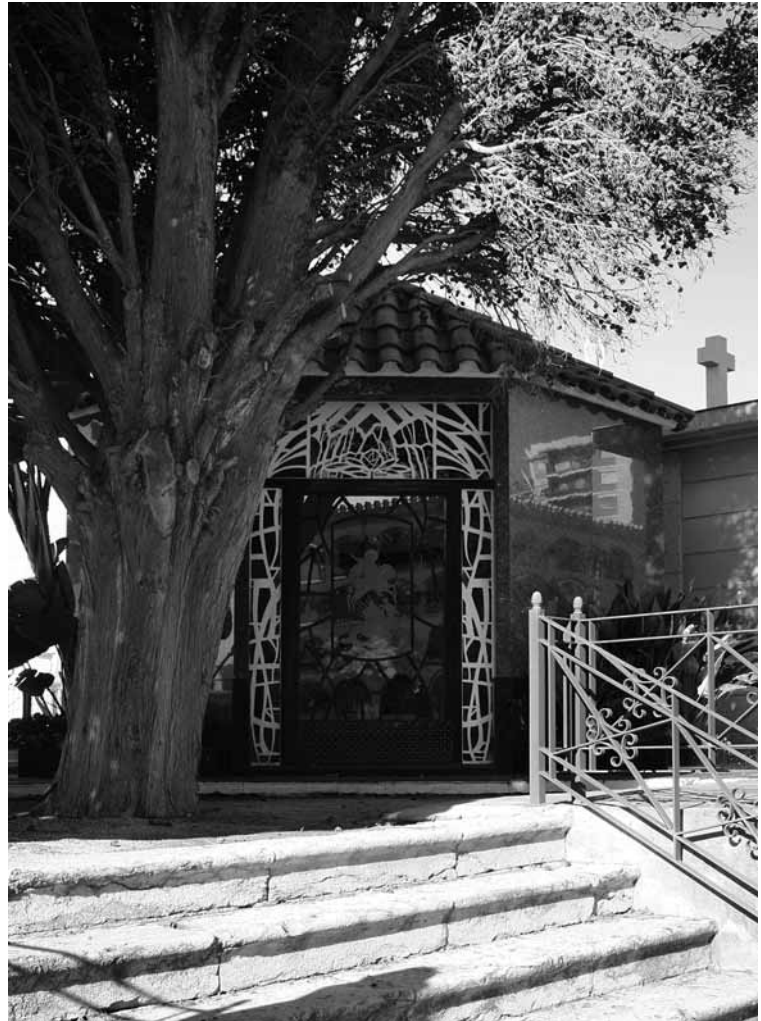
196. **Josep Antoni Coderch de Sentmenat** (Barcelona 1913-1984) va estudiar a l'Escola Superior d'Arquitectura, on va tenir com a professor Josep M. Jujol. Va obtenir el títol el 1940. Va establir el seu despatx professional a Barcelona, juntament amb Manuel Valls, i va ser fundador del Grupo R. Va projectar diferents edificis a Barcelona, com ara la Casa Ugalde, l'edifici d'habitatges del carrer del Compositor Bach, l'edifici Trade i del Banco Transatlàntico, entre d'altres. Va rebre diferents premis d'arquitectura i disseny, i va ser el representant espanyol al Congrés Internacional d'Arquitectes Moderns del 1959. El 1965 va iniciar la seva carrera com a professor de projectes a l'Escola d'Arquitectura i, cinc anys més tard, va ser nomenat acadèmic electe de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

Panteó 5, illa 3a. Família Duran i Cot

Autor: **Joan Villà i Sanjuan**
 Constructor: **Francesc Renter**
i Busquets
 Data: **1984**

Biografia:

Isidre Duran Aguilera (Gironella 1914 - el Masnou 1998) va arribar al Masnou juntament amb la seva mare i la seva tieta a causa de la precipitada mort del seu pare. Aquí es va casar i va viure amb Esperança Cot i Guàrdia (filla d'en *Cot de la Ràdio*), amb qui va tenir dos fills. Tots quatre es van quedar a la vila fins que, el 1944, la família es va traslladar a Santa Coloma de Gramenet, on Isidre Duran va treballar com a director d'una sucursal del Banc de Badalona, fins al 1952, quan aquesta entitat va ser absorvida pel Banc Central. Aleshores va ser nomenat director de l'empresa de colorants de Manuel Vilaseca Sagalés i, més tard, de la Societat Anònima Monegal, indústria que acabaria convertint-se en Myrurgia. A començament de la dècada dels seixanta, va fundar, juntament amb cinc socis, Renaex, una empresa metal·lúrgica d'importacions i exportacions relacionada amb la marca Renault. Anys després, juntament amb el Sr. Viayna, va fundar l'empresa de productes químics Incale, en aquesta ocasió al Masnou. Això va fer que el 1978 decidís instal·lar-se definitivament a la vila amb tota la família¹⁹⁷.

Descripció historicoartística:

Una vegada establerta la família en una casa de Vila Jardí, Isidre Duran va voler construir també un panteó familiar al cementiri municipal. Com que hi havia escassetat de solars per a panteons, va trobar dificul-

197. Font: Jordi Duran i Cot.

tats per adquirir-ne un. Finalment, un amic seu, Joaquim Llop i Bonald, li va cedir, el gener de 1983, el solar que tenia en propietat. Un cop solucionat aquest primer tràmit, va encarregar el projecte a l'arquitecte Joan Villà i Sanjuan¹⁹⁸.

El disseny va resultar un panteó sense cripta, que, a causa de la forma aixamfranada del solar, disposa d'una planta pentagonal, fet que va condicionar l'edificació. El seu aspecte exterior és semblant al de l'arquitectura domèstica per desig exprés del propietari, ja que es van emprar elements idèntics als utilitzats a la casa familiar.

La façana principal es va orientar al xamfrà i, aprofitant aquesta irregularitat, s'hi va col·locar la porta d'accés a l'interior, i aquesta és l'única entrada de llum de la construcció. Aquesta obertura ocupa tot aquest costat, ja que és emmarcada per un vitrall semblant al que té la família a la llar. Tot i que als muntants es mostren diferents elements no figuratius policroms, a la llinda s'hi representen les muntanyes de Montserrat precedides per una rosa. La porta és de ferro i vidre, i és decorada amb un sant Jordi elaborat amb la tècnica de l'àcid. En conjunt, aquests elements simbòlics ornamentals són una clara al·lusió al patriotisme català de la família Duran.

La resta de murs van ser revestits amb plaques de marbre polit i la coberta, de cinc aigües, amb teules vidriades. Aquests elements constructius, que atorguen gran riquesa i sobrietat al conjunt, van ser adquirits pel propietari, ja que un dels seus negocis era la importació i l'exportació de marbres. Contrastant amb la monocromia dels paraments, l'arquitecte va dissenyar unes jardineres adossades als murs meridional i de llevant, i una tercera inclosa dins la cantonada oposada a la porta, les quals sempre són plenes de diferents plantes. Cal esmentar que la muller del propietari actual, Jordi Duran i Cot, havia estat florista a la Rambla de Barcelona, amb la qual cosa va adquirir un gran coneixement de la floricultura. Aquest factor és molt evident en l'acurat manteniment i en la selecció de les plantes del panteó.

Pel que fa a l'interior, la mateixa forma va condicionar que els nínxols s'haguessin de distribuir en forma d'ela i s'haguessin de distribuir en tres altures de dues lliteres cadascuna. Aquest espai també va ser recobert amb marbre, tant les lloses, com el paviment.

198. **Joan Villà i Sanjuan** (el Masnou 1950). Va cursar els estudis a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona i va obtenir la titulació d'arquitecte l'any 1977. A banda dels dos panteons familiars construïts al cementiri, al llarg de la seva carrera professional ha fet més de 350 projectes i unes 200 obres, moltes de les quals es localitzen al Masnou, bàsicament habitatges, entre els quals destaquen els vint habitatges unifamiliars de Can Arnal (davant de l'ambulatori).

Panteó 6-7, illa 3a. Fèlix Maristany i Millet i família

Autor: **Josep Simó Fontcuberta**

Data: **1872-1873**

Biografia:

Fèlix Maristany i Millet (el Masnou 1797-1873) va abandonar de molt jove el seu poble natal per cursar els estudis de nàutica, per la qual cosa es va traslladar a Cartagena, on va obtenir el títol de tercer pilot el 1829, i el de segon un any després. Més tard, va viatjar com a capità en diferents vaixells, com ara el bergantí *Delirio*, el pailebot *Juanito* i el bergantí goleta *Barones*. Fèlix Maristany era casat amb Llúcia Fàbregas i Maristany (el Masnou 1812-1891), i va ser el fundador de la nissaga de capitans de Cal Senyor¹⁹⁹.

Descripció historicoartística:

L'any 1872, quan Fèlix Maristany ja tenia més de setanta anys, va comprar un solar per construir-hi un panteó familiar²⁰⁰. Una vegada fet aquest tràmit, el setembre del mateix any es va adreçar a l'Ajuntament per demanar els permisos corresponents, i va presentar els plànols elaborats per l'arquitecte Josep Simó i Fontcuberta²⁰¹. Quan ja s'havia acabat la cripta, a començament del 1873, Fèlix Maristany i Millet va morir, i les obres van quedar aturades. Al mes de

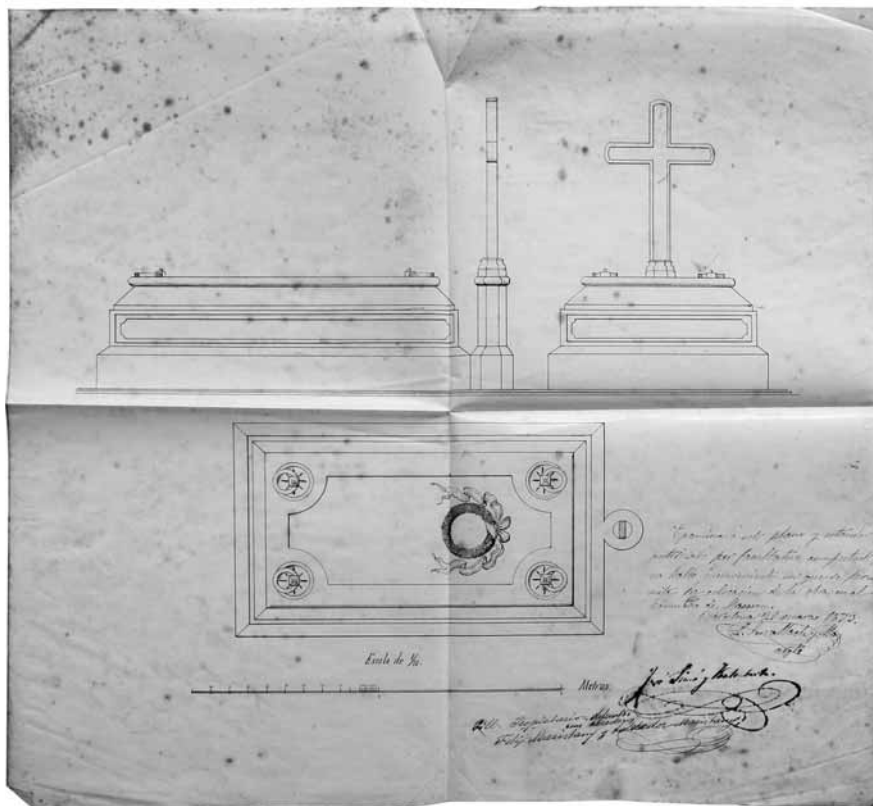
199. MMNM: Fitxes de capitans.

200. AMM: Fons municipal. Caixa 775-777.

201. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

març, els seus fills, Fèlix i Salvador, van reprendre el projecte presentant un nou disseny de mausoleu del mateix arquitecte²⁰². Tot i ser aprovat per l'arquitecte municipal Leandre Serrallach, els plànols van resultar modificats.

Aquest panteó ocupa un únic solar i presenta una planta quadrada. Com la resta de construccions coetànies, partia d'una cripta i un exterior delimitat per una tanca de ferro. La tanca és formada per barrots de secció circular i altres figures corbes, i està rematada per puntes de llança. L'àrea del solar és recoberta amb marbre, de manera que es crea un contrast cromàtic amb la resta d'elements del conjunt. Immediatament després de la porta hi ha la llosa sepulcral, que tapa l'accés a la cripta, i més al centre del solar, el mausoleu pròpiament dit. El mausoleu es caracteritza pels seus trets historicistes i eclèctics. Aquest monument és format a partir de la superposició de volums geomètrics i motllures decoratives en un sentit ascendent. La decoració pràcticament és inexistent, i se centra exclusivament en el fris del cos inferior, ornamentat amb tríglifs i mètopes, típics de l'arquitectura grega. En aquest cos també hi ha una placa amb una inscripció amb el nom del propietari. Més amunt, apareix en relleu un hexàgon amb la ema de Maristany, i coronant el conjunt, una creu retrinxada.

Plànol dissenyat per l'arquitecte Leandre Serrallach i Mas el 21 de març de 1873, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

202. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

Panteó 9, illa 3a. Família Carbonell i Puigventós

Autor: **Ricard Bosch Monfort**

Constructor: **Manel Colom**

Data: **1977**

Biografia:

Josep Carbonell i Gibernal (Barcelona 1907 - el Masnou 1991) i la seva esposa, Ramona Puigventós i Molins (Barcelona 1914 - el Masnou 1998), eren propietaris de dues parades als mercats de Sant Antoni i Sant Josep de Barcelona. Durant els estius, el matrimoni es traslladava al Masnou per passar-hi la temporada, i progressivament van anar vinculant-se a la vila. Als anys seixanta, van decidir establir-s'hi definitivament. Així, Josep Carbonell va començar a participar en diferents activitats i institucions del Masnou, sobretot al Casino. Va formar part de la Junta de l'entitat i va col·laborar en l'organització de diversos esdeveniments socioesportius. També va ser un dels promotors de la construcció del Club Nàutic, on va organitzar alguns trofeus infantils²⁰³.

Descripció historicoartística:

Una vegada instal·lada la família Carbonell a la vila del Masnou, van decidir construir un panteó al cementiri municipal. Per aquest motiu, l'agost del 1974 van adquirir un solar. La seva construcció, però, es va endarrerir uns anys, i es va bastir, finalment, el 1977. L'artífex d'aquest projecte va ser l'aparellador Ricard Bosch i Monfort. L'encàrrec partia d'un desig de Josep Carbonell, que volia que el seu panteó fos molt lluminós, per la qual cosa Bosch va dissenyar un conjunt bastant inusual respecte a la resta de mausoleus del recinte. La construcció no disposava de cripta, sinó que es tractava d'una capella panteó.

L'aparellador Bosch i Monfort va plantejar una construcció pràcticament cúbica. Dos dels seus costats van ser bastits amb obra, mentre que els altres dos van ser tancats amb fusteria d'alumini, amb la qual cosa s'atorga una gran lluminositat a l'espai interior. La part construïda va ser coberta amb marbre. Hi predomina, doncs, el to grisenc, tot i que parcialment es disposa una franja de maó vist. En aquestes dues parets d'obra s'hi van adossar les lliteres per encabir-hi els fèretres, tancades amb plaques de marbre, un material emprat en el cobriment del paviment. A les parts de vidre s'hi va disposar la porta, al centre de la façana principal, i a un costat, una inscripció amb el nom de la família propietària. La coberta del panteó va ser executada amb un lleu pendent, per trencar així l'hermetisme i la simetria del conjunt. Evidentment, però, aquest element compleix funcions pràctiques, ja que impedeix l'acumulació d'aigües pluvials al sostre.

203. Font: Joan Carbonell i Puigventós.

Panteó 10, illa 3a. Família Sans i Colom

Autor: **Josep Maria Liesa de Sus**
 Aparellador: **Ricard Bosch i Monfort**
 Constructor: **Joan Puig i Bofill**
 Data: **1968**

Biografia:

Concepció Colom i Boix (1907-1980) va ser l'esposa de l'industrial Francesc Sans Pla (1905-1939), un dels socis fundadors de la Cooperativa La Primitiva, més coneguda com la Fàbrica del Vidre.

Descripció historicoartística:

Gairebé quan es complien quaranta anys de la mort de Francesc Sans, la seva vídua, Concepció Colom i Boix, va decidir emprendre les obres d'un panteó familiar al solar que havia adquirit el 1960. Per aquest motiu, el 1968 va contactar amb l'arquitecte Josep M. Liesa de Sus perquè realitzés el projecte.²⁰⁴ Aquest arquitecte va concebre l'edificació com una capella panteó amb unes característiques pròpies d'un racionalisme comú a tots aquells arquitectes que van prendre part del GATCPAC. La construcció parteix d'una planta quadrada amb un alçat bastant homogeni i té una coberta de quatre aigües rematada per una creu.

La façana principal és vertebrada per la porta d'entrada, que ocupa tot l'eix central. Aquesta obertura és envoltada per carreus de marbre de Sant Vicenç de diferents mides, igual que el sòcol i les cantonades de tot el panteó. La resta del mur és recobert amb carreus de pedra de Montjuïc, de manera que es crea un suau contrast cromàtic. Les façanes laterals no disposen de cap obertura, només eixos verticals formats amb la combinació de columnes de carreus dels dos tipus de pedra esmentats. Segons els plànols, a ambdós murs s'hi havien de col·locar unes làpides, tot i que finalment se'n va prescindir. A la façana posterior també s'hi va projectar un gran vitrall de la mateixa mida que la porta, tot i que finalment es va substituir per un altre de dimensions més reduïdes. En aquest vitrall s'hi va representar un sant Francesc agenollat amb els Evangelis a les mans. Evidentment, aquest era el sant patronímic del difunt marit de la comitent.

L'estructura interior és bastant senzilla, ja que disposa de tres nínxols a cadascuna de les parets laterals, i al mur frontal, oposat a la porta, hi ha un altar. Sens dubte, aquest panteó és una clara mostra de l'arquitectura catalana de final de la dècada dels seixanta.

204. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixes 6411 i 6432.

Panteó 11, illa 3a. Jaume Pagès i Ferran

Autor: **desconegut**

Escultor: **Fausto Baratta i Rossi**

(atribució)

Data: **1872-1873**

Biografia:

Jaume Pagès i Ferran (el Masnou 1824-1898), fill de Joan Pagès Selles i Catalina Ferran, va exercir de capità del bergantí *Príncep*. Va viure al carrer d'Adra i, com que va morir solter i sense fills, la seva herència va passar als seus germans.

Descripció historicoartística:

L'inici del procés de trasllat de restes des del vell cementiri al nou va obligar molts afectats a adquirir noves sepultures per dipositar-hi els seus familiars. Aquest va ser el cas de Jaume Pagès i Ferran, que va voler construir un panteó per reunir-hi tots els seus avantpassats. D'aquesta manera, el febrer de 1872 va comprar un solar al nou cementiri²⁰⁵ i, un mes després, va demanar a l'Ajuntament l'aprovació dels plànols²⁰⁶.

Les obres es van haver d'iniciar immediatament, ja que a principi de l'any següent es va fer el traspàs de cadàvers de la família. El resultat va ser una construcció bastant eclèctica, pròpia de les dates en què va ser bastida.

El projecte constava d'una cripta i un mausoleu a l'exterior. La construcció subterrània, com gairebé totes les que es feien en aquells moments, disposava d'una capacitat per a setze fèretres, quatre per costat. L'exterior, tal com dictaminava la normativa del cementiri, va ser delimitat amb una tanca de ferro. Aquest element és d'una gran simplicitat, ja que és de barrots de secció circular, i els únics elements de què consta són unes volutes i unes puntes de llança a la part superior. A la porta, el propietari va voler fixar-hi les seves inicials i la data de fabricació de la tanca.

205. AMM: Fons municipal. Caixa 775-777.

206. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

Tota la superfície del solar va ser recoberta amb marbre i al centre s'hi va disposar l'entrada a la cripta, oculta amb una llosa sense cap element ornamental. Al darrere es va construir el mausoleu pròpiament dit, possiblement obra de l'escultor italià Fausto Baratta, per les semblances estilístiques que guarda amb el panteó cohetani de Francesca Sors de Casas²⁰⁷. El mausoleu és format a partir de la superposició de diferents cossos cúbics coberts amb marbre. El corresponent a la part inferior, que compleix les funcions de basament, va ser decorat amb quatre làpides, una a cada costat. La de la part frontal conté una inscripció amb el nom de la família propietària i la data en què es va erigir el monument. Aquesta làpida és decorada amb el baix relleu d'una corona mortuòria a la part superior i és emmarcada per unes motlures de marbre. A un costat i al darrere hi ha dues làpides més amb unes característiques molt semblants. En aquestes làpides, s'hi va immortalitzar el record del trasllat de les restes dels pares i altres familiars del propietari a aquest panteó. A l'altre lateral, s'hi va incloure una quarta làpida amb una escena, també en relleu, on apareix un sarcòfag flanquejat per una dona de genolls plorant l'ésser que acaba de perdre i un desmai. Tot aquest quadre és coronat per una creu envoltada de raigs, símbol del reconfortament de la fe davant la pèrdua d'un ésser estimat.

El segon cos, també recobert de marbre, no disposava de cap tipus de decoració rellevant, només l'emmarcament del volum amb unes motlures elaborades amb el mateix material. El 1903, s'hi va col·locar una placa de marbre en record de Rosa Pla i Bertran, muller d'un dels nebots de Jaume Pagès i Ferran. Aquesta làpida conté una inscripció amb el nom de la difunta envoltada per uns motius vegetals. A més, als angles, s'hi van col·locar uns poms floriformes elaborats amb bronze.

A la part superior del mausoleu, es va dissenyar un tercer cos esglaonat en sentit ascendent que servia com a base per a una creu flordelisada. Al voltant d'aquest volum, es van disposar quatre acroteris als angles, i als espais mitgers, quatre timpans de marbre amb diferents símbols en relleu. Un d'ells recull un dels signes més recurrents en àmbits mortuoris: un rellotge de sorra alat. Aquest element, sens dubte, fa referència a la vida efímera i al pas del temps. En un altre dels timpans, s'hi va representar l'*ouroboros* o serp que es mossega la cua, atribut de Cronos, déu del temps segons la mitologia grega. Aquest emblema també al·ludeix a l'eternitat i la repetició cíclica del temps, dos conceptes molt relacionats amb la idea de resurrecció cristiana. En un tercer timpà es va mostrar una creu envoltada de núvols, símbol del triomf de la fe cristiana. Per a l'últim, l'únic conservat *in situ*, es va pensar en l'ull frontal o tercer ull, que és representat a l'interior d'un triangle i que simbolitza l'omnipresència divina.

207. Panteó 11, illa 4a. Francesca Sors de Casas.

Panteó 14-15, illa 3a. Família Muñoz de Miguel

Autor: **Benito Miró i Llorc**

Aparellador: **Antonio García i García**

Escultor: **Josep M. Subirachs i Sitjar**

Constructor: **Joan Puig i Bofill**

Data: **1971-1972**

Biografia:

Joaquín Muñoz Aristizábal va néixer a Melilla circumstancialment. Els seus pares es van traslladar a Saragossa quan tenia només tres mesos. Allà va viure fins als 29 anys, i és en aquesta ciutat on es va casar amb Concepción de Miguel Alegre i va tenir la seva primera filla. L'any 1950, la família va marxar a Barcelona, on es va quedar fins la seva mort, l'any

1994. Va ser testaferrer de l'amo de la Caja Hispano de Previsiones. Des del 1966, va ser un enamorat del Masnou i va decidir comprar una casa al carrer de Sant Rafael, fins que, anys després, va adquirir Kangeiso, una torre a sobre de l'antiga caserna de la Guàrdia Civil on la família passava els caps de setmana i les vacances. Muñoz va estar molt vinculat al Masnou i va ser un dels promotors de la construcció del port, i fundador i president del Club Nàutic Masnou²⁰⁸.

Descripció historicoartística:

Fixat el Masnou com a lloc d'estiueig per a la família, Joaquín Muñoz va voler construir al cementiri de la vila el lloc de descans etern. Així, el novembre de 1970 va adquirir dos solars al cementiri municipal. Poc després, a començament de l'any següent, va encarregar el disseny d'un panteó a l'arquitecte Benito Miró i Llorc²⁰⁹, que va fer un projecte bastant innovador. Els plànols definitius van ser presentats el març de 1971, i van estar aprovats immediatament. L'aparellador encarregat de dur a terme les obres va ser Antonio García i García.²¹⁰

Aquest projecte presentava unes formes típiques de l'arquitectura domèstica, un dels factors que el converteixen en un exemplar excepcional. Va ser plantejat com una capella panteó de dos nivells, és a dir, amb cripta, però envoltada de tota una sèrie d'elements inusuals en aquest tipus d'espai.

Tot el perímetre dels dos solars va ser delimitat per un mur bastit amb pissarra, creant així una textura molt naturalista. La façana principal, orientada a ponent, disposa d'una senzilla porta metàl·lica de barrots de secció rectangular, i una placa de bronze amb el nom de la família en relleu, realitzada per l'escultor

208. Font: Joaquín Muñoz de Miguel.

209. Vegeu panteó 9-14, illa 1a.

210. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6460.

Josep M. Subirachs i Sitjar²¹¹, que també va elaborar altres peces per al panteó. La porta s'obre a un petit jardinet que queda al descobert i precedeix l'accés a l'interior de l'oratori, que pren el mur de tanca com a element de suport i és cobert amb una estructura piramidal realitzada amb una estructura de formigó armat. La forma de la coberta, gens habitual, cal associar-la a la idea de mort i immortalitat de l'antiguitat, molt adient en una construcció d'aquesta mena. Els altres dos paraments són tancats amb unes parets de vidre que permeten la il·luminació de l'espai interior. En aquesta part, s'obre la porta d'accés a la capella pròpiament dita, decorada amb dos passamans, també obra de Subirachs, en els quals es representen en relleu l'alfa i l'òmega, símbols de principi i final, és a dir, vida i mort. Aquests elements mostren algunes de les característiques de l'obra de l'escultor, ja que una és en positiu i l'altra en negatiu. A més, la peça és decorada amb espirals incises, un símbol força recurrent en els treballs de l'artista, que fan al·lusió a la forma esquemàtica de l'evolució de l'univers.

Detall dels passamans realitzats en bronze, on es poden veure l'alfa i l'òmega.

El paviment interior de l'oratori va ser recobert amb plaques de marbre negre, el mateix material que es va utilitzar en el disseny de l'altar, que és de línies rectes. Presidint l'altar, s'hi va col·locar una imatge de Crist crucificat, també de Josep M. Subirachs. En un lateral, es va dissenyar l'escala que baixa a la zona d'enterraments pròpiament dita, a la qual s'accedeix des de l'interior de l'oratori, i al sector de llevant, ja a l'exterior, hi ha un segon espai enjardinat, al qual s'entra des de l'exterior del panteó per una porta semblant a la de la façana principal. En aquest petit jardí es va projectar una claraboia que permetia la il·luminació zenital de la cripta, que no es va arribar a fer. A banda d'aquest element, s'hi van plantar uns xiprers, arbres que, per la seva forma allargada, han estat relacionats tradicionalment amb l'espiritualitat i l'ascensió, en una al·lusió evident a la resurrecció després de la mort.

L'accés a l'espai subterrani s'efectua per una escala adossada al mur meridional i que atorga més amplitud a aquest àmbit, on es disposen els nínxols per enterrament. Els nínxols consten de vint-i-quatre poms realitzats en bronze pel mateix escultor que va executar els ornaments de la resta del conjunt. Tots els elements decoratius esmentats van ser esculpits per Subirachs i fosos en bronze a la Foneria Vilà de Valls²¹².

211. **Josep M. Subirachs i Sitjar** (Barcelona 1927). Escultor, dibuixant i gravador. Va iniciar-se com a aprenent al taller de l'escultor Enric Monjo i més endavant va ser alumne lliure de l'Escola de Belles Arts de Barcelona. Enric Casanovas va ser el seu autèntic mestre, de qui va prendre l'estil mediterrani. El 1948 va fer la seva primera exposició individual a la Casa del Llibre de Barcelona. La seva estada a París i la seva posterior residència a Bèlgica van contribuir en la seva formació professional i al seu coneixement plural de les arts plàstiques de la segona meitat del segle XX. Alguns dels seus projectes més coneguts són el recobriment escultòric de la façana de la Passió del temple expiatori de la Sagrada Família de Barcelona i el monument a Francesc Macià de la plaça de Catalunya de Barcelona. Subirachs ha imposat un nou concepte de l'escultura a Catalunya i és un dels escultors més originals del món. Ha estat reconegut amb moltes distincions, entre elles: el primer premi d'escultura al II Saló del Jazz de Barcelona (1953), la medalla de bronze a la II Biennial d'Alexandria (1957), el Gran Premi Sant Jordi de la Diputació de Barcelona (1958), el Premi Julio González de la Cambra Barcelonesa d'Art (1958), el primer Premi Internacional de Dibuix Ynglada-Guillot (1966), el primer Premi Internacional Sant Martí d'Or (1971), el Premi de la Crítica a la millor exposició de l'any 1973-1974, el Premi de la Crítica a la millor exposició de l'any 1974, el Premi Sparo de l'Agrupació Catalana d'Entitats Artístiques (1988), el Premio Correo del Arte al millor artista en l'especialitat d'escultura, Madrid (1993), i la medalla d'or del Fons Internacional de Pintura de Barcelona (1996). A més, ha estat nomenat artista català viu més important del segle XX, segons enquestes realitzades per *La Vanguardia*, Catalunya Ràdio i Enciclopèdia Catalana (1997).

212. Font: Judit Subirachs i Burgaya.

Panteó 16-17, illa 3a. Jacint Maristany i Maristany

Autor: **Maurici Augé i Robert**

Data: **1873 i 1900-1901**

Biografia:

Jacint Maristany i Maristany (el Masnou 1838-1898) va ser un destacat capità mercant, dedicat a l'exportació i la importació de productes americans. Com que va morir sense descendència, va deixar l'herència a la seva neboda i fillola, Florinda Maristany i Oliver (el Masnou 1866-1909), casada amb Josep Casajuana i Rodríguez (Barcelona 1859-1923).

Descripció historicoartística:

La idea de Jacint Maristany i Maristany de construir un panteó propi va sorgir arran de la seva amistat amb Francesc Olivé i Alsina i la proximitat amb el seu germà Francesc de Paula Maristany²¹³. Tots tres van decidir alhora iniciar les obres dels seus hipogeus respectius. Així, el setembre de 1873 es van adreçar junts a l'Ajuntament per iniciar els tràmits pertinents. Els tres projectes van ser aprovats per l'arquitecte municipal Leandre Serrallach, i les obres es van iniciar immediatament²¹⁴. Aquest panteó hauria de ser com altres conservats al cementiri, d'un únic solar, amb cripta i un exterior delimitat amb una senzilla tanca de ferro forjat.

En morir Jacint Maristany, sense fills, la propietat funerària va passar a la seva neboda, Florinda Maristany, que va voler magnificar el conjunt, i el gener de 1900 va demanar permís per comprar el solar que llinclava a la banda de llevant amb el del seu oncle per ampliar el panteó²¹⁵. Aquest terreny que demanava era destinat als enterraments a terra. A partir d'aquesta petició, la Junta del cementiri va començar a estudiar la conveniència de permetre que en aquests terrenys s'hi poguessin fer panteons. Aquesta demanda va com-

213. Panteó 16-17-22, illa 2a, i panteó 6, illa 4a.

214. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

215. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 815.

Detalls dels motius ornamentals del panteó.

portar la reforma interior practicada per Gaietà Buigas el mateix any. Després de moltes discussions, se li va permetre la compra del solar i els plànols es van aprovar el juny de 1900. El disseny era de l'arquitecte Maurici Augé i Robert, que ja havia fet un altre panteó al cementiri del Masnou²¹⁶. Aquest panteó va ser el primer de tot el recinte que es va construir ocupant dos solars.

Aquest projecte no preveia la modificació del cos subterrani, ja que només es tractava d'embellir la part exterior. En aquest cas, el disseny era un autèntic cenotafi, concebut com una vetlla de difunt perpètua. El conjunt es divideix en dos sectors ben diferenciats pel nivell d'elevació, el primer dels quals és a menys altura. Tot i així, el perímetre és unitari i està delimitat per un basament de diferents elements. Al primer cos, corresponent a la cripta, i a tocar de la via longitudinal del cementiri, hi ha uns petits pilars i unes volutes decoratives als angles que resten unides entre si per una barana de ferro. A la part de la porta, s'hi va col·locar una cadena, de la qual pengen uns fruits i uns medallons amb uns relleus amb la ema de Maristany i creus. A sobre dels pilars esmentats, s'hi van dipositar unes torxes de ferro forjat profusament decorades amb motius florals. És en aquest primer sector on es troba la llosa que tapa l'accés a la cripta, que va ser realitzada en marbre i exhibeix una gran creu en relleu que n'ocupa tota la superfície.

El segon cos, que ocupa completament un solar, va ser dissenyat en un pla més elevat i disposa d'un basament de pedra artificial que l'envolta completament, a sobre del qual es van col·locar unes torxes de ferro molt decorades. Per salvar el desnivell entre els dos solars, es van projectar uns esgalons que comunicaven ambdós terrenys. Al centre d'aquest segon cos, s'hi va dipositar un gran sarcòfag de pedra enaltit amb un podi, en el qual apareix el nom de la propietària i la dedicatòria del monument al seu oncle. El túmul va ser molt decorat per tots els costats i conté una càrrega simbòlica important. Al frontal apareix en relleu el nom del capità, envoltat amb unes sanefes amb motius vegetals a les parts superior i inferior. En aquesta mateixa vista, la tapa conté en relleu l'*ourobouros* o serp que es mossega la cua, atribut del déu del temps. Aquest símbol també fa referència a l'eternitat i al cicle de la vida, molt d'acord amb el

216. Panteó de Joan Millet i Bertran. Panteó 6, illa 2a.

concepte de la resurrecció cristiana. Els laterals també són molt ornamentats i contenen nombrosos relleus amb elements fitomòrfics, una corona de difunts i uns filacteris amb la dates del naixement i la mort del capità Maristany. A part, a l'interior de les corones, s'hi van incloure altres atributs del difunt. A un costat es va representar una brúixola i una àncora, mentre que, a l'altra banda hi ha un caduceu, símbol del déu Hermes i del comerç. Sens dubte, tota aquesta simbologia al·ludeix a l'ofici de capità mercant de Jacint Maristany. A la part posterior de la tapa del sarcòfag, s'hi va incloure un relleu amb la imatge d'un rellotge de sorra alat, símbol de la vida efímera.

Com a teló de fons de tot el conjunt, Augé va dissenyar una creu retrinxada de grans dimensions enaltida per un alt podi. Aquest element apareix flanquejat per dues escultures d'òlibes, símbol de mort, nit, fred i passivitat. També personifiquen el regne del sol mort, és a dir, del sol sota l'horitzó. A la part frontal del basament apareix en relleu un crismó, l'emblema signogràfic de Crist, format a partir de la unió de les dues primeres lletres del nom Xrestos. A la part posterior, en canvi, la superfície és decorada amb un òcul de traceria calada cega. La creu pròpiament dita també conté els seus elements ornamentals, ja que presenta diverses motlures i alguns símbols en relleu. A l'eix longitudinal hi ha una palma, una al·lusió a la fecunditat, la victòria i l'ànima, sobretot pel seu sentit ascendent. A l'encreuament dels braços hi ha un ull, símbol de la intel·ligència i de l'esperit, mentre que a la part superior es va incloure una estrella, un clar referent a l'elevació cap al principi.²¹⁷

217. CIRLOT, J. 2006.

Panteó 20, illa 3a. Família Pedret i Martín**Autor: Pere Jordi Bassegoda i Musté****Aparellador: Ricard Bosch i Monfort****Constructor: Joan Puig i Bofill****Data: 1966-1967****Biografia:**

Isabel Martín Sabater (1901-1984) va ser l'esposa de Josep Pedret Torrents (Barcelona 1902 - el Masnou 1965), cofundador de la Cooperativa La Primitiva, més coneguda com la Fàbrica del Vidre.

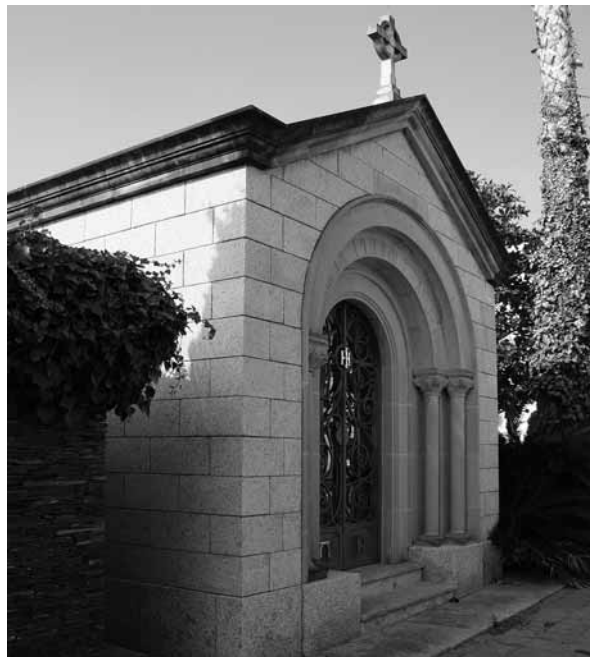
Descripció historicoartística:

La mort de Josep Pedret el 1965 va fer que, un any després, la seva vídua decidís construir un panteó per dipositar-hi les restes del seu marit. Així, a final de 1966, Isabel Martín va encarregar un projecte a l'arquitecte Pere Jordi Bassegoda i Musté. En aquest cas, es reprenia un disseny d'anys enrere de l'arquitecte al mateix cementiri²¹⁸, ja que era una capella panteó d'influència medieval. L'aparellador de l'obra va ser Ricard Bosch Monfort.

La construcció és de planta rectangular i consta d'una coberta de dues aigües. El panteó disposa d'un únic espai, ja que no consta de cripta. L'edifici va ser bastit amb maons i l'exterior està totalment cobert amb carreus de granit. La porta d'accés, oberta a la façana principal, va ser executada amb un arc de mig punt i va ser decorada amb unes arquivoltes que descansen sobre unes columnes adossades. En un d'aquests arcs, hi consta una inscripció amb el nom de la família propietària. Precedint la porta, s'hi van col·locar dos esglaons, ja que la planta està lleugerament elevada respecte del nivell del cementiri. La porta és de ferro i vidre, i disposa d'una gran decoració de floritures. Aquests elements formen una creu, al centre de la qual es representa l'anagrama IHS, referent al nom de Jesucrist. A la part inferior de cadascuna de les fulles de la porta, s'hi van col·locar una alfa i una omega, primera i última lletres de l'alfabet grec. Aquests elements simbolitzen el principi i el final, un tema recurrent dintre del culte funerari per les seves implicacions del cicle de la vida, on la mort és entesa com el final de l'etapa terrenal i, alhora, com l'inici de la vida eterna. Coronant aquesta façana es va disposar una creu celta.

Les façanes laterals no tenen cap mena de decoració, i el parament del mur únicament disposa dels carreus de granit. El mur posterior, en canvi, consta d'una finestra d'arc de mig punt que reposa a sobre d'unes petites columnes adossades. En aquesta finestra hi ha un vitrall amb la representació d'un àngel portador d'una creu.

A l'interior, es disposen tres nínxols a cada lateral i unes osseres, coberts amb lloses de marbre. Al mur frontal s'hi va col·locar un altar presidit per l'àngel del vitrall.

218. Panteó 22, illa 1a. Joan Sensat i família.

Panteó 21-22, illa 3a. Joan Millet i Bertran i família

Autor: **Josep Canudas i Horta**

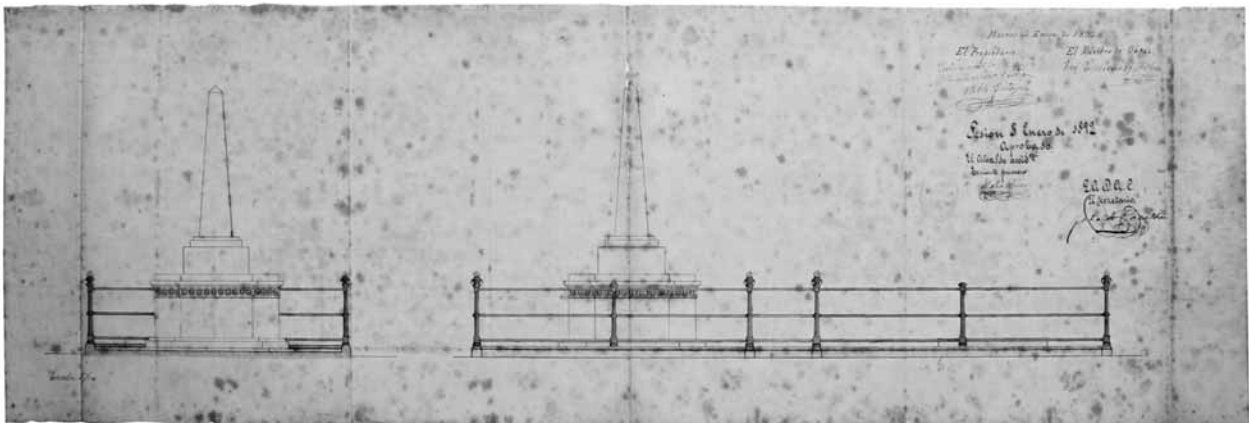
Data: **1892**

Descripció historicoartística:

Quan Joan Millet i Bertran (el Masnou 1813-1893) tenia gairebé vuitanta anys va voler edificar un panteó familiar al solar que havia adquirit l'octubre del 1891²¹⁹. Per la seva avançada edat, va demanar al seu nebot, Pau Estapé i Maristany, que s'encarregués d'iniciar els tràmits pertinents. Per aquest motiu, el gener de 1892, Pau Estapé es va adreçar a l'Ajuntament per demanar permís per edificar una tomba familiar. Els plànols adjuntats a la instància havien estat dibuixats pel mestre d'obres Josep Canudas i Horta²²⁰.

Segons aquest projecte inicial, el panteó havia de constar d'una gran cripta amb capacitat per a vuit nínxols, a la qual s'accedia per una escala. Com a elements decoratius del conjunt, Canudas va idear unes pilastres adossades al mur disposades a l'espai restant entre cada nínxol. Aquestes pilastres són de fust acanalat i amb capitell d'ordre compost perquè resultin més ornamentals. Al mur frontal s'hi va disposar un altar. L'exterior, en canvi, havia de ser bastant auster, malgrat les seves dimensions. Tot el perímetre era delimi-

Projecte de Josep Canudas i Horta de 2 de gener de 1892, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

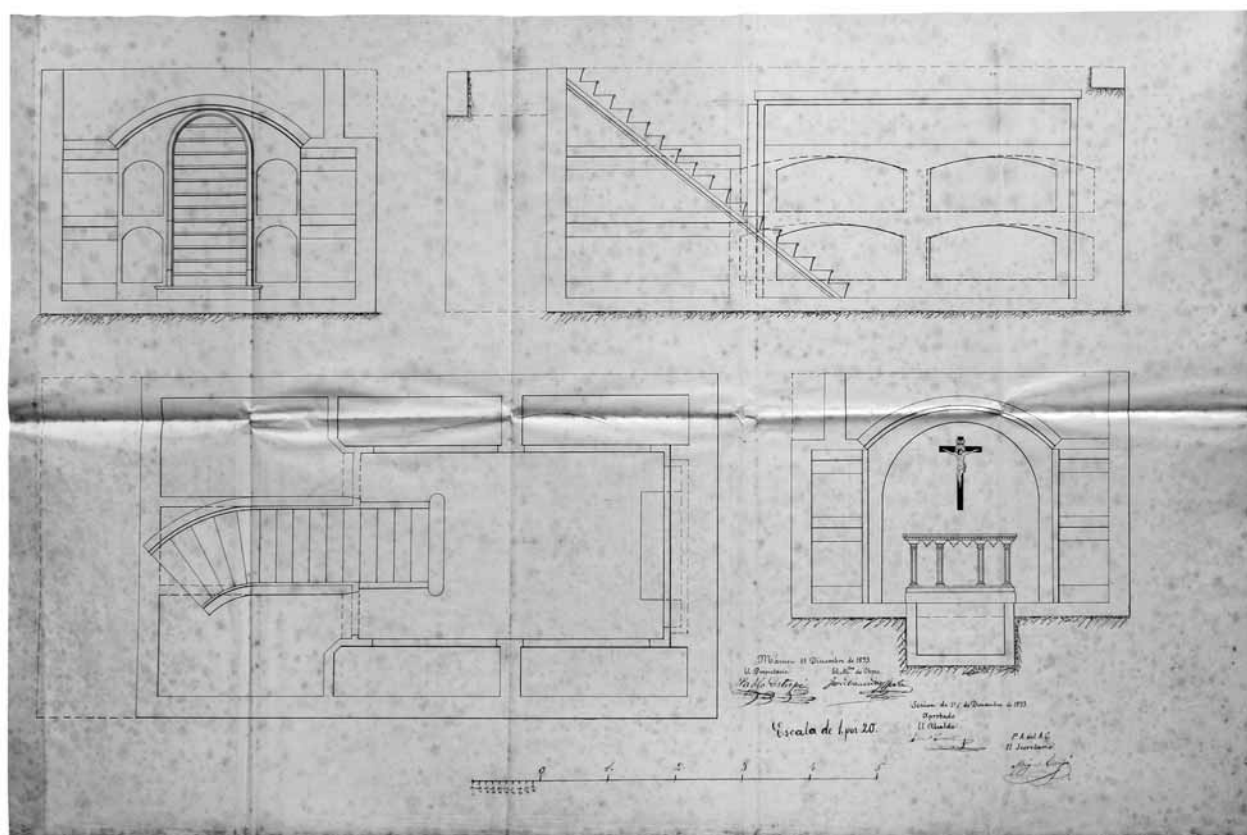
219. AMM: Fons municipal. Caixa 4938.

220. **Josep Canudas i Horta**, mestre d'obres i secretari de l'Ajuntament del Masnou.

tat amb una senzilla tanca de ferro i a la superfície només hi constaria la llosa sepulcral que oculta la baixada a la cripta, i un mausoleu format per un obelisc enaltit per un gran pedestal. El projecte definitiu va mantenir-se fidel a aquesta primera idea, tot i que s'hi van incloure algunes modificacions.

La cripta, segurament, es va portar a terme segons el previst. El canvi més notable va ser al mausoleu de l'exterior. Aquest cos superior va ser envoltat per una barana de ferro formada per amples barrots de secció circular, que són subjectats per uns eixos compostos i rematats per unes flames, símbols de la saviesa divina. La porta, però, és més alta i és culminada amb una creu grega de ferro.

A la superfície, en primer terme, s'hi va disposar l'entrada de la cripta, coberta amb una complexa llosa sepulcral. Al fons, es va construir el mausoleu, però no tal com s'havia estat previst en un primer moment. El mausoleu consta d'un important basament, format a partir de la superposició de diversos cossos esglaonats. L'element sosté un bell pedestal d'una creu, avui desapareguda. El pedestal és de trets modernistes, visibles en la combinació dels diferents elements fitomòrfics que hi apareixen en relleu i que atorguen un gran dinamisme a la peça. A les cares d'aquest peu s'observa un relleu bastant malmès del rostre de Jesucrist amb l'anyell, mentre que als altres costats s'hi van incloure unes peces vítries de color. L'element desaparegut era una gran creu creada a partir de la conjugació de diferents ornaments decoratius florals.

Interior del panteó actual, signat per Josep Canudas i Horta, AMM, Fons Municipal, caixa 803.

Panteó 23, illa 3a. Família Morell i Solà

Autor: **desconegut**

Constructor: **Francesc Renter i Busquets**

Data: **1974-1975**

Biografia:

Lluís Morell Solà (Santa Coloma de Gramenet 1905 - el Masnou 1979) va ser un industrial i fundador, el 1945, de Plàstics Morell, una empresa especialitzada en la fabricació de peces de plàstic per injecció.

Descripció historicoartística:

La família Morell es va establir al Masnou i van voler construir un panteó al cementiri municipal. Per aquest motiu, van encarregar l'execució d'aquest projecte, que no disposava de cripta, per la qual cosa va resultar una capella panteó.

La concepció de l'edifici es va fer a partir d'una combinació de volums que conformen així un cos pràcticament cúbic que ocupa tota la superfície del solar on va ser bastit. Gairebé tots els paraments van ser aixecats en maó, excepte l'angle format pels murs septentrional i de ponent. Així s'aconseguia donar lluminositat a l'espai interior, ja que en aquesta part es va suprimir l'obra per la fusteria d'alumini i el vidre. Tot i així, per dotar l'espai de més intimitat, es va posar vidre fumat per tancar el panteó. A més, la coberta superior d'aquest sector es va traçar a menys altura i es va arrebossar amb estuc blanc, potenciant així el joc dels volums i el contrast cromàtic de l'edifici. A l'angle oposat, va ser creat un cos entrant vertical i es col·locà una jardinera amb plantes. Tota aquesta part va ser recoberta amb ceràmica verda vidriada.

Els vidres esmentats van ser decorats amb unes figures gravades amb àcid que corresponen a les imatges de sant Jordi i la Verge de Montserrat, patrons de Catalunya. A més, al mur de ponent s'hi va incloure un petit cos de maons que precedia els vidres, i que serveix de base per a la gran creu metàl·lica que travessa la coberta i corona el conjunt. Aquesta creu és de secció quadrada i, al llarg del fust i els braços, presenta unes rebaves que li atorguen una textura de fusta.

L'organització interior mostra una distribució creada a partir de les lliteres per als fèretres, disposades adossades als murs d'obra. A la part de vidre es va dissenyar un petit altar, presidit pel gravat de la Verge de Montserrat.

Panteó 24-25, illa 3ra. Família Jordana

Autor: **Joan Villà i Sanjuan**

Constructor: **Francesc Renter i Busquets**

Data: **1981**

Biografia:

Jordi Jordana i Dòria pertany a una de les famílies més conegudes del Masnou, des que el seu avi Sadurní Jordana, procedent del Vallès, va arribar a la vila per treballar de mosso. Passat un temps, Sadurní

es va casar amb una de les dues filles de la família Baró de Can Pinàs, que va heretar part de la finca del seu pare. Posteriorment, el patrimoni familiar va augmentar amb l'adquisició de noves terres, amb les quals va poder dedicar-se al cultiu de la vinya i, més endavant, a l'horticultura. El matrimoni va tenir tres fills: en Jaume, l'Anton i la Pepita. L'Anton es va casar amb Dolors Dòria i Gensans, i van tenir dos nois: l'Anton i en Jordi. En Jordi es va convertir en el propietari de la casa i els terrenys coneguts actualment com a Can Jordana, on va continuar exercint la pagesia, per tradició familiar²²¹.

Descripció historicoartística:

Els inicis de la construcció d'aquest panteó es remunten al 1932, ja que els solars ocupats actualment pel panteó de la família Jordana van ser propietat de l'il·lustre Dr. Enric Ribas i Ribas (Vigo 1870 – el Masnou 1935). Ribas havia comprat aquesta parcel·la i va començar les obres de la seva construcció funerària, que havia de disposar de cripta. Aparentment, l'abril de l'any esmentat, van sorgir alguns problemes amb aquesta actuació, i l'Ajuntament va aturar les obres i va obrir una investigació per resoldre alguns assumptes no gaire clars²²². Malgrat desconèixer la resolució final, el panteó mai no es va arribar a construir i, el novembre de 1980, la propietat va passar a Jordi Jordana i Dòria. Jordana va encarregar un nou projecte de panteó a l'arquitecte masnoví Joan Villà i Sanjuan, que va haver d'adaptar la part construïda de la cripta al nou disseny. Aquests plànols, a més, tenien una dificultat afegida, ja que un dels solars era de planta circular, per la qual cosa la forma exterior resultava irregular. Pocs anys abans, a l'illa segona, Rudolf Morgenstern s'havia fet construir un panteó amb les mateixes característiques, pràcticament idèntic, ja que ambdós ocupen la mateixa posició en diferents illes²²³.

Aquest panteó va ser concebut prenent la cripta com a l'element més important del monument, a diferència de l'exterior, que és de gran senzillesa, malgrat les seves dimensions. La part externa va ser ideada com una zona enjardinada, amb uns materials, unes plantes i uns arbres habituals en aquesta mena d'espais. Tot el perímetre va ser delimitat amb una vorada de granit, mentre que la superfície va ser coberta amb gespa natural. A la part corresponent al solar circular es va plantar un arbre. Al centre del solar, s'hi va practicar l'accés a la cripta, cobert amb una gran llosa sepulcral de granit decorada amb una creu llatina en marbre blanc, igual que les lletres del nom de la família propietària. A banda d'això, anys després s'hi van afegir altres elements, com uns blocs de granit amb unes plaques de marbre, on figuren els noms dels membres finats de la família Jordana.

221. Informació extreta de fonts orals.

222. Actes del Ple de l'Ajuntament. Vol. 36. Fol. 22v-23.

223. Panteó 24-25, illa 2a. Família Morgenstern López.

2.5. Illa 4a. Sant Joan

Panteó 1, illa 4a. Carles Francesc Rosés i Mitjans

Autor: **Josep Canudas i Horta**

Data: **1882**

Biografia:

Carles Francesc Rosés i Mitjans (el Masnou 1809-1884) va ser capità de la marina de vela del Masnou i propietari, des del 1883, de la pollastra goleta *Àngela*, construïda el 1865 pel mestre d'aixa Salvador Busquets i Casanovas d'Arenys. Era casat amb Amàlia Valentí i Maristany, amb qui va tenir cinc fills: Pere, Gabriel, Francesc, Tomasa i Angelina. Juntament amb ells va fundar la raó social Carlos Francisco Rosés y Compañía, dedicada al comerç amb Amèrica²²⁴.

Descripció historicoartística:

A mitjan 1882, Carles Francesc Rosés va decidir emprendre les obres de construcció d'un panteó familiar i en va encarregar el projecte al mestre d'obres masnoví Josep Canudas i Horta. Per la situació del solar que havia adquirit, a l'inici de la via principal, era de forma pentagonal, i per això, el mes de juliol del mateix any, es va adreçar a l'Ajuntament per demanar la supressió del xamfrà que el convertia en irregular²²⁵. Una vegada concedida la petició, es van iniciar les obres.

De la mateixa manera que altres panteons del cementiri, tenia un disseny bastant simple. L'actuació es va centrar en la construcció d'una cripta, amb un exterior semblant a d'altres del mateix recinte. Els únics elements de què disposa són la llosa sepulcral i la tanca. La llosa, que oculta l'accés a la cripta, és de marbre i va ser decorada amb una creu llatina en relleu que ocupa tota la superfície. La tanca de ferro forjat és de barrots de secció circular i ornamentada amb floritures realitzades amb el mateix material. Tot el perímetre és rematat amb puntes de llança unides entre si per farbalans.

224. MMNM. Fitxes de capitans.

225. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

Panteó 2, illa 4a. Família Vives Vives

Autor: **desconegut**

Constructor: **Francesc Renter i Casals**

Data: **1945**

Biografia:

Tomàs Vives i Jansana (1880-1962) va ser administrador de la clínica l'Aliança de Barcelona, càrrec gràcies al qual va adquirir una bona posició econòmica. Aquesta bonança el va portar a adquirir la finca Pedra Blanca del Masnou, que va passar a dir-se Can Vives. El propietari va fer plantar una pineda en aquestes terres, i per això aquesta zona va ser coneguda com Els Pins. Era casat amb Trinidad Vives Gratacós, amb qui va tenir quatre fills: Tomàs, Teresa, Antoni i Josep Maria.

Descripció historicoartística:

A mitjan dècada dels quaranta, Tomàs Vives ja havia consolidat la seva posició econòmica i va començar a plantejar-se la possibilitat de construir un panteó per traslladar-hi les restes dels seus familiars enterrats en nínxols i altres cementiris. D'aquesta manera, perpetuava el nom de la seva família a la vila. Per aquest motiu, el febrer de 1944 va decidir adquirir un solar al cementiri municipal del Masnou i va demanar els permisos corresponents per iniciar les obres, que es van portar a terme durant l'any següent.

Aquest panteó va resultar un típic exemple de l'arquitectura de postguerra, que es caracteritzava per les línies inspirades en l'Escorial, imperants en molts dels edificis bastits al país durant els primers anys de la dictadura. El projecte del panteó Vives, d'autor desconegut, partia d'una construcció subterrània i un decorat exterior magnífic. Va ser ideat sense cap tanca que delimités el solar i en primer terme es va diposar un estilòbata de pedra amb l'obertura d'accés a la cripta, tapada amb una llosa de marbre. Com a parament de fons, es va construir un altre podi esglaonat que actuava de basament per a la gran creu. Aquest basament va ser fet amb pedra de Montjuïc, igual que els elements decoratius que es disposen a banda i banda a sobre del primer graó, els quals presenten unes línies molt dures i anguloses, igual que la resta del conjunt. El basament també disposa d'uns relleus amb l'alfa i l'omega, com a símbols de principi i final, relacionats amb la idea de resurrecció cristiana.

Dominant el conjunt, es va esculpir una creu de grans dimensions que descansa a sobre d'un pedestal, amb el nom de la família propietària en relleu. La creu és també d'una gran angulositat i un megalitisme propi de l'ideari nacionalcatolicista imposat pel règim en aquells moments. Sens dubte, es tracta d'un monument al triomf de la fe i de l'Església.

Panteó 3, illa 4a. Salvador Maristany i Sensat

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**
 Data: **1914**

Biografia:

Salvador Maristany i Sensat (el Masnou 1853-1915) va ser estudiant de l'Escola Nàutica del Masnou, coneguda popularment com dels mestres Villà. Va viatjar a Tolosa de Llenguadoc per ampliar coneixements i en tornar a Catalunya va concloure els seus estudis de pilot a l'Escola de Nàutica de Barcelona (1870). Va ser pilot de derrota a la pollacra *Modesta* durant els anys 1875 i 1878, tot just abans de ser

nomenat capità de la corbeta Pablo Sensat, càrrec que va exercir fins al 1884. En aquesta data va traslladar la seva residència a Amèrica, on va fer de guia a la comissió espanyola que inspeccionava les obres al Canal de Panamà.

L'any 1890, Salvador Maristany era nomenat inspector general de navegació de la Compañía Transatlántica, propietat d'Antonio López i López, primer marquès de Comillas. Durant la Guerra de Cuba va ser l'encarregat de portar el vaixell *Montserrat* des del port de Burdeus amb queviures per a les tropes de Nuevitas i Sagua la Grande. Pels seus serveis, va ser condecorat amb plaques de Segona Classe de Mèrit Militar i Naval. Entre d'altres distincions i nomenaments, va ser vocal de la Junta de la Marina Mercant a Madrid i de la Junta Central de la Lliga Marítima, i també de les juntes de govern de les societats La Electricista i Compañía de Tramvias de Filipinas, ambdues a Manila.²²⁶

Descripció historicoartística:

Salvador Maristany mantenia una gran amistat amb el també capità Jaume Sensat i Sanjuan²²⁷. Tots dos van adquirir uns solars contigus al cementiri del Masnou per construir-hi dos panteons bessons. D'aquesta manera, el gener de 1914, el capità Maristany va encarregar-ne el disseny a l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó, i el va presentar a l'Ajuntament²²⁸. Aquest projecte, però, quedaria truncat amb la mort de Jaume Sensat al mes de novembre, ja que la vídua va decidir posposar les obres de construcció i, finalment, va fer un panteó independent.

²²⁶. DDAA. *Diccionari dels catalans d'Amèrica*.

²²⁷. Panteó 4-5, illa 4a.

²²⁸. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 820.

El primer disseny de l'arquitecte Bassegoda preveia un panteó format per una cripta de dimensions reduïdes. L'exterior havia d'anar envoltat per uns petits pilars units entre si per unes cadenes, de les quals penjaven uns medallons amb la ema de Maristany. En un primer terme hi hauria la llosa sepulcral i, com a teló de fons, una creu amb la part inferior del fust envoltada de rocalla.

El projecte definitiu es va mantenir fidel a l'inicial, però s'hi van incloure algunes modificacions. Pel que fa a la cripta, va ser construïda seguint la previsió, i els canvis es van notar més a l'exterior. Els pilars de pedra dissenyats al voltant del conjunt sí que es van fer, però es va substituir la cadena per una tanca de ferro forjat de traç modernista, igual que la resta del panteó, la qual consta de diversos elements decoratius, com ara ferros recargolats, fulles i creus celtes, que atorguen un dinamisme rellevant al monument. La llosa sepulcral es va elaborar segons el previst i s'hi va incorporar en relleu una dedicatòria de Salvador Maristany en memòria de la seva difunta esposa, Mariàngela Gibernau Maristany. Finalment, la creu que domina el conjunt també es va erigir d'acord amb els plànols originals, tot i que a la part inferior es va prescindir de la rocalla. La creu disposa de diversos ornaments, com ara el pedestal, creat a partir de la combinació de línies corbes. Al centre hi apareixen les lletres IHS, anagrama de Jesucrist, i, penjant, una garlanda de flors. A més, de l'encreuament dels braços surten quatre raigs de llum, símbol de glòria i triomf de la fe cristiana.

Panteó 4-5, illa 4a. Jaume Sensat i Sanjuan i Rosa Pagès i Orta, i els seus

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**

Escultor: **Rafael Atché i Farré**

Data: **1916**

Biografia:

Procedent de família marinera, Jaume Sensat i Sanjuan (el Masnou 1856-1914) va quedar orfe de pare a l'edat de set anys. Una de les herències que li van correspondre va ser el seu vaixell, motiu pel qual es va fer pilot de carrera en complir la majoria d'edat. Així, va passar a comandar el seu propi vaixell, amb el qual va viatjar durant una dècada a les Amèriques, fins que va decidir vendre'l. Va ser en aquell moment quan es va instal·lar a Buenos Aires i es va convertir en un agent de borsa de prestigi. Durant quinze anys va gaudir de gran renom i d'una important influència en el desenvolupament econòmic de l'Argentina i en les relacions entre aquest país i Europa, sobretot Catalunya.

Casat amb Rosa Pagès i Orta (el Masnou 1858-1937), va passar dos anys a Egipte, on va poder conèixer l'art islàmic de primera mà. Quan va tornar al Masnou, es va fer construir una casa d'estil neorabitzant al Camí Ral, la Villa Rosa, coneguda actualment com la Casa de Cultura, on passaven les temporades d'estiu. La resta de l'any, el matrimoni vivia en un pis del palau Malagrida del passeig de Gràcia de Barcelona.

D'entre les diferents distincions i càrrecs que va assolir Jaume Sensat al llarg de la seva vida, destaquen el de membre de la Junta Consultiva de l'Associació Patriòtica a Buenos Aires i el de cap superior honorari d'Administració Civil, ja de tornada a Catalunya.

Descripció historicoartística:

Jaume Sensat i Sanjuan gaudia d'una gran amistat amb el capità Salvador Maristany i Sensat, i tots dos van decidir comprar dos solars annexos al cementiri del Masnou per construir-hi dos panteons idèntics. Malauradament, la mort de Jaume Sensat el novembre de 1914 va interrompre aquest propòsit. La seva vídua, Rosa Pagès, no va donar continuïtat a aquest projecte, ja que ella mateixa va fer variar aquesta primera idea poc després. D'aquesta manera, el 1916 va adquirir el solar adjacent al que anys enrere havia comprat el seu marit, que era de planta circular. Per aquest motiu, l'agost del mateix any es va adreçar a l'Ajuntament per demanar el permís corresponent per unir-los i construir-hi un panteó. Rosa Pagès va encarregar l'elaboració dels plànols a l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó²²⁹.

Bassegoda va plantejar una capella panteó semisubterrània, que ocupava completament els dos solars. Com que un d'aquests solars disposava d'una planta circular, l'arquitecte va dissenyar un conjunt amb una forma irregular. El disseny va jugar amb aquest inconvenient i es va aprofitar l'espai per encabir-hi l'altar, com si es tractés d'una capella d'una sola nau amb el seu absis corresponent.

A l'exterior, però, aquesta irregularitat es fa més evident, a causa de la asimetria del volum. La porta, la caixa d'escala i l'escultura, per exemple, són disposades a un costat, mentre que a l'altre extrem només s'hi van dissenyar uns esglaons per accedir a la coberta de l'edificació. La porta va ser practicada amb un arc apuntat i, emmarcant-la, es van projectar diverses motlures decoratives on predominen les línies corbes. Aquesta ornamentació es completa amb la tanca de la mateixa porta, de traç modernista, que és formada per diferents barrots recargolats i corbats, flors, i, a la part baixa, la repetició d'uns anagrames formats a partir de la unió de les inicials del primer cognom dels esposos. Aquesta caixa d'escala és un component molt decoratiu. En aquesta ocasió es prescindeix totalment de la línia recta i es transforma la caixa en una gran corba, ornamentada amb unes motlures rematades per unes volutes a la part superior.

La resta del parament exterior gairebé no consta de cap element decoratiu, tret del sòcol i una motllura a la part superior que actua de cornisa. A banda d'això, es va col·locar una placa al costat de la porta amb la inscripció del nom del matrimoni en relleu, i es van obrir algunes finestres circulars protegides per unes reixes formades per creus, floritures i les inicials dels cognoms enllaçades.

Per accedir a la part superior, es van disposar unes escales precedides per un cademat per impedir el pas, actualment desaparegut. Tot aquest coronament és delimitat per uns petits pilars units entre si per uns barrots de secció circular. Al costat de la caixa d'escala, s'hi va emplaçar una escultura obra de Rafael Atché i Farré²³⁰, que va rebre 4.000 pessetes per la seva tasca. Aquesta escultura representa una dona que es recolza ajaguda sobre un túmul funerari en una actitud de serè desconsol. Aquesta idea del repòs enfront del dolor és molt pròpia del modernisme, època en què va ser traçat aquest conjunt. Així, trobem altres exemples de figures femenines de gran bellesa en una actitud dorment malgrat la seva aflicció. En aquest cas, tota l'escultura presenta unes línies molt suaus que reforcen aquesta idea. La mateixa dona va descalça i

229. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 829.

230. **Rafael Atché i Farré** (Barcelona 1855-1923). Va estudiar a l'Escola de la Llotja i al taller dels germans Agapit i Venenci Vallmitjana. Va viatjar a Itàlia, França i Anglaterra, on va poder estudiar les obres dels grans mestres. Al llarg de la seva carrera va obtenir nombroses mencions i va fer de jurat en diverses exposicions. Entre les seves obres, destaquen les escultures que decoren les façanes de l'Hospital Clínic i del Palau de Justícia de Barcelona. De totes les seves obres, les més conegudes van ser el Colom i la matrona que representa el regne de Lleó del popular monument barceloní. També va treballar a la cascada de la Ciutadella i a la façana de la catedral.

porta un vestit caracteritzat per un drapejat sinuós, que s'estén fins i tot al cabell, cobert amb una tela, un evident símbol de dol. A part, la dona és mostrada amb els ulls tancats i, mentre amb la mà esquerra sosté amb desídia un pom de roses, amb la dreta se n'apropa una per captar-ne la fragància en una clara actitud melancònica. Òbviament, la tria de la flor no va ser casual, ja que s'està fent una metàfora amb el nom de la comitent, Rosa Pagès.

La suavitat del conjunt es potencia encara més amb el cobriment del sarcòfag amb una tela, que n'allegereix les formes. Només se n'observa el frontal, decorat amb un relleu de l'*ourobouros* o serp que es mossega la cua, símbol relacionat amb la resurrecció cristiana. A més, la imatge és acompanyada per unes ales incises a la superfície del túmul, fent referència al *tempus fugit*. Altres elements que apareixen a l'escultura són una creu i un crater amb la flama de la saviesa divina i l'ascensió. La creu va ser disposada al darrere i decorada amb un relleu de Crist crucificat.

En conjut, el monument es converteix en una al·legoria a la resurrecció, en el qual la mort no és entesa com quelcom negatiu, sinó com un pas necessari per emprendre el camí de la salvació. Sens dubte, aquesta interpretació justificaria l'actitud serena de la dona.

Detall de l'escultura realitzada per Rafael Atché.

Panteó 6, illa 4a. Francesc Olivé i Alsina

Autor: **desconegut**

Data: **1872**

Biografia:

Francesc Olivé i Alsina (el Masnou 1819 - Barcelona 1882) va ser capità de la pollastra goleta *Ana*, nom en honor a la seva esposa Anna Maristany. La família residia al Masnou, però eren consignataris de vaixells a Barcelona, al passeig d'Isabel II, lloc conegut com els Porxos d'en Xifré. Del Masnou anaven a Barcelona, a Vigo i a Cuba, on portaven joguines, vi, oli, espadenyas, fruites seques, teixits, rajoles i ceràmica. D'allà importaven sucre, cacau, rom, cotó i carns de bou salades.

Descripció historicoartística:

Quan, el 1872, Francesc Olivé ja superava la seixantena, va decidir iniciar les obres d'un panteó familiar al solar que havia adquirit al cementiri nou²³¹. Com molts dels primers panteons que es van fer, era d'una gran simplicitat, amb una cripta amb una capacitat per a setze fèretres. L'exterior va ser cobert totalment amb marbre, i els únics elements exteriors eren la tanca i la llosa sepulcral.

La tanca de ferro va resultar d'una gran originalitat, ja que se'n van suprimir els tradicionals barrots i es van substituir per una composició formada per cercles concèntrics encadenats entre si i amb màndorles al centre. A més, els cercles resten units per unes esferes realitzades amb el mateix material. A la part corresponent a la porta, s'hi van incloure, entrellaçades, les inicials del comitent. Coronant la tanca, s'hi van col·locar tota una sèrie de flames de ferro, símbols de la saviesa divina.

La llosa, que oculta l'accés a la cripta, va ser decorada amb una creu que ocupa tota la superfície, mentre que, a banda i banda, es va introduir una inscripció amb el nom del propietari i la data d'execució en relleu.

231. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

Panteó 10-15-20, illa 4a. Francesc Hombravella i Maristany i els seus

Autor: **Pere Jordi Bassegoda i Musté**
 Constructor: **Francesc Renter i Casals**
 Data: **1948-1949**

Biografia:

Francesc Hombravella i Maristany (el Masnou 1867-1952) va ser el darrer fill del capità Jacint Hombravella i Pujadas i Àgueda Maristany i Maristany. En morir la seva mare, quan encara era un nen, Francesc va ser educat per la seva germana Anna, fins que, arribada l'adolescència, el pare i els germans van decidir embarcar-lo com a grumet al vaixell *Volador*, el capità del qual era el seu germà Gerard. Com que l'experiència marí-

nera no el va satisfer gaire, va tornar al Masnou, on va romandre uns quants anys fins que va marxar a París i Nimes per estudiar comerç i francès.

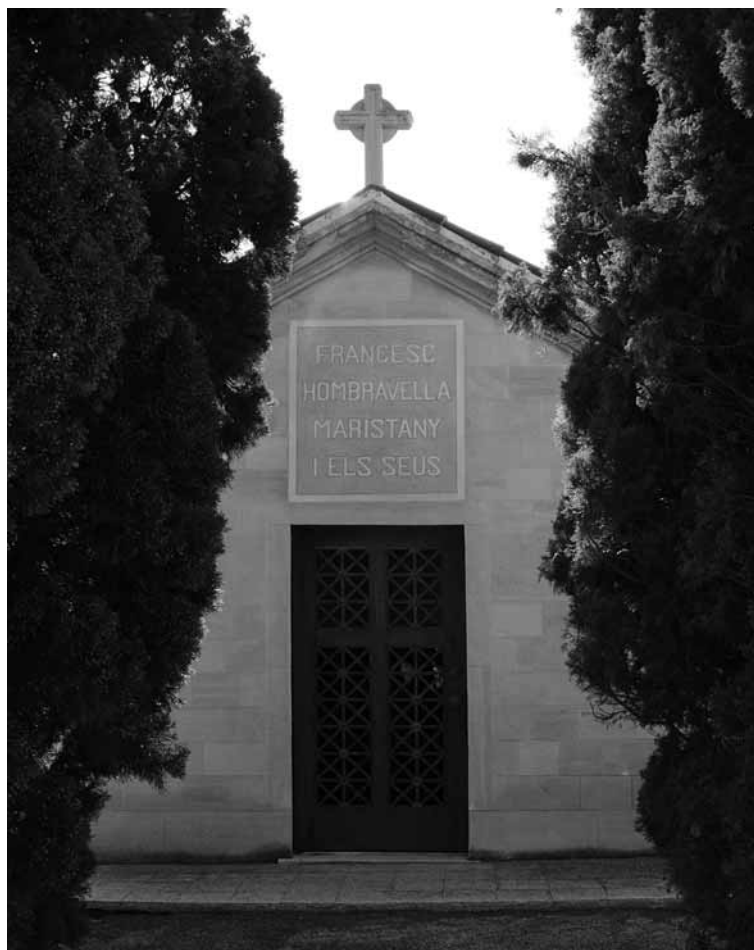
Va tornar a la seva vila natal per una malaltia. Una vegada recuperat, va decidir anar a fer negocis a l'Argentina, on residien els seus germans Jacint i Gerard. Va emprendre el viatge el dia següent del seu casament amb Rosa Millet i Estapé, filla del capità Eugeni Millet Maristany. Allà, va ingressar dins el negoci familiar de la Sociedad Colectiva Hombravella Hermanos, centrada bàsicament en l'elaboració del colrats. Després d'alguns viatges a Catalunya, va decidir establir-se a Barcelona definitivament, i va traslladar-s'hi amb la seva família. Es van instal·lar en un pis de la ronda de Sant Pere i anaven al Masnou a estiuajar. Va posar en marxa una fàbrica d'adobs de pell i corretges per a la indústria tèxtil. El negoci va donar grans fruits, sobretot a partir de la II Guerra Mundial, quan prèviament havia fundat la Cuerindustrial Hombravella SA i la Inmobiliaria Hombravella.²³²

Descripció historicoartística:

El juliol de 1948, Francesc Hombravella, que ja tenia més de vuitanta anys, va voler construir un panteó familiar. Per aquest motiu, va adquirir tres solars al cementiri i va encarregar el projecte a Pere Jordi Bassegoda i Musté, que era el seu gendre. Mentre l'arquitecte elaborava els plànols, l'empresari va demanar a l'Ajuntament els permisos per començar a extreure la sorra²³³. D'aquesta manera, les obres es van iniciar immediatament, ja que el projecte va ser presentat poc després. Tot i així, el disseny original va patir modificacions, sobretot pel que fa a l'exterior.

232. DDAA. 1999. Pàg. 68-73.

233. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6338.

Entrada a la cripta del panteó.

Les més destacades van afectar bàsicament la concepció exterior: es va suprimir el classicisme per una construcció eclèctica i lleument medievalitzant. Al nou projecte es continuava disposant d'un desnivell esdevingut per la diferència d'altures del mateix panteó i ambdós cossos presenten una coberta de dues aigües amb teules vidriades.

El cos pertanyent a la façana principal, més petit que el segon, mostra l'aspecte d'una capella panteó sense cripta, ja que no és més que la caixa d'escala per accedir a l'interior del recinte. Exteriorment no és gaire decorat i mostra una gran simplicitat. A la porta, de color blau, s'hi representa una creu que ocupa gairebé tota la superfície i, a sobre, s'hi va col·locar amb esgrafiat la inscripció següent: «Francesc Hombravella Maristany i els seus». La cornisa és decorada amb unes motlures pètries i, coronant el conjunt, s'hi va disposar una creu celta. Aquesta façana és precedida per un solar ocupat únicament per dos xiprers, que va ser adquirit per l'empresari per evitar que construïssin un panteó al davant del seu.

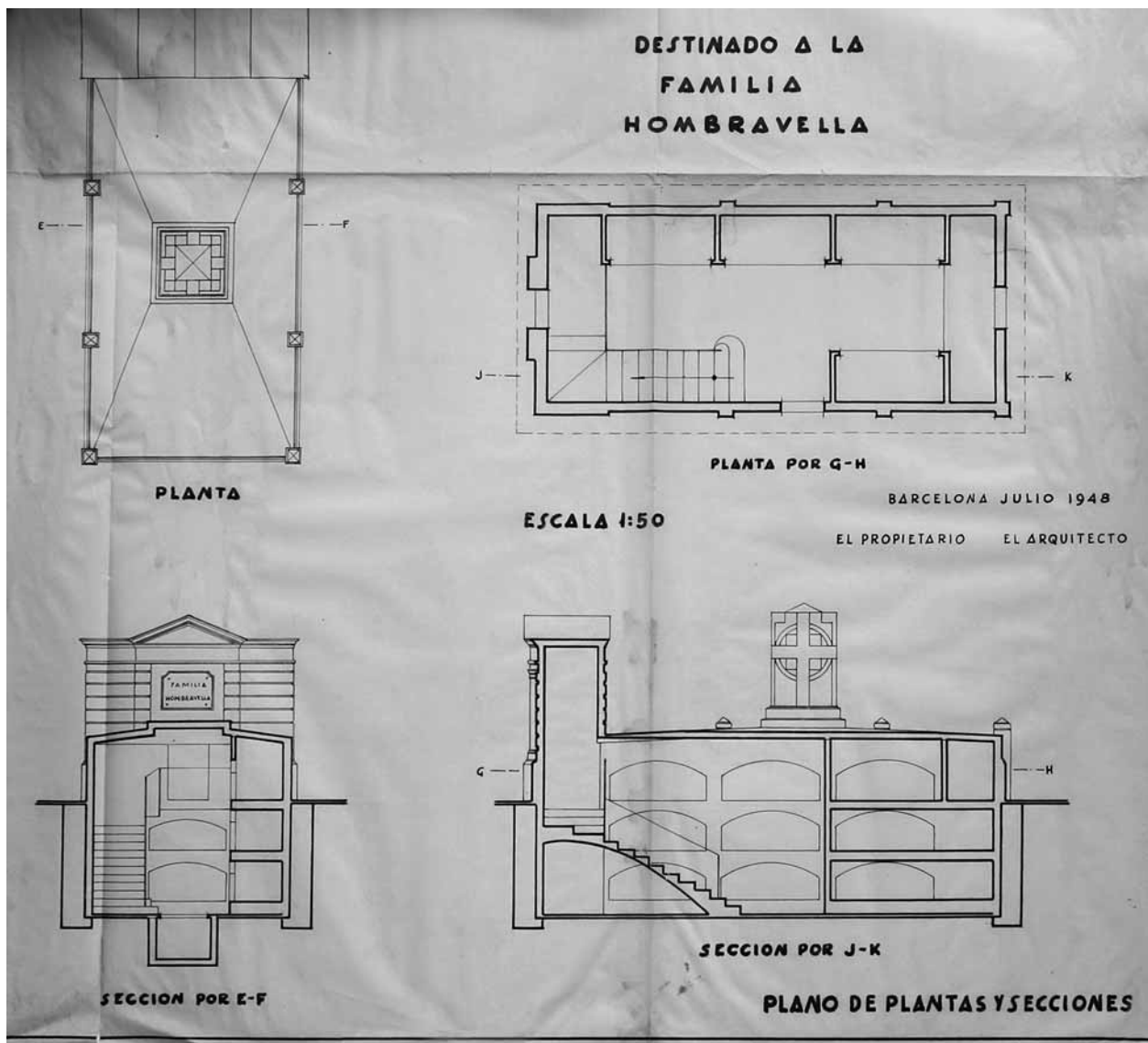
El segon cos és de dimensions més vastes, tot i que altura és inferior. La mida del mur és tan reduïda que no disposa de cap mena de decoració, únicament dues rosasses, al mur de ponent i al meridional, decorades amb uns vitralls on es representa un estrellat. La il·luminació interior, doncs, es fa a través d'aquestes

El projecte prenia com a punt de partida una capella panteó semisubterrània amb una entrada monumental. D'aquesta manera, el conjunt quedava lleugerament elevat respecte del nivell del paviment del mateix cementiri, excepte la part corresponent a la porta i a l'escala per baixar a la cripta, més enalçada que la resta. Aquest primer projecte presentava una façana de regust classicista, fins i tot amb el seu frontó corresponent, que al darrere amagava una estreta caixa d'escala, creant així un perfil bastant desnivellat respecte de la resta de la construcció. Com que la capella no disposava de gaire altura, no es va contemplar la possibilitat d'obrir finestres als laterals, únicament una al mur frontal i una llanterna al centre de la coberta que permetés la il·luminació interior. Finalment, aquest projecte va ser desestimat, per la qual cosa Pere Jordi Bassegoda va haver de refer el projecte.

El nou disseny seguia les directrius dels primers plànols, però s'hi van aplicar algunes modificacions.

obertures, i diversos ulls de bou decorats amb una creu al mig disposats als murs laterals i a la part posterior dels dos cossos. També es permet l'entrada de la llum a través de la porta, que és calada.

L'interior presenta una escala per accedir a la cripta, dividida en dos trams. El primer arrenca transversalment a l'eix longitudinal de la capella, mentre que el segon va en paral·lel. A causa de les dimensions de l'edificació, disposa d'un nombre elevat de lliteres per a fèretres, disposades als murs laterals i frontal. Davant la finestra del mur oposat a la porta, s'hi va col·locar una imatge de sant Francesc d'Assís, patró del propietari. A l'hora de decidir-ne la mida, Francesc Hombravella va agafar Francesc Renter i el va posar on havia d'anar la imatge. La seva alçada li va semblar correcta, i és així com es va fer la imatge finalment.

Plànols del panteó, realitzats per Pere Jordi Bassegoda i Musté.

Panteó 11, illa 4a. Francesca Sors de Casas

Autor: **Josep Simó i Fontcuberta**

Escultor: **Fausto Baratta i Rossi**

Data: **1873-1875**

Biografia:

Francesca Sors i Matas (Alella 1791 - el Masnou 1877) va ser la donant dels terrenys per a la construcció del nou cementiri. Va néixer a la casa pairal de Can Sors, ja que era filla de Francesc Sors. Francesca Sors va contraure matrimoni amb l'hereu de la finca de Can Casas (una de les grans propietats del Masnou), Felip Casas i Romañà (el Masnou 1788-1848), fill de Francesc Antoni Casas Rogent i Josepa Romañà Costa. El matrimoni no va tenir fills i el marit, que era un important terratinent, va deixar a la seva muller com a usufructuària de tots els béns amb la condició que els cedís a un dels seus nebots a la seva mort. Els nebots eren Antoni i Gaspar Malet i Casas²³⁴, i Francesc i Felip Cunill i Sors, entre els quals va ser escollit aquest últim com a únic hereu. Felip Cunill tampoc no va tenir descendència, i va nomenar la seva dona, Alberta Campreciós i Folch, usufructuària dels seus béns.

Descripció historicoartística:

Un cop consagrat el nou cementiri a començament del 1869, Francesca Sors i Casas va haver de fer front a l'immediat trasllat de les restes dels seus difunts al nou recinte. Com a dona de bona posició i com a donant del terreny, el gener del 1871 va demanar que li fos cedit gratuïtament un solar per construir-hi un

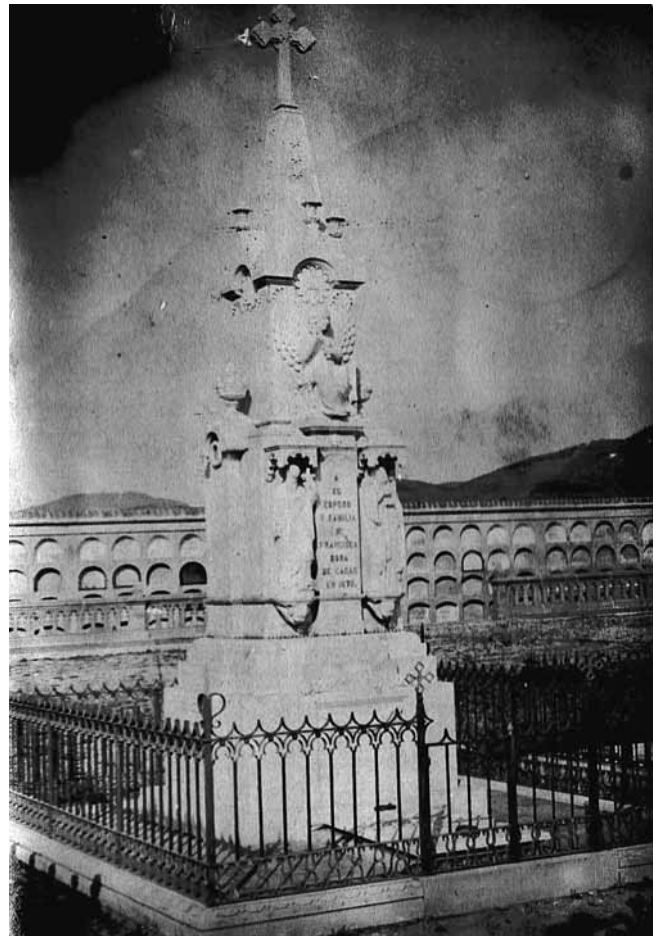
²³⁴. Fills de Josep Anton Malet i Francesca Casas i Romañà.

panteó familiar, tal com havia acordat amb l'Ajuntament²³⁵. Aparentment, aquests tràmits es van resoldre amb alguna dificultat, ja que són nombrosos els documents on es tracta aquest fet, sobretot pel que fa al desacord en la tria del solar. Finalment, el març de l'any següent, es recollia a les actes del Ple de l'Ajuntament la propietat definitiva i l'acord de lliurar a Francesca Sors i al seu hereu immediat de qualsevol càrrec del cementiri²³⁶.

Una vegada resoltes aquestes dificultats, a final del 1873, Francesca Sors va decidir emprendre les obres de construcció del panteó. Va encarregar-ne el projecte a l'arquitecte Josep Simó Fontcuberta, que va dissenyar un panteó constituït²³⁷ a partir d'una cripta amb capacitat per a setze fèretres, quatre a cada costat. L'exterior, tal com dictaminava la normativa de la Junta del cementiri, va ser delimitat per una tanca de ferro, formada per barrots de secció circular i decorada amb elements curvilinis. Tota la reixa va ser rematada amb corbes convexes que dificulten l'accés per sobre el tancat. Els eixos que subjecten la tanca van ser coronats amb unes grans puntes de llança, excepte els corresponents a la porta, que són unes creus retrinxades.

La superfície del solar originàriament era recoberta de marbre i, en primer terme, es va obrir l'accés a la cripta, ocult amb una llosa sepulcral realitzada en marbre blanc i amb una creu llatina en relleu. El mausoleu, sens dubte, era l'element més destacat del conjunt, i va ser projectat i realitzat per l'escultor italià Fausto Baratta i Rossi, que, segons el contracte d'obra signat el 27 de novembre del 1873, rebria dos-mil tres-cents duros per l'elaboració del monument. En aquest escrit, s'estipulaven diverses clàusules, com ara les figures de què havia de constar, els seus atributs corresponents, el material i la compra d'aquest material, els terminis de pagament i altres temes relacionats amb la construcció²³⁸.

El mausoleu, per l'època en què es va fer, disposa de les característiques pròpies del moment. És de traç

Imatge del panteó de final del segle XIX, cedida per la família Molins. Arxiu família Molins i Gimferrer.

235. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 786.

236. Actes del Ple de l'Ajuntament del Masnou. Vol. 3. Fol. 17-19.

237. AMM: Fons municipal. Caixa 803.

238. Arxiu família Molins.

eclèctic i historicista, de la mateixa manera que altres panteons realitzats per Josep Simó dins del mateix recinte. La concepció del monument es va establir a partir de la superposició de diversos cossos, que, malgrat disposar d'una planta de creu grega, ofereixen un aspecte hermètic i cúbic. Tots aquests volums van ser recoberts de marbre de Carrara, tal com va quedar fixat al contracte, i són ordenats en escala en un sentit ascendent i separats per unes motlures decoratives llises que s'adapten a la forma del cos.

Al cos inferior, s'hi va col·locar una placa coronada amb uns acroteris, uns motius vegetals i una creu al centre, amb una inscripció referent al difunt marit de la propietària, a sobre de la qual apareix una garlanda funerària en relleu. A un lateral s'hi va disposar una segona placa, en la qual es va recollir la generositat de la donant. Diu així: «*Dª Francisca Sors Casas, impulsada por el sentimiento caritativo sumo á esta poblacion con gran desprendimiento, cedió gratuitamente todo el terreno de este campo-santo.*».

El segon cos, més decorat que l'inferior, consta d'una pilastra al centre de cadascun dels quatre costats. A la part frontal, aquest element serveix per inserir-hi una dedicatòria de Francesca Sors al seu difunt espòs i, alhora, com a eix de separació de les dues escultures, sostingudes per les imatges d'uns querubins i coronades amb unes estructures d'estil mediegalitzant. Les dues petites estàtues representen els sants patrons del matrimoni Casas Sors. La primera correspon a sant Felip, un dels apòstols de Crist, el martiri del qual va ser morir lligat amb cordes a una creu. Aquest element és el que presenta el sant en aquest cas, i sol ser el seu atribut habitual. La segona imatge, tal com va quedar detallat al contracte entre la comitent i l'escultor, s'identifica amb santa Francesca Romana, que va entregar la seva vida a l'assistència dels pobres. Paradoxalment, a la biografia d'aquesta santa, s'explica com li van ser confiscades totes les seves terres, un fet viscut en primera persona per la mateixa Francesca Sors amb els terrenys del cementiri. La santa va ser fundadora de l'orde religiós de la Congregació d'Oblates de Tor d'Specci, i per això és presentada amb l'hàbit corresponent i un crucifix i un rosari a les mans.

A les parts laterals d'aquest segon cos, les pilastres van ser rematades amb una forma arrodonida, i cobertes per una motllura amb volutes i decorada amb motius vegetals i florals. Les pilastres serveixen per encabir-hi una corona funerària en relleu.

Ja al tercer nivell, es reitera un coronament semblant al del segon cos, i es repeteixen les formes arrodonides de la part superior. En aquest cas, es va dissenyar un fris continu al voltant de tot el volum que reproduïx la forma d'un arc de mig punt al centre de cada costat, flanquejat per dos acroteris. Els arcs són rematats amb uns gablets que subjecten unes copes amb flames divines. Presidint el conjunt, a la part principal, s'hi va col·locar una escultura amb la representació d'un àngel custodi, que és mostrat assegut, i, mentre amb una mà sosté un calze, amb l'altra beneeix. Malgrat que es tracta d'una escultura exempta, les ales van ser realitzades en relleu a sobre de la superfície del mateix volum del mausoleu. Coronant aquesta imatge, es va inserir en relleu l'ull frontal o tercer ull, representat a l'interior d'un triangle i símbol de l'omnipresència divina. Aquest element, igual que succeeix a la resta de relleus dels altres tres costats, va ser envoltat per una aurèola formada a partir de la unió de dotze fulles.

Als costats, el centre és ocupat per uns craters que contenen les flames de la saviesa divina, que són decorades amb corones de triomf. En relleu, a la part superior, s'hi representen temes i símbols de la religió cristiana, com per exemple, en un lateral apareix un Sagrat Cor acompanyat per un filacteri amb la inscripció «*Caritas*», un clara al·lusió a la generositat de la donant dels terrenys del cementiri. A l'altre costat, en canvi, es mostra una àncora, símbol de fe i de l'esperança de la resurrecció. A la part posterior, es mostra la imatge de l'anyell a sobre del *Llibre dels set segells*, l'obertura dels quals serà el senyal del judici final segons l'Apocalipsi, que també diu que només l'anyell immolat tindrà dret a obrir-los, i per això és representat a sobre (Ap 5-7).

Coronant aquest conjunt tan vertical i ascendent, es va disposar un petit obelisc decorat amb set estrelles de set puntes a cadascun dels costats. Evidentment, aquest nombre no va ser casual, ja que és un dels més reiterats a l'Apocalipsi pel seu simbolisme en la tradició cristiana. A més, l'obelisc disposa del seu significat propi: els egipcis el relacionaven amb el culte solar i el cristianisme, amb Déu. Aquesta interpretació es fa més evident amb el remat de l'obelisc, que és una creu trevolada, referent del triomf de la fe cristiana. Sens dubte, aquest panteó disposa d'un dels programes iconogràfics més extensos de tot el cementiri, sobretot per les constants referències al judici final.

Aquest panteó va ser objecte d'un atac vandàlic a començament de la dècada dels noranta i en va resultar força afectat, sobretot les imatges escultòriques. Per aquest motiu, la família Molins, actual propietària, va encarregar-ne la restauració a l'escultor Ricard Sala de Sant Cugat del Vallès, que va intentar retornar les figures al seu estat original.

Panteó 16, illa 4a. Isidre Maristany i Corchs

Autor: **Josep Simó i Fontcuberta**

Data: **1883**

Biografia:

Isidre Maristany i Corchs (el Masnou 1815-1892), fill d'Isidre Maristany i Pagès i Gertrudis Corchs, va ser un mariner de gran importància que durant molt de temps va estar al càrrec de dues corbetes, la *Diana* i la *Sorpresa*. El seu malnom, igual que el de la resta de la seva família, era *l'Esquerrà*²³⁹.

Descripció historicoartística:

El febrer de 1883, el capità Isidre Maristany va decidir iniciar les obres d'un panteó familiar i en va encarregar el projecte a Josep Simó i Fontcuberta, arquitecte que ja havia fet altres dissenys al cementiri. De la mateixa manera que molts dels panteons projectats per Simó, l'obra es va centrar en la construcció subterrània, amb una capacitat per a setze fèretres, quatre per costat.

Tota la superfície exterior era coberta amb peces de pedra, fins i tot la vorada que actua de basament per a la tanca. Tal com dictaminava la normativa vigent, el panteó, que ocupava un únic solar, va ser delimitat amb una senzilla tanca de ferro, formada amb barrots de secció circular i unes petites floritures a les parts inferior i superior. Tot el perímetre va ser rematat amb puntes de llança, excepte als eixos que subjecten la tanca, on es van col·locar creus i pinyes. A la part superior de la porta, s'hi van posar unes lletres amb el nom «Escarrà», referent al malnom d'aquesta branca de capitans.

La llosa sepulcral de marbre que tapa l'accés a la cripta va ser decorada amb una creu en relleu, igual que el nom del propietari, que apareix a la part inferior.

239. MMNM. Fitxes de capitans.

Panteó 19, illa 4a. Família Muntasell i Peradejordi

Autor: **Joan M. de Castellar i Bertran**

Aparellador: **Juli Crespo i Martínez**

Data: **1972**

Biografia:

Irene Peradejordi i Fernández i el seu marit, Marià Muntasell, van ser propietaris de diverses empreses relacionades amb el món de la construcció. Resident a Barcelona, el matrimoni es va fer construir una casa al barri de Califòrnia del Masnou, on passava els estius.

Descripció historicoartística:

Aquest panteó va ser encarregat per Irene Peradejordi Fernández, que, el juliol de 1972, es va adreçar a l'Ajuntament per demanar els permisos necessaris per iniciar les obres de la tomba familiar. Els plànols d'aquest projecte van ser dibuixats per l'arquitecte Joan M. de Castellar i Bertran, de Villassar de Mar, mentre que la construcció va ser a càrrec de l'aparellador Juli Crespo i Martínez. El contractista executor de l'obra va ser l'empresa Peradejordi, SA, propietat de la comitent²⁴⁰.

El disseny era de gran senzillesa i constava d'una construcció subterrània amb una capacitat per a quatre fèretres i una ossera a la part inferior. L'exterior, en canvi, havia de contenir la llosa sepulcral i, al voltant, tota una sèrie de plantes. A la part frontal hi havia d'anar un monòlit de pedra de Sant Vicenç amb una placa amb el nom de la família. L'aspecte final, sens dubte, era d'un gran naturalisme.

La part subterrània va ser construïda segons els plànols originals de l'arquitecte i únicament se'n van modificar alguns elements de l'exterior. Tot el solar ocupat per la construcció va ser delimitat per una vorada de pedra. La superfície va cobrir-se amb fragments d'escorça d'arbre, un element molt utilitzat en jardineria, i al centre s'hi va disposar una gran llosa sepulcral elaborada en pedra, de grans dimensions, amb una creu en relleu. Molt probablement, s'hi van col·locar plantes, tot i que en l'actualitat només es conserva una iuca molt petita. El monòlit de pedra no es va arribar a posar, ja que, amb molta probabilitat, va sorgir alguna mena de problema amb aquest element. A la memòria descriptiva de l'arquitecte Castellar, aquest monòlit no hi apareixia, però sí als plànols, fet que va comportar que a final del mes d'agost del mateix any el projectista hagués d'elaborar una variació dels permisos inicials. En desconeixem els motius, però, finalment, aquest element va ser descartat i no es va arribar a col·locar. Possiblement, la presència de dos xiprers en aquesta part del solar van determinar la supressió del monòlit.

Primer projecte del panteó, realitzat per Joan M. de Castellà.

240. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6480.

Panteó 21, illa 4a. Rita Miralda de Sors i família

Autor: **desconegut**

Data: **1884**

Biografia:

La biografia de Rita Miralda Suñé (Alella 1807-1890) és una de les històries més desconegudes, fins i tot per la seva família. Sembla que Rita Miralda, procedent d'una família benestant d'Alella, es va casar amb Bonaventura García, amb qui va tenir diversos fills: Bonaventura, Joaquina, Josep i Francesc, dels quals només van sobreviure els dos primers. En quedar vídua, Rita Miralda va contraure matrimoni en segones nupcies amb Joan Sors i Matas, hereu de Can Sors, d'Alella. Com que la parella no va tenir descendència, el marit la va deixar en usdefruit de part dels seus béns i, quan ell va morir, ella es va convertir en una de les grans propietàries d'Alella, amb terres al Masnou. Tots els béns, fins i tot la casa pairal, van passar primer a ella i després als fills que havia tingut amb el seu primer matrimoni. Qui en va resultar més beneficiat va ser l'hereu Bonaventura García Miralda. Va ser en aquell moment en què va desaparèixer l'associació del cognom Sors amb els membres de la casa homònima, van passar a ser García.

Descripció historicoartística:

Davant l'avançada edat de la seva mare, Bonaventura García Miralda va pensar en la construcció d'un panteó familiar. Així, el maig del 1884, es va adreçar a l'Ajuntament per demanar els permisos necessaris per iniciar les obres. El projecte constava exclusivament d'una cripta i un exterior semblant als que s'havien fet fins aleshores.

Com que el solar és situat en una cantonada, presenta un costat aixamfranat, per la qual cosa la planta resulta irregular. L'exterior va ser bastit, seguint la normativa, envoltat per una tanca de ferro forjat molt elaborada, amb diferents elements decoratius que combinen línies corbes i rectes. Tot el perímetre és coronat amb unes formes geomètriques, excepte la porta, que mostra una creu realitzada amb el mateix material.

Aquest panteó no té mausoleu, ja que, a part de la tanca, l'únic element extern és la llosa sepulcral. Es tracta d'una peça de gran qualitat, realitzada en marbre, al voltant de la qual hi ha inscrit en relleu el nom dels propietaris i la data d'execució, i al centre, una creu llatina.

Panteó 22, illa 4a. Agustí Masallera i Castell

Autor: **desconegut**

Constructor: **Francesc Renter i Casals**

Data: **1950** (aprox.)

Biografia:

Natural de Manlleu, Agustí Masallera i Castell (Manlleu 1886 - el Masnou 1965) va ser un dels promotors d'una de les grans societats de carter de tèxtils catalanes d'inici del segle XX. Junta-ment amb el seu cosí Jaume Castell i Molas, va formar la raó social Castell i Masallera, i es va convertir en un dels primers muntadors oficials de la Societat Anònima Serra. Això va significar el punt d'inici, ja que poc després van fundar, amb altres companys, Maquinària Industrial i Filatures Gossypium, amb les quals van aconseguir un elevat pres-
tigi en el camp empresarial català. El 1921, la fàbrica i la resta de dependències es començava a construir a Sant Boi de Llobregat. L'activitat comercial es va mantenir amb molta força fins a mitjan segle, quan es va iniciar un procés d'expansió industrial. A partir d'aleshores van començar a absorbir moltes altres empreses i a interessar-se per les fibres sintètiques i artificials.²⁴¹

Agustí Masallera i la seva esposa, Carolina Equia García (1882-1959), van traslladar-se al Masnou i van instal·lar la seva residència a la finca Bon Repòs, a la plaça de Marcel·lina de Monteys.

Descripció historicoartística:

A començament de la dècada de 1950, el matrimoni Masallera va encarregar la construcció d'una capella panteó al cementiri municipal del Masnou. Aquest temple, de planta rectangular, és concebut com un espai únic, ja que no consta de cripta. L'interior és molt auster, on únicament hi ha els nínxols, que es distribueixen a banda i banda de l'eix longitudinal de l'edificació. L'exterior, en canvi, és més original, sobretot pel que fa als materials emprats. Totes les façanes són recobertes amb *gresit* de color gris, excepte les arestes de l'edifici i l'arc i els muntants de la porta, que són de granit. A sobre de la porta es disposa la inscripció amb el nom dels propietaris, realitzada amb unes lletres de metall, i a l'angle de la teulada hi ha una creu de granit. A part d'aquests elements, a la façana posterior s'obre una petita finestra, mentre que a les laterals s'hi van col·locar uns mosaics amb la representació d'uns àngels, factura de la casa Losan.

241. FRAGO, P. Pàg. 12-14.

Panteó 24, illa 4a. Bonaventura Fontanills i Rosés

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**

Escultor: **Pere Carbonell i Huguet**

Data: **1907-1908**

Biografia:

Bonaventura Fontanills i Rosés (el Masnou 1848-1910), més conegut com a *Ventureta Balada*, era fill del capità Pere Fontanills i Fàbregas i Antònia Rosés. Disposava d'una gran fortuna, però no va casar-se mai ni va tenir fills, i amb l'herència que va rebre de la seva germana Rosa²⁴² va costejar la construcció de la capella del cementiri i la urbanització del voltant. També va sufragar l'ampliació de la Casa Benèfica, fet pel qual l'Ajuntament li va retre diferents

homenatges ja en vida, malgrat la modèstia que tant el caracteritzava. Vivia en una casa projectada per Bonaventura Bassegoda, situada a la confluència dels actuals carrers de Santa Rosa i Roger de Flor.

Descripció historicoartística:

A punt de complir la seixantena, Bonaventura Fontanills va començar a pensar en la idea de fer-se un panteó on poguessin reposar les seves restes després de la seva defunció, ja que no tenia cap descendent directe que pogués fer-se càrrec de les seves despulles. Així, a final de juliol de 1907, va demanar permís a l'Ajuntament per construir el seu monument funerari²⁴³. Una vegada obtingut el vistiplau, immediatament va encarregar el projecte a Bonaventura Bassegoda i va fer la petició de poder tancar el seu panteó a perpetuïtat una vegada hi fos enterrat. Pocs dies després, es va adreçar novament al consistori per expressar la seva voluntat de sufragar els costos de la construcció de la capella del cementiri.

Com que aquest panteó havia de contenir un únic fèretre, es va plantejar una cripta de dimensions reduïdes. Aquesta construcció subterrània consta d'una volta catalana subjectada per columnes primes. Aquests suports servien per separar l'espai de l'escala del destinat a encabir-hi el difunt.

L'exterior presenta una elevació respecte al nivell del cementiri i és delimitat per una tanca de ferro forjat decorada amb motius florals, molt d'acord amb el gust de l'època. Tot el mausoleu és fet amb marbres

242. Panteó 1, Illa 2a.

243. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 818.

Detall de l'escultura de sant Bonaventura.

a l'altra un llibre, i amb una maqueta d'una catedral, adoptant així el seu paper com a doctor seràfic i alhora donant de la Seu d'Albano, de la qual va ser bisbe. D'aquesta manera, es relaciona directament la imatge amb el comitent de l'obra, no només perquè és el seu sant patronímic, sinó perquè va sufragar els costos de la capella del cementiri.

de diferents tipus, que cobreixen fins i tot la superfície del conjunt. En primer terme apareix la llosa sepulcral, amb una gran creu en relleu, i a continuació, l'element central del monument: es tracta de la figura d'un sant Bonaventura enaltida per un bell basament. Aquest podi és realitzat amb una gran suavitat, amb els angles arrodonits i decorat amb motius fitomòrfics. És en aquesta part on apareix la inscripció amb la data d'execució i el nom del propietari.

La imatge de sant Bonaventura va ser obra de l'escultor Pere Carbonell i Huguet, i és recolzada sobre una base on apareix el nom del sant, representat amb una iconografia poc habitual. Sant Bonaventura era un místic italià del segle XIII que va destacar per haver evitat un cisma a Orient. Els seus atributs tradicionals són les vestidures de cardenal i una custòdia a les mans. En aquest cas, però, és representat amb la roba habitual, amb una ploma en una mà i

244. **Pere Carbonell i Huguet** (Barcelona 1854-1927). Va estudiar a l'Escola de Belles Arts de Barcelona. Va exercir com a professor de l'Escola d'Arts Industrials i va ser acadèmic de la provincial de Belles Arts de la mateixa ciutat. Va obtenir molts premis, com ara dues medalles a les Exposicions Nacionals de Madrid dels anys 1890 i 1895, i una altra d'argent a l'Exposició Universal de París de 1900. Entre les seves obres destaca la decoració del mausoleu erigit a Cristòfol Colom a la catedral de Santo Domingo. A Barcelona, va treballar en la decoració de l'Arc de Triomf, a la façana del Palau de Justícia, i en la realització de la matrona del principat de Catalunya del monument a Colom.

2.6. Panteons dels costats de la capella

Panteó d'occident. Amadeu Maristany i Oliver

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**

Data: **1908**

Biografia:

Amadeu Maristany i Oliver (el Masnou 1877-1954), germà de Pere Grau, va ser un gran home de negocis. Casat el 1900 amb Maria Cleofé Vidal-Ribas Güell (Barcelona 1881-1936), va exercir nombrosos càrrecs dins del panorama econòmic de Barcelona. Va ser president de la Cambra de Comerç entre els anys 1938 i 1954, i també del Reial Club Nàutic de Barcelona. Aquests no van ser els únics càrrecs que va ocupar, ja que durant el període de 1942 a 1954 va ser president de la Fira de Barcelona i d'altres empreses, com la societat Comercial Combalia Sagrera, SA, dedicada a les rutes marítimes; conseller de la Compañía de Inversiones, SA, i fundador de la Sociedad Hispano Yugoslava, creadora d'una línia regular marítima entre ambdós estats. També es va dedicar al negoci del vi i va acreditar la marca Castell del Bosch, per la qual cosa va comprar una heretat anomenada Can Pujó, prop del poble de Sant Pere Sacarrera (Alt Penedès)²⁴⁵.

Descripció historicoartística:

El febrer del 1908, Pere Grau Maristany i Oliver va fer una permuta a l'Ajuntament per mitjà de la qual entregava una faixa de terreny annexa al cementiri per poder fer una ampliació, a canvi que li cedissin en

²⁴⁵. Font: Josep Maria Maristany i Sabater.

propietat dos solars per a panteons a banda i banda de la capella²⁴⁶. Aquesta petició va ser aprovada, i per això l'industrial va donar un dels solars al seu germà Amadeu i l'altre al seu cunyat Francesc Isern Hombravella, espòs de la seva germana Inès. Els nous propietaris van voler fer dos panteons bessons i van encarregar-ne el projecte a l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó. Una vegada aprovats els plànols el març del mateix any, les obres d'ambdues edificacions es van iniciar ràpidament²⁴⁷.

El solar on s'havia de construir disposava d'una situació privilegiada, a banda i banda de la capella, que aleshores es trobava en procés de construcció. Tot i així, els panteons havien d'adossar-se a les illes de nínxols que menaven a aquells espais, i això suposava una dificultat. Bassegoda va resoldre aquest problema plantejant els panteons com una continuació de les illes esmentades i, alhora, com una porta d'accés a la zona de la capella. D'aquesta manera, va crear dues capelles panteó que embel·lien aquesta part del cementiri.

El panteó d'Amadeu Maristany disposa d'una planta rectangular irregular, ja que els angles externs d'un dels costats són arrodonits per facilitar un camp de visió més continu en aquest sector del cementiri. Pel que fa a l'alçat, és constituït com un cos únic i amb una coberta de dues aigües. Les tres façanes de què disposa són recobertes amb estuc que imita carreus de pedra.

La façana principal és vertebrada per un eix lleugerament sobresortit respecte a la resta, al qual s'inclou una porta en la qual es combinen corbes còncaves i convexes. Aquest moviment es repeteix en la motllura que decora l'arc. Tot i així, aquest no és l'únic ornament, ja que consta d'una llinda amb relleus de motius vegetals i, a banda i banda, unes flors. A més, la porta és protegida per una reixa de ferro decorada amb elements modernistes, i inclou dos medallons amb les lletres a i ema, corresponents a les inicials del propietari, i una creu que remata la porta. A la part superior del mur s'hi va col·locar una placa amb la inscripció «*Amadeo Maristany y Oliver y els seus*» i, més amunt, un marlet amb una petita obertura amb una creu en relleu. Coronant el conjunt, es va disposar una altra creu que reposa a sobre del marlet esmentat i, seguint el contorn de l'edifici, una cresteria.

A diferència de la principal, la façana lateral no té cap obertura, però sí que consta d'un eix central marcat per dues pilastres. Aquests dos elements interrompen un esgrafiament que ressegueix la part superior del mur i serveixen per contenir una inscripció emmarcada per una motllura en forma de làpida de nínxol on es llegeix «*Via de Santa Rosa*», nom que es va donar a aquest carrer que passa pel costat esquerre de la capella, en honor a Rosa Fontanills i Rosés²⁴⁸.

La part posterior és la més senzilla de totes, ja que només consta de l'esgrafiament i una finestra amb un arc de mig punt. Aquesta finestra està protegida per una reixa amb motius vegetals i conté un vitrall amb les imatges dels sants Amadeu i Maria de Cleofàs, sants patrons del matrimoni Maristany Vidal-Ribas.

L'interior, com és habitual en aquest tipus de panteons, s'organitza amb els nínxols als murs laterals i, al frontal, hi ha un altar presidit pel vitrall esmentat.

246. AMM: Fons municipal. Caixa 785.

247. AMM: Fons municipal. Sèrie Sanitat-Cementiri. Caixa 803.

248. Panteó 1, illa 2a.

Panteó d'orient. Francesc Isern i Hombravella

Autor: **Bonaventura Bassegoda i Amigó**
 Data: **1908**

Biografia:

Francesc Isern i Hombravella era fill del capità Josep Isern i Maristany i Maria Hombravella Oliver. Francesc va seguir els passos paterns i es va fer capità, i va comandar la pollacra goleta *Joven Adela*²⁴⁹. Era casat amb Inés Maristany i Oliver, germana de Pere Grau Maristany, amb qui va tenir diversos fills.

Descripció historicoartística:

Quan, el 1908, Pere Grau Maristany va fer la permuta amb l'Ajuntament per intercanviar la faixa de terreny del costat del cementiri per dos solars per a panteons, els va donar al seu germà Amadeu i al seu cunyat Francesc Isern. Tots dos van encarregar el projecte a l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó, amb la intenció de fer dos panteons idèntics, ja que, per la seva ubicació, a banda i banda de la capella, havien d'embellir tot aquest sector del cementiri.

El panteó de Francesc Isern, igual que el d'Amadeu Maristany, és de planta rectangular irregular, ja que mentre un lateral s'adossa a l'illa de nínxols, l'altre s'obre al camí que mena a la capella i, per tant, té els angles arrodonits. L'alçat, com és habitual en una capella panteó, es forma amb un sol volum i una coberta de dues aigües.

Tot el parament del mur és recobert amb estuc treballat en baix relleu, imitant els carreus. Els tres costats exempts són decorats amb un sòcol de baixa altura i un fris realitzat amb la tècnica de l'esgrafiàt. La façana principal és vertebrada per un cos central més voluminós on se situa una porta d'accés. Aquesta

249. MMNM. Fitxes de capitans.

obertura és allindada, però els volums i la decoració de què disposa a la part superior la converteixen en un joc de línies corbes que es reitera a la motllura que corona el panteó.

La porta presenta una reixa de ferro forjat de factura modernista. En aquest cas, als medallons s'hi poden llegir les inicials efa i i grega, en referència al seu propietari, Francesc Isern. A la part superior de la façana apareix una placa amb la inscripció «*A Inesita y Augurio, de sus padres Francisco e Inés*». Amb aquesta dedicatòria, el matrimoni va voler fer un homenatge als seus fills, morts prematurament. Corona el conjunt una creu en relleu disposada dins d'un marlet que serveix com a suport d'un altra creu, que, tot i que avui està desapareguda a causa d'un acte vandàlic, devia ser retrinxada, igual que la del panteó d'Amadeu Maristany.

Pel que fa a la façana lateral, també consta d'un eix central marcat per dues pilastres on apareix la inscripció emmarcada per una motllura on apareix «Via de Santo Domingo», nom que es va donar a aquest carrer que passa pel costat dret de la capella, en honor a Domingo Sitjàs i Margenat²⁵⁰.

A l'interior, a la part posterior, s'hi aprecia una senzilla finestra de mig punt que conté un vitrall amb les imatges de sant Auguri i santa Agnès, sants patrons dels malaurats infants. L'organització dels nínxols és la mateixa que la del seu panteó bessó, amb una disposició als murs laterals, i al frontal, un altar presidit pel vitrall esmentat abans. Aquest és l'únic element decoratiu de l'espai, a part del mosaic que recobreix el terra.

250. Panteó 1, illa 2a.

2.7. Panteó Cusí-Nogués

Autor: **Pere Ricart i Biot**

Aparellador: **Lluís M. Pascual i Roca**

Constructor: **Salvat (Alella)**

Data: **1963**

Biografia:

Entre les persones més notables de la vila, destaca la figura de Joaquim Cusí i Furtunet (Llers 1879 - el Masnou 1968). Des de ben jove, la seva afició per la farmàcia va portar a combinar els estudis de batxillerat a l'Institut de Figueres amb petites feines en diferents botigues de la localitat per aprendre la professió. Va fer la carrera d'apotecari a la Facultat de Farmàcia de Barcelona. A la Ciutat Comtal, continuava alternant els estudis amb la feina en diferents farmàcies, entre les quals destaquen algunes de cert renom, com les dels doctors Fortuny i Enric Vintró. El 1901, en finalitzar la llicenciatura, va tornar a Figueres, on va inaugurar la Moderna Farmàcia Cusí.

L'èxit dels productes Cusí es va estendre arreu i aviat va haver de buscar un nou local per elaborar-los. Els seus propòsits de mantenir relacions amb la Universitat de Barcelona el van portar a buscar uns terrenys propers a la Ciutat Comtal per construir-hi els seus laboratoris. Finalment, el 1919 va comprar la finca del Mas Antich del Masnou, juntament amb el seu germà Carles (Llers 1885 - el Masnou 1960), on va fer bastir els coneguts Laboratorios del Norte de España, especialitzats sobretot en l'elaboració de productes oftàlmics. El 1930, Joaquim Cusí i Furtunet va ser nomenat alcalde. La seva popularitat i generositat i el gran benefici que va obtenir la vila amb la presència dels seus laboratoris van comportar que fos nomenat fill adoptiu del Masnou.

Descripció historicoartística:

Mentre Joaquim Cusí es trobava de viatge a Amèrica, la seva germana Maria dels Àngels va morir i va ser enterrada en un nínxol amb ossera, cosa que va fer plantejar a la família la possibilitat de construir un panteó. Per aquest motiu, Carles Cusí va decidir comprar un solar a l'illa primera del cementiri, el juny de 1940, però, en tornar Joaquim al Masnou, no va estar d'acord amb la tria, ja que no era del seu gust. Per aquest motiu, va consultar a l'Ajuntament si podia adquirir el terreny ocupat fins aleshores pels dipòsits de l'aigua, ubicats a l'angle nord-oest del cementiri. Tot i no trobar-se en una posició privilegiada per a un panteó, aquesta voluntat responia al desig exprés del farmacèutic, ja que, com a excursionista, era un gran aficionat a les altures²⁵¹. Finalment li va ser concedit i es van traslladar els dipòsits. Malgrat tot, la construc-

251. Font: Maria Teresa Cusí Nanot.

ció d'aquest panteó es va endarrerir bastant, ja que els permisos definitius van ser concedits l'abril del 1963.²⁵²

Aquest projecte va ser encarregat a un dels arquitectes que més havia treballat al cementiri del Masnou, Pere Ricart i Biot. Per l'emplaçament del solar, construir un panteó tradicional era bastant complicat i es va haver d'optar per una estructura inusual en aquest tipus d'edificació. El panteó va ser concebut com un espai a l'aire lliure, no disposava de cap element de tanca i s'hi accedeix a través d'una escala. En aquest disseny es va aprofitar la mateixa cantonada del cementiri, que va ser recoberta de pedra calcària. Al mur nord, s'hi va aixecar un cos cobert amb el mateix material, a banda i banda del qual es van adossar quatre lliteres realitzades en marbres blanc i negre. En aquesta part es va col·locar el nom de la família Cusí Nogués i una creu, elements superposats i realitzats amb ferro. A la part inferior, s'hi va incloure un banc que no apareixia als plànols, on hi havia l'alfa i l'omega, símbols de principi i final.

Al mur lateral, s'hi va col·locar la làpida del nínxol on va ser enterrada Maria dels Àngels Cusí un cop fet el trasllat de les seves restes. Pot observar-se com aquesta làpida va ser feta en marbre blanc i disposa d'un interessant relleu amb la imatge de la Mare de Déu dels Àngels, santa patrona de la difunta.

El terreny pròpiament dit va ser recobert amb planxes de pissarra, excepte la via central que condueix al banc, feta amb pedra calcària tallada de manera irregular. Aquest camí és precedit per uns graons, ja que el conjunt és lleugerament elevat, i hi ha dues biguetes que impedeixen el pas. A banda i banda van ser dissenyats dos grans mausoleus coberts amb unes lloses sepulcral de marbre negre amb diferents inscripcions, que estan inclinades a causa de la presència d'uns basaments recoberts de marbre sense polir. A més, es van reservar unes cavitats per plantar-hi arbres i arbustos, tal com era el desig del farmacèutic. Algunes fonts comenten que la voluntat de Joaquim Cusí era que hi hagués tres xiprers i un pi, a través de les branques dels quals veuria el sol.

Ja en vida, Joaquim Cusí es va fer construir el seu propi taüt, que va ser elaborat als tallers de la fusteria del laboratori amb fusta obtinguda amb un pi de Llers. A més, va deixar una llista amb les instruccions sobre el que havia de col·locar-se a sobre del taüt un cop fos enterrat: una quantitat simbòlica de terra de Llers, unes branques de xiprer, roure i olivera, i herbes medicinals.²⁵³

Làpida del nínxol on hi havia enterrada Maria dels Àngels Cusí abans que en trasl·ladesin les restes. Actualment es troba al panteó.

252. AMM: Fons municipal. Obres particulars. Caixa 6370.

253. MARFÀ i FARRERAS, E. 2000.

3. Descripció arquitectònica de la capella de la Verge dels Dolors

La capella funerària de la Verge dels Dolors és, sens dubte, un dels elements altres destacats de tot el cementiri, ja que va suposar la culminació del projecte de Miquel Garriga i Roca, iniciat unes dècades abans. Aquesta edificació, projectada per l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó el 1907, va ser sufragada per Bonaventura Fontanills i Rosés amb part de l'herència que havia rebut de la seva germana i el seu cunyat, que havien mort sense descendència. Per dates, la construcció resultant és de caire modernista, amb unes reminiscències medievalistes molt evidents i reiterades en algunes de les construccions de l'arquitecte.

Seguint parcialment els paràmetres i dissenys anteriorment realitzats pels seus predecessors, Bonaventura Bassegoda va idear una capella funerària carregada d'un fort simbolisme religiós. L'arquitecte va mantenir-se fidel al projecte original, tot i que va incloure-hi algunes modificacions personals i d'altres esdevingudes a petició del comitent de

l'obra. Segons els plànols de Garriga i Roca, la capella havia de ser circular, mentre que pel seu gendre i successor, Buïgas i Monravà, aquesta església havia de gaudir d'una planta circular amb quatre petits pan-teons oratori amb la mateixa forma annexionats al voltant. A més, a la part posterior, es va dissenyar la sagristia, comunicada interiorment amb la resta de l'edifici. Bassegoda va intentar donar continuïtat a aquest tipus de planta centralitzada, ja que, en tractar-se de la capella del cementiri, sintonitzava correctament amb el simbolisme atorgat pel cristianisme a aquesta mena de planta. L'origen històric d'aquesta planta es remunta al segle IV d. n. e., quan, arran del Concili de Nicea (325 d. n. e.), l'emperador Constantí va determinar l'arranjament de tota una sèrie de construccions per monumentalitzar els indrets de la vida, mort i resurrecció de Jesucrist. D'aquesta manera, es van edificar molts temples, entre els quals destaca el del Sant Sepulcre, que va ser bastit amb una planta centralitzada i amb cripta. Òbviament, aquesta església es va convertir en un model per a les edificacions posteriors, ja que amb les còpies es reproduïa el lloc

d'enterrament del fill de Déu. Així doncs, no és estrany que la idea de planta centralitzada fos present en els dissenys dels tres arquitectes que van projectar una capella per al cementiri.

Bassegoda, però, va allunyar-se de la planta circular i va optar per un espai quadrat en el qual se circumscriu una creu grega. Malgrat això, la zona interior continuava sent unitària per les seves dimensions reduïdes. A causa del desnivell del terreny del mateix cementiri, l'església va mantenir-se més elevada respecte de la resta, i va ser precedida per unes escales per accedir-hi, les quals condueixen a la porta d'entrada, a través de la qual s'ingressa a la capella. En primer terme apareix un petit nàrtex que actua de distribuïdor, ja que, a banda i banda de la porta es van dissenyar les caixes d'escala per baixar a la cripta, que adopten formes arrodonides. Mentrestant, a través d'aquest nàrtex, s'accedeix a l'espai central, la nau dels fidels; al mur oposat a la porta, s'hi va projectar un absis poligonal amb el seu altar corresponent, i, a ambdós costats, uns habitacles amb funcions de sagristia i altres dependències de la capella.

En alçat, la capella presenta una façana enaltida per l'escala i centrada per una porta allindada i decorada, a la part superior, per un timpà practicat amb un arc de mig punt, que és emmarcat per unes motlures decoratives, algunes de les quals culminen en uns culdellànties esculpits amb temes fitomòrfics. Les motlures interiors reposen a sobre d'unes columnes primes que flanquegen la porta d'entrada. Al timpà esmentat, s'hi encabeix un relleu on apareix una màndorla amb l'escut de la vila del Masnou, envoltada de motius vegetals i un filacteri amb la inscripció «*Beati mortui qui in Domino moriuntur*» ('Sants aquells que moren en el si del Senyor'). La mateixa llinda de la porta també té una inscripció on consta «Any 1908», referent a la data d'execució de les obres, tot i que va ser beneïda a l'inici de l'any següent. A més, als angles exteriors de la porta, s'hi van incorporar uns relleus de tema vegetal.

Aquesta façana principal deixa entreveure la coberta de dues aigües d'aquest primer cos. Un altre dels elements que apareix en aquesta part és el fris superior format per arcs cecs i decorat amb flors. Als extrems, hi apareixen uns contraforts, que sobresurten lleugerament de la línia del mur i disposen d'uns volums sortints al fust idèntics als que el mateix arquitecte havia emprat a la caixa d'escala del panteó de Pere Grau Maristany. Aquests contraforts són rematats per uns acroteris pinacles ornats amb motius florals que flanquegen el campanar de cadireta que culmina aquesta part, que reproduïx les mateixes formes que es distribueixen a tot el volum.

Exteriorment, a banda i banda d'aquest cos, s'hi observen dues construccions adossades de menys altura i que corresponen a les caixes d'escala per descendir a la part subterrània, les quals consten d'una coberta de quart de taronja i estan revestides amb teules vidriades. Al mur, s'hi van obrir unes finestres amb arcs apuntats, que van ser decorades amb vitralls i protegides per unes reixes de ferro forjat.

Els braços de la nau transversal presenten, a la part exterior, unes escales adossades, que són les que permeten l'accés al primer eixample del cementiri, ja que en aquesta zona es produeix el desnivell. A banda d'això, el volum mostra una coberta de tres aigües i uns murs flanquejats per uns contraforts idèntics als de la façana principal. Tot el parament és arrebossat i decorat amb uns esgrafiats que imiten la forma dels carreus de pedra. Els únics elements petris de l'edifici són, exclusivament, els decoratius, com ara les motlures, els emmarcaments i els relleus. En aquests cossos laterals, la pedra només es troba a la rosassa, centrada en aquesta cara, i a les motlures de la cornisa.

Centrat al mur septentrional, oposat a la porta, s'hi va dissenyar l'absis, que adopta una forma poligonal i és envoltat per uns contraforts iguals que els que s'organitzen al voltant de tota la capella. En aquesta part, també coberta amb teules vidriades, les obertures són finestres d'arc apuntat, ornades amb vitralls i protegides per unes reixes de ferro. La central, però, va ser tapiada, tal com s'observa actualment. Flanquejant l'absis, es van

dissenyar dos cossos adossats de planta quadrada i amb una coberta de dues aigües, els quals també disposen d'unes finestres apuntades, i corresponen a la sagristia i altres dependències de la capella.

Predominant tot el conjunt, al creuer es va projectar una gran cúpula sobre tambor i de petxines. L'edifici, de planta octogonal, fa referència a alguns dels grans edificis de la cristiandat que consten d'aquesta tipologia centralitzada. A l'exterior, tant les petxines com la volta pròpiament dita, van ser revestides amb teules vidriades. L'única decoració de què consta aquest cos són les finestres apuntades, organitzades exclusivament als murs corresponents als quatre punts cardinals principals, i el fris d'arcs cecs que ressegueix la part superior del volum. Coronant la capella i alhora dominant tot el cementiri, s'hi va col·locar la imatge escultòrica d'un àngel protector que amb la mà alçada subjectava una palma, avui desapareguda. La inclusió de sant Miquel a la part més alta del conjunt és una altra de les reminiscències medievals de què consta l'edifici. Durant l'edat mitjana, aquest arcàngel va tenir un paper important, ja que, segons el pensament de l'època, era l'encarregat de portar les ànimes al cel. D'aquesta manera, es presenta l'àngel com a paradigma de la clemència i la justícia, ja que també té el seu paper en la *psicostasi*, és a dir, en el balanç entre les accions bones i dolentes de cadascun dels mortals. Així doncs, no és gens inusual la seva presència com a coronament en una capella funerària.

Pel que fa a l'interior de la capella, s'hi observa un gran predomini de l'arc apuntat, ja que es repeteix en la majoria d'elements decoratius i que sostenen de l'edifici. Aquesta apreciació es mostra perfectament als arcs que separen el creuer de la resta d'espais que l'envolten. Igual que a l'exterior, el parament interior també és arrebossat i imita la forma dels carreus. A la part baixa, però, s'hi va dissenyar un sòcol de marbre gris que ressegueix el perímetre de la construcció. Aquesta monocromia dels murs només es veu interrompuda pels vius colors dels vitralls, alguns dels quals van ser malmesos durant la Guerra Civil i van ser reemplaçats posteriorment. Malgrat això, es tracta d'un interior bastant auster, ja que pràcticament no disposa de més decoració. A sobre de la porta,

Imatge interior de la capella.

Placa de marbre situada sobre la porta de la capella, a la part interior.

però, s'hi conserva una placa de marbre que commemora el gest de Bonaventura Fontanills com a patrocinador de la construcció de la capella. Als pilars a sobre dels quals descansa la cúpula, també s'hi van incloure unes petites escultures de diversos sants. Aquestes imatges en van substituir unes altres que s'havien perdut durant l'incendi que a la capella del 19 de juliol del 1936. En l'actualitat, s'hi conserva una darrera donació realitzada el juny del 2007 per l'escultor i mestre serraller masnoví Fèlix García i Pou. Aquesta obra és una creu de ferro treballada manualment i amb un pes de trenta quilograms.

A banda d'això, el conjunt és presidit per la zona de l'absis, elevat respecte de la resta de la nau. Actualment, al centre hi ha una Verge dels Dolors, titular de la capella, que és enaltida per un alt basament i precedida per l'ara d'altar, format per diverses petites columnes.

Sens subte, la part més interessant de tota la capella és la cripta, bastida a petició de Bonaventura Fontanills com a lloc d'enterrament per als masnovins pobres de solemnitat. A aquesta part, s'hi accedeix per unes escales projectades als extrems del nàrtex i que segueixen la curvatura del mur. La cripta també adopta la planta grega i reproduceix així el mateix esquema de la capella. Tot i així, al costat corresponent a l'absis, es va optar per un mur recte, prescindint de la forma corba de la zona de l'altar. Cal dir que a tots els murs s'hi adossaren unes lliteres de nínxols sense cap element ornamental. Només va ser decorat amb una placa de marbre un nínxol situat al mur septentrional, on va ser enterrada per pròpia voluntat Antònia Fontanills i Rosés, germana del sufragador de la capella.

Malgrat l'escassa decoració de la cripta, al creuer s'hi van disposar unes columnes bastant estilitzades que havien de subjectar el pes de la construcció. Al centre d'aquestes columnes, es va dissenyar una ossera comuna al terra, que queda oculta sota una llosa de pedra. A més, aquest espai subterrani consta d'il·luminació natural, ja que a la part alta del mur nord s'hi van obrir unes finestres que permetien l'entrada de llum.

Imatge de l'interior de la cripta.

4. La creu de terme. Història, descripció i iconografia

Un dels vestigis amb més valor històric del Masnou és, sens dubte, la creu de terme que hi ha al mig de l'espai central del cementiri. La seva importància es deu al fet que, segons la inscripció de la part inferior, data del 1500. Encara actualment la seva procedència és incerta, però sembla que aquest element es trobava a l'actual carrer de Joan XXIII, antic camí d'Alella, per delimitar els termes territorials de Teià i Alella, quan el Masnou encara no existia com a municipi. La seva localització va variar al voltant de 1818, quan, a la sagrera de l'església de Sant Pere, es va construir el cementiri vell, i allà va ser traslladada la creu. Pascual Madoz, anys més tard, referint-se a aquest espai, diu: «*en su centro se levanta una cruz de piedra de bastante mérito artístico*», cosa que fa pensar que es tractava d'aquest element. Amb l'execució del nou cementiri l'any 1868, Miquel Garriga i Roca la va incloure en el seu disseny i la va col·locar al mateix lloc que havia ocupat al vell recinte, és a dir, al centre de la nova necròpoli.

Malgrat la seva data d'execució, es tracta d'una obra molt goticitzant i amb unes característiques semblants a les localitzades a l'avinguda de José Roca Suárez Llanos de Teià i al passeig de la Creu de Pedra d'Alella. Aquesta creu, d'uns tres metres d'alt, és composta per diferents parts, i totes disposen d'una forta càrrega simbòlica. La seva base, que és octogonal, consta de la inscripció «*Anno Christi MD*» ('Any de Crist 1500') i és decorada amb una motllura a la part superior. El fust també repeteix la mateixa forma, insistint així en el significat figuratiu de l'octògon, símbol d'espiritualitat i commemoratiu al temple del Sant Sepulcre de Jerusalem. Tot i així, la major part de la decoració es concentra al cos superior. D'una banda, s'hi representen uns relleus amb la imatge de vuit sants, no identificats a causa de la mala conservació de la peça. Aquestes imatges són inserides dins d'unes fornícules de factura gòtica i es distribueixen al voltant del fust.

Coronant la peça, hi ha la creu pròpiament dita, també ornada amb moltes floritures vegetals de tipus goticitzant. A part d'aquesta decoració, la creu consta de dos relleus disposats a cadascuna de les cares. En

Detall de la part superior de la creu de terme, on es pot apreciar una calavera a la part inferior.

guerra. 1936-1939». La presència de plaques commemoratives al peu de la creu ja era un aspecte recollit al projecte de Miquel Garriga i Roca, ja que aquest túmul, i d'altres que havien de construir-se al centre de les illes dels panteons, havien d'acollir diferents referències a fets i personatges destacats de la vila. Sens dubte, la creu és un gran testimoni per a la història del Masnou, ja que, malgrat la seva antiguitat, continua sent el punt on es recorden esdeveniments, fins i tot contemporanis.

una hi apareix la imatge de Crist crucificat, i als seus peus, una calavera amb dos ossos a cada costat. Aquest element correspon al crani d'Adam, el primer home, a qui en morir van col·locar una llavor a la boca, de la qual va sortir l'arbre amb què temps després es fabricaria la creu de Crist. A la cara oposada, s'hi va esculpir la imatge de la Verge amb el nen Jesús als braços, seguint així els models habituals i presents també als exemples de Teià i Alella.

Com que la creu, com a emblema de la religió, havia de ser l'element central de tota aquesta part del cementiri, Miquel Garriga i Roca la va fer col·locar a sobre d'un basament per enaltir-la encara més. També va dissenyar-ne l'entorn, amb una petita vorera de forma octogonal que l'envoltava i enjardinant tot aquest espai, per mostrar així la creu com l'arbre de la vida, que neix d'entre la natura. Ja al segle XX, aquesta zona va ser aprofitada per col·locar-hi tres plaques commemoratives de diferents fets. En una, orientada al sud, hi consta la inscripció següent: «Als fills de Masnou morts fora de la pàtria». A la segona, de cara a llevant, s'hi llegeix: «L'Ajuntament del Masnou ret homenatge a tots els marins del Masnou i del Maresme en commemoració del centenari de la Guerra de Cuba. El Masnou, 29 de novembre de 1998.» Finalment, a la tercera, disposada a la part septentrional, s'hi llegeix: «A tots els masnovins morts a la

Acte d'homenatge als masnovins morts durant la Guerra Civil. Núm. de registre: 841. Autor: Josep Fortea. 1980. Procedència: Fons Quirse. AFMM.

5. Conclusions

Sens dubte, amb l'intent de recuperar la memòria històrica d'un poble, els cementiris es converteixen en un punt neuràlgic per poder portar a terme aquesta tasca, ja que en aquests espais es localitzen dades importants sobre determinades persones i fets que han conformat la identitat i la història dels diferents municipis. Òbviament, l'epigrafia de les tombes aporta moltes informacions que permeten configurar un entramat històric que narra l'evolució progressiva d'una vila al llarg del temps. Juntament amb la consulta de documents i diferents fonts orals, les peces d'aquest trencaclosques es van unint i donen forma a una llarga relació d'esdeveniments.

Així mateix, la voluntat d'algunes persones per immortalitzar la seva figura i rellevància les va portar a crear noves estructures per al seu descans etern i que perduessin en el temps, sempre amb l'esperança de no ser oblidats. Aquests desitjos van comportar que cada vegada més se cerquessin els millors artífexs per dur a terme aquests particulars monuments de glòria personal. Aquesta obstinació per no caure en l'oblit va portar els més adinerats a fer-se bastir tombes sumptuoses i originals.

Així doncs, amb l'anàlisi de la història dels cementiris, surten a la llum esdeveniments i, sobretot, persones que a partir d'un moment determinat entren a formar part de la història local per diferents raons. En el cas del present estudi, centrat en la història del cementiri del Masnou, s'ha volgut donar a conèixer tota una sèrie d'informacions no tractades fins al moment. D'aquesta manera, s'ha revisat bona part de la història de la vila, sempre amb el cementiri com a punt central, des de la gènesi de la primera necròpoli, ubicada als voltants de l'església parroquial, fins al nou cementiri. Cal destacar que el recinte ha estat tractat des de diferents punts de vista: des del seu valor artístic fins a les biografies d'aquelles persones que al seu dia van promoure la construcció d'aquests monuments, i sense les quals res d'això no existiria.

Artísticament, el cementiri del Masnou, com la majoria de Catalunya, és encara un espai desconegut per a moltes persones. Un dels objectius d'aquesta recerca ha estat, doncs, donar-ne a conèixer la importància històrica. Possiblement, l'elaboració d'aquest estudi pot permetre integrar aquest recinte dins del panorama cultural català i vincular-lo a altres cementiris destacats del principat, com ara els d'Arenys de Mar, Llorret de Mar, Poblenou o Sitges entre d'altres, de gran mèrit artístic. D'aquesta manera, es pot crear un nexa entre tots aquests espais, que són transformats en la mateixa època per la presència d'una burgesia enriquida que vol comptar amb els artistes més ben considerats del moment.

Quan es va erigir el nou cementiri de la vila, el Masnou es trobava en un moment d'esplendor econòmica, i comptava amb una classe social que s'havia enriquit i edificava mansions que demostraven la seva posició social. El cementiri, tot i estar inevitablement vinculat a la mort, forma part de la vida de la gent que reposa dins dels seus murs i dels seus familiars. És per aquest motiu que passejant pel seu interior es pot conèixer una part de la història, però, sobretot, permet observar com ha anat canviant la percepció de la mort. Tal com s'ha esmentat anteriorment, l'estudi s'ha centrat en el punt de vista històric i, especialment, l'artístic. Tot i així, també ha estat tractat l'aspecte sociològic, ja que es pot apreciar com, des de la inauguració del recinte fins a principi del segle XX, les grans famílies del Masnou van fer grans panteons de la mateixa manera que s'havien fet grans cases. Fins i tot hi haurà algun propietari que voldrà reproduir casa seva a mode de panteó, com una llar d'eternitat. Aquest concepte de la mort com una segona etapa de la vida es portarà a l'extrem en aquella època, ja que es contractaran els millors arquitectes i escultors del moment, que estan treballant simultàniament a les poblacions creixents d'aleshores, tant en l'elaboració de monuments i cases com als cementiris.

Arquitectes i mestres d'obra com Pere Andreu, Maurici Augé i Robert, Eduard Balcells i Buigas, Bonaventura Bassegoda i Amigó, Gaietà Buigas i Monravà, Josep Canudas i Horta, Adrià Casademunt i Vidal, Enric Fatjó i Torras, Jaume Gustà i Bondia, Josep Simó i Fontcuberta, Francesc Solà i Gené, i Jaume Torres-Grau van posar-se a treballar per a aquest nou grup que volia fixar la seva memòria en un panteó. També cal esmentar la participació de grans escultors de renom dins dels ambients burgesos, com ara Rafael Atché i Farré, Fausto Baratta i Rossi, Pere Carbonell i Huguet, Josep Llimona i Bruguera, Frederic Marés i Deulovol, Eduard Pagès i Casamitjana, i Venanci Vallmitjana i Barbany.

Aquesta èria constructiva de la burgesia es va veure aturada a partir de la dècada dels anys trenta del segle XX, quan el procés d'edificació de panteons va restar pràcticament aturat. No va ser fins a la dècada de 1960 en què novament es va iniciar un nou període de constant bastiment de mausoleus, tot i que molts pertanyien a estíuejants. En aquells moments, però, el tipus d'estructures dels panteons va canviar i ja no es feien grans edificacions amb criptes subterrànies, sinó que els nínxols eren col·locats a la planta. Malgrat això, alguns panteons van ser executats amb cripta, seguint així el model tradicional de panteó de final del segle XIX. Altres, en canvi, més recents, s'allunyen totalment de l'ostentació, i cerquen així conjunts poc voluminosos i predominats per l'ús de la línia recta.

En el període posterior a la Guerra Civil van treballar com a arquitectes al cementiri Pere Jordi Bassegoda i Musté, Joan M. de Castellar i Bertran, Josep Antoni Coderch de Sentmenat, Josep Antoni Coderch i Giménez, Josep M. Liesa de Sus, Josep Llinàs i Carmona, Benito Miró i Llord, Pere Ricart i Biot, i Joan Villà i Sanjuan. Entre els escultors, cal destacar Josep M. Subirachs i Sitjar, un dels grans artistes catalans dels darrers temps. És visible com la presència d'escultors entre el 1940 i l'actualitat és pràcticament inexistent, ja que, en voler construir panteons austers, els propietaris prescindien de decoració escultòrica.

Malgrat que els propietaris dels panteons no han estat els únics en l'elaboració de la història local, en aquest estudi només han estat tractats determinats personatges pel valor artístic i arquitectònic dels seus mausoleus. És per aquest motiu que no considerem tancada aquesta recerca, ja que creiem necessària una ampliació on s'inclogui un nou estudi amb les biografies d'altres persones destacades de la vila que van ser enterrades en nínxols. D'aquesta manera, convidem a tots els lectors que vulguin fer una aportació informativa sobre algun dels temes o biografies presents o inexistentes en aquest treball que s'adrecin a l'Arxiu Històric Municipal del Masnou.

Cal recordar que part de les informacions exposades en aquest estudi es basen en fonts orals, per la qual cosa poden incloure algunes imprecisions o buits propis de la seva naturalesa. Per aquest motiu, demanem disculpes per les possibles errades que el treball pugui contenir en aquest sentit i agraïm d'avançat totes les esmenes que se'ns vulguin fer arribar.

Bibliografia

- ABRAS POU, M. *Els cementiris de Badalona*. Ajuntament de Badalona. Badalona, 1998.
- ALCIATO. *Emblemas*. Ed. Akal. Madrid, 1993.
- ALMUZARA, R. «Reflexions entorn a l'obra de Miquel Garriga i Roca al Masnou», dins *La Roca de Xeix*, núm. 7 i 8, juny 1994. Pàg. 35-52.
- BASSEGODA i AMIGÓ, Buenaventura. *Elogio del primer conde de Lavern (1863-1926)*. Ed. Academia Provincial de Bellas Artes de Barcelona.
- BASSEGODA i MUSTÉ, Pere J. *Masnou. Notas para la contribución al estudio de la historia de Masnou*. Ed. Iberia. Barcelona, 1928.
- BIEDERMANN, H. *Diccionario de símbolos*. Ed. Paidós. Barcelona-Buenos Aires, 1993.
- CIRLOT, J. E. *Diccionario de símbolos*. Ed. Siruela. Madrid, 2006 (1958).
- DDAA. *Cent anys de la Casa Benèfica del Masnou. Un segle d'història*. Casa Benèfica del Masnou. El Masnou, 1998.
- DDAA. *Vint masnovins que fan història*. Dones per la Igualtat. Barcelona, 1995.
- DDAA. *Coderch de Sentmenat*. Museo de Arte Español de Arte Contemporáneo. Madrid, 1980.
- DDAA. *Diccionari biogràfic*. Albertí Editor. Barcelona, 1969.
- DDAA. *Diccionari dels catalans d'Amèrica*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1992.
- DDAA. *El Masnou ahir i avui*. Caixa d'Estalvis de Catalunya. Barcelona, 1985.
- DDAA. *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*. Hijos de J. Espasa, Editores. Barcelona, 1924.
- DDAA. *Exposició commemorativa del centenari de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. 1875-76/1975-76*. Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. Barcelona, 1977.
- DDAA. *Gran Larousse Català*. Editorial Planeta-Edicions 62. Barcelona.
- DDAA. «La dinamització de les terres de marina durant el segle XVIII, a través dels cabalers: la família Hombravella del Masnou», dins *La Roca de Xeix*, núm. 18-20, novembre 1999.
- DDAA. *La obra arquitectónica de Pedro, Joaquín y Buenaventura Bassegoda (1856-1934)*. Ed. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. Barcelona, 1995.
- DDAA. *100 anys de la Casa Benèfica del Masnou. Un segle d'història*. Casa Benèfica. Barcelona, 1998.
- DE LA VORÁGINE, S.: *La leyenda dorada*. Vol. I i II. Ed. Alianza Forma. Madrid, 1997.
- DUCHET-SUCHAUX, G. *Guía iconográfica de la Biblia y los santos*. Alianza Editorial. Madrid, 1999.
- FRAGO PÉREZ, P. «El programa de recuperació del fons documental del Grup Gossypium, SA, cap visible d'un gran hòlding tèxtil català», dins *Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, núm. 8, juny 2004. Pàg. 12-14.
- GIMÉNEZ I MOLINA, I. «La transformació del paisatge del Masnou. 1849-1945», dins *La Roca de Xeix*, núm. 26, segona època, 2005.

- GIRALT-MIRACLE, D. *Subirachs*. Ed. Saturno. Barcelona, 1973.
- GONZÁLEZ, A. LACUESTA, R. *Arquitectura modernista en Cataluña*. Ed. Gustavo Gili, SA. Barcelona, 1990.
- GONZÁLEZ, A. LACUESTA, R. *Barcelona. Guía de Arquitectura. 1929-2000*. Ed. Gustavo Gili, SA. Barcelona, 1999.
- INFIESTA, J. M. (coord.) *Josep Llimona y Joan Llimona. Vida y obra*. Ed. de Nuevo Arte Thor. Barcelona, 1977.
- LURI, G. i MARZAL, J. *Breu història del Masnou*. Ajuntament del Masnou i Fundació La Caixa. Barcelona, 1991.
- MADOZ, P. *Diccionario geográfico, estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Ed. Madoz. Madrid, 1849.
- MARFÁ I FARRERAS, E. *Sobre el ilustrísimo Señor don Joaquín Cusi Furtunet. Primer farmacéutico especialista en la preparación de medicamentos oftalmológicos*. Conferència. Madrid, 2000.
- MONTANER, J. M. *Arquitectura contemporània a Catalunya*. Edicions 62. Barcelona, 2005.
- MUÑOZ, J. (coord.) *Un passeig pel cementiri de Poblenou*. Ajuntament de Barcelona i Serveis Funeraris de Barcelona. Barcelona, 2004.
- MURAY, J. *Històries de la vila... del Masnou*. Ajuntament del Masnou i Fundació La Caixa. Barcelona, 1988.
- MURAY, J. *Històries de la vila... del Masnou*. Vol. II. Da Vinci, Mataró, 2005.
- NARVÁEZ, M. *L'Orfeó Català, cant coral i catalanisme (1891-1851)*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.
- RÀFOLS, J. *Diccionario de artistas de Cataluña, Valencia y Baleares*. Edicions Catalanes, SA, i Gran Enciclopedia Vasca. Barcelona-Bibao, 1980 (1951).
- RÉAU, L. *Iconografía del arte cristiano*. Ed. del Serval. Barcelona, 1996-1998.
- REVILLA, F. *Diccionario de iconografía y simbología*. Ed. Cátedra. Madrid, 1999.
- RIPPA, C. *Iconología*. Vol. I, II. Ed. Akal. Madrid, 1987.
- VILAR, P. (dir.) *Història de Catalunya*. Vol. V i VI. Edicions 62. Barcelona, 2003 (1987).

